

Lurralde-antolamendua

Euskal Herrian: gaur egungo egoera, gatazkak eta erronkak

Joseba K. Arbaiza Alvarez
Peio Lozano Valencia (koord.)

LURRALDE- ANTOLAMENDUA EUSKAL HERRIAN: GAUR EGUNGO EGOERA, GATAZKAK ETA ERRONKAK

Joseba K. Arbaiza Alvarez eta Peio Lozano Valencia (koord.)

Egileak:

Juan Cruz Alberdi Collantes
Joseba K. Arbaiza Alvarez
Alejandro Arizkun Cela
Beatrice Ardoin
Philippe Arretz
Iñaki Barcena Hinojal
Mixel Berhocoirigoin
Jose Ignacio Cubero Marcos
Josu Elso Huarte

Iker Etxano Gandariasbeitia
David Hoyos Ramos
Askoa Ibisate González de Matauco
Iñaki Lasagabaster Herrarte
Josu Larrinaga Arza
Peio Lozano Valencia
Alfredo Ollero Ojeda
Roberto Torres Elizburu
Pello Urkidi Elorrieta

Udako Euskal **Unibertsitatea**
Bilbo, 2010

© Udako Euskal Unibertsitatea

© Joseba K. Arbaiza Alvarez eta Peio Lozano Valencia

ISBN: 978-84-8438-330-7

Lege-gordailua: BI-3047-2010

Inprimategia: CUATROAS, Bilbo

Azalaren diseinua: Igor Markaida

Hizkuntza-zuzenketen arduraduna: Ander Altuna Gabiola

Banatzailleak: UEU. Erribera 14, 1. D BILBO telf. 946790546 Faxe. 944793039

Helbide elektronikoa: argitalpenak@ueu.org

www.ueu.org

Elkar Banaketa: Igerabide, 88 DONOSTIA

Galarazita dago liburu honen kopia egitea, osoa nahiz zatikakoa, edozein modutara delarik ere, edizio honen Copyright-jabeen baimenik gabe.

Aurkibidea

HITZAURREA.....	7
LURRALDE-ANTOLAMENDUA: SARRERA, <i>Iñaki Lasagabaster Herrarte</i>	9
1. LURRALDE-ANTOLAMENDUAREN OINARRIAK, <i>Peio Lozano</i> <i>Valencia eta Joseba K. Arbaiza Alvarez</i>	11
2. LURRALDEAREN ANTOLAMENDURAKO FIGURAK EUSKAL HERRIAN, <i>Joseba K. Arbaiza, Peio Lozano, Philippe Arretz eta</i> <i>Beatrice Ardoin</i>	43
3. LURRALDE-ANTOLAMENDUAREN KONTZEPTUALIZAZIOA ETA EAE-KO LURRALDE-PLANGINTZAREN LEHEN ESPERIENTZIAK, <i>Pello Urkidi Elorrieta</i>	77
4. LURRALDE-ANTOLAMENDUA ETA ERRONKA BERRIAK IKUSPUNTU JURIDIKOTIK, <i>Jose Ignacio Cubero Marcos</i>	101
5. KONTRAURBANIZAZIOA EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOAN: LURRALDE-ANTOLAMENDU OREKATURAKO ARAZOA, <i>Roberto Torres Elizburu</i>	115
6. IBAI-LURRALDEAREN PLANGINTZA ETA ANTOLAMENDUA, <i>Askia Ibisate González de Matauco Alfredo Ollero Ojeda eta</i> <i>Josu Elso Huarte</i>	127
7. NATURA-EREMU BABESTUEN BALORAZIOAREN INGURUKO ZENBAIT GOGOETA, <i>Iker Etxano Gandariasbeitia</i>	141
8. NAFARROA ETA ENERGIA-IRAUNKORTASUNA, <i>Alejandro Arizkun Cela</i>	161

9. EUSKAL HERRIKO NEKAZARITZA-GUNEEN INGURUKO GOGOETA,
Juan Cruz Alberdi Collantes. 175
10. LURRALDE-ANTOLAKETA IPAR EUSKAL HERRIAN: LABO-
RANTZA-EREDUAREN GARRANTZIA, *Mixel Berhocoirigoin* 191
11. NIMBY ETA HARRO: UKAZIOTIK HARAGO DOAZEN
MUGIMENDU EKOLOGISTA LOKALEN GORABEHERAK,
Josu Larrinaga Arza 201
12. MUGIKORTASUN IRAUNKORRA: BENETAKO ALTERNATIBA
EDO BETIKO POLITIKA IZENDATZEKO ETIKETA BERRIA?,
David Hoyos Ramos. 215
13. MUGIKORTASUNAREN ERRONKAK: AHT SOLUZIOA
ALA ARAZOA?, *Iñaki Barcena Hinojal* 225
14. LURRALDE-ANTOLAMENDUAREN ERRONKAK EUSKAL
HERRIAN: EREDU-ALDAKETAREN BEHARRA, *Joseba K. Arbaiza*
eta Peio Lozano Valencia 235
15. LURRALDE-ANTOLAMENDUAREN ERRONKAK EUSKAL
HERRIAN: EIBARKO MANIFESTUA 251

Hitzaurrea

Udako Euskal Unibertsitateak urtero antolatzen dituen Udako Ikastaroen barnean, 2009 eta 2010eko uztailetan lurralde-antolamendua ardatz harturik bi ikastaro eskaini ziren “Lurralde-antolamendua Euskal Herrian: gaur egungo egoera, gatazkak eta erronkak” eta “Lurralde-antolamendua Euskal Herrian: eredu-aldaketaren beharra?” izenburupean, Eibar eta Iruñean hurrenez hurren.

Ikastaro hauetan entzundako aurkezpenak, izandako eztabaidak, iritzi-trukaketak, parte-hartzaile guztien ekarpenak eta ateratako ondorioak biltzen ditu liburu honek. Lagun askoren parte-hartzea izan du, lurralde-antolamenduak beharrezko dituen ikuspuntu ezberdinak batzen dituelarik: Geografia, Zuzenbidea, Ekonomia, Soziologia, Arkitektura edota Biologia esaterako.

Horrela, lurralde-antolamenduak kontuan hartu beharko lituzkeen aspektu eta ildo ezberdinak bildu nahi ditu publikazio honek: lurralde-antolamenduaren oinarriak, aspektu juridiko-administratiboak, plangintza ezberdinen bilakaera historikoa, kontraurbanizazioarekin lotutako lurralde-arazoak, elementu eta baliabide fisikoen erabilera eta ustiapen egokiaren beharra, eremu babestuen balorazioa, produktio eta kontsumo energetikoa, laborantzaren garrantzia lurraldearen orekarako, proiektuak eta erantzun lokalak, mugikortasunak eta azpiegitura handiek lurraldea antolatzeke orduan duten eragin zuzena eta lurralde-antolamenduaren erronkak Euskal Herrian, besteak beste.

Udako Euskal Unibertsitateak urteak daramatza euskarazko publikazioak bultzatzen. Gure lurraldean diren problematikak hobeto ulertu eta lurralde-antolamenduari lotutako gaietan gehiago sakontzeko aukera ematen du. Era berean, eskolarako material egokia izan daitekeela sinesten dugu.

Peio Lozano eta Joseba K. Arbaiza
(koordinatzaileak)

Lurralde-antolamendua: sarrera

Iñaki Lasagabaster Herrarte

Zuzenbidean katedraduna, Euskal Herriko Unibertsitatea

Liburu honen aitzinsolasa egitera gonbidatu nautelarik, lehenengo eta behin zera nabarmendu behar dut: hainbat ikuspegi politikotatik, eta hainbat ikerketa-ikuspegitatik ere, gaurkotasun handi-handia duen gai bati heltzen diola. Lurralde-antolakuntzaren, hirigintzaren eta ingurumenaren esparruek ahalegin handia eskatzen diete legegileari eta Administrazioari. Doktrina zientifikoak ere, ikertzaileak oro har, gero eta ardura handiagoa eskaintzen diete gai horiei. Horren inguruan politikan egin den lana deigarri-deigarria da. Duela gutxira arte esparru honetako legeria urri samarra bazen ere, gaur egun lege-multzo zabalak betetzen ditu lehenago arautzeke zeuden giza jardueraren eremu horiek guztiak. Euskadiko Autonomia Erkidegoaren edo Nafarroako Foru Erkidegoaren kasuan, bilakaera hori nabarmena izan da. Lurralde-antolakuntza arautzeko eman diren legeek hainbat tresna juridiko aurreikusten dituzte, horien bidez garapenak, eta batik bat planak, egin ahal izateko. Baina tresna horiek onartu ostean, ez da aztertu zer esanahi eta balio duten. Onartu eta gerora, ez da aztertu hirigintzan edo ingurumenaren hainbat alorretan izan duten eragina. Badirudi lurralde-antolakuntza, paperean, eta soilik paperean, gauzatzen den politika bihurtu dela.

Esandako hori baieztatzeko, hainbat adibide jar genitzake, ikusteko botere publikoak eurak direla indarrean dagoen legeria hausten aitzindariak. Kasu batzuetan, legeria errespetatzeko derrigorra duten botere publikoak eurak izaten dira lege-hausleak. Ingurumenaren babeserako legeriaren azken erreforma, horren adibidea da. Beste paragrafo bat erantsi zaio proiektuen ingurumen-inpaktua ebaluatzeko legearen testu bateginari. Bertan esaten denez, espetxeak eraikitzen direnean, segurtasun-arrazoiak direla-eta, ingurumen-eraginaren ebaluazioa baztertzeko aukera dago. Arau hori espetxe bat eraikitzen hasi ostean onartu zen, eta ingurumen-legeriak eskatzen zizkion baldintzak bete gabe eraikitzen hasi ere. Hain zuzen ere, baldintza horien artean zegoen proiektuaren ingurumen-inpaktuaren ebaluazioa (ikus 6/2010 Legearen Lehen Xedapen Gehigarria).

Alabaina, hori ez da gertaera nabarmenena. Are deigarriagoa da hirigintzari buruzko araudia. Esparru horretan egin diren arau-aldaketen oinarria zera izan da: aurreko araudiak merkatua mugatzen zuela eta ondorioz etxebizitza garestitzea zekarrela. Eraikuntza tutoretza publikotik libre utziko zuen araudia behar zen.

Liberazio horren ondorioz lurzorua eskaintza handiagoa egongo litzatekeenez, etxebizitzaren eskaintza handitu egingo litzateke, eta beraz, prezioak merkatu egingo lirateke. Teoria soil horrekin egindako lege-aldaketaren ondorioz, Espainiako Estatuan inoiz izan den garapen espekulatibo handiena etorri zen. Etxebizitza kopurua neurrigabe hazi zen, eta ezagun diren ingurumen-ondorioak eta ondorio ekonomikoak eragin zituen. Horien artean, familia-ekonomia asko gainbeheran etortzea, eta familia gazte asko bizitza osorako zorpetzea, etxebizitza garestiak erosteko diru merkea eskaini eta horri lotuta gelditu zirelako.

Hori guztia gertatzen den bitartean, botere publikoek beste aldera begiratzen dute. Hirigintzaren hazkundeak beste gabezia batzuk ere utzi ditu agerian, adibidez ez dagoela politika hidraulikorik. Ur-hornidura bermatu gabe onartu dira hirigintza-proiektuak. Edo Itsasertzei buruzko Legea errespetatu gabe egin dira, horren ardura duten botereen oniritziarekin. Egindako garapenek itsasertzari eragin diote, baina administrazio eskudunek ez dute erakutsi inolako interesik horren defentsa egiteko. Estatuko Administrazioak beste aldera begiratu du, Itsasertzei buruzko Legeak ezartzen dituen zortasunak eta mugak errespetatzea exijitu gabe. Administrazio autonomikoek hirigintza-garapenak kontrolatzeko tresneria dute, eta ez dute ezer egin. Baina, azkenean, udalei eraso zaie batez ere. Beraiei egotzi zaizkie kalte guztiak.

Ingurumen-politikak antzeko hausnarketak egiteko aukera ematen digu. Esparru batzuetan aurrerapausoak eman diren arren, ingurumenari lotutako gaiak garrantzi gutxi aitortzen zaie ikuspuntu politiko batetik. Administrazioetan ingurumenari lotutako gaiez arduratzen diren pertsonen zer-nolako pisu politiko apala duten ikustea besterik ez dago. Klima-aldaketari buruzko politiken inguruan publizitate handia egin den arren, ingurumenaren inguruko kezkek ez dauka behar duen garrantzia agenda politikoan. Merkataritza-gune handiak ezartzeko politikan, nekazaritza intentsiborako politikei emandako laguntzan eta garraiorako edo energia ekoizteko azpiegituren eraikuntzan, nabarmena da politikak zer-nolako garrantzi gutxi aitortzen dien ingurumenari lotutako kontuei.

Liburu honetan jasotzen diren lanek agerian jartzen dituzte gertaera horiek guztiak. Argitalpen honetan, ingurumen-politikaren alderdiak eta gaiak hainbat ikuspuntutatik aztertzeke, besteak beste unibertsitateko irakasleek, militante ekologista ezagunek, eta Euskal Herriko Laborantza Ganbararen alde egin den apustu goresgarriak erakutsi digun bezala, ingurumen-politikan nekazariak zer-nolako garrantzia duten badakiten nekazariak hartu dute parte. Ekonomia, zuzenbidea, politologia, ekoizpen-jardueren antolakuntza, politika horien eragileak... ikuspuntu horiek guztiak elkarri lotuta ageri dira argitalpen honetan. Horra hor liburuaren meritu handienetako bat. Pozgarria da halako liburua plazaratu izana. Espero dezagun jendeak liburua irakurri eta, horren ondorioz, halako argitalpenen premia larria duen gizartean kontzientzia ekologikoa haztea, idazleek kontzientzia hori argudiatzeko eta defendatzeko ardura hartu baitute. Ez daukat besterik esateko, ez bada aitzinsolas hau idazteko gonbidatzeagatik neure poztasuna eta esker ona adieraztea, liburuaren idazleei errespetu pertsonal eta akademiko handia zor diedan heinean.

1. Lurralde-antolamenduaren oinarriak

Peio Lozano Valencia eta Joseba K. Arbaiza Alvarez

Geografia, Aurrehistoria eta Arkeologia Saila, Euskal Herriko Unibertsitatea

1.1. LURRALDE-ANTOLAMENDUAREN OINARRIAK

Lurralde-antolamendua zer den ondo ulertu eta ezagutzeko, beharrezkoa da zenbait aspektu kontuan izatea. Horretarako, kontzeptu honen definizio bat bilatu beharko genuke lehenik. Batzuk eta askotarikoak dira honen inguruan sortu edota proposatu izan direnak, besteak beste honako hauek:

Lurralde zehatz batean zenbait lehentasun eta irizpideren arabera eman daitezkeen giza jardueren zehaztapena, banaketa, antolaketa eta erregulazioa (Gomez Orea, 2002).

Antolatu nahi den lurraldeko auzo, barruti, udalerri eta abarreko banaketei dagozkien lur-erabileren hautaketa egokia (Pujadas eta Font, 1998).

Lurralde-antolamendua, irizpide orokor eta zuzendari baten arabera marko fisikoaren, bai eta eskualdeen arteko garapen orekatuaren helburu edo xede nagusia lortu nahi duen politika, teknika administratiboa eta diziplina zientifikoa da (Lurralde Antolamenduaren Europako Gutuna).

Iturri beretik dator beste definizio bat, aurrekoaren osagarri litzatekeena:

Beste helburu batzuen artean: erregioen garapen sozioekonomiko orekatua eta, bizitza-kalitatearen hobekuntza, inguruneak eskaintzen dituen errekurtsoen kudeaketa egokia, ingurumenaren zaintza eta lurraldearen erabilera arduratsua, gizarte guztirako politika sozioekonomikoa, ekologikoa eta kulturala biltzen dituen lurralde-espresioa.

Baina, oso konplexua den giza jarduera tekniko, juridiko, administratibo, zientifiko bat ondo zehaztea oso zaila da berez. Horrexegatik, zer den eta zer ez lukeen izan behar definitzetik hasiko gara.

Hasteko, lurraldea desantolatua dagoen ala ez zehaztu beharko genuke, kontzeptuaren barruan oso eztabaidagarriak diren aspektuak topa daitezke-eta. Lurraldea beti mugatua izaten da, eta beraz, beste baliabideekin gertatzen den bezala (energia, ura, mineralak eta bestelakoak), ondo kudeatu eta ustiatu behar da, agortu edota desagertu ez dadin.

Horretarako, lurralde-sektore bakoitzari dagokion jarduera edota lur-erabilera ondo analizatu behar da. Horretan datza lurralde-antolaketaren helbururik garrantzitsuenak. Hori gutxi balitz, gaur egun indarrean dauden pentsamoldeak, helburuak eta estrategiak kontuan hartu behar ditu, hala nola:

- Jasangarritasun-parametroetan oinarritutako lurralde-garapena.
- Gizarte-kohesioa.
- Lurralde ezberdinen arteko garapen orekatua.
- Justizia soziala eta ekologikoa.
- Bestelakoak.

1.2. LURRALDE-ANTOLAMENDUAREN EZAUGARRI NAGUSIAK

Alde batetik, lurralde-antolamendua jakintza edo zientzia-diziplina bat da. Horretarako, ikasteko objektu bat izatea ezinbestekoa da, kasu honetan lurraldea, baina baita metodo eta korpus teoriko-praktikoa ere. Gaur egun, nahiz eta oso berria den diziplina bat izan, eginkizun zientifiko honek bi baldintza horiek betetzen ditu. Gainera, denbora pasatu ahala, tresna metodologiko, teoria, hipotesi eta estrategia askotarikoak sortzen ari dira, beraz, etorkizuneko ezinbesteko diziplinatzat jo dezakegu lurralde-antolamendua.

Bestetik, lehenago aipatu den bezala, administrazio-teknika baten aurrean ere aurkitzen gara. Oso ondo arautua nahiz kontrolatua dagoen prozesu juridiko-administratiboa dugu lurralde-antolamendua. Azkeneko planifikazioaren «produktua» edo emaitza; plana bera, lege edota arau bihurtuko baita. Beste era batera esanda; edozein motatako plangintzak arau arruntaren egitura, eskumena eta pisua izango du.

Horiek ez ezik, lurralde-antolamenduak beste ezaugarri batzuk ere jasotzen ditu. Garrantzitsuenen artean politika bat dela esan beharko genuke. Horrela, politika ekonomikoa, gizarte-politika, osasun-politika eta bestelakoak gauzatzen diren bezala, lurralde-antolamenduak ere ildo politiko zehatzei jarraitzen die. Alderdi eta ideologia bakoitzak lurraldea antolatzeko eta kudeatzeko eredu ezberdinak aurkeztuko ditu. Lurraldean gainera, politikek eragin eta erreflexu zuzenak izango lituzkete.

Lurralde-antolamendua bera diziplinartekoa da, zeharkakoa alegia; honetan, oso bestelakoak diren zientzia- eta ezagutza-arloek elkar topo egiten baitute. Eginkizun garrantzitsu honetan oso zabala eta plurala den errealitatea analizatu, diagnostikatu, konponbideak sortu... eta horiek guztiak kudeatu behar direnez, asko dira inplikaturako profesionalak ere; hala nola abokatuak eta legelari-profesionalak, geografoak, arkitektoak, soziologoak, ekonomistak, geologoak, biologoak, ingeniariak eta abar.

Lurralde-antolamenduak era berean orokorra izan behar du, arlo guztiak integratu eta aldi berean ikuspegi zabala eta bateratzailea bideratuz. Ezberdinak dira jorratu beharreko arloak baina orokorrean, lau talde handi hauetan banatzen dira:

- Ingurune fisikoa: giza jardueren baldintzatzailea, errekurtsa eta zaindu beharreko faktorea. Honen barruan, zenbait aspektu jorratzen dira: erliebea, ezaugarri klimatikoak, litologia, lurzoruak, paisaiak, landaretza, fauna, lur-erabilerak eta abar.
- Populazioa eta honen oinarri ekonomikoak: populazioa eta bertako gizar-tearen ezaugarriak kontuan harturik, demografiarekin erlazionatzen diren aspektuak; populazioaren adin-egitura, sexuen arteko desorekak, immigrazioa-emigrazioa eta bestelakoak. Era berean, bestelako ezaugarri hauek ere kontuan eduki behar dira: sektore ekonomikoak, populazioaren hezkuntza-maila, langabezia-tasa, pobrezia gainditzen ez duen populazioaren portzentajea; eta neurtzeko edo informazioa lortzeko zailagoak diren beste ezaugarri kualitatiboak; gizarte honen balioak, lehentasunak, lortu nahi diren helburu kolektiboak eta abar.
- Hiri-sarea: atal honen barruan, aldi berean, bi elementu ezberdin topatzen dira. Alde batetik hiriak eta herriak; lurralde baten nodo urbanoak ondo banatuak agertzen diren ala ez, lurralde-ereduaren oreka-maila, guneen maila hierarkikoa eta eragin-eremuak... Eta bestetik, horiek guztiak lotzen dituzten azpiegiturak, hala nola: errepide-sarea, trenbide-sarea, itsas portuak, aireportuak eta azkenaldian garrantzi handia bereganatu duten informazio-sareak, telekomunikazio-sarea, Internet, sare ekonomiko-finantzarioak...
- Marko normatiboa: legeak, administrazio-prozedurak, maila ezberdinei dagozkien eskumenak, eskala bakoitzean garatu behar diren plangintza motak eta bestelakoak.

Azken bolada honetan indar handia jasotzen ari den beste kontzeptu garrantzitsu bat *governantza* delakoa da, gobernatzeko moduaz arduratzen dena. Horrek, erregio baten barruan dauden eskualdeak eta udalerriak (entitateak), eta horiek kontrolatzen dituzten organo politiko-administratibo-juridikoak koordinatzeko ahaleginak landuko lituzke. Batzuetan, koordinazio-ekimenak eta saiakerak nahiko eskasak eta alferrikakoak izaten dira. Horrela, bada, eskala, plangintza eta gobernu ezberdinen arteko deskoordinazioak sortzen dira. Hori gutxi balitz, administrazio bakoitza bere konpetentzia politiko-teknikoak bermatzen saiatzean, izugarritzko eztabaidak eta gatazkak sortzen dira. Askok dira erregio baten barruan kontuan hartu behar diren mailak: erkidego autonomoko gobernuak, foru-aldundiak eta udalerriak (kontzejuak ere bai), besteak beste. Baina kontzeptu honek intra-erlazioak ez ezik, inter-erlazioak ere hartzen ditu bere baitan. Barruko hiru eskaloi horien

arteko loturak eta koordinazio-ekimenak murrizak badira, are gehiago gobernu erregional eta estatu ezberdinen artekoak (Lozano, 2003).

Beste kontzeptu edo pentsamolde garrantzitsu bat garapen jasangarriarena izango litzateke. Garai batean honen sortzaile edota asmatzaile izan ziren talde ugari, ekologistak esaterako, ez dute gaur egun delako kontzeptua erabiltzen. Oso bidezkoa eta guztiz erakargarria zen ideiak denborarekin bere benetako balioa galdu du. Gaur egun proposatzen diren jarduera guztiek, plangintza orok eta ekimen politikoek jasangarritasunaren marka daramate. Horrela, eta 90eko hamarkadan «ekologiko» hitzarekin gertatu zen bezala, haren benetako esanahia galtzeko eta mamigabetzeko arriskua dago.

Azken kontzeptuarekin bat egiten duen beste ezaugarri bat bete beharko luke lurralde-antolamenduak: demokratikoa izatea. Horretarako, eraginda suertatuko den gizartearen iritzia jaso beharko luke, eta momentu ezberdinetan gainera. Parte-hartzearen kontzeptua izugarritzko indarra hartzen ari da planifikazio mota ezberdinetan. Horrela, bada, 2006an Euskal Autonomia Erkidegoan onartutako Lurzoru eta Hirigintzaren Legeak hauxe agintzen du: «Hiri antolamendurako plan orokorra garatzen den neurrian, paraleloki, beraren populazioak parte hartzeko plan bat ere aurrera eraman behar da». Gaur egun, nahiz eta erregio- eta eskualde-mailan, oro har, prozedura irekirik bermatzen ez den, etorkizunari begira neurriak hartu beharko dira. Gaur egun, Euskal Autonomia Erkidegoko (EAE) eta Nafarroako Foru Erkidegoko (NFE) lurralde-antolamenduaren legeek aipatzen dute populazioaren iritzia prozesuaren hiru etapa ezberdinetan jaso behar dela. Baina iradokizunak eta alegazioen aurkezpena murrizten diren prozedura tradizionalen epeak hilabete edo bi hilabetekoak direnez, guztiz desagokiak bilakatzen dira (Moya Gonzalez, 1999).

Indarrean ezartzen diren plangintzak demokratikoagoak izateko lau baldintza hauek behintzat bete beharko lituzkete:

- Hasieratik ematen diren urratsak populazioari ezagutarazi beharko litzaizkioke. Honek, bertako populazioari plangintzaren lehen pausoetatik parte hartzeko aukera eman behar zaiola suposatuko luke.
- Ematen den informazioa, benetako eta fidagarria izan beharko litzateke. Informazio guztia luzatu eta erraztu beharko litzaioke populazioari.
- Onartzen diren erabakiek gizartearen kontsentsua edo gehiengoaren adostasuna lortu beharko lukete.
- Onartutako erabaki horiek talde politiko ezberdinen babesa izan beharko lukete.

Beste ezaugarri bat funtzionaltasuna litzateke, eta beraz, lurralde-antolamendurako proposatzen den plangintza eta aukera ezberdinak benetan baliodunak izan daitezela bermatu behar da. Errealitatean aplikagarriak izango diren neurriak jaso

beharko lituzke plangintza zehatz honek. Honek ez luke utopia puntu bat bazter-tuko, denborarekin garaiako utopiak betetzen joaten baitira.

Horiek ez ezik, lurralde-antolamenduaren prozesuak prospekzionala (etorki-zunari begira) ere izan behar du. Horrek esan nahi du lurralde baten dinamika baldintzatzen doazen elementu eta faktoreak, aurrez aurre, detektatu behar direla. Kontzeptu honek oso inportantea den beste ezaugarri bat biltzen du bere baitan; lurralde-antolamendurako edozein motatako plangintza epe luzera diseinatu behar dela alegia. Normalean lurraldea antolatu nahiz kudeatzeko osatzen diren plangintzetan hamar, hamabost edota hogeitaz urteko baliadun epea onartzen da.

Lurralde-antolamenduak, halaber, beste ezaugarri inportante bat bete beharko luke: sistemikotasuna. Sistemikoa den prozesu bat etapa ezberdinetan oinarritzen da. Horrela, etapaz etapa joaten den planifikazio- eta kudeaketa-prozesua bete beharko luke lurralde-antolamenduak. Ezin daiteke bi etaparen artean azaltzen den beste bat ukatu edo jorratu gabe utzi. Prozedura oso zehatz eta guztiz sistemikoa den funtzionamenduaren aurrean kokatzen gara.

Bukatzeko, lurralde-antolamenduak dinamikoa eta malgua ere izan behar du. Denboraren joanean lurralde zehatz batean eman daitezkeen aldaketan aurrean aldatzeko gai dela erakutsi beharko du, betiere inguruak eskaintzen dituen baliabide eta egoeretara egokituz.

1.3. LURRALDE-ANTOLAMENDUAREN INGURUAN GAUZA DAITEZKEEN ESTRATEGIAK

Lurralde-antolamenduak, beste politika mota batzuei gertatzen zaien bezala, estrategia edo ikuspegi ezberdinak aurkez ditzake. Edozein kasutan, badaude zenbait herrialde non lurraldearen antolaketa ez den beharrezkotzat jotzen. Horietan, ikuspegi ultra-liberalenak ezarrita daude, merkatuak planifikatzen baitu. Estatu Batuetan adibidez, ez da estatuaren edota gobernu zentralaren interferentziarik onartzen. Merkatuak, beste arlo eta sektoreekin egiten duen bezala, erregulatu beharko lituzke lurraldearen barruan sortzen diren dinamika, ahaleginak eta ekimenak. Ikuspegi honetan ekimen pribatuak dira nagusitzen direnak. Bakarrik kasu berezi batzuetan, babes-figurak kontuan hartzen dira; Parke Nazionalak, kasurako.

Baina lurraldearen antolaketa guztiz beharrezkoa den politikatzat jotzen duten herrialdeen adibideak arruntagoak suertatzen dira. Hala ere, ez da guztiz homogeneoa den errealitate bat. Bi mutur nagusiok aurki ditzakegu. Batean, hazkunde ekonomikoaren aldeko lurralde-antolamendua garatuko litzateke, eta bestean, ingurumen-ikuspegia edo babespen-ikuspuntua egongo litzateke nagusiki. Lehen-dabizikoarentzat, lurralde batean agertzen diren errekurso guztiak, populazioaren errenta-mailak eta etekin ekonomikoak igotzera bideratu beharko lirateke, eta inolako mugarik gabe gainera. Bigarrenak, ordea, lurraldea mugatua den errekurso

bat balitz bezala hartzen du, eta hori gerta ez dadin, beste lehentasunen gainetik, lurralde eta honen barruan diren errekurtsio eta dinamika natural-ekologikoak bermatu eta babestera jotzen du. Lehendabizikoa lehengo garaian gauzatu bazen ere, XX. mendeko 50, 60, 70 eta 80ko hamarkadetan zehar bereziki, bigarrenak izugarritzko garrantzia hartu du azken urteotan. Bilakaera hori nahiko logikoa da, lurraldearen antolaketa Bigarren Mundu Gerraren ostean hasi zela kontuan hartzen badugu. Orduan, benetan inportantea zena zera zen: guztiz suntsituak gelditu ziren hiriguneen eta bertan zeuden gizartearen errekuperazio sozioekonomikoa. Denbora pasatu ahala, eta antzinako ikuspegi honek sortzen zituen arazoak ikusita, planifikatzaile, teknikari eta politikoak ohartu ziren, lehendabiziko ikuspegi honi mugak jarri beharko zizkiotela, bigarren ikuspegia sortuz eta honi izugarritzko garrantzia emanaz.

Horrela, bada, lehendabizikoa aski zahartua eta guztiz desfasatutzat jotzen badugu ere, bigarrena oraindik ailegatzeke dagoen ikuspegiatzat jo dezakegu. Izan ere, azken honek ezartzen dituen mugak (garapen ekonomiko eta batez ere azpiegitura erraldoi berrien inguruan) gehiegitzat jotzen dira eremu politiko ezberdinetatik. Interes ekonomikoek izugarritzko eragin-ahalmena dute azken ikuspegi honetan, lurraldearen antolamendurako politikak guztiz baldintzatuz.

1.4. LURRALDE-ANTOLAMENDUAREN HELBURUAK

Lurralde ezberdinetan sortzen diren arazoak askotarikoak dira. Arazoak eta helburuak txanpon bereko bi aldeak dira; helburuek, lurralde-diagnostikoan detektatu izan diren arazoen konponbidea adierazten baitute. Horrela, askok eta oso bestelakoak dira lurralde-antolamendurako prozesuetatik bete nahi diren helburuak. Gainera, helburu-maila bat baino gehiago ezartzen direla esan genezake. Ezberdina izango da lurralde osorako planteatzen den helburu orokorra edo espazio zehatz bateko sektore baterako bilatzen dena. Hala ere, jarraian plangintza ezberdinetan gehien errepikatzen diren xede eta helburuak aztertuko ditugu.

Oro har, gehien errepikatzen den xedea honakoa da: «Lurralde zehatz horretarako sortu izan den planaren bidez, bertoko populazioaren bizi-kalitate altuago bat lortzea». Azkeneko hau kontuan hartzen badugu, zenbait gauza argitu beharko genituzke:

- Bizi-kalitate kontzeptuaren barruan, onartzen diren irizpide nagusiak oso ezberdinak izan daitezke.
- Garai batean (iragan mendean esaterako) onartzen ziren irizpideak guztiz ekonomizistak ziren (*renta per capita* delakoa, barne-produktu gordina, eta abar) (Mc Neill, 2003); gaur egun, aldiz, mota guztietako adierazleak topa ditzakegu, hala nola, aipatutako ekonomikoen gain, pobrezia-indizea, langabezia-tasa, batez besteko soldatak...; sozialak: ongizate-maila, hezkun-

tza-maila, etorkinen integrazio-maila, genero-biolentzia...; ingurumenari dagozkionak: babestuta dauden hektareak, esparru berdeak pertsona bakoitzeko, airearen kalitate-mailak, uraren kalitate-mailak, energien ekoizpen-mailak eta abar luze bat non, azken bolada honetan, garrantzia hartzen ari diren herritarren parte-hartze maila eta aukeren azterketak, aspektu demokratikoak alegia.

Baina helburu horiek ez ezik, beste batzuk ere dezente errepikatzen dira. Has-teko, jasangarritasunaren kontzeptua bizi-kalitatearekin lotzen da. Zentzu horretan, plangintza guztietan haxe errepikatzen da: «garapen sozioekonomikoaren eta ingurumenaren kalitate egokiaren arteko oreka bat lortzea». Horrek, normalean, adierazpen zehatzagoak hartzen ditu; izadian dauden prozesu ekologikoak hobetu edo ondo daudenak egoera berean behintzat mantentzea. Azken honek bermatu nahi dituen arloak biodibertsitatea, oreka ekologikoa eta naturaltasuna izango lirateke.

Azken helburu orokor horrekin bat egiten du ere errekurtsioen ahalmenak eta lurzorua mantendu nahi dituen xedeak. Honek, agor daitezkeen errekurtsio nabari eta ez-nabariaren iturritzat jotzen du lurraldea. Lurzorua bi ikuspegi ezberdinetatik hartu daiteke:

- Lurzorua, lurraldearen begi-bistako euskarri bezala. Lurzoru edo euskarri hori betetzen ari den errekurtsio bihurtzen da. Horrela, bada, garatu behar dira ekonomikoki errentagarritasun gutxiago aurkeztzen duten lur-erabilerak: babestuta dauden eremuak, landa-eremuak, eremu libreak... eta oso ondo kontrolatu behar dira beste lur-erabileren zabalpen-eremuak: etxebizitzaren partzelak, ekonomia-jarduerak biltzen dituzten guneak, merkataritza-gune erraldoiak, eta abar.
- Lurzorua, landa-ekoizpen errekurtsio bezala. Zentzu honetan, Euskal Herriko isurialde kantauriarrean emankorrenak ziren haran-hondoetako lurzorua, ekonomikoki ahaltsuagoak ziren erabileren bidez okupatuta suertatu dira. Gaur egun, lehendabiziko sektorearen lur-erabilerak ezin dute beste jarduerekin lehiatu (hirigintza, jarduera ekonomikoak —industria nagusiki Euskal Herrian—, merkataritza-guneak...).

Ingurumen-irizpide hauetatik at, baina aldi berean plangintza mota guztietan errepikatzen den beste xede nagusi bat, lurralde-orekarena litzateke. Halatan, lurralde zehatz bateko sektore ezberdinen arteko desorekak zuzendu behar direla aldarrikatzen duten irizpideak nahiko ugariak suertatzen dira. Printzipio honek izugarritzko garrantzia hartzen du birbanatze-bidetzat jotzen denean. Nolabait, lurralde-justiziaren kontzeptua balitz bezala onar daiteke. Oreka honen bidez, egonkortasun soziala eta garapena bermatzen dira. Lurralde-antolamenduaren bidez, oso ahaltsuak diren eskualdeen hazkundea moteldu daiteke, eta aldi berean dinamikotasun falta eta dekadentzia sartzen diren eskualdeak estimulatu daitezke.

Xede honen bidez beste helburu bat ere lor daiteke: aurreratuago nahiz zentralitate handiko eskualdeen eta periferikoak diren eskualdeen arteko oreka lortzea (Gomez Orea, 2001).

Horretarako, zenbait bide erabil daitezke, esaterako:

- Inbertsio publikoen bideratze-prozedurak.
- Inbertsio pribatuen bultzada.
- Publikoak diren azpiegitura eta ekipamendu komunen kokapena.
- Lurralde zehatz bateko sektoreak kohesionatzeko eta lotzeko gai diren garraio publiko berrien antolaketa.
- Gizartearen heziketa, dinamizazioa eta trebakuntza.
- Kudeaketa publiko eta pribatuaren egokitasunaren aldeko zabalpen eta transferentzia.
- Eskualde ezberdinen arteko teknologia berrien eta I+G+b (Ikerketa+Garapena+berrikuntza) jardueren emaitzen trukaketa.

Integrazioa edota kohesioa ere oso helburu inportantea izaten da planifikazio eta lurralde-antolamendurako prozesu guztietan. Horrela, bada, bi zentzu izan ditzake horrelako kontzeptu batek: alde batetik, lurralde ezberdinen artekoa baina baita lurralde zehatz batean dauden sektore ezberdinen arteko integrazioa ere. Lehendabizikoari dagokienez, nola lurralde horren goialdean hala behealdean kokatzen direnek ere, maila administratibo-juridiko-politikoaren arteko koordinazioa suposatuko lukete. Horrekin koordinazio-maila egokiak bermatuko lirake. Bigarrenak, ordea, sektore ezberdinen arteko kohesioa suposatuko luke. Horrek, sistemaren funtzionaltasuna eta sektoreen arteko kompetentzia egokia bermatuko litzuke.

Lurralde-oreka lortu nahi duten xedeak ere asko errepikatzen dira plangintza mota ezberdinetan. Hori helburu ezberdinetan irudikatzen da:

- Lurraldean zehar hiri eta herrietako banaketa egoki bat lortzean.
- Polizentrismoaren ideia (Euskal Herri mailan horrenbesteko garrantzia hartzen duen helburua) garatzean.
- Populazio-nukleoetako hierarkizazio egokian.
- Nukleo bakoitzeko ekipamendu eta zerbitzu publikoen hornidura egokian.
- Errenten lurralde-banaketa zuzenagoa izan dadila ahalegintzean.
- Kongestionatutako metropoli eta guneeetatik, bai populazioa bai eta enplegua, ekipamenduak, zerbitzuak eta inbertsioak ere, nahikoa utzita aurkitzen diren nukleo edo sektoreetara desplazatzean.

Bukatzeko, baliabide naturalak ondo babestu edota suntsituta agertuz gero, errekupeatzeko xedeak egongo lirake (gauza bera egin beharko litzateke balio kultural, historiko, etnografiko eta arkitektonikoekin ere). Horrela, bada, garrantzi

handia jasotzen dute aztarnategiek, leku historikoek, zedarri arkitektonikoek, ohiturek eta ohiko ospakizunek. Baliabide horien guztien kontserbaziorako ahalegin bereziak martxan jarri beharko lirateke. Horrela, gune oso bereziak bihurtzen dira hiri eta herrietako alde zaharrak. Kasu honetan, bi mehatxu handi azaltzen dira:

- Alde batetik, oso zaharkituak baina aldi berean balio handiko eraikuntzak direnen berritze-prozesuak ezinbestekoak bihurtzen dira.
- Bestalde, eraikuntza zahar hauen guneak *gheto* bilaka daitezke, besteak beste, oso zaharkitua aurkitzen den populazioaren eta etorkinen bizitoki bihurtzen direlako.

1.5. LURRALDE-ANTOLAMENDUAREN INGURUAN ARAZOAK ETA EZTABAIDAK

Helburuek, planifikatzailearen, lurralde-antolamenduaren inguruan sortzen diren arazoak edota ahultasunak zuzentzeko nahia adierazten dutenez, garrantzitsuenen azterketa guztiz egokitzen jotzen dugu. Izan ere, lurralde-antolamenduaren barruan arazo eta eztabaida sakonak izan ohi dira. Edozein motatako planifikazioa delarik ere, analisi eta geroko diagnostikoaren bidez detektatu beharko luke zein diren ahultasun inportanteenak. Badaude, hala ere, nahiko orokorrak edo lurralde guztietan errepikatzen direnak, baita eskualde edo erregio bakoitzari zehazki dagozkionak ere. Orokorrenen artean:

- Ingurumenaren babespenaren eta garapen ekonomikoaren arteko ustezko kontraesana. Alde batetik, asko dira bizi-kalitatea hobetzeko derrigorrez errekurtsoak soildu edo murriztu egin behar direla uste dutenak. Horien arabera, garapena hazkunde kuantitatibo batean datza. Bi aldagai horien (hazkundera eta errekurtsoen mailak) joera ikusiko bagenu, lehendabizikoak igoera esponentziala eta bigarrenak lineala izan dutela konturatuko ginateke. Errekurtso naturalak mugatuak baldin badira eta hazkundera, ordea, mugagabea, bi linea horien arteko topagunean izugarritzko arazo handiak ageriko dira aurrez aurre (besteak beste, gaur egun bizi dugun ingurumen-krisia). Hala ere, egile batzuen arabera, teknologia da itotze horretatik aterako gaituen elementua. Ondorioz, hazkunde kuantitatiboa aurrera eraman behar da. Horri deitu izan zaio jasangarritasun ahula. Besteek, ordea, gehiegizko kontsumoaren paradigma ekonomizista honetatik, egokiago, ekologikoago eta efizienteago den eredu batera pasatu beharko ginatekeela aldarrikatzen dute. Haien arabera, hazkunde kuantitatiboa eten, gelditu eta aldi berean hazkunde kualitatiboaren alde jokatu behar da. Horretan datza deituriko jasangarritasun sendoa. Edonola ere, gaur egun daramatzagun erritmoak jasanezinak direla agerian gelditzen da.
- Faktore eta jarduera batzuk, nahi ala ez, elkarrezinak dira. Erabaki zehatz bat sektore edota eskualde batentzat positiboa baldin bada ere, beste

batentzat guztiz kaltegarria gerta daiteke erabaki bera. Badaude, beraz, jarduera edota lur-erabilera batzuk osagarriak ez direnak, edo batak besteari kalte egiten dion horretakoak. Hiritartze-prozesuak edota bigarren eta hirugarren sektorearekin erlazionatzen diren jarduerak bultzatu nahi badira oso mugatua den lurralde batean, lehendabiziko sektorea edota naturaren babesarekin lotzen diren lurzoruak murriztu edo desagertuko lirateke.

- Lurralde-eskala ezberdinetan beti errepikatzen den beste arazo bat interes pribatu eta publikoaren arteko borroka da. Lurralde-antolamenduak eskala ertainetan eta hirigintzak tokiko mailetan, betidanik publikoa den interesa bermatu nahi izan dute. Baina hala eta guztiz ere, kasu gehienetan lurzoruen jabetza esku pribatuetan dago. Horretarako lege ezberdinek (bai lurralde-antolamenduarena eta bai lurzoru eta hirigintzaarena) baliabide eta konponbide ezberdinak eskaintzen dizkiete administrazioei. Bigarren kasuan, udal-gobernuari lurzoruen sailkapena eta izendatzeko eskubidea dagozkio, eta azkeneko tresna bezala, bai udaletik bainta foru-aldundi eta gobernu autonomotik ere (Hego Euskal Herrian), gobernu zentraletik (Ipar Euskal Herrian), desjabetze-prozesuak martxan jar daitezke.

Beste arazo bat litzateke lekuko interesen eta orokorrak diren interesen arteko lehia. Batzuetan, tokiko administrazioek (udal-gobernuek) interes orokorra goaren aurkako erabakiak hartzen dituzte. Hori guztia, erakargarria den zerbitzu edota azpiegitura baten kokapena zehazteko prozeduran nabarmenago bihurtzen da. Aldi berean, inpaktu handiak eta negatiboak azaltzen dituen edozein motatako azpiegituraren kokapenak ere udal-gobernuen aurkakotasuna jasoko du. Horrela gertatzen zaie zabortegei, espetxeei, zentral energetiko handiei, eta txikiago eta arinago, tanatorioei, konposta egiteko industriei, antena telefonikoei, goi-tentsioko ildoei eta abarri.

Askotan, ikusten diren arazoak lurralde-egitura desegokietatik datoz. Horrela, bada, zenbait lurralde, erregio, herrialde, eskualde eta udalerritan, populazio, errenta, azpiegitura edota bestelako jardueraz oso kongestionatuta aurkitzen diren sektoreak, alboan dauden guztiz «basamortu-guneei» alderatzen dira. Ohiko prozesuak izan dira eta betidanik ezagutu egin dira baina, hala ere, jarraipena dute. Populazioa hiri nagusietan eta metropolietan metatzen da, landa-eremuak despopulatzen doazelarik hein handi batean. Herrialde aurreratueta herrialde ez-industrializatueta baliabide naturalak, energia, eta abar baldin badatoz, alderantzizko fluxu bat gertatzen da ere, oso kutsakorrak diren jarduerekin edo inpaktu handiko enpreekin, zor ekologikoa delakoa eraginez. Azken finean, lurralde-antolamenduak birbanatze-papera ez balu jokatu, oso atzeratuak gelditzen ari diren lurraldeak, denbora pasatu ahala, pobreagoak bihurtuko lirateke eta aurreratuenak edota botere gehien biltzen dutenak, orde, aberatsagoak. Zentzu horretan, gaur egun politikoki jasagarritzat onartzen diren abiadura handiko trenbideak eta garraio-sistema ezberdinek ez lukete zuzenduko lurralde-desorekarik, alderantziz, hustu

egingo lituzkete gaur egun nahiko utzita dauden zenbait landa-eskualde, populazio nahiz errentak metropolietan areago metatuz.

Azken horrekin lotura handia duen arazoa, populazioari ekipamendu eta zerbitzu ezberdinak emateko lurralde-zailtasunak lirateke. Lurralde-egitura orekatua ez baldin bada, edota ezberdintasun handiak ageri badira hiri handien eta herrixka txikien artean, oso zaila izaten da zerbitzu-hornidura on bat aurkeztea. Polizentris-moaren ideia arazo hauen konponbidetzat jo daiteke.

Beste arazo bat, preseski oso kongestionatuak dauden lurraldeetan azaltzen dena hauxe da: lur-erabileren nahasketa eta jardueren kokapen desorekatua. Kontrol handirik egon ez den lurraldeetan guztiz nahastezinak izan beharko liratekeen lur-erabilerak metatzen dira. Orduan, beste arazo batzuk sor daitezke, hala nola: konpetentzia desegokiak jarduera eta lur-erabileren artean, lurraldearen kudeaketa egokiaren aurkako presio handiak, kutsadura-prozesuak, eta abar.

Zenbait tokitan, ordea, aurrez aurre ikusi eta detektatu behar ziren arrisku naturalak ez dira kontuan hartzen, eta benetako giza hondamendi bihurtzen dira. Gizakiak izugarrizko inpaktuak sor ditzake lurraldean, alderantzizko erlazioak sor daitezkeelarik. Horrela, lurraldeko bertako elementu batzuek nabariak diren arazoak sor ditzakete, gizakiaren jarduerentzat larriak direnak. Besteak beste, lur-jausiak, uholdeak, kolapsoak, sismikotasuna, bulkanismoa, hondoratze-prozesuak... inbentariatu, baloratu eta kartografiatuak izan beharko lirateke gerora dagozkien neurriak har daitezen (Canter, 2000).

Izan ere, edozein motatako jarduera martxan jartzeko, lurraldearen bi ikuspuntuak kontuan hartu beharko lirateke; alde batetik lurraldeak berak jarduera horri eskaintzen dion egokitasun-maila, baina bestalde, zer-nolako baldintzak erakarriko lizkiokeen kokapen horrek. Edonola ere, hirugarren ezaugarri bat kontuan izan beharko litzateke: jarduera horrek toki horretan sor ditzakeen inpaktuak eta piztu edo martxan jar ditzakeen arrisku naturalak (MOPT, 1992).

Azken aldiotan oso zabala eta larria bihurtu den beste arazo bat mugikortasunarena izan da. Alde batetik, lurraldearen errekurtsioarekiko hurbiltasuna guztiz beharrezkoa da esplotazio egokia gerta dadin, baina bestalde, eta larriagoa dena, populazioak lanera, ikastera, oporretara, atsedena hartzera edota erosketetara joateko, izugarrizko distantzia handiak bete behar izatea. Ezaguna da *commuter* direlako kasua: egunero bizitokitik lanera eta hemendik buelta ematen diren mugimendu pendularrak alegia. Oso kontzentratuak dauden metropoli edo hiri handietan benetan erraldoia den arazo bihurtzen da. Nagusi eta nahiko zabaldua dagoen arazo honi zenbait konponbide aurreikusten zaizkio:

- Lana bizitokira hurbiltzea. Horretan dautza telefonia eta Interneteko aurre-
rapenak, telelana eta abar.
- Mugitzeko aldiriko garraio-sareen eskaintza egokia.

- Bizitokiak dauden tokietan bestelako lur-erabilerak ere ezartzea; merkataritza-guneak, zinemak, atsedenaldiarekin erlazionatzen diren azpiegiturak, ekonomia-jardueren esparruak...
- Jasangarritasun-parametroetan oinarritutako lur-antolamenduak bultzatzea, gertutasunean oinarritzen direnak: lurzoruen erabilera mistoak, bizikleta eta garraio publikoaren erabilera, tokiko merkatuak garatzea, garraio pribatuaren erabilera murriztea,...

Maila bereko eta ezberdineko administrazio publikoen deskoordinazioa ere oso arazo larritzat jo daiteke. Alde batetik, goitik beherako norabidean eta lurralde-antolamenduaren baitan eskumenak dituzten administrazio-maila ezberdinak ados jartzen ez direlako. Europar Batasuna, estatua, gobernu autonomikoa, foru-aldundiak eta udalak, guztiek dituzte lurralde-antolaketaren inguruko konpetentzia ezberdinak.

Baina gauza bera gerta daiteke norabide horizontalean. Horrela, bada, bai gobernu autonomikoan, eta diputazioetan ere, sail ezberdinak ditugu eta hauek sektore ezberdinetako interesak eta nahiak aurrera eramane nahi izaten dituzte. Kontrajarriak diren ahaleginak gertatuz gero, deskoordinazio eta eztabaida-prozesu larriak sor daitezke. Batzuetan, horrek izugarritzko uzkurdua sortzen du populazio eta eragile sozioekonomikoen artean (Ruiz Urrestarazu, 2006).

Hori dena gerta ez dadin, bai lurralde-antolamenduak kontrolpean dituen kode legaletan, baita sortzen eta garatzen diren plangintza guztietan ere, oso argi gelditu behar dira bakoitzaren konpetentziak eta inplikaturak agertzen diren sailen betebeharrak. Horrekin lotura handia izango du lurralde-antolamenduaren planifikazio-prozesuen beste arazo batek: aipatutako plangintza hauek indikatiboak ala exekutiboak izan behar dute? Beste era batera esanda, plangintza zehatz batek jorratu beharrekoak zehaztasun handirik gabeko ildo nagusiak eskaini behar ditu ala plan berak lege baten itxura hartu behar du honek dakarrena? Plangintzaren malgutasunaren eta zorrotasunaren arteko ohiko lehia irudikatzen du honek (Allende, 2006).

Horiek, erregio, eskualde eta lurralde-antolamenduaren prozesu guztietan agertzen diren arazo eta eztabaidak izanik, Euskal Herriari dagokionez batzuk zehatzago eta nabarmenago ageri dira.

Hasteko, gaur egun Euskal Herriak ez du konpetentziak dituen organo politiko-administratibo-juridiko-legislatibo bat. Hau da, ez dauka legezko entitaterik. Are gehiago, hori gutxi balitz, Gaztela-Leon, Kantabria, Errioxa, Aragoi, gainerako Akitania eta Biarnoko lurraldeekin derrigorrez sortu behar ziren loturak eta koordinazio-ahaleginak ez dira normalean gertatzen.

Horrez gain, lurralde hau nahiko txikia da. Alde batetik, isurialde atlantikoan larriagoak diren kontzentrazioak ageri dira (Donostia-Behe Bidasako konurbanizazioa esaterako); baina horien ondoan, populazio-basamortutzat jo ditzakegun

zenbait eskualde (Nafarroa Behereko eta Zuberoako lurralde gehiena). Isurialde mediterraneoan, berriz, arruntagoak dira jendez hustu diren guneak eta eskualdeak (Arabako mendigunea, Zaraitzu eta Erronkari haranak eta abar.). Kasu batzuetan lurralde-egitura ona ikusten da (Gipuzkoako kasua, esaterako) eta beste batzuetan, egitura desorekatua ikusten da non izugarrizko pilaketa eta kongestioak azaltzen diren: Bilboaldea, Gasteiz eta Lapurdiko kostaldea. Beste mutur batean, lehenago aipatuak izan diren eremuak leudeke non basamortutze-prozesu oso larriak izan diren, batez ere Zuberoan.

Oso beteak dauden lurralde horietan gauza nabaria da lurzoruaren eskasia. Hori kontuan hartzen badugu, ezinbestekoa izango lirateke kongestionatuak agertzen diren tokietatik deskongestionatuak dauden tokietara populazioa, jarduera ekonomikoak, kokapen berriak, azpiegiturak, errentak eta bestelakoak eraman nahi dituzten ekimenak. Horretan ere izugarrizko eztabaidak eta arazoak sortzen dira zeren betidanik botere handia izan duten eskualde hauetatik ez baita horrelako mugimendurik onartu eta bultzatu nahi izan (deszentralizazioa alegia).

Oro har, batez ere Euskal Autonomia Erkidegoko isurialde atlantikoari dago-kionez, nahiko degradatua eta urratua dago bertako ingurumena. Historikoki izan den giza presioa handia dela, gaur egun daukagun paisaia guztiz kulturala dela esan dezakegu, alegia, Euskal Herri osoan ez dagoela gizakiaren eraginetik at gelditu den lekurik. Badaude, hala ere, nahiko ondo kontserbatzen direnak, hala nola Azta-parretako bazterra, Iratiko oihaneko zenbait sektore, Zuberoako piriniar magala, eta abar. Horietan, transformazio handirik ez da egon aspaldian. Horiek ez ezik, badira beste toki batzuk ere kontuan hartu beharreko ingurumen-balioa eskaintzen dutenak: Aiako Harriak, Pagoeta, Aizkorri, Aralar, Larra, Gorbeia, Guardiako aintzirak, Pitillasko aintzira, Behe Bidasoako badia, Bardeak, Urbasa-Entzia, eta abar. Baina horien ondoan, oso degradatuak dauden aldeak ditugu: Bilbo Handiko zenbait sektore, Amurrio-Laudioko aldea, Donostialdeko Pasaiko badia eta zenbait lurzoru, Deba Beheko esparrua, eta abar. Leku horietan guztiz beharrezkoak dira ingurunea berreskuratzeko onartuak izan diren neurriak. Euskal Herrian bertan, natura eta gizakiaren arteko lotura egokia aurkezten duen adibide nabari bat badugu: Urdaibaikoa, Busturialdea azpieskualdearen barruan hain zuzen ere.

Azken bolada honetan gainera, asko dira ingurumenaren aurka onartu nahi diren azpiegitura erraldoiak. Batzuetan, hauen xede sozioekonomikoa ez dago batere egiaztatuta, argituta edota justifikatuta, eta gainera sortzen dituzten inpaktu negatiboak ukatu edota ezkutatu nahi dira. Hori gertatzen ari da zenbait azpiegituarekin:

- Bilboaldeko Supersur delakoa.
- Donostiako bigarren saihsbidea.
- Pasaiko kanpoko itsas portua eta proiektu logistiko eta energetikoa.

- Zubietako erraustegia.
- Castejongo ziklo konbinatuko zentrala.
- Goi-tentsioko sarea.
- Abiadura handiko trenak.
- Eta beste batzuk.

Ingurumenaren kudeaketa egokiaren barruan ere, gaur egun oso gutxi garatutako zenbait proiektu bultzatu beharko lirateke:

- Korridore ekologikoen sare koherente bat.
- Paisaien katalogo egoki eta bateratuak, eta ondo kudeatzeko planak.
- Babestuta dauden eremu guztien kudeatzeko planak garatzea.
- Ingurumen-balioak dituzten bestelako eremuen babespena.
- Babestuta dauden espezie ezberdinetako planak (babesteko planak, berreskuratzeko planak, kudeaketa-planak, eta abar).
- Ingurumenari dagokion legeria egokiago bat.
- Ingurumenaren zaintzaz arduratzen den polizia berri bat (Espainia mailan Seprona-rekin gertatzen den bezala).

Beste arazo berezi bat, hirietako sistema eta berrikuntza proiektu-plangintzak lirateke. Horrela, bada, eta lehenago ikusi dugun bezala, kontraste handiak ageri dira hiri nagusi eta metropoli-egitura aurkezten duten eskualdeen (Donostialdea-Behe Bidasoa, Bilbo Handia, Gasteiz, Iruñerria eta Baiona-Miarritze-Angeluko eskualdeak) eta guztiz landa-egitura hartzen dutenen artean. Bestalde, garraio eta azpiegitura nagusien ardatzetatik kanpo gelditzen direnek ere zailtasun estrukturalak aurkeztuko dituzte. Hori gutxi balitz, eta nahiz eta azkenaldian honen inguruan ahalegin eta ekimen handiak egin, asko dira berritu behar diren hiri-sareak, industriagune ohiak, hiri eta herrietako alde zaharrak eta abar. EAEko Lurralde Antolamendurako Artezpideen dokumentua onartu zenean hori zen, beste lehen-tasunen artean, bete beharreko helburuetako bat. Egia da denborarekin zaharkituta zeuden herri eta hiri zenbaitzuen alde zaharrak eta industriaguneak berritu egin direla, baina oraindik badira beste batzuk berritzeke.

Isurialde atlantikoan, erraztasun handirik aurkezten ez duen erliebea eta antzinatik datorren giza presio handia kontuan hartzen baditugu, ezinbesteko bihurtzen dira, hondakinekin gertatzen den bezala, berrerabilera- eta birziklapen-prozesuak. Hauen bidez, garai batean okupatuak eta denborarekin zaharkituak gelditu diren esparruak berritu eta eguneratu behar dira, bestelako lur-erabilerak eta jarduerak bultzatuz.

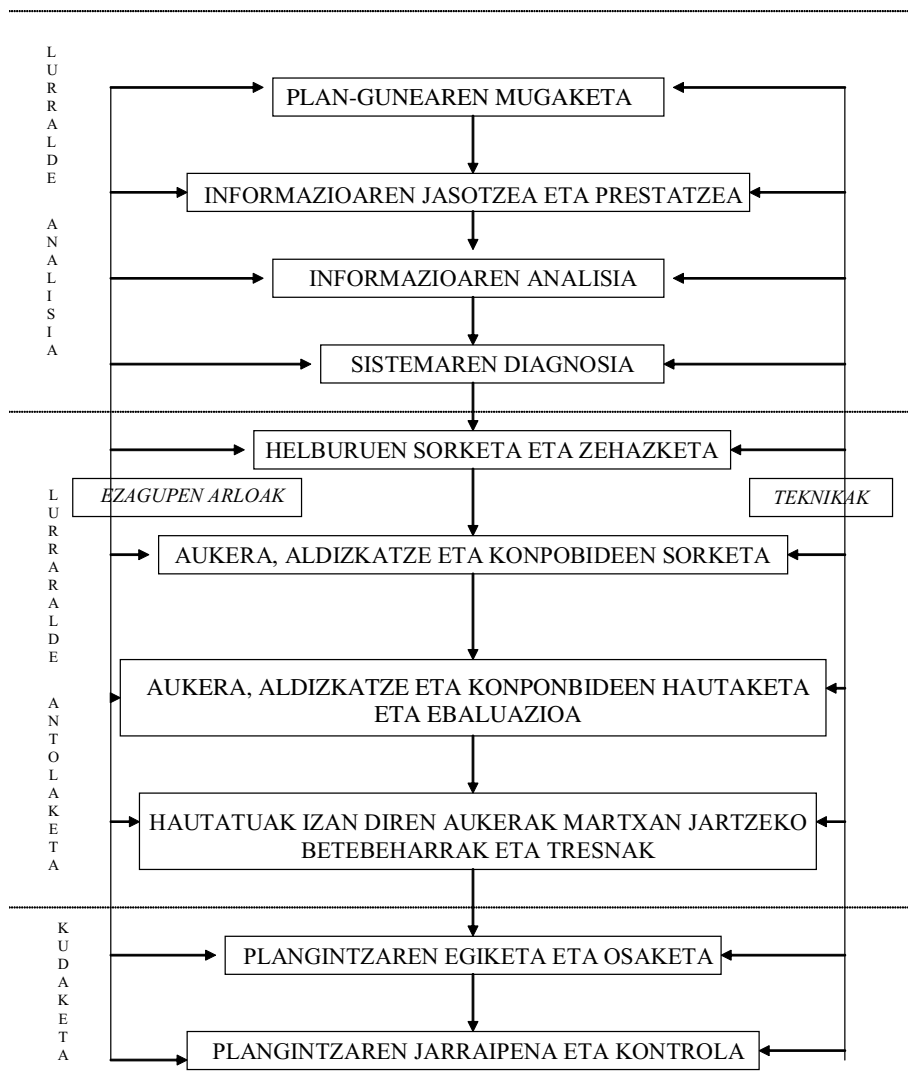
Euskal Herriaren arazo larri eta ugarien artean, bada bat errepikatzen dena: azpiegituren eskasia, zahartzea eta kostu handiak. Lehenago komentatu den bezala, nahiz eta azkeneko urteetan izugarrizko ahaleginak egin, batez ere errepide berriak sortzeko, asko dira oso gaizki komunikatuak suertatzen diren eremuak. Batzuetan muga zeharreko eta trafiko astunena jasotzen duten konexioak bultzatu dira (N1, AP1, A15, A8 eta abar), eta ez dira behar den bezala landu bigarren eta hirugarren mailako konexioak. Horrela, bada, EAE, Nafarroako Foru Erkidego eta Iparraldeko zenbait alde oraindik nahiko deskonektatuak azaltzen dira. Hori gutxi balitz, garai batean nahiko arruntak ziren aldiriko trenbideak eraitsi egin dira (Plazaola, Tren txikia Irun-Elizondo, Gasteiz-Lizarra, Urola eta abar), gaur egun kalitate ezberdineko autobus-sareak osatuz. Zenbait tokitan nahiko ondo antolatu dira autobus-sare hauek (Bizkabus adibidez), baina beste toki batzuetan, ordea (Nafarroa Beherea, Zuberoa eta Araba, Gipuzkoa eta Nafarroako zenbait eskualdetan), eskasia handiak aurkezten dituzte. Badaude, oraindik, mantentzen diren lehengo tren-konexioak (Baiona eta Donibane Garazi lotzen dituen, Bilbo eta Donostiaren arteko FEVErena eta La Roblako). Kasu hauetan oso konbinazio gutxi daude egunero, eta gainera inoiz ez da beharrezko inbertsio eta berritzeko ekimenik egin. Hauek bultzatu beharko lirateke barruko konexioak indartzeko, eskualde barneko eta eskualdeen arteko eguneroko mugimendu gehienak ahalbidetzeko, eta nahiko atzeratuak aurkitzen diren eskualdeak indartzeko.

Baina komunikazioaren benetako arazoari ez zaio sustraitik ondo heldu, ez da bere osotasunean analizatu. Egiten diren konponketak adabakiak besterik ez dira. Bide berrien alde izugarrizko apustua egiten ari dira, horrek dakartzan gastu erraldoiekin eta, bitartean, existitzen ziren sareetan azken aldiotan ez da dirurik sartu, edota ez dira egin guztiz beharrezkoak ziren inbertsioak. Horixe bera da RENFEren trazadurari gertatu zaiona. Abiadura handiko trenaren bide berriak eraiki nahi dira baina joan den mendeko hirurogeiko hamarkadatik ez da ia dirurik inbertitu berez existitzen zen trazaduran.

Batzuetan, eta oso ondo ezagutzen den bezala, azpiegitura hauek ez dute trafikoa areagotzen baizik. Horrela, amaitzen ez den espiral baten barruan sartuko ginateke; zenbat eta trafiko gehiago orduan eta azpiegituren behar handiagoa, eta zenbat eta azpiegitura handi eta berriagoak orduan eta trafiko gehiago. Horri, zenbait aspektu gehitu behar zaizkio. Lehendabizikoa; trafiko mota ezberdinak azpiegitura berberetik bideratzen dira. Horrela, bada, bai nazioartekoa eta estatuarekin konektatzen dena, baina bai eta probintzia artekoak, eskualdekoea eta hiri nagusietan tokiko eskalakoa, bide berdietik sartzen dira. Ez da guztiz beharrezkoa den segregazio bat egiten. Horri gehitu behar zaio, ezen, askotan, mota horietako trafikoak oso ezberdinak izaten direla. Lehendabiziko biek garraio astuna jasotzen dute eta azkenekoak, ordea, arina. Gaur egun, zama-garraioen artean ez dago aukera askorik zeren errepideetatik doan trafikoak kostu baxuagoak baititu.

1.6. LURRALDE-ANTOLAMENDUAREN ALDIAK ETA FASEAK

Lurralde-antolamendua sekuentziala dela diogunean, aldi edo fase ezberdinak jorratu eta bete behar dituela onartzen dugu. Gainera, aldi horiek pixkanaka osatu behar dira, ordena eramanaz. Datozen paragrafoetan lurralde-antolamenduaren prozesuek orokorrean betetzen dituzten faseei buruz hitz egingo da.

1.1. irudia. Lurralde-antolamenduaren aldiak eta faseak

(Iturria: Gomez Orea, 1994; egileak moldatuta).

Lurralde-antolamendurako lehendabiziko urratsak, konpetentziak dauzkan administrazioari dagozkio. Hasierako urratsen artean borondate politikoak berebiziko garrantzia bereganatzen du. Normalean, beharra izango da aipatutako borondate hori bultzatzen duen elementua. Ailegatzen da momentu bat non guztiz beharrezkotzat jotzen den lurraldearen antolamendurako prozesu bat martxan jartzea. Prozedura administratiboa denez, arautuak dauden urratsak eman behar dira; akordio politikoa, aldizkari ofizialeko argitalpena, aldizkari eta irati ezberdinetako iragarkiak, irekia den konkurtso bat, jasotako enpresen eskaintzen epaiketa, hautatutako enpresaren izenaren argitalpena eta abar.

Pauso horiek eman ondoren, benetako lurralde-antolamenduaren prozesua irekiko da. Lehendabiziko irudian ikus daitekeen bezala, prozesu hori hiru talde nagusitan banatzen da. Lehendabizikoan lurralde-analisia osatzen da, bigarrenean lurralde-antolaketa, eta bukatzeko, kudeaketa (plangintzen inplementazio-fasea). Beste egile batzuek, ordea, bi etapa nagusi ezberdintzen dituzte: lurralde-planifikazioa eta lurralde-kudeaketa (Segado, García eta Rosique, 1996; Gomez Orea, 1998).

Lehendabiziko etaparen barruan halaber, lau etapa nagusi bereiz daitezke. Lehendabizikoa, **plangintza-gunearen mugaketa** izango litzateke. Euskal Herri mailan gune horiek nahiko zehaztuak daude. Frantziako Estatuak XVII-XVIII. mendeetan zehar osatu eta zehaztutako banaketa administratiboaren bidez. EAE eta NFEko adibideak, ordea, nahiko berriak dira. Espainiako demokrazia berriaren lehendabiziko erabakien artean, lurralde eta erkidego guztietako banaketa eta mugak leudeke. Horrela, bada, edonola ere, erregio-mugak eta banaketak emanda zeuden. Beste gauza bat da eskualdeen banaketa. Ohikoak ziren eskualde historikoak (Txorierri, Busturialdea, Durangaldea, Goierri, Behe Bidasoa, Nafarroako Erribera, Lizarraldea, eta abar) ez ziren onartu eta berri batzuk ezarri ziren, eskualde edo area funtzional gisa. Kasu honetan gainera, irizpide historikoen aurrean, funtzionalak ezarri dira. Batzuen artean, esparru-eraginak, ekoizpen-sektoreak, azpiegiturak eta abarreko irizpideak dira hautatuak suertatu zirenak esparruen konfigurazio horiek egiteko.

Gunea ez ezik, ezberdinak dira zehaztu beharreko aspektuak, hala nola zenbat denbora beharko den plana burutzeko, zer-nolako baliabide ekonomiko eta pertsonalak jarriko diren martxan, administrazio-maila bakoitzak bete beharreko lanak...

Bigarren etapa nagusia **informazioaren jasotzea eta prestaketa** izango litzateke. Ezberdinak izan daitezke gaur egun topa ditzakegun informazio-iturriak. Azken aldi honetan, ahalegin sendoak egin dira lurraldearekin erlazionatzen diren zenbait aspekturi buruzko datu-bilketa eta prestaketan. INE, EUSTAT, EUROSTAT eta abarreko informazio-iturriak oso interesgarriak suertatzen dira. Hala ere, hauek ez dira existitzen diren bakarrik. Estatu edota gobernu autonomo bakoitzak eskaini ditzakeenak ere ugariak dira. Azpimarratzekoak dira Nafarroako Gobernuak beti-

danik izan duen kartografia tematikoa eta ingurumenari buruzko informazioak. Eusko Jaurlaritzaren web orrialde edota artxiboetatik atera daitezkeen informazioak ezberdinak izan daitezke. Gaur egun, oso aberatsa eta ezberdina da izan dezakegun informazioa. Baina badaude arlo batzuk non informazio handirik ez den ezagutzen. Hauek materialak edo ekonomikoak ez direnak izaten dira. Hauen artean egongo lirateke bizimoduak, pentsaerak, balio-eskala, eta abar. Nahiz eta gizarte baten ezaugarri oso inportanteak izan, ezin dira amaigabe neurtu edota ez dira oso ondo ezagutzen. Informazio-gabezia hori, lantaldeak berak konpondu beharko luke modu ezberdinetan. Parte-hartze zabala eta oso ondo antolatua guztiz garrantzitsua bilakatzen da horretarako.

Iturri estatistikoak ez ezik, bibliografikoak, kartografikoak, argazki eta abar-rekoak ere izango genituzke. Horietatik atera daitezkeen informazioa ez da garrantzi gutxikoa. Horrela, bada, ezinbestekoa bilakatzen da lehenik informazio-bilketa prozesu on bat.

Jasotako informazio horrek ere, homogeneousotasun-prozesu bat beharko du. Analisisirako finkatu behar diren arloak, irizpideak, eskalak eta erabaki-mailak ondo aztertu beharko dira-eta. Hori gutxi balitz, hain zabala den informazio hori ere atal ezberdinetan banatu behar da. Normalean, eta lehenago jaso den bezala, lau talde nagusitan banatu ohi da:

- Ingurumena.
- Populazioa eta honen jarduera ekonomikoak.
- Hiri-sareak eta azpiegiturak.
- Lege- eta erakunde-markoa.

Edonola ere, homogeneousazio-prozesuan ezinbestekoa bilakatzen da lanerako hartzen den eskala. Horrela, eskalak, erresoluzio-maila adierazi edota baldintzatuko digu. Finkatutako eskala lau talde horiei aplikatu behar zaie. Normalean erregio-mailan aplikatu izan ohi diren eskalak 1:100.000 eta 1:50.000koak izan dira; eskualde-mailan, ordea, 1:25.000 edota 1:10.000koak, eta tokiko eskaletan, berriz, 1:5.000 eta 1:1.000 artekoak. Eskalako hautaketa ez da garrantzirik gabeko aspektua, guztiz baldintzatzailea baita. Zenbat eta eskala txikiagoak (1:100.000-1:50.000) orduan eta orokortasun-maila altuagoa izango dugu. Beste era batera esanda, zenbat eta eskala handiagoak orduan eta erresoluzio-maila eta detaile askoz handiagoak izango dira ere.

Informazioa jaso eta hautatu ondoren, **informazio horren guztiaren analisisira** pasatu beharko ginateke. Analisi-etapa hau guztiz inportantea da. Bertan, lurralde baten gaur egungo egoera eta etorkizunari begira zer-nolako harrera-ahalmena izan dezakeen ere zehaztu beharko litzateke. Harrera-ahalmena, ingeniaritzako kontzeptu bat da, non normalean obra zibileko edozein motatako eraikuntza batek kargarako

duen gaitasuna jasotzen den. Horretarako ezberdinak dira jorra daitezkeen bide metodologikoak. Baina normalean hauek dira onartzen diren metodo orokorrak:

	Eredu sistematikoak	Sistematikoak ez diren ereduak
Integrazioa prozesuaren hasieran gertatzen denean	Inpaktu-gaitasun eredua	Eredu enpirikoa
Integrazioa prozesuaren amaieran gertatzen denean	Inpaktu-gaitasun eredua	X
	Harrera-ahalmena faktoreen bidezko eredua	

1.1. taula. Lurralde-antolamenduaren analisirako dauden bide metodologikoak (Gomez Orea, 2002)-tik harturikoa.

Ikusten den bezala, bi motatako konbinazioak aurki ditzakegu. Hasteko, sistematikoak edo sistematikoak ez diren ereduak. Horrek, prozeduraren era azaltzen du: sistematikoa baldin bada, prozesuak urrats jakin batzuk egin beharko ditu. Ez-sistematikoa bada, berriz, lantaldearen eskarmentuaren arabera erabakiko da zuzenean lurralde batek duen harrera-ahalmena. Azken horrek esperientzia handiko ezagupen-maila eskatzen du.

Integrazioak, ordea, lurralde bateko egitura adierazten du. Edozein motatako lurralde edo eskualde baten barruan, ezberdinak dira ezartzen diren unitateak. Lurraldea homogeneoa ez denez, unitate ezberdinak ezarri beharko dira. Kontuan izan behar dugu egokitasun-maila oso ezberdinak direla lurralde baten barruan. Unitate horiek prozesuaren hasieran ezartzen badira, integrazioa ere prozesuaren lehendabiziko pausoa izan dela onartuko dugu. Unitateak azkeneko faseetan ezartzen badira, ordea, integrazioa amaieran gertatu dela esan dezakegu.

Unitateak modu ezberdinetan ezar daitezke. Bi aukera orokor izango ditugu:

- Unitate erregularrak: lurralde zehatz bati unitate berdinetako sarea gainjartzen zaio eta ezarririko laukiek lurralde horren unitateak adieraziko dizkigute. Normalean laukien bidez osaturiko sareak izaten dira baina badira ere hexagonoak edo triangeluak erabiltzen dituztenak.
- Unitate irregularrak: zabalera ezberdinetako unitateak non ezaugarri fisiko nahiko antzekoak dituzten esparruak biltzen diren, edo faktore jakin bat.

Bi irizpide orokorrak konbinatu egiten baditugu, hiru eredu ezberdin izan ditzakegu:

1. Inpaktu-gaitasun eredu: unitate operazionalak ezarri ondoren, lurralde horren unitate ezberdin horien harrera-ahalmena ezartzen da. Horretarako, esparru zehatz batek jarduera ezberdinak jasotzeko aurkezten dituen gaitasunak ez ezik, jarduera bakoitzak esparru horretan sortzen duen inpaktua ere zehaztu beharko da. Prozesu honetan bi sarrera dituzten matrizeak ezinbestekoak dira:

		Jarduerak						
		a	b	d	e	f	...	n
Unitateak	1	I1a	I1b	I1d	I1e	I1f	...	I1n
	2	I2a	I2b	I2d	I2e	I2f	...	I2n
	3	I3a	I3b	I3d	I3e	I3f	...	I3n
	4	I4a	I4b	I4d	I4e	I4f	...	I4n
	5	I5a	I5b	I5d	I5e	I5f	...	I5n
	6	I6a	I6b	I6d	I6e	I6f	...	I6n
	7	I7a	I7b	I7d	I7e	I7f	...	I7n
	8	I8a	I8b	I8d	I8e	I8f	...	I8n
	9	I9a	I9b	I9d	I9e	I9f	...	I9n
	10	I10a	I10b	I10d	I10e	I10f	...	I10n
	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	
	x	Ixa	Ixb	Ixd	Ixe	Ixf	...	Ixn

1.2. taula. Inpaktu-matrizea. Ixn: n jarduerak x unitatean sortzen duen inpaktu-maila.

		Jarduerak						
		a	b	d	e	f		N
Unitateak	1	G1a	G1b	G1d	G1e	G1f	...	G1n
	2	G2a	G2b	G2d	G2e	G2f	...	G2n
	3	G3a	G3b	G3d	G3e	G3f	...	G3n
	4	G4a	G4b	G4d	G4e	G4f	...	G4n
	5	G5a	G5b	G5d	G5e	G5f	...	G5n
	6	G6a	G6b	G6d	G6e	G6f	...	G6n
	7	G7a	G7b	G7d	G7e	G7f	...	G7n
	8	G8a	G8b	G8d	G8e	G8f	...	G8n
	9	G9a	G9b	G9d	G9e	G9f	...	G9n
	10	G10a	G10b	G10d	G10e	G10f	...	G10n
	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	
	x	Gxa	Gxb	Gxd	Gxe	Gxf	...	Gxn

1.3. taula. Gaitasun-matrizea. Gxn: x unitateak n jarduerarako aurkezten duen gaitasun-maila.

Matrize horiek eskaintzen dizkiguten informazioarekin harrera-ahalmena osatu beharko genuke. Zenbat eta inpaktu positiboagoa eta gaitasun handiagoa izan, orduan eta hobe. Zenbat eta inpaktu negatiboagoa edota larriagoa eta gaitasun-maila txikiagoa, orduan eta okerrago. Horrela, bada, lehendabiziko kasuan agertzen den jarduera bati bokazionala edo egokiena deituko diogu.

Eredu honen barruan beste bariante bat ere izan dezakegu. Kasu horretan, unitateak sortu bai, baina orain lurralde baten barruan agertzen diren faktore ezberdinen (litologia, tenperaturak, landaredia, lur-erabilerak...) kartografia ere landu beharko litzateke. Aldi berean, gainera, bakoitzak dituen gaitasun eta jarduera orok ezar dezakeen inpaktu-maila zehaztu behar da, eta horren ostean unitate bakoitzari hoberen datorkion jarduera mota azaldu ere.

2. Harrera-ahalmena faktoreen bidezko eredua: lurralde horretan azaltzen diren faktore ezberdinen zehaztapena osatu ondoren, faktore bakoitzak duen zabalpena eta lurralde-banaketa mapetara pasatzen da. Eta horrela, faktore bakoitzak aurkezten dituen inpaktu- eta gaitasun-mailak zehaztu beharko genituzke. Horretarako ere ezinbestekotzat jotzen dira beste bi matrize:

		Jarduerak						
Faktoreak		a	b	d	e	f		n
	1	I1a	I1b	I1d	I1e	I1f	...	I1n
	2	I2a	I2b	I2d	I2e	I2f	...	I2n
	3	I3a	I3b	I3d	I3e	I3f	...	I3n
	4	I4a	I4b	I4d	I4e	I4f	...	I4n
	5	I5a	I5b	I5d	I5e	I5f	...	I5n
	6	I6a	I6b	I6d	I6e	I6f	...	I6n
	7	I7a	I7b	I7d	I7e	I7f	...	I7n
	8	I8a	I8b	I8d	I8e	I8f	...	I8n
	9	I9a	I9b	I9d	I9e	I9f	...	I9n
	10	I10a	I10b	I10d	I10e	I10f	...	I10n
	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	
	x	Ixa	Ixb	Ixd	Ixe	Ixf	...	Ixn

1.4. taula. Inpaktu-matrizea. Ixn: n jarduerak x faktorean sortzen duen inpaktu-maila.

		Jarduerak						
		a	b	d	e	f		n
Faktoreak	1	G1a	G1b	G1d	G1e	G1f	...	G1n
	2	G2a	G2b	G2d	G2e	G2f	...	G2n
	3	G3a	G3b	G3d	G3e	G3f	...	G3n
	4	G4a	G4b	G4d	G4e	G4f	...	G4n
	5	G5a	G5b	G5d	G5e	G5f	...	G5n
	6	G6a	G6b	G6d	G6e	G6f	...	G6n
	7	G7a	G7b	G7d	G7e	G7f	...	G7n
	8	G8a	G8b	G8d	G8e	G8f	...	G8n
	9	G9a	G9b	G9d	G9e	G9f	...	G9n
	10	G10a	G10b	G10d	G10e	G10f	...	G10n
	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	
	x	Gxa	Gxb	Gxd	Gxe	Gxf	...	Gxn

1.5. taula. Gaitasun-matrizea. Gxn: x faktoreak n jarduerarako aurkezten duen gaitasun-maila.

Faktore bakoitzak eskaintzen duen gaitasuna eta jarduera bakoitzak faktore ezberdinetarako sortzen dituen inpaktu-mailak kontuan harturik, unitateak ezartzen dira non emaitza homogeenak kontuan hartzen diren. Faktore bakoitzeko horrelako ariketa bat egin ondoren eta gaitasun eta inpaktuak zehaztuak izanik, unitateak ezartzen dira zenbait metodologiari jarraituz.

- 3. Eredu enpirikoa: lantaldearen eskarmentuan oinarritzen da sistematizazio-maila txikiagoa eskainiz. Zuzenean unitate operazional eta jardueren harrera-ahalmena zehazteko matrize bat osatzen da. Eta beraz, esperientzia kontuan harturik, jarduera zehatz bat unitate jakin batentzat egokiena, bateragarria edo desagokia den ezartzen da. Azken metodo hau nahiko eztabaidatua izan da aurkezten duen subjektibotasun-maila altuagatik.

Ezin dugu ahaztu, batzuetan, analizatutako faktore, jarduera edota unitateak ez ezik, baldintzatzaile gainjarriak deiturikoak ere kontuan izan beharko genituzkeela. Horien artean egongo lirateke:

- Arrisku naturalak.
- Babestutako paisaiak.
- Korridore ekologikoak.
- Sare hidrografikoa.
- Bestelakoak.

Atal honen barruan ezinbestekoak izango dira beste hiru talde nagusietako analisi-prozesu sakonak: inguruneak eskaintzen dituen gaitasunak eta ezartzen dituen baldintzak ez ezik, populazioaren, hirietako sarearen eta marko normatiboaren analisia ere egin beharko da. Hauen ahultasunak eta sendotasunak ere detektatu beharko ditugu analisiaren bidez.

Analisirako aldi honen bukaeran, **sistemaren diagnostikoa** etorriko litzateke. Aurreko aldiaren ondorioz, azaldutako sistemaren ezaugarri ahulen eta sendotasunen zerrenda bat osatu beharko genuke. Horretan oinarritzen da diagnosa. Hala ere, zerrenda horrek ezaugarri bereziak aurkeztu beharko lituzke:

- Arazoak eta sendotasunak maila hierarkikoan azaldu beharko lirateke: inportanteenak lehendabiziko mailetan eta arinenak azkeneko mailetan kokatuz (lehentasunak ezarriz).
- Arazo eta sendotasunen artean dauden loturak ere azaldu beharko genituzke. Horrela, bada, zerrenda hauek hierarkizatuak baina elementuen arteko loturak ere ondo jasoak eduki beharko lituzkete.

Diagnostikoari prognosi bat ere eskatu beharko litzaioke. Horren ondorioz, gaur egungo arazo eta abantailak ez ezik, etorkizunean ager daitezkeenak ere azaldu beharko lirateke. Nolabait, diagnosa etorkizuneko tendentzien iragarpen bihurtzen da, prospektiboa alegia. Hori dela-eta, ahultasunak eta sendotasunak edo indarrak ez ezik, mehatxuak eta aukerak ere azaldu beharko ditugu diagnostikoaren bidez.

Diagnosa egiteko anitz dira jorra daitezkeen bide metodologikoak, baina ohikoena AMSA (Ahultasunak, Mehatxuak, Sendotasunak eta Aukerak) taulak izaten dira. Taula horien barruan lau kategoria jasoko lirateke, baita maila hierarkikoak eta beraien arteko konexioak ere. Baina badaude beste zenbait metodologia, eta bat azken aldiotan izugarritzko garrantzia jasotzen ari dena, adierazleena hain zuzen. Kasu honetan, lau sistemei dagozkien adierazleen zerrenda bat osatu ondoren, bakoitzaren analisia eta tendentzia aztertzen da, honen ondorioz, diagnostikora ailegatuz.

Azaldutako arazo eta gaitasunak kontuan harturik, lehendabizikoekin bukatzeko eta bigarrenak ondo aprobetxatzeko **helburuen definizio**ra pasatuko ginateke. Helburuok nahikari bilakatzen dira; arazoak konpontzeko eta eman diren gaitasunak ondo aprobetxatzeko. Helburuak ere, diagnostikoari gertatzen zitzaien bezala, ondo hierarkizatuak azaldu beharko dira. Horrela, bada, maila ezberdinetan azaldu beharko genituzke. Hasteko, plangintzaren xedea izango genuke lehena, non plan honen filosofia nagusia espresatzen den. Bigarren maila batean, helburu orokorrak izango genituzke. Hauek, arazo inportanteenei erantzun global bat ematea bilatu beharko lukete. Hauekin batera, puntualagoak diren helburuak azalduko lirateke edota hainbesteko larritasunik ez dutenak, baina arazoei konponbide bat eskaini diezaieketen helburuak. Eta bukatzeko, helburu aplikatuak edota espezifikoak izango genituzke.

Helburu-sistema hierarkiko honen bidez, lurralde-eredu berria osatuko litzaiteke. Bertan, ideala izango den lurralde-eredu bat diseinatzeko da. Hori benetakoa bihurtzeko kontuan izan beharko lirateke hiru konponbide ezberdin hauek:

- Lur-erabileren erregulazioa eta kontrola.
- Esku-hartze positiboa.
- Kudeaketa-ildo positiboak.

Hiru ildo horiek praktikara eramateko, jarraian aipatzen diren instrumentuak egongo lirateke:

- Erregulazio-neurriak, normatiba orokorraren bitartez bideratzen direnak: zonifikazio-kategoriak, lurralde-antolamendurako artez bide-dokumentuek azaltzen duten bezala (lur-erabileren matrizea, adibidez, EAEko kasuan)
- Esku-hartze neurriak; programen bidezkoak.
- Kudeaketa-neurriak: horretarako lurraldea ondo kudeatzeko erakunde eta sistema bat sortzea ere ezinbestekotzat jotzen da.

Helburu zehatz batek lor dezakeena, beste bat martxan jarritz gero ezerezean gelditzea gerta daiteke. Horrelakorik gerta ez dadin, proposatutako helburuen arteko bateragarritasun-maila neurtu beharko genuke. Horretarako, helburuen bateragarritasun-matrizea ezinbestekotzat jotzen da.

		Helburuak						
		1	2	3	4	5	...	x
Helburuak	1	X					...	
	2		X				...	
	3			X			...	
	4				X		...	
	5					X	...	
	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	X	
	x						...	X

1.6. taula. Helburuen bateragarritasun-maila neurtzeko matrizea.

Helburuen artean sor daitezkeen loturak mota ezberdinetakoak izan daitezke:

- Osagarriak edo konplementarioak: helburu zehatz baten bitartez lor daitezkeen emaitzak bigarren helburu batek ere sendotzen edota areagotzen dituenean.
- Neutroak: beraien artean ez dira kaltetzen ezta hobetzen ere. Batek lortzen duenak besteari ez dio kalterik egingo, ez eta onik ere.
- Disfuntzionalak edo konpetentzian sartzen direnak: lehendabiziko helburu batek lortzen duenak bigarren bati kalteak sortuko dizkio. Batek lortzen dituen abantailak bestarentzat desabantailak izango dira.
- Elkarrezinak: bata ala bestea, bi helburu horiek batera ezin direnean lortu.
- Bateragarriak edo konpatibleak: bi helburuak lor daitezke inolako arazorik planteatu gabe. Batez ere biak batera lortzen direnean.

Lurralde-eredu ideala oso ondo finkatua izan ondoren, helburu horien gauzatzeko-prozesua martxan jarri beharko litzateke. Horretarako, **aukera eta alternatibak sortzea** guztiz beharrezkoa izango litzateke. Azken finean, hautabide eta aukerek helburuen gauzatzea espresatzen dute, adierazitako nahi horiek burutu behar dira-eta.

Alternatibak finkatzea, helburuak osatzeko proposamen edota neurri talde bateragarria eta koherente bat izango litzateke. Horretarako ere, bide anitz aurki ditzakegu. Hala ere, alternatiba sortzeko prozesu honetan, aurrez aurre osaturiko

diagnostikoa eta helburu-sistema kontuan izan beharko genituzke. Normalean egiten diren pausoak, hauexek izaten dira:

- Helburu-sistematik abiatuak, ideia, ahalmen-neurri edota konponbideen zerrenda bat osatu.
- Ahalmen-ildo horiek depuratu, hobetu, egokitu eta zehaztu proposamen bihurtu arte.
- Helburu bakoitzarentzat proposamen bat edo gehiago hautatu ondoren, alternatiba sendo bat osatu.
- Alternatiba-proposamen talde bat badela kontuan harturik, horietakoen artean guztiz egokiak suertatzen ez direnak ezabatu, horrela talde horren koherentzia bermatuko litzatekeelarik.

Baina alternatibak sortu ondoren, hauen ebaluazioa ezinbestekoa da ere, **hautatutako alternatibaren ebaluazioa** hain zuzen. Honen eginkizun nagusia hautatutako alternatibaren artean egokiena aukeratzea izango litzateke. Horretarako ezarritako irizpide batzuen bidezko ebaluatze-prozesu bat martxan jarri beharko litzateke.

		Ebaluatze-irizpideak						
		a	b	d	e	f		n
Alternatibak	1	1aB	1bB	1dB	1eB	1fB	...	1nB
	2	2aB	2bB	2dB	2eB	2fB	...	2nB
	3	3aB	3bB	3dB	3eB	3fB	...	3nB
	4	4aB	4bB	4dB	4eB	4fB	...	4nB
	5	5aB	5bB	5dB	5eB	5fB	...	5nB
	6	6aB	6bB	6dB	6eB	6fB	...	6nB
	7	7aB	7bB	7dB	7eB	7fB	...	7nB
	8	8aB	8bB	8dB	8eB	8fB	...	8nB
	9	9aB	9bB	9dB	9eB	9fB	...	9nB
	10	10aB	10bB	10dB	10eB	10fB	...	10nB
	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	
	x	xaB	xbB	xdB	xeB	xfB	...	xnB

1.7. taula. Alternatibak ebaluatzeko matrizea. xnB: x aldizkatzeak n irizpiderako aurkezten duen balioa.

Matrize honen bidez alternatiba bakoitzak ezarritako irizpide ezberdinen arabera aurkezten dituen balioak jakin ditzakegu. Balio horien batuketa egin ondoren, azkenekoa edota balio orokorra izan dezakegu. Horrek hautabide bakoitzaren egokitasun-maila adieraziko digu, eta orduan, egokienak hautatu beharko genituzke.

Hala ere, hau ez da alternatibak ebaluatzeko egin beharreko azken analisia izango, helburuekin ikusi genuen bezala, proposatutako alternatiben bateragarritasun-maila ere neurtu beharko dugu-eta. Horretarako, hautabideen bateragarritasun-matrizea nahiko erabilia izan ohi da.

		Jarduerak						
		a	b	d	e	f	...	n
Jarduerak	a	X					...	
	b		X				...	
	d			X			...	
	e				X		...	
	f					X	...	
	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	X	
	n						...	X

1.8. taula. Hautabideen bateragarritasun-maila neurtzeko matrizea.

Alternatiba ezberdinen artean sor daitezkeen loturak bost motatakoak izan daitezke: osagarriak, neutroak, disfuntzionalak, elkarrezinak eta bateragarriak (helburuekin eratzen zen bezala).

Hautatzen diren aukerak martxan jartzeko betebeharrak eta tresnak ezarri behar dira ondoren. Aukerak hautatu ondoren, horiek ondo betetzeko eta osatzeko gauzatu behar diren baldintzak zehaztu beharko genituzke. Horrela, bada, zenbait puntu jorratu beharko lirateke:

- Horretarako bideratu behar diren diru-partidak (baliabide ekonomikoak).
- Horretan parte hartu behar duten profesionalak (baliabide pertsonalak).
- Horretarako erabili beharreko denbora (denbora-baliabideak).

- Horretarako sortu behar diren plangintzak eta normak (baliabide jurudiko-administratiboak).
- Eta abar.

Normalean, alternatiben gauzatze-prozesua bi puntu ezberdinetan oinarritzen da:

- Kudeaketa eta lur-erabileren erregulazio-arauetan.
- Jokaeraren egitarau edota betebeharren planetan.

Honen bidez, **plangintzaren osaketa** zehaztu beharko litzateke. Baina, prozesu orokor honen azkeneko etapa, **plangintzaren kudeaketa eta jarraipena edo kontrola** izango litzateke. Edozein motatako eta edozein eskalatan osaturiko planak kudeatzeko, protokolo zehatz bati jarraitu beharko litzaioke. Protokolo horretan zenbait aspektu zehaztu beharko lirateke, hala nola:

- Jarraipenaren arduradunak: normalean administrazio-maila ezberdinetako agenteak, plangintza osatu duen lantaldeak eta gizarte zibileko agenteek ere parte hartu beharko lukete.
- Kronograma: plangintzaren kudeaketan jarraitu beharreko erritmo- eta denbora-sekuentziak jasoko lituzkeen dokumentua.
- Ebaluatze-uneak: plangintza honen ebaluatze-prozedurak eta ebaluatze-momentuak zehaztu beharko dira. Normalean bi urterik behin ebaluazio orokorra eta plangintzaren iraunaldiaren erdialdean ebaluazio-prozesu sakona osatu beharko litzateke.

Ebaluatze-prozesu amaigabe honen bidez, oker zegoen alternatiba bat detektatzen bada, benetan egokia den beste hautabide baten bidez berriz osatu beharko litzateke. Horrela, bada, plangintza amaitzen ez den prozedura dela esan dezakegu, guztiz ziklikoa den prozesua baita.

1.7. BIBLIOGRAFIA

Allende Landa, J. (2002): *Ordenación del Territorio y Políticas Sectoriales*, Euskal Herriko Unibertsitatea. Serie Economía y Empresa, Bilbo, 266 orrialde.

———, (2006): *La Ordenación del Territorio en la CAPV. Directrices de Ordenación Territorial. Análisis crítico y nuevas propuestas*, Informe-diagnostikoa DOT (Eusko Jaurlaritzaren web orrialdean): http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-565/es/contenidos/informacion/dots_reestudio/es_1165/informesc.html.

Ávila Orive, J.L. (1998): *El suelo como elemento ambiental*, Deustuko Unibertsitatea, Serie Derecho, Bilbo, 325 or.

- Ayala-Carcedo, F. J. eta Olcina Cantos, J. (koord.) (2002): *Riesgos Naturales*, Ariel Ciencia, Bartzelona, 1512 or.
- Burel, F. eta Baudry, J. (2002): *Ecología del Paisaje. Conceptos, Métodos y Aplicaciones*, Edit, Mundi-Prensa, Madril, 353 or.
- Canter, L.W. (2000): *Manual de Evaluación de Impacto Ambiental. Técnicas para la elaboración de estudios de impacto*, Edit. McGrae-Hill, 841 or.
- Erquicia Olaciregui, J. M. (2003): *Del planeamiento urbanístico a la ordenación del territorio: la necesidad de un cambio de escala. El caso de la Comunidad Autónoma del País Vasco*, Eusko Jaurlaritzako Lurralde Antolamendu eta Ingurumen Saila, Vitoria-Gasteiz.
- Gomez Orea, D. (1994): *Ordenación del Territorio. Una aproximación desde el Medio Físico*, Instituto Tecnológico y Geominero de España-Editorial Agrícola Española S.A., Madril, 238 or.
- , (2002): *Ordenación Territorial*, Edit. Agrícola Española, Madril, 704 or.
- Hall, P. (1989): *Urban and regional planning*, Unwin Hyman, Londres, 259 or.
- Lasagabaster Herrarte, I. eta Lazcano Brotóns, I. (1999): *Régimen Jurídico de la Ordenación del Territorio en Euskalherria*, IVAP, Col. Urbanismo y Medio Ambiente, Bilbo, 381 or.
- Lozano, P. (2003): “La ordenación territorial en el País Vasco. Debilidades, amenazas, fortalezas y oportunidades de la escala intermedia”, *Investigaciones Geográficas*, **32**, 157-176, Instituto Universitario de Geografía, Universidad de Alicante.
- Madiot, I. (1993): *L'aménagement du territoire*, Masson, Paris, 231 or.
- McNeill, J.R. (2003): *Algo nuevo bajo el sol. Historia Medioambiental del Mundo en el Siglo XX*, Aliaza Ensayo, Madril, 504 or.
- MOPT (1992): *Guía para la elaboración de estudios del medio físico*, Ministerio de Obras Públicas y Transporte (MOPT), Secretaría de Estado para las Políticas del Agua y el Medio Ambiente, Madril, 809 or.
- MOPU (1984): *Geografía y Medio Ambiente*. Ministerio de Obras Públicas y Urbanismo (MOPU), Monografías de la Dirección General del Medio Ambiente, Madril, 307 or.
- Moya González, L. (zuz.) (1999): *La práctica del planeamiento urbanístico*, Edit. Síntesis, Col. Espacios y Sociedades (Serie Mayor), Madril, 276 or.
- Pujadas, R. eta Font, J. (1998): *Ordenación y Planificación Territorial*, Edit. Síntesis, Col. Espacios y Sociedades (Serie Mayor), Madril, 399 or.
- Ruiz Urrestarazu, E. (2006): *Informe sobre la Revisión de las Directrices de Ordenación del Territorio de la Comunidad Autónoma del País Vasco*, Informe-diagnostiko DOT (Eusko Jaurlaritzaren web orrialdean): http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-565/es/contenidos/informacion/dots_reestudio/es_1165/informesc.html.
- Segado, F. E.; García, A. eta Rosique, M. F. (1996): *Ordenación del Territorio*, Universidad de Murcia, 112 or.

Urkidi Elorrieta, P. (2007): *El planeamiento territorial integral en la Comunidad Autónoma Vasca: de las Directrices de Ordenación Territorial a los Planes Territoriales Parciales*, AGE (Asociación Geógrafos Españoles) XX. kongresua, Universidad Pablo Olavide, Sevilla.

2. Lurraldearen antolamendurako figurak Euskal Herrian

Joseba K. Arbaiza (1), Beatrice Ardoin (2), Philippe Arretz (2) eta Peio Lozano (1)

(1) Euskal Herriko Unibertsitateko Geografia, Aurrehistoria eta Arkeologia Saila

(2) Euskal Herriko Garapen Kontseilua

2.1. LURRALDE-ANTOLAMENDUA: SEKTORIALETATIK KANPOKO IKUSPEGI INTEGRATZAILEAREN BEHARRA

Lurralde-antolamenduak ikuspegi orokor eta sistematikoa bereganatzen du, baita eredu bateratu batean ekonomia, gizarte, kultura, paisaia eta geografiari lotutako arloak uztartu ere. Horren ondorioz, lurralde-oreka eta kohesioa bilatzen ditu sektore eta lurralde unitate desberdinen integrazioaren bidez. Ikuspegi integratzaile hau, sektorialetatik kanpokoa, kudeatzen zaila suertatzen da (Gomez Orea, 2007). Hortaz, lurralde-antolamenduaren politikak jarduera publikoaren (eta pribatuaren) jardun osoari eragiten dio, administrazio-maila desberdinek hartutako erabaki guztiek eragin zuzena, txikiagoa edo handiagoa, baitute lurraldean (Allende, 2002).

Lurralde Antolamenduaren Europako Gutunak¹ (1983) jasotzen ditu lurralde-antolamenduaren arloan garatu beharreko lanen ikuspegia eta filosofia egituratu behar dituzten honako ezaugarriok:

- Demokratikoa: eragindako biztanleriaren eta honen ordezkari politikoen parte-hartzea ziurtatzeko.
- Orokorra: sektore-politika desberdinen koordinazioa eta integrazioa lurralde ikuspegi baten bidez egiaztatzeko.
- Funtzionala: kontuan hartu behar da hainbat baliotan, interes komunetan eta kultura batean oinarritutako eskualde-kontzientziaren existentzia, batzuetan administrazio- eta lurralde-mugen gainerikoa, baina baita herrialde desberdinetako antolaketa-egoerak aintzat hartuz ere.

1. 1983ko Conferencia Europea de Ministros responsables de Ordenación del Territorio (CEMAT) delakoan onartutako Gutuna. Iturria: <http://www.mma.es/portal/secciones/desarrollo_territorial/ambito_europeo_dt/cemat/> eta Eusko Jaurlaritza (1990).

- Prospektiboa: ekonomia, gizarte, kultura eta ingurumenaren arloetako fenomeno eta jardueren epe luzeko joerak eta garapena aztertu behar ditu, gerora aplikatzearen.
- Jasangarria: gizartearen beharren eta hura bizi den lurraldeak daukan harrera-ahalmenaren arteko harremana.

Gomez Orearen (2007) arabera, lurralde-antolamendua, beste lehentasun eta beharren artean, ikuspegi planifikatzailean oinarritu behar da, merkatuaren legetan eta lurralde-sistemako interes-taldeen jokoan oinarritutako bilakaera esponenteotik kanpo. Izan ere, plangintzarik ezean, merkatuak zehaztu eta arautzen dituelako lurraldean eragiten duten ekintzak.

Lurralde-eredua eta bertatik eratorritako lurralde-antolamendua, ideologia eta eguneroko politikarekin lotuta dago erabat. Lurralde-antolamenduari lotutako eskala guztietako plangintzen interpretazio eta filosofia, agintean dagoen kolore politikoaren arabera da, lurraldean eraginak dituzten lege eta plangintzak egokitu eta garatuz.

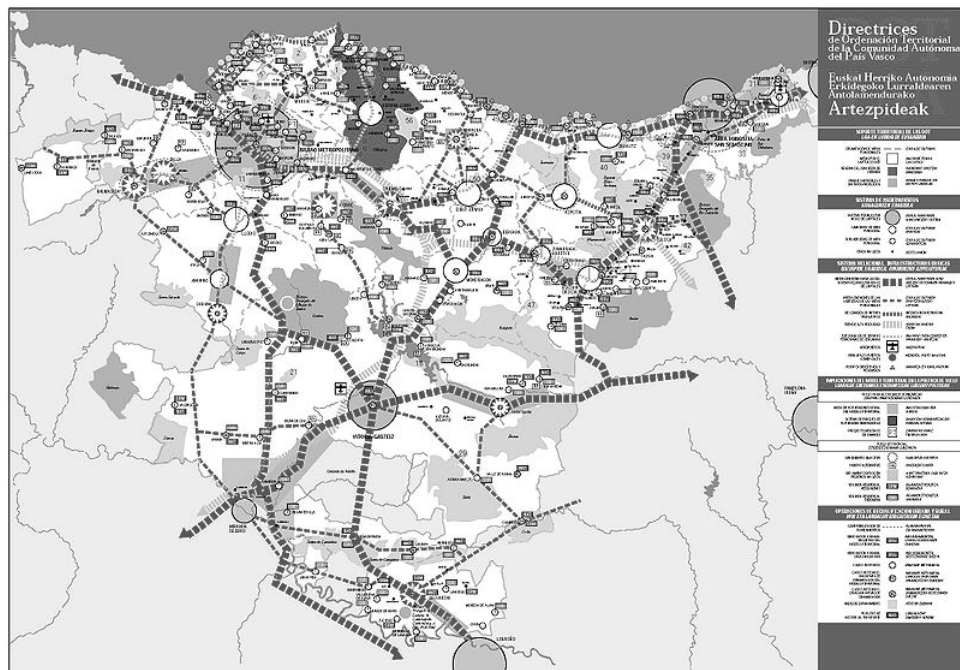
2.2. EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOKO LURRALDEA ANTOLATZEN: LEGEAK EZARRITAKO PLANGINTZA GEHIENAK IZAPIDE-PROZEDURAN

Autonomia Estatutua 3/1979 lege organiko gisa onartu ondoren, 1980ko azaroan Lurralde eta Itsasertz Antolamendua eta Hirigintza arloak eskualdatu ziren. Hamar urte geroago Lurralde Antolamenduaren Legea (LAL) onartu zen. 1990eko maiatzaren 31n onartutako legeak azpimarratzen du ezen 1978ko Espainiako Konstituzioaren 148.1.3. eta EAEko Autonomia Estatutuaren 10.31 atalek eratutako eskuduntza-egituraren arabera, lurralde-antolamendu eta hirigintzari lotutako eskumenak eta legegintza-ahalmenak EAEri dagozkiola.

Lurralde-antolamenduaren barnean lurraren eta baliabideen erabilerarik arrazoizkoena lortzeko bidean taxutu eta egituratu daitezkeen ekintzen multzoa sartzen da. Era berean, 4/1990 Legeak lurraldeetan eragina izango duten agintemaila ezberdinen artean ezarri behar diren harremanen zehaztapena ere barneratzen du. LALk helburu dauka lurralde-antolamenduaren tresnak definitzea eta arautzea, baita administrazio desberdinek euren eskumenak gauzatzearren garatuko dituzten eta lurraldean eragina izango duten ekintzak koordinatzeko beharrezko irizpideak eta prozedurak ezartzea ere. Aipatu legearen arabera EAEko lurralde-antolamendua Lurraldearen Antolamendurako Artezpideak (LAA), Lurraldearen Zatiko Planak (LZP) eta Lurraldearen Arloko Planak (LAP) direlakoan bidez gauzatuko da, hierarkia-ariketa batean.

LAA-ak dira autonomia-, foru- edo toki-administrazioek ebatzitako antolamenduaren bestelako tresnak formulatzeko errespetatu beharreko erreferentzia-eremu orokorra. LAAen funtzioak dira, batetik, ekonomia- eta gizarte-jarduera desberdinak lurraldean kokatzeko prozesuak bideratu eta arautuko dituzten irizpide eta arau multzoa era orokorrean formulatzea, interes orokorreko beharrezko lurralde-oreka bermatzearren. Bestaldetik, erreferentzia-eremu bat osatzen dute esparruen eta lurraldearen antolamenduari zein erabilerari dagokionez, Autonomia Erkidegoko lurraldean eragin behar duten administrazio publiko desberdinen politika sektorialak formulatu eta gauzatzeko, baita foru-aldundien eta udalen hirigintza-jarduerari dagokionez ere, guztien arteko koordinazioa egokia bermatzeko asmoz.

2.1. irudia. LAAek ezarritako lurralde-antolamendua Euskal Autonomia Erkidegorako. Iturria: LAA, 1997.

Lurralde-orekari begira, LAAetan proposatutako estrategien ezarpenak aurreko lan gisa ekarri du EAE osoko eskalarako ezarritako orientabide orokorreir eraginkortasuna emango dieten planak garatzeko lurralde-eskala egokiaren zehaztapena. LALren arabera, LZPek LAA-ak garatuko dituzte azken hauek ezarritako eremu funtzionaletan edo udalaz gaineko eremuetan, eta horietariko bakoitzerako Artezpideek ezarritako antolamenduari buruzko berariazko irizpideak zehaztuko dituzte.

Beste alde batetik, LAPak antolamendu sektorialerako tresnak dira, lurraldean eragiten dute eta Eusko Jaurlaritzaren sail desberdinek lantzen dituzte. LZPak bat etorri behar dira LAAekin. LAA, LZP eta LAPen arteko erlazioa hierarkikoa da, horren ondorioz azken horien ezein aginduk ezin du aurrekoen kontra jo. Halaber, EAEn indarrean dagoen legeriak xedatzen du hirigintza-arloko toki-planak lurralde-antolamenduaren bestelako plangintzetara egokitu behar direla.

Ondoren azaltzen diren bi taulek, Lurraldearen Antolamendurako Artezpideak onetsi eta gero, EAEn onartutako LZP eta LAPak azaltzen dituzte. Alde batetik, onetsita daudenak agertzen dira eta bestetik izapide-prozeduran daudenak.

LZPak IZAPIDEAN		LAPak IZAPIDEAN
Balmaseda-Zalla (Enkarterri)		Garraio Sare Intermodal eta Logistikoa
Durango		Arabako Trenbide Sarea (aldaketa)
Gernika-Markina		Gipuzkoako Trenbide Sarea (aldaketa)
Igorre		EAEko Ibaien eta Erreken Ertzak Antolatu (aldaketa)
Mungia		Gipuzkoako Errepideen Plana
Beasain-Zumarraga		Etxebizitzaren Sustapen Publikoa
Donostia (Donostialdea-Bidasoa Behea)		EAEko Portuak
		Nekazaritza eta Basozaintza
		Kultura Ondarea
		EAEko Hezeguneak
		Gipuzkoako Errepideak
		Gipuzkoako Hiri Hondakinen Azpiegitura

2.1. taula. Izapide-prozeduran dauden LZP eta LAPak.

Taulak argitzen duen moduan, indarrak planeamendu sektoriala lantzerantz bideratu izan dira. Horrela, tematika ezberdinak biltzen dituen zeharkako lurralde-politika bideratu baino lehen, gai sektorialak eta lurraldeko aspektu zehatz bat jorratzen dituzten planak landu izan dira, eskualde eta eremu funtzional ezberdinen arteko harremanak biltzen dituen ikuspegi integrala galduz askotan. Era berean, plangintza sektorialen garapenak bitarteko eskalan oinarritutako plangintzena baldintzatu izan du.

LURRALDEAREN ZATIKO PLANAK (LZP)	LURRALDEAREN ARLOKO PLANAK (LAP)	
ONETSITA	ONETSITA	
	Arabako Errepideen Plan Integrala	1998/11/23 (98/30 Dek.)
	EAEko Ibaien eta Erreken Ertzak Antolatzeko (isurialde kantauriarra)	1998/12/22 (98/415 Dek.)
	Bizkaiko Errepideen Plana	1999/04/15 (99/819 Dek.)
	EAEko Ibaien eta Erreken Ertzak Antolatzeko (isurialde mediterranea)	1999/12/28 (99/455 Dek.)

		EAEko eremuan Trenbide Sarearena	2001/02/27 (01/41 Dek.)
		Energia Eolikoa	2002/05/14 (02/104 Dek.)
		EAEko Hezeguneak	2004/07/27 (04/160 Dek.)
		EAEko Jarduera Ekonomikoetarako Lurzorua Sortzeko eta Saltoki Handiak Antolatzeko	2004/12/21 (04/262 Dek.)
Araba Erdialdea	2004/12/28 (04/277 Dek.)		
Biasteri (Arabako Errioxa)	2004/12/28 (04/271 Dek.)		
		Bizkaiko Errepide Plana (aldaketa)	(05/4 Dek.)
Laudio	2005/01/25 (05/19 Dek.)		
		Bilbo Metropolitanoa eta beste udalerrri batzuetako Trenbide Sarea (aldaketa)	2005/02/22 (05/34 Dek.)
Eibar (Debabarrena)	2005/04/12 (05/86 Dek.)		
Arrasate-Bergara (Debagoiena)	2005/04/12 (05/87 Dek.)		
Zarautz-Azpeitia (Urola Kosta)	2006/02/21 (06/32 Dek.)		
Bilbo Metropolitanoa	2006/09/26 (06/179Dek)		
		EAEko Itsasertza Babestu eta Antolatu	2007/03/13 (07/43 Dek.)

**2.2. taula. Onetsita (kronologikoki) dauden LZP² eta LAPak³.
Iturria: Eusko Jaurlaritz⁴.**

2.2.1. 15 eremu funtzional: bitarteko eskalaren antolamendua Lurraldearen Zatiko Planen bidez

Lurraldea antolatzeko sisteman protagonismo berezia bereganatzen du Lurraldearen Antolamendurako Artezpideetan (LAA) mugatutako eremu funtzionalekin bat datorren bitarteko lurralde-eskalak. Aipatutako bitarteko eskala hori artikulatzeko Lurraldearen Zatiko Planak lantzen dira. Hauek, eskualde-egiturak antolatzeko tresna gisa, LAAen eta tokiko mailaren bitartean daude.

Gomez Orea-ri (2007) jarraituz, plan desberdinen arloen zehaztapena homogeneotasun- edo funtzionaltasun-irizpideen arabera egin daiteke, baita bi kontzeptu horiek uztartuz ere. Ezinbestekoa da kontuan hartzea biztanleriak eremu bateko partaide izateko daukan sentimendua. Hori dela-eta, tarteko eskala oso ondo egokitzen zaio lurralde-antolamenduak garatu behar duen ikuspegi integralari, zeren eskualde-bururantz polarizatutako funtzionaltasun-sintesia baita eta hainbat mailatan hierarkizatuta baitago.

EAEn ere tarteko lurralde-eskala LAAetan zehaztatutako Lurraldeko Eremu Funtzionalei dagokie eta lurralde-antolamenduari buruzko programak bideratzeko eta arazoak aztertzeko tamaina fisiko eta funtzional egokitzen jotzen da. LAAek hamabost eremu funtzional zehazten dituzte, geografia-, ekonomia- eta gizarte-irizpideen arabera. Proposatutako zehaztapena Autonomia Erkidegoaren eta udalerrien tarteko lurralde-eremu bat osatzeko irizpidearen arabera osatu da, LAAen zehaztapen orokorrak gauzatzea eta udal-mailako plangintza hutsaren mugak gainditzea ahalbidetzezarren.

LZPek, 4/1990 LALek ezarritako honako zehaztapenok jaso behar dituzte:

- Antolamenduaren helburuen zehaztapena, lurraldearen egungo egoeraren, egoera sozioekonomikoaren eta bilakaera-aukeren azterketatik abiatuta.
- Azpiegitura handiak jaso ditzaketen esparru egokien zehaztapena, haien ezaugarrien arabera.
- Planaren helburu den eremu edo eskualdeko interes komunekeo ekipamenduaren kokapena.

2. Lurraldearen Zatiko Planen izapidetze-prozedurak jasotzen dituen koadroa. Iturria: <http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-565/eu/contenidos/informacion/ptp/eu_1167/adjuntos/cuadroppte.pdf>.

3. Lurraldearen Arloko Planen izapidetze-prozedurak jasotzen dituen koadroa. Iturria: <http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-565/eu/contenidos/informacion/pts/eu_1161/adjuntos/cuadroppte.pdf>.

4. EAEko lurralde-antolamendurako figurak garatzeko burutu beharreko prozedurak ezartzen dituen araudia. Iturria: Eusko Jaurlaritza

<http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-565/eu/contenidos/normativa/legislacion_territorial/eu_legis/indice.html>.

- Hirigintza-antolamenduak bete beharreko irizpide, printzipio eta arau nagusiak.
- Birmoldatu, leheneratu edo birgaitu beharreko esparruen zehaztapena, haien narriadura ekiditearren edo erabilera desberdinetarako, osorik edo partzialki, berreskuratzearren, baita aurreko guztia gauzatzeko bideratutako laguntza-neurriak eta garatu beharreko programak ere.
- Ondorengo helburuetariko baterako gorde behar diren lurzoru-azalaren zenbatekoaren zehaztapena:
 - Sustapen publiko edo pribatuko babes ofizialeko etxebizitzaren eraikuntza edota etorkizunean berariazko arautze baten bidez azken prezioa mugatu dakiekeen etxebizitzena.
 - Industria-lurzoruaren sustapen publikoa, urbanizatutako industrialdeen osaketa ahalbidetzearen.
- Artezpideek jasotzen dituzten zehaztapenak garatzeko beharrezko irizpide, arau eta printzipioak.

Aipatu zehaztapenen formulazioak toki-erakundearen eskumen-arloan eragiten du. Hala ere, LZPak ezin dira izan hainbat hirigintza-planen batuketa hutsa, berariazko nortasuna izan behar dute eta ez hainbat udal-plangintzaren metaketa huts gisa hartu (Lozano, 2003).

EAEko Lurraldearen Antolamendurako Artezpideek ezberdintzen dituzten hamabost eremu funtzionalak honako hauek dira (Iturria: Eusko Jaurlaritza, 1997: EAEko Lurraldearen Antolamendurako Artezpideak):

Bizkaian sei eremu funtzional ezberdintzen dira, honela banatzen direlarik:

- **BALMASEDA-ZALLAKO EREMU FUNTZIONALA** (10 udalerri: Artzentales, Balmaseda, Karrantza, Galdames, Gordexola, Gueñes, Lanestosa, Sopuerta, Turtzioz eta Zalla).
- **BILBAO METROPOLITANOKO EREMU FUNTZIONALA** (35 udalerri: Abanto-Zierbena, Alonsotegi, Arrankudiaga, Arrigorriaga, Barakaldo, Barrika, Basauri, Berango, Bilbo, Derio, Erandio, Etxebarri, Galdakao, Getxo, Gorliz, Larrabetzu, Leioa, Lemoiz, Lezama, Loiu, Muskiz, Ortuella, Plentzia, Portugalete, Santurtzi, Sestao, Sondika, Sopelana, Trapagaran, Ugao-Miraballes, Urduliz, Zamudio, Zaratamo, Zeberio eta Zierbena).
- **DURANGOKO EREMU FUNTZIONALA** (11 udalerri: Abadiño, Amorebieta-Etxano, Atxondo, Berriz, Durango, Elorrio, Garai, Iurreta, Izurtza, Mañaria eta Zaldibar).
- **IGORREKO EREMU FUNTZIONALA** (8 udalerri: Arantzazu, Areatza, Bedia, Artea, Zeanuri, Dima, Igorre eta Lemoa).
- **MUNGIAKO EREMU FUNTZIONALA** (9 udalerri: Arrieta, Bakio, Fruiz, Gamiz-Fika, Gatika, Laukiz, Maruri, Meñaka eta Mungia).

- **GERNIKA-MARKINAKO EREMU FUNTZIONALA** (30 udalerri: Ajangiz, Amoroto, Arratzu, Aulesti, Berriatua, Busturia, Ea, Elantxobe, Ereño, Errigoiti, Etxebarria, Forua, Gaategiz-Arteaga, Gernika-Lumo, Gizaburua-ga, Ibarrangelu, Ispaster, Kortezubi, Lekeitio, Markina-Xemein, Mendata, Mendexa, Morga, Mundaka, Munitibar-Arbatzegi-Gerrikaitz, Murueta, Muxika, Nabarniz, Ondarroa eta Sukarrieta).

Gipuzkoan ere sei eremu funtzional ezberdintzen dira, honako hauek:

- **BEASAIN-ZUMARRAGAKO EREMU FUNTZIONALA** (22 udalerri, Araba eta Gipuzkoako Partzoneria Orokorra —Aizkorri— eta Gipuzkoa eta Nafarroako Partzoneria Orokorra —Aralarko Enirioa—: Altzaga, Arama, Ataun, Beasain, Ezkio-Itsaso, Gabiria, Gaintza, Idiazabal, Itsasondo, Lazkao, Legazpi, Legorreta, Mutiloa, Olaberria, Ordizia, Ormaiztegi, Segura, Urretxu, Zaldibia, Zegama, Zerain eta Zumarraga).
- **DONOSTIALDEA-BEHE BIDASOAKO EREMU FUNTZIONALA** (13 udalerri: Andoain, Astigarraga, Donostia, Hernani, Hondarribia, Irun, Lasarte-Oria, Lezo, Oiartzun, Pasaia, Erreterria, Urnieta eta Usurbil).
- **EIBARKO EREMU FUNTZIONALA** (8 udalerri: Deba, Eibar, Elgoibar, Ermua, Mallabia, Mendaro, Mutriku eta Sorluze).
- **ARRASATE-BERGARAKO EREMU FUNTZIONALA** (9 udalerri: Antzuola, Aramaio, Aretxabaleta, Arrasate, Bergara, Elgeta, Eskoriatza, Leintz-Gatzaga eta Oñati).
- **TOLOSALDEKO EREMU FUNTZIONALA** (28 udalerri: Abaltzisketa, Aduna, Albiztur, Alegia, Alkiza, Altzo, Amezketa, Anoeta, Asteasu, Baliarrain, Belauntza, Berastegi, Berrobi, Bidegoian, Billabona, Elduain, Gaztelu, Hernialde, Ibarra, Ikaztegieta, Irura, Larraul, Leaburu, Lizartza, Orendain, Oresa, Tolosa eta Zizurkil).
- **ZARAUTZ-AZPEITIAKO EREMU FUNTZIONALA** (11 udalerri: Aia, Aizarnazabal, Azpeitia, Azkoitia, Beizama, Errezil, Getaria, Orío, Zarautz, Zestoa eta Zumaia).

Araban hiru eremu funtzional ezberdintzen dira:

- **GUARDIAKO EREMU FUNTZIONALA** (15 udalerri: Baños de Ebro/Mainueta, Kripan, Eltziego, Biasteri, Bilar, Lantziego, Lapuebla de Labarka, Leza, Moreda de Alava/Moreta, Nabaridas, Oion, Samaniego, Villabuena de Alava/Uriona eta Yécora/Ekora).
- **LAUDIOKO EREMU FUNTZIONALA** (8 udalerri: Amurrio, Arakaldo, Artziniega, Ayala/Aiara, Audio, Okondo, Urduña eta Orozko).
- **ARABA ERDIALDEKO EREMU FUNTZIONALA** (32 udalerri Badaia basamendia, Entziako Partzoneria eta Urizaharra, Lagran eta Lañoko Erkidegoa: Alegria-Dulantzi, Armiñon, Arraia-Maeztu, Arrazua-Ubarrundia,

Asparrena, Barrundia, Berantevilla, Bernedo, Kanpezu, Zigoitia, Kuartango, Elburgo/Burgelu, Iruña Oka, Iruraiz Gauna, Lagrán, Lantarón, Legutiano, Otxandio, Peñacerrada-Urizaharra, Ribera Alta, Ribera Baja, Salinas de Añana/Añana, Agurain, Donemiliaga, Ubide, Urkabustaiz, Valdegobía/Gaubea, Aranako Harana, Vitoria-Gasteiz, Zalduondo, Zambrana eta Zuia).

2.2. irudia. LAAek EAerako ezartzen dituzten eremu funtzionalak.
Iturria: Lurraldearen Antolamendurako Artezpideak, 1997. Eusko Jaurlaritzak.

Momentu honetan, EAEko eremu funtzionaletako LZPak garapen-fase ezberdinetan aurkitzen dira. Horrela, LZP ezberdinen tramitazio- eta erredakzio-lanak, ondoko taulak adierazten dituen fasean daude⁵:

5. LZPen izapideak 2009ko uztailan Eusko Jaurlaritzako Lurraldearen Antolamendurako Zuzendaritzak eskura jarritako informazioa.

	EREMU FUNTZIONALA	AURRERAPENA	EHLAB ⁶ -EN TXOSTENA	HASIERAKO ONESPENA	BEHIN- BEHINEKO ONESPENA	EHLAB-EN TXOSTENA	BEHIN BETIKO ONESPENA
A R A B A	Araba Erdialdea	1999/03/30	2002/12/19	ILA ⁷ sailburuaren 2003/02/04ko Agindua.	2004/03/01 Agindua	2004/03/29	2004/12/28ko 227/2004 Dek. EHAA 2005/02/16
	Guardia (Arabar Errioxa)	2001/12/18	2002/12/19	ILA sailburuaren 2003/02/04ko Agindua	2004/03/01 Agindua	2004/03/29	2004/12/18ko 271/2004 Dek. EHAA 2005/02/11
	Laudio	2002/02/26	2002/12/19	ILA sailburuaren 2003/02/04ko Agindua	2004/03/01 Agindua	2004/03/29	2005/01/25ko 19/2005 Dek. EHAA 23/03/2005
B I Z K A I A	Balmaseda-Zalla (Enkarterri)	2008/02/07	2009/07/16				
	Bilbao Metropolitanoa		2003/06/04	2003/07/22	2005/04/05 Foru Agindua	2005/06/03	2006/09/26ko 179/2006 Dek. EHAA 2006/11/07
	Durango		2007/10/29	2008/04/08			
	Gernika- Markina						
	Igorre		2007/07/26	2007/09/14	2008/11/13	2009/07/16	
	Mungia						

6. EHLAB: EAEko Lurralde Antolamenduko Batzordea.

7. ILA: Ingurumen eta Lurralde Antolamendua.

G I P U Z K O A	Beasain-Zumarraga (Goierri)	2003/03/20	2002/11/14	2003/01/14	2007/12/11	2009/01/22	
	Donostialdea-Bidasoa Behea	2003/03/20	2003/06/04				
	Eibar (Debabarrena)	1997/03/26	2002/11/14	ILA sailburuaren 2003/01/14ko Agindua	2004/07/27 Agindua	2004/09/30	2005/04/12ko 86/2005 Dek. EHAA 2005/06/06
	Arrasate-Bergara (Debagoiena)	2001/03/20	2002/11/14	ILAren 2003/01/14ko Agindua	2004/07/27 Agindua	2004/09/30	2005/04/12ko 86/2005 Dek. EHAA 2005/06/06
	Tolosa (Tolosaldea)	2005/12/12					
	Zarautz-Azpeitia (Urola Kosta)	2003/03/20	2002/11/14	2003/01/14	2005/02/01	2005/06/03	2006/02/21eko 32/2006 Dek. EHAA 2006/03/24

**Iturria: Eusko Jaurlaritzako Ingurumen, Lurralde Plangintza,
Nekazaritza eta Arrantza Saila.**

Arabako hiru LZPak (Araba Erdialdea, Laudio eta Guardiako eremu funtzionaletakoak) Eusko Jaurlaritza eta Arabako Foru Aldundiaren ekimenez garatu ziren. Gipuzkoako LZPak, onetsita (Eibar, Arrasate-Bergara eta Zarautz-Azpeitia) eta izapidetzan (Beasain-Zumarraga, Donostialdea-Bidasoa Behea eta Tolosa) daudenak, Eusko Jaurlaritza eta Gipuzkoako Foru Aldundiaren ekimenez garatu edota garatzen ari dira ere. Bizkaikoak, aldiz, onartuta dagoen bakarra (Bilbo Metropolitanoa), Bizkaiko Foru Aldundiaren ekimenez garatu zen. Izapidetzan dauden beste guztiek (Durango, Gernika-Markina, Igorre eta Mungiako eremu funtzionaletakoak) ere, Foru Aldundiaren gidaritza dute. Balmaseda-Zallakoa aldiz, Eusko Jaurlaritzaren ekimenez soilik garatzen ari da.

2.2.2. Lurraldearen Zatiko Planen bizi-itzaropena

4/1990 Legearen 3. artikuluan xedatutakoaren arabera, Eusko Jaurlaritzak, arloko sailburu eskudunak proposatuta eta aurretik batzordeak txostena eginda zein dagokion foru-aldundiak eta eremu funtzionaleko udalak entzunda, LZP horren indarraldia bertan behera uztea erabaki ahal izango du, hura berraztertzearen.

Halaber, lau urterik behin, Lurralde Antolamendu arloko sail eskudunek jarduera-txostena egingo dute zehaztapenen betetze-maila eta, hala badagokie, antzemandako hutsuneak konpondu edo aldatzeko beharrezko proposamenak azaltzearen. Jarduera-txosten hori Euskal Autonomia Erkidegoko Lurralde Antolamenduaren Batzordera bidaliko da, horren berri izan dezan.

Lurraldearen Zatiko Plan horren edukia aldaketa-berrikuspen osoaren bidez edo hura osatzen duten osagai bat(zuk) aldatuz egin ahal izango da. LZP baten berrikuspena, formulazio, gauzapean eta onarpenari dagokienez, Lurralde Antolamenduari buruzko 4/1990 Legearen 13. artikuluan xedatutako prozeduraren arabera egin beharko da.

4/1990 Legearen 14. artikuluan xedatutakoaren arabera, berrikuspen orokorra edo funtsezkoa ez dakarten LZP baten aldaketak funtsezkoak ez diren LAA, LZP eta LAPen aldaketak arautzen dituen 206/2003 Dekretuan xedatutakoaren prozeduraren arabera gauzatu dira.

LZP batek indarrean zortzi urte betetzen dituenean, hura berrikusteko aukera aztertuko da, eta hori egingo da, baita lehenago ere, honako egoera hauetariko bat gertatuz gero:

- Eremu funtzionaleko biztanleriak plan honetan proiektatzen diren gehieneko aurreikuspenak % 6 gainditzen dituen guztietan.
- Planifikatutako etxebizitza berrien % 75erako eraikuntza-lizentziak emateari ekin zaion unean.
- Ekonomia-jarduera berriak ezartzeko aurreikusitako lurzorua % 75 baino gehiago okupatzeari ekin zaion unean.
- Indarrean jartzen denetik hamasei urte pasatu direnean.
- Oro har, Lurraldearen Zatiko Planean populazioari, enplegu-dinamikari eta etxebizitzaren merkatuari buruzko oinarritzko magnitudeei dagokienez hartutako hipotesiak behingoan gertatutako zirkunstantzien ondorioz aldatu direnean eta, beraz, ezarritako antolamendu-irizpide orokorrak aldatu behar direnean.
- Euskal Autonomia Erkidegoko Lurraldearen Antolamendurako Artezpi-deak aldatu edo berraztertu ondoren, lurralde-eredua aldatu behar denean, eta horrek eremu funtzionalean eragin zuzena izango duenean.

2.3. LURRALDE-ANTOLAMENDURAKO BITARTEKOAK NAFARROAKO FORU ERKIDEGOAN

13/1982 Nafarroako Amejoramendu edo Foru Hobekuntza Legeak, lurralde-antolamendu eta hirigintza gaitan Nafarroako Foru Erkidegoak duen erabateko eskumena aitortzen du (44.1 artikulua)⁸.

Lurralde Antolamendu eta Hirigintzarako 35/2002 Legeak, izen bereko 10/1994 Legea ordeztu zuen. Indarrean dagoen 35/2002 Lege honek lurralde-antolamendu, hirigintza eta lurzoru-erabileren jarduera arautzea du helburu.

8. Lurraldearen Antolamendua, Hirigintza eta Etxebizitza inguruko legislazioa Nafarroan <<http://www.cfnavarra.es/INFO-LOCAL/NORMATIVA/OTUV/DEFAULT.HTM>>.

Horrela eta 28. artikuluaaren arabera, Nafarroako Foru Erkidegoan lurralde-antolamendurako bitartekoak zehazten ditu ere:

- a. Nafarroako Lurralde Estrategia (NLE).
- b. Lurraldea Antolatzeko Planak (LAP).
- d. Lurralde Ekintza Plan Zuzentzaileak (LEPZ).
- e. Udalgaindiko Plangintza Sektorialak (UPS).

Era berean, Natur Baliabideen Antolakuntzarako Plangintzak, Nafarroako Errepideen Plan Zuzendariak, edota araudi espezifikoetara jarraituz espresuki deklaraturako planek ere, lurraldearen antolamendurako instrumentuen izaera izango dute.

1982. eta 2002. urtean onetsitako legeen arteko konparaketa eginez gero, aldaketa esanguratsuak egin zirela aitortu daiteke. Alde batetik, Lurraldearen Antolamendurako Gidalerroak eta Eskualdeko Hirigintza Arauak ezabatu ziren. Bestetik, Nafarroako Lurralde Estrategia, Lurraldea Antolatzeko Planak eta Lurralde Ekintzako Plan Zuzentzaileak bezalako baliabide berriak sortu ziren.

2.3.1. Plangintza mota: figurak eta edukia

Nafarroako Foru Erkidegoaren lurralde-antolamendua, Lurralde Antolamendu eta Hirigintzako Foru Arauak definitutako instrumentu-sistemaren bidez artikulatzen da. Horrela, Nafarroan, lurraldearen antolamendua egituratuta dago lurraldea antolatzeko lanabesen sistema bati jarraiki, Lurraldearen Antolamenduari eta Hirigintzari buruzko 35/2002 Foru Legean xedatutakoa. Legeak Nafarroako Lurralde Estrategia du oinarri (NLE), Nafarroako Parlamentuak 2005eko ekainean onetsia. Haren jarraipena egiten da Nafarroako Lurraldea Antolatzeko Planen (LAP) bitartez eta, etorkizunari begira, Lurralde Ekintzako Plan Zuzentzaileen (LEPZ) bitartez. Nafarroako Lurraldearen Antolamendua eta Hirigintzari buruzko 35/2002 Foru Legeak ondorengo funtzio eta izaera aitortzen die plangintzarako bitarteko ezberdinei:

Lege-zioen erakusketaren arabera, Lurralde Estrategiaren bidez lurraldearen antolamendurako instrumentu irekia bideratuko litzateke, honen izaera estrategiko eta orientatzailea gailenduz. Beste aldetik, LAPak Nafarroako eremu zehatz batean

oinarritzen dira, horietan garapen koordinatu eta egokia lortze bidean determinazioak ezartzen dituztelarik. Era berean, Lurralde Ekintzako Plan Zuzentzaileek, LAPetatik eratorritako jarduera sektorialak lurraldean zehaztu, koordinatu eta programatzeko helburua dute. Udalgaindiko Plan eta Proiektu Sektorialeiei dagokienez, figura mantendu arren, plan eta proiektuen arteko bereizketa argia ezartzeko prozeduretan sakondu da. Hori dela-eta, hirigintzaren gaineko moldaketa adierazgarriak ere sartu izan dira. Horrela, Plangintza Orokorraren, Udal Plangintza Orokorraren eta garapenerako plangintzen arteko banaketa mantentzen da.

2.3.2. Nafarroako Lurralde Estrategia

Beraz, Nafarroako Lurralde Estrategia determinazio orientatzaileak biltzen dituen Foru Erkidegoaren plangintza-instrumentua litzateke. Horrela, lurraldearen antolamendu fisikoa, baliabide naturalak, hiri eta espazioaren garapena, azpiegitura handiak, jarduera ekonomikoak, erresidentzialak, ekipamendu handiak eta ondare kulturalaren babeserako izaera, gidalerro eta jarduera-artezbide multzoa biltzen ditu.

Nafarroako Lurralde Estrategiak baloratzen du politika sektorialek lurraldearen gainean duten eragina. Balorazio hori abiapuntu harturik, NLEk oinarri orientatzaile batzuk zehaztu ditu eta, horien gainean, lurraldea antolatzeke 17 estrategia-aukera, 33 helburu eta 80 jarraibide ezarri ditu. Adierazle-sistema baten bidez egiten da helburu horien jarraipena. Nafarroako bilakaera eta aurrerapenak, bere osoan, neurtzeko aukera ematen dute adierazle haiek. Hona hemen NLE prestatzeko erabili diren metodologia-oinarriak:

- Lurraldearen antolamendua, Nafarroa garatzeko ikuspegiak ezartzeko aukera gisa.
- Lurralde-, ekonomia- eta gizarte-eragileek parte hartzea, eta herritarrek oro har ere bai.
- Ebaluazio-adierazleak zehaztea eta haien jarraipena egitea, Nafarroak etorkizunean duen bilakaerari behatzeko eta, horrekin bat, ekiteko.

Nafarroako Lurralde Estrategiak oinarria osatzen du, eta Lurraldea Antolatzekeko Planak udalgaindiko esparru edota zonetan haren garapenaz arduratzen dira. 35/2002 Foru Arauak ezartzen duenaren arabera, NLE litzateke LAPak lantzeko orduan jarraitu beharreko erreferentzia eta marko orientatzailea. Era berean, Estrategiak ez du gobernuak datozen urteetan ezarri beharreko politika sektorial guztien definizioa egiten, NLE etengabeko berritze eta berrikuspenean egongo litzatekeen prozedura delako.

Nafarroako Gobernuak Etxebizitza eta Lurralde Antolamendu Saila Nafarroan identifikatutako bost lurralde-eremuetako LAPak lantzen ari da, zuzendaritza

teknikoa daraman Nasursa (Navarra de Suelo Residencial)⁹ enpresa publikoarekin eta erredakzio-lanak bere gain hartu dituen Navarra Territorio Sostenible (NTS) enpresarekin batera.

2.3.3. Lurraldea Antolatzeke Planak

Eremu zehatzetako (Nafarroan bost) lurraldearen antolakuntza- eta artikulazio-elementu basikoak ezartzeko planifikazio-instrumentu egituratzaileak dira Lurraldea Antolatzeke Planak.

Lurralde-ezaugarri homogeenak edota dimentsio eta ezaugarri funtzionalak tarteko planifikazio bateratua behar duten eremuek osatzen duten esparru geografikoetan oinarritzen dira Lurraldea Antolatzeke Planak.

Lurralde Antolamendu eta Hirigintzarako 35/2002 Foru Arauak LAPen helburuak eta irizpideak ezartzen ditu. Horrela, udalgaindiko esparrua bere gain hartzen duen plangintza honen funtzioak honakoak lirateke:

- Lurraldearen erabilera egokia, arrazionala eta orekatua ahalbidetzea eremu bakoitzean, agente publiko eta pribatuaren jardueretan eragina duena.
- Lurraldearen antolakuntza eta artikulaziorako oinarritzko elementuak ezartzea beraien eragin-esparruetan.
- Administrazio eta entitate publikoen politika, plangintza eta programen formulario, garapen eta koordinaziorako erreferentziazko lurralde markoa eraikitzea.

2.3.rudia. Lurraldea Antolatzeke Planak. Iturria: www.nasursa.es

9. Nasursa (Navarra de Suelo Residencial S.A.)

<http://www.nasursa.es/es/OrdenacionTerritorio/Estrategia_Territorial_Navarra.asp>.

<http://www.nasursa.es/es/OrdenacionTerritorio/Planes_Ordenacion_Territorial.asp>.

LAP 1: PIRINIOAK

Auritz, Erro, Luzaide, Orreaga, Abaurregaina, Abaurrepea, Aria, Arike, Garaioa, Garralda, Hiriberri, Orbaitzeta, Orbara, Esparza, Ezkarotze, Galoze, Gorza, Itzaltzu, Jaurrieta, Nabaskoze, Otsagi, Oronz, Sartze, Burgi, Garde, Izaba, Erronkari, Urzainki, Uztarroze, Bidankonze, Agoitz, Artzi, Oroz-Betelu, Longida, Gazteluberri, Irunberri, Romanzado, Urraulgoiti, Urraulbeiti.

LAP 2: NAFARROA ATLANTIKOA

Baztan, Urdazubi, Zugarramurdi, Arantza, Bera, Etxalar, Igantzi, Lesaka, Bertizarana, Donamaria, Doneztebe, Elgorriaga, Eratsun, Ezkurra, Ituren, Labaien, Oitz, Saldias, Sunbilla, Urrotz, Zubieta, Arano, Areso, Goizueta, Leitza, Araitz, Betelu, Larraun, Lekunberri, Altsasu, Olazti, Urdiain, Ziordia, Arakil, Arbizu, Arruazu, Bakaiku, Ergoiena, Etxarri-Aranatz, Irañeta, Irurtzun, Iturmendi, Lakuntza, Uharte-Arakil.

LAP 3: AREA ZENTRALA

Anue, Atez, Basaburua, Imotz, Lantz, Odieta, Ultzama, Esteribar, Ezkabarte, Goñi, Iza, Juslapeña, Olaibar, Olo, Ibargoiti, Izagaondoa, Lizoain, Monreal, Unciti, Urrotz, Ansoain, Aranguren, Barañain, Beriain, Berrioplano, Berriozar, Burlata, Zizur, Eguesibar, Galar, Uharte, Noain (Elortzibar), Olza, Orkoien, Iruñea, Atarrabia, Zizur Nagusia, Belaskoain, Bidaurreta, Ziriza, Etxarri, Etxauri, Zabalza, Adios, Añorbe, Artazu, Biurrun-Olkoz, Eneriz, Girgillano, Legarda, Muruzabal, Obanos, Gares, Tiebas, Tirapu, Ukar, Uterga.

LAP 4: ERDIALDEKO EREMUAK

Abartzuza, Zirauki, Gesalaz, Lezaun, Mañeru, Salinas de Oro, Yerri, Abaigar, Allín, Ameskoabarren, Antzin, Aranaratxe, Eulate, Lana, Larraona, Legaria, Mendaza, Metauten, Murieta, Oko, Piedramillera, Zuñiga, Aberin, Allo, Arellano, Arroitz, Barbarin, Deikaztelu, Etaio, Iguskita, Lukin, Morentin, Olejua, Oteitza, Villamayor de Monjardín, Aiegi, Lizarra, Villatuerta, Agilar Kodeskoa, Armañanzas, Azuelo, Bargota, Cabredo, Desojo, El Busto, Esprontzeda, Genevilla, Lapoblación, Los Arcos, Maraño, Mirafuentes, Mues, Nazar, Sansol, Sorlada, Torralba del Río, Torres del Río, Artaxoa, Berbintzana, Larraga, Mendigorria, Miranda de Arga, Barasoain, Garinoain, Leoz, Oloriz, Orisoain, Pueyo, Unzue, Erriberri, Tafalla, Beire, Pitillas, San Martín Unx, Uxue, Oibar, Kaseda, Eslaba, Ezporogi, Galipentzu, Leatxe, Lerga, Sada, Xabier, Liedena, Petilla Aragoi, Zangoza, Esa.

LAP 5: EBRO ARDATZA

Arguedas, Cadreita, Castejón, Milagro, Valtierra, Cintruénigo, Corella, Fitero, Ablitas, Barillas, Cascante, Monteagudo, Tulebras, Buñuel, Cabanillas, Cortes, Fustiñana, Ribaforada, Fontellas, Murchante, Tuter, Faltzes, Funes, Martzilla, Azkoien, Villafranca, Caparroso, Zarrakaztelu, Melida, Murillo el Cuende, Murillo el Fruto, Santakara, Aras, Lazagurria, Mendabia, Viana, Lodosa, Sartaguda, Sesma, Andosilla, Azagra, Carcar, Lerin, San Adrián.

2.3.4. Lurralde Ekintza Plan Zuzentzailea

LEPZak planifikaziorako instrumentu operatiboak dira. LAPEk ezarritako eremuetan garatu beharreko jardura sektorialak zehaztu, koordinatu eta programatzeko helburua dute. Horrela, LAPEk egindako aurreikuspenak zehaztasun handiz garatzeko ahalmena edukiko lukete.

Jardura sektorial hauek etxebizitza edota aktibitate ekonomikoak biltzen dituzten eremu handiak, udalgaindiko ekipamendu eta zerbitzuak, garraio- eta komunikazio-sistemak, gainerako saneamendu eta hornidurako lurralde-azpiegiturak, hondakinen tratamendua, hidraulikoak, telekomunikazioak, energia eta bestelakoak biltzen dituzte.

Lurralde Ekintza Plan Zuzentzaileek lurzorua erreserbak ezartzeko ahalmena dute, garatu beharreko jardura sektorialak oztopatu ditzaketen bestelako aktibitateak ekiditeko. Honako determinazio hauek, tokiko plangintzetarako lotesleak izango dira.

Udalgaindiko Plangintza edota Proiektu Sektorial, Udal Hirigintza Plangintza edota obra-proiektuen bidez LEPZak garatu ahal izango dira. Figura hauen bideratze eta elaborazioa LAPen onespenera baldintzatuta dago, azken horien edukiek garatu beharreko jardura sektorialak determinatu eta zehaztu behar izango dituztelako, orain arte landu eta gauzatu ez den jarduna.

2.3.5. Udalgaindiko Plangintza Sektorialak (UPS)

Lurraldean eragina duten ezarkuntzak eta berehala gauzatu beharrekoak erregulatzeko fakultatea duten planifikazio exekutiborako instrumentuak dira Udalgaindiko Plangintza Sektorialak. Horrela, udalgaindiko eskala bereganatzen duten jardura erresidentzial, ekonomiko edota dotazionalak antolatze helburua dute. Era berean, udalgaindiko azpiegituren lurralde-ezarkuntza edota garraio-sistemaren instalakuntza, hidrauliko, ingurumen-kudeaketa, energetiko, telekomunikazio eta bestelakoen erregulazioa ere dute helburu.

Udalgaindiko Plangintza edota Proiektu Sektorialen determinazioak tokiko erakundeek plangintzetarako lotesleak dira, hirigintza-planak artez bide horien arabera moldatu eta berrikusi beharko dituztelarik.

2.4. LURRALDE-ANTOLAMENDUA IPARRALDEAN. ESTATU ZENTRALISTA BATEN LURRALDE-POLITIKA

Iparraldeko lurralde-antolamenduak aurkezten dituen ezaugarriak oso bestelakoak dira. Hasteko, lurraldea antolatzeko era, orain arte ikusi dugun eredutik at aurkituko litzatekeelako, baina batez ere, Frantziako kasuan, lurraldea eta mota guztietako politikak antolatzeko era nahiko zentralizatua delako. Izan ere, Iparraldeak berak, orain arte, nahiz eta ahaleginak egin (Ahedo, 2005), ez du inolako errepresentazio administratiborik izan. Horrela bada, guk Iparralde bezala kontentplazten duguna estatu frantsesarentzat Akitania erregioaren zati bat besterik ez litzateke izango.

Izan ere, eta 1958tik indarrean dagoen Konstituzioaren arabera, dauden lurralde-errealitateak udalerriak, departamenduak eta itsasoz bestaldeko lurraldeak besterik ez dira. Hala ere, beste errealitate berriak sor daitezkeela ere jaso egiten du. Horri heldu zitzaion 1972an erregio-entitate berria sortu zenean. Horren ostean, eta gaur egun arte, Frantzia herrialdea lau lurralde-eskalatan banandua agertuko da: udalerria, departamendua, erregioa eta estatua bera.

Bereizi behar dira, alde batetik, estatuak Paristik kanpo dituen ordezkariak (departamendu-mailan: prefeturek departamendu-mailan dituzten ordezkariak, ekipamenduetan, gizarte-ekintzan, nekazaritzan, lan eta enpleguan, etab.; eskualde-mailan: eskualdeko prefeturak, ingurumen-arloan, industrian, ekipamenduan, etab.), eta bestetik, lurralde-kolektibitate berriak (departamendu-mailan Kontseilu Orokorra eta eskualde-mailan Eskualde Kontseilua). Azken hauek, ekintza publikoan zeregin garrantzitsu bat lortu dute 1982ko deszentralizazio-legearen ondorioz. Lege horri erreferentzia egitea oso inportantea da, Frantziako egoera bereziki aldatu baitu.

Nahiz eta Frantzian estatuak paper nabarmena jokatu, poliki-poliki konpetentzia garrantzitsu batzuk tokiko kolektibitateen esku utzi ditu (2004ko erreforma arte). Horren ondorioz, gaur egun, Frantziako estatuko inbertsioen erdia baino gehiago tokiko kolektibitateek egin eta kudeatzen dituzte. Ekintza ekonomikoaren talde-burua Eskualde Kontseilua da, berak lizeoak eta eskualdeko trenak kudeatzen ditu, eta lanbide-heziketaren eskualdeko politika koordinatzen du.

Haren ekintza nabarmena da lurralde-antolaketan (tokiko garapen-ekintzak sustatzen ditu), kultura-mailan, etab. Kontseilu Orokorrak kolegioak eta departamenduko errepide-ekipamendu gehienak ere kudeatzen ditu. Ekintza soziala ere kudeatzen du (hau estatuarentzat), publiko berezi batzuegana zuzenduz: insertzioa, lehen haurtzarora, adinekoak/zaharrak, elbarriak. Haren ekintza garrantzitsua da honako arlo hauetan: landagunearen antolaketa, sareen garapena (informazio-eta komunikazio-teknologiak), ingurumenaren kudeaketa, baita kultura-arloan (liburutegien, artxibategien sarea...) ere.

Departamendu baten pisu ekonomikoa gutxi gorabehera foru-aldundi batena da. Baina, gaur egun ere, eskualdeek diru gutxi dute, beren aurrekontua departamendu batena bezalakoa delako, hau da, Euskal Autonomia Erkidegoak baino 10 aldiz gutxiago.

Deszentralizazio-mugimendu honen ondotik, 90eko hamarkadan, estatuak ekintza publikoaren lurraldeei zuzendutako politika bat garatu du (beste proiektu-eskala batzuk onartuz, adibidez «pays» eskala), eta herrien arteko ekintza egituratu du.

Alabaina, herrien arteko sindikatuez gain, legeak bultzatzen ditu herriak elkartzea eta haien konpetentziak herrien arteko mailaren esku uztea: herri-elkarteak eta hiri-elkargoak (50.000 biztanletik gorako lurraldeetan) edo elkargo urbanoak (500.000 biztanletik gorakoetan). Azken hamar urteotan, lurraldea modu eraginkor-rago batean antolatzeke helburuarekin, eta erronka desberdinei erantzuteko —etxebizitza soziala, hiri-antolamenduko planifikazioa, etab.— tresna/egitura berri batzuk sortuz joan dira. Hala nola SCOT, PLU, PDU, PLH, ZAD, etab., eta beste planifikazio-tresnak tokiko hautetsien tresna bihurtu dira. Hauek ekintza publikoari marko bat eskaintzen diote, baina beren gauzatze-prozesua tokiko egiturek eramaten dute.

SCOT : Schéma de cohérence territoriale / Lurralde-koherentziarako eskema.

PLU : Plan local d'urbanisme /Hirigintzaren tokiko plana.

PDU : Plan de déplacements urbains / Hiri-mugikortasuneko plana.

PLH : Plan local de l'habitat / Etxebizitzaren tokiko plana.

ZAD: Zone d'aménagement différé / (eremu batzuen antolamendua geroratzen da).

Nahiz eta Frantzian estatuak paper nagusia jokatu ekintza publikoan, konpetentzia asko tokiko egituren esku utzi ditu. Konpetentziak bai, baina beharrezkoak diren diru-partida eta aurrekonturik ez. Hau adierazteko esaten da estatuak konpromisoa apurtu duela. Testuinguru zail honetan eztabaidatua da momentu honetan kolektibitateen erreforma. Erreformatik aldaketa sakonak ekarriko lituzke instituzioen antolakuntzan eta herri-elkartearen eta eskualdearen paper nagusia ziurta lezake. Testuinguru honetan ere, Ipar Euskal Herriko etorkizuna da jokoan dagoena: erreformatik ahalduko gaitu ala aukera/abagune historikoa da hau?

80ko hamarkadaren bukaeraz geroztik Frantzian izan diren lurralde-dinamikak aipatzeko, Iparralde izan da Frantziako lurralde lehenetako bat non prospektiba urraspide berritzaile bat abian jarria izan den eta lurralde-proiektu bat landua izan den. “Pays Basque 2010/Euskal Herria 2010” urraspidea 1992an abiatu zen eta hortik sortu zen lurralde-gobernantza eredua Frantzia mailan oso originala izan da. Geroztik, legeak egiteko eredugarria izan da ere.

Garapen Kontseilua/Hautetsien Kontseilua egitura gobernantza honen animatzailea da. Berak, bitartekari-lanak eramaten ditu eragile eta tokiko erabakitzaile guztiekin (eragile ekonomikoetatik hautetsietara) baita kolektibitate publikoekin (estatua, eskualdea, departamendua...) ere Iparraldeari dagozkion garapen-programak negoziatu eta bururatu ahal izateko. «Euskal eredua» Frantziako goi-mailako ikastetxe nagusietan erakusten da, esanez esperientzia oso berritzailea izan dela eta garai hartan estatuko zerbitzuek hasieratik lagundu zutela.

Dena den, ez da aherentzi behar dinamika hau zer-nolako testuinguruan sortu zen: tentsioa oso handia zen tokiko eragilearen eta kolektibitatearen artean (estatua, departamendua...), Iparretarrak talde armatua zegoen, eta garai hartan identitatearen inguruko problematikak bizi-bizi zeuden (euskal kultura, euskararen egoera) eta erronka askok ez zuten kolektibitatearen partetik erantzunik jasotzen (haustura kostaldearen eta barnealdearen artean, landa-eremuaren egoera demografia aldetik, egoera ekonomiko kezkarria, azpiegitura falta...). Hala nola, mota askotako erronkei eta politika-arazoei erantzuteko estatuak urraspide hau proposatu egin zuen. Haren helburua ez zen instituzio propioaren eskaerari erantzuna ematea, baizik arazo batzuk konpontzea. Prozesu luze honek 2000. urtean «Convention spécifique/Hitzaurre berezia» sorrarazi zuen. 2008an Iparraldeak bigarren hitzarmena izenpetu zuen, hau da «Contrat territorial Pays Basque/Euskal Herri lurralde-kontratua», Frantziako lehen ministroa bertan izan zelarik.

Azken kontratu horrek «tokiko lurralde-kontratu» baten antza du (eskualde-mailan estatuaren eta eskualdeen artean izenpetzen direnak bezalakoak). Orotara 213 milioi eurokoa da eta 6 urteko iraupena du. Iparralde mailan asko da baina, era berean, bere mugak ditu: azkenean tokiko eragileek dute zuzenki dirua jasotzen kontratuan identifikatuak izan diren proiektuak gauzatzeko, eta lurralde-egiturak (Garapen Kontseilua/Hautetsien Kontseilua) ez du animatzaile-papera baizik jokatzen (diagnostikoa eta prospektiba, negoziazioa, kontratuaren koordinazioa izenpetu aitzin).

Tokiko eragilearen gehiengoak beste mota bateko errekonozimendu instituzional bat nahi du (kolektibitate berezi baten sortzea, Batera mugimendua). Orain arte, frantses estatuak ez dio eskaera horri erantzun nahi izan, horregatik hainbeste parte hartzen du Garapen Kontseilua/Hautetsien Kontseilua egituraren, eta horregatik ere hainbeste daude gizarte zibilean Garapen/Hautetsien Kontseiluekin ados ez direnak.

Iparraldeko hiru lurralde historikoak osatzen dituzten udalerriek gehi beste batzuek (Iparraldeak Pirinio Atlantikoetako espazio eta biztanleriaren % 45 suposatuko luke), departamendua osatuko lukete. Azken honek gehi beste batzuek Akitaniako erregioa, Bordelen hiriburua duelarik. Betidanik mespretxatuak izan dira Iparraldetik etorri diren departamendu bat osatzeko ahaleginak. Hori gutxi balitz, nahiz eta gainerako hiru administrazio-mailak egon, estatu zentrala da

botere eta konpetentzia handienak dituen. Azken horrek kontrolpean dituen aspektuak jarraian aipatzen ditugu:

- Gainerako hiru administrazioen kontrola ezartzen du.
- Horretarako buru diren figurak izendatzen ditu, hala nola Departamenduko Prefeta eta erregio-mailan Errepublikako Komisarioak.
- Alkateak tokiko ordezkatzailerik ez ezik, Estatuko Administrazioaren ordezkari-papera ere jokatu beharko du.

Hala ere, tokiko eskalaren eta hurrengo eskalaren artean disfuntzionaltasun handirik egon ez dadin, Frantziako zuzenbideak udalerrien arteko kooperaziorako sistema trinko eta aberatsa baimentzen du. Hori dela-eta, zenbait figura ager daitezke: udalerrien arteko sindikatuak (Hegoaldean mankomunitateak), distrituak, hiri- eta herri-komunitateak, udalerrien komunitateak eta abar (Lasagabaster eta Lazkano, 1999).

Hemen, aipatu behar dira legearen barnean kokatzen diren 2 antolaketa mota (aurreko testuan zehazki agertzen direnak) :

- Herrien arteko sindikatuak (hauek tokiko problematika batzuk kudeatzen dituzte).
- Herri-elkarteak: hauek tokiko fiskalitatearen parte bat, lantegien zerga (*taxe professionnelle*) eta estatuak emandako dirua eskuratzen dute. Kudeatzen dituzte ere herriek emandako konpetentzia batzuk. Konpetentzia batzuk legeak inposatuak dira (batez ere gai ekonomikoak, antolaketa eta ingurumenari dagozkionak) eta bertze batzuk legeak gomendatzen ditu, tokian tokiko testuinguruaren arabera (eta hautetsien arteko harremanen arabera).

Frantziako estatuan lurralde-antolamenduaren inguruan indarrean dagoen kode legala, 95/115 Legea da. 1995eko otsailaren 4an onartuta, lurraldea antolatze-ko orientaziorako legeak (*loi d'Orientation pour l'Aménagement et le Développement du territoire*, LOADT) jasotzen dituzten artikulatuak ez ezik, estatua bera geografikoki nola antolatu behar den ere zehazten du. Lege hori eman arte oso berezia eta bitxia zen Frantziako lurralde-antolamenduaren kontzeptua. Hori nahikoa zahartuta gelditu zen deituriko *Aménagement du territoire* printzipioan non inguru fisikoak eskaintzen zituen errekurtso eta jarduera ekonomikoen bidez pertsonen banaketa egokia lortzea oinarritzen zen. Horrela, bada, lurralde-politikak besteak biltzen zituen eta aldi berean nahiko ekonomizista zen ikuspegi bat azaltzen zuen. Nahiz eta lehendabiziko urratsak nahiko zentralistak izan, denborarekin eta erreforma ugarien bitartez erregioak ere bere planifikazioa garatzeko eskubidea lortu zuen, hala ere, azken horrek estatuak markatzen dituen ildo nagusiak jaso eta errespetatu egiten ditu.

Lege berri honek oso garrantzitsua den kontzeptu berri bat aurkezten du; *pays* delakoarena. Horren itzulpen zehatza eskualdea izango litzateke, baina historikoki nahiko pisua izan duten erregio batzuentzat, herriaren beraren kontzeptua ere aproposago bilakatzen da. Lege berak adierazten duenez, «hiri- eta landa-esparruen artean solidaritate-ekimenak, interes ekonomiko eta sozial berberak eta aldi berean kohesio kultural, ekonomiko, sozial eta geografikoa azaltzen dituen esparruari herri izenda liezaioke». Euskarri honi eusten, Iparraldeko hiru probintziek herri bat osatu zuten 1997an. Nahiz eta figura hori estatuak berak onartu, gaur egun dituen konpetentziak nahiko urriak dira eta arruntak diren zerbitzu batzuk sortu eta antolatzeko balio izan du bakarrik. Nolabait, praktikoak diren erabakiak gutxi izan dira, eta guztiz sinbolikoak, ordea, nabariak. Hala ere, 1996an Euskal Herriko Garapen Kontseiluak (EHGK) aurrera eraman zuen planifikazio-figura berezi bat non Iparraldeko lurraldeei buruzko plangintza zuzendari oso batosatzen den. Kontseilua eta plana bera Frantziako estatutik etorritako fondo ekonomikoekin elikatu ziren, Europar Batasunak eman zizkion diru-laguntzatik, hain zuzen ere. Dena den, plan horrek izan duen eragina nahiko urria izan da, aurrerago ikustera goazen bezala.

1992an, eragile sozio-profesional eta politiko anitzek lurralde-garapen urraspide original baten aldeko engaiamendua hartu zuten. «Euskal Herria 2010» izeneko urraspide hori estatuak eta lurraldeko egiturek bultzatu zuten. Lurraldeko egoeraren diagnostiko sakon eta partekatutik abiatuta, urratsez urrats, 2010erako komeni liratekeen bilakaerak finkatu zituen «proiektua» abian jarri zen. Orduan, bi egitura sortu ziren, lurraldeko indarrak elkartzeko: Euskal Herriko Garapen Kontseilua 1994an, eta Euskal Herriko Hautetsien Kontseilua 1995ean. 1997an, bi egitura horiek antolaketa- eta garapen-eskema sortu zuten; bertan, hautatu beharreko norabide estrategikoak eta horiek gauzatzeko lanak zehaztu zituzten. 1997tik goiti, Hautetsien Kontseiluak, Garapen Kontseiluarekin lankidetzan, hainbat negozioazio izan zituen eskema hori biziarazteko. Hainbat deklinabide partzialen ondotik (1997ko abenduko CIADTren Garapen Hitzarmena, Leader 2 Europako egitasmoa, garapenerako herri-egitasmoak), antolaketa-eskemako ekintza gehienak Euskal Herriko Hitzarmen Berezian bildu ziren. Hitzarmen horretan, estatuak, Akitaniako eskualdeak eta Pirinio Atlantikoetako Departamenduak Euskal Herriko eragileek hautatutako proiektuak abian jartzeko finantza-engaiamendua hartu zutela baieztatu zuten. 2001etik 2006ra, Hitzarmen bereziko 57 ekintzak bederatzi gairen inguruan antolatu ziren: hizkuntza-politika, kultura, ingurumena, laborantza, arrantza, industria eta lanbide-heziketa, turismoa, azpiegiturak eta hirigintza, eta mugaz gaindiko lankidetzak; guztira, 364 milioi euroko kostua izan zuen.

2005ean, Hautetsien Kontseiluak eta Garapen Kontseiluak erabakitzen dute tokiko eragile guztiak beste behin mobilizatzea, lurralde-proiektua eguneratzeko helburuarekin. Estatuarekin, Eskualdearekin eta Departamenduarekin batera, urraspide berri bat abian jartzen da: “Euskal Herria 2020”. Lurralde-proiektua 3

printzipio nagusi hauetan oinarritzen da: Euskal Herriko garapen iraunkorra sustatzea; lurralde-elkarrekikotasuna, hau da, lurraldeen arteko kohesioa eta elkartasuna gauzatzea; eta lehia handiko mugaz gaindiko elkarlana garatzea.

Hausnarketa parte-hartzaileak, lehentasuna 4 gai nagusitan oinarritzen du:

- ekonomia eta gaitasunen garapena
- goi-mailako hezkuntzaren eta ikerkuntzaren sendotzea
- garraio-azpiegituren eta mugikortasunaren kudeaketaren etorkizuna
- osasun- eta gizarte-politiken koherentzia

Lurralde-proiektuaren ardatz nagusiak (estrategia eta egitarau operazionala) Hautetsien Kontseiluak eta Garapen Kontseiluak onartu zituzten 2006ko abenduaren 9an. Proiektu horrek «Tokiko agenda21» izendapena lortu zuen 2007ko otsailaren 9an, Frantziako Garapen Iraukorrerako Ministerioarteko ordezkariaren eskutik.

Proiektu estrategikoa 3 ardatzen eta 34 programaren inguruan eraikitzen da. Programa horiek 77 ekintzek osatzen dituzte eta hau da 2008ko irailan izenpetu zen «2007-2013 Euskal Herri lurralde-kontratua» (frantses estatuak, Akitania eskualdeak eta Pirinio Atlantikoetako departamenduak izenpetu zutelarik).

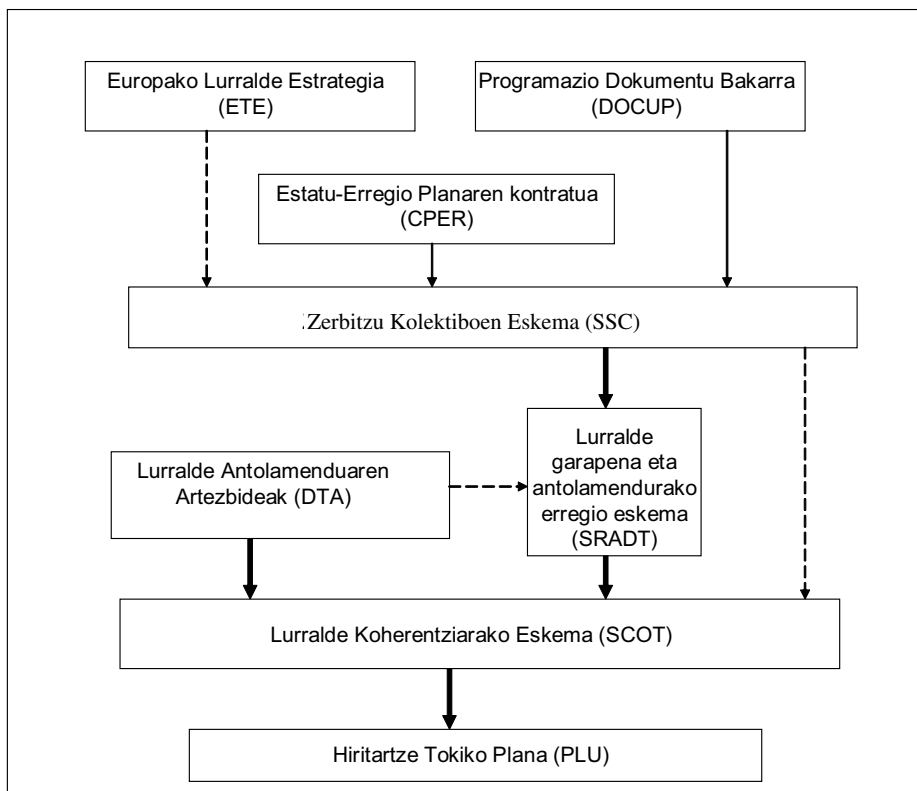
Hala ere, hiru dira, gaur egun, lurralde-antolamendu mailan kontuan izan behar ditugun lege ezberdinak:

- 1999ko Garapen Jasangarria eta Lurralde-Antolamenduaren Legea.
- 1999ko Udalerrien arteko Kooperazioa Indartu eta Errazteko Legea.
- 2000ko Hirien Berrikuntza eta Solidaritatearen Legea.

2.4.1. Plangintza motak, figurak eta edukia

Lau dira Frantzian lurralde-antolamenduaren inguruan gara daitezkeen plan motak: Lurralde Antolamenduaren Artezbideak (herrialde-mailan, DTA deiturikoa), Lurraldearen Garapena eta Antolamendurako Erregio Eskema (SRADT delakoa), Lurralde Koherentziarako Eskema (udalerriz gaindiko eskalan; SCOT deiturikoa), eta tokiko eskalan, tokiko Hirigintza Plana (PLU esaten zaiona). Hala ere, badaude, baita ere, zenbait erregioren eta estatuaren arteko kontratuak non sektoreetako ildo nagusiak finkatzen diren.

Bestetik, esan dezagun Frantziako lurralde-antolamenduak nahiko bitxiak diren bi ezaugarri berezi jasotzen dituela. Hasteko, beste herrialdeetan ematen ez den planifikazio fisiko batean oinarritzen da. Hori lurralde-administrazioa berrantolatzekeo politika eta erregioetako politika ekonomikoarekin elkartzen da. Eta bukatzeko, estatuak onartzen dituen ildo nagusiak errespetatu ez ezik, jarraitu ere egiten dira beherago aurkitzen diren administrazio-mailetan.

2.4. irudia. Frantziako lurralde-antolamendu prozesuaren mailak eta planak. Fletxa lodiek onartzeko beharra azaltzen dute, finak direnak orientabide dira, eta etenak, aldiz, kontuan hartzeko beharra azaltzen dute.

Baina lehengo irudia ondo ulertzeko zenbait gauza kontuan izan beharko genuke:

1. Lurralde-antolaketa (hau da espazioaren antolaketa eta azpiegitura nagusiak) eta lurralde-estrategiei dagokienez:
 - Estatuak legea egiten du eta arauen markoa finkatzen du (batez ere SRU legearen bidez: SCOT, PLU...). Marko hau DTaren bidez bideratuko du.
 - Bestalde, estatuak beste eskema estrategiko batzuk gara ditzake (adibidez, osasun-zerbitzuen arloan), bera delako zerbitzu horien antolatzaile zuzena.
 - Lurralde-antolaketa buruz, eskualdeek (azken legearen arabera) estrategia orokor bat definitu behar dute (SRADT deitutakoa). Horrek eskualde-mailan marko orokor bat eskaintzen du. Hau oinarritzat hartuta, eskualdeek SRITak lantzen dituzte (azpiegituren eta garraioen eskualde-eskema).

- Nahiz eta SRADT tokiko politikak finkatzeko lagungarri izan, SCOTei ez zaie beharrezkoa egiten (oso orokorra da eta ematen duen ikuspegia epe ertain/luzekoa da).
 - Herri-mailan, SCOT, PLU, PLH (etxebizitzaren tokiko plana) eta beste plangintza-dokumentuak lantzen dira: hauek lurralde-antolaketari dagozkion estrategia-tresnak dira eta tokiko erabakiak haien arabera hartu beharko dira (adib. eraikitze-lizentzia eskatzerakoan, eremu bat urbanizatzeko erabakia hartzeko orduan ...). Legearen arabera, dokumentu hauen aurka egin daiteke (SRADTen aurka ezin da egin).
 - Azkenik, beste motatako erreflexio estrategikoak badira, baina ez dira herri-mailan inposatzen: SRADT, estatu-mailakoak (adib. estatuaren politika, DATAREN lanak, antolaketa iraunkorrerako estrategia nazionala...) edo Europakoak.
2. Programak eta kontratuak: kapitulu honek biltzen ditu DOCUP Europako politikak (hauen artean Feder, Feader, Fse...) eta estatu eta eskualdeen arteko proiektu-kontratuak. Hauek batez ere inbertsio publikoen finantza-edo programazio-tresnak dira. Iparraldeko tokiko proiektuak bururatu ahal izateko, Euskal Herri lurralde-kontratuak mota honetako finantzamenduak mobilizatzen ditu.

2.4.2. Akitaniako lurralde-garapena eta antolamendurako erregio-eskema. Jasangarritasunaren aldeko apustua

SRADT hau Akitania osoa planifikatzen duen lurralde-antolamendurako dokumentua da. Honen bidez azpiegitura inportantenak, garapen ekonomikoaren ildo nagusiak eta kohesio sozialaren politikak finkatzen ziren 2020. urtera arte. Haren xedean agertzen den bezala, erregioko planifikazio sektorialerako erreferentzia bihurtu nahi du. Bertan izugarrizko indarra hartzen duen ideia parte-hartzea da, horretarako erregio osoko agente sozialei irekita eta atergabean aldatzen dagoen dokumentua aurkezten da. Iparraldea erregio handi honen barruan kokatua agertzen denez, izugarri eragin dio.

Dokumentuak hiru zati azaltzen ditu:

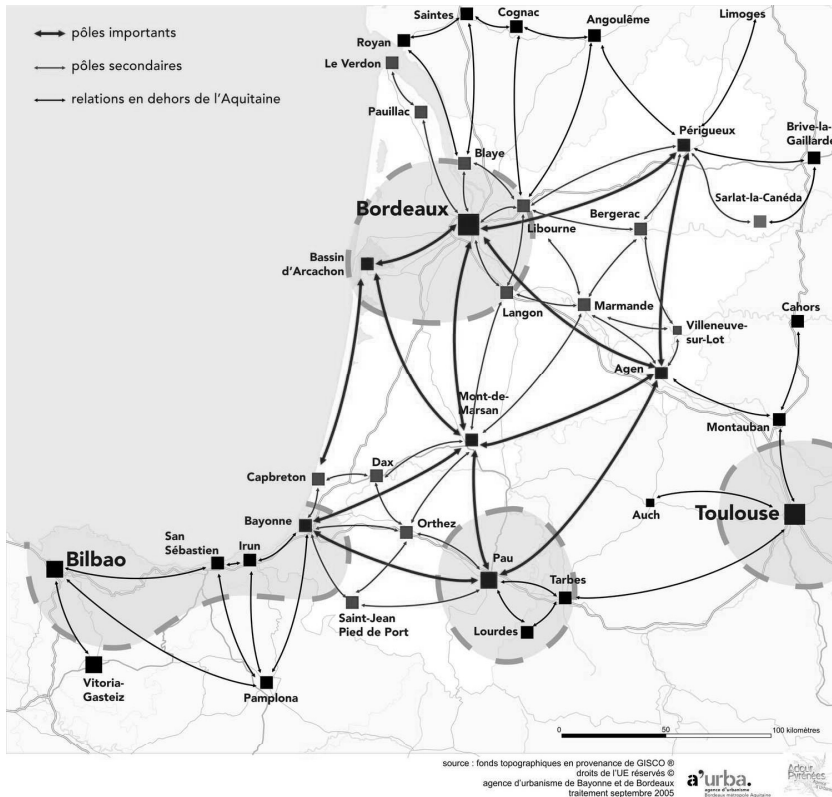
- Txosten bat non diagnostiko trinko eta globalaren bidez lurraldearen egoera eta etorkizuneko analisi prospektiboa agertzen den. Azken horrek hauek jasotzen ditu: alde batetik, goitik eta behetik gertatzen diren lurraldeekiko garatu behar diren loturak; bestalde, erregioak berak, testuinguru europar baten barruan, zer-nolako papera jokatu behar duen, eta bukatzeko, lurralde honek izan beharko lukeen bilakaera ekonomikoa, soziala eta ambientala 2020. urtera arte.

- Garapenerako Lurralde Eredua. EAEko LAA dokumentuan lurralde-ereduaren bitartez azaltzen zen bezala, honetan ere erregio-mapa baten bitartez etorkizuneko ildo nagusi eta estrategikoak jasotzen dira.
- Dokumentu kartografikoak non aipatutako eredu horri buruzko informazio guztia jaso eta garatu egiten den.

SRADTek ere borondatezko baina aldi berean batzen duen Akitania sarearen kontzeptua jaso egiten duen eskema bat proposatzen du. Bertan, 5 erronka nagusiri erantzuna eman behar dion dokumentua osatzeko beharra erakusten da. Bost erronka horiek dira:

- Akitanian hobeto bizitzea.
- Garapen ekonomiko eta sozialaren muga berrien zehaztapena.
- Aldaketa berrien gainditze-prozesu bat gauzatzea non garraio eta azpiegiturek izugarrizko indarra hartuko duten.
- Lurralde ezberdinetako balorazioa, bakoitzaren balioak ondo kudeatuz eta errespetatuz.
- Erregio-jarduera global eta parte-hartzailearen aldeko apustua egiten du. Harrigarria bada ere, dokumentuaren xedeak, gerta daitezkeen istiluak ezabatzeke dena hasiera batetik, oso parte-hartzailea den funtzionatzeko eredu zuzendari bat proposatzen du.

Bukatzeko, bost ardatz horiek ondo garatzeko, eskema berak beste 28 orientazio estrategiko ematen ditu. Horietan ekonomia, gizartea, ingurumena, azpiegiturak, hirietako sarea eta marko legalari dagozkionak eta horiek hobetu eta etorkizunari begira egokitu nahi dituenak.

2.5. irudia. Polo delakoen banaketa eta beraien arteko loturak, Akitaniako SRADT, Conseil régional d'Aquitania.

2.4.3. Udalerriaz gaindiko planginta mota: SCOT lurralde-koherentziarako eskema

Lehenago aipatu izan den bezala, erregio eta udalerrien arteko zuloa SCOTen bidez bete nahi da. Horrela, bada, SCOTen helburu garrantzitsua udalerrien mugak eta ikuspegi berezia gainditzea izango litzateke. Eskema guztietan hau da, berez, gehien errepikatzen den arazoa; udalerrien lurraldea antolatzeko eskala ez-egokia.

Hiru dira, SCOT bat garatzeko identifikatzen diren egoera eta aukerak:

- Hiri Komunitatea: 500.000 biztanle baino gehiago dituzten udalerriak batzen ditu.
- Aglomerazio Komunitatea: 50.000 biztanle baino gehiago dituzten hiri-esparruak. Hau departamenduko hiriburua edo 15.000 biztanle baino gehiago dituen hiri baten ondoan biltzen den esparrua izan daiteke.

- Udalerrien Komunitatea: ez dute, beste biei gertatzen zaien bezala, biztanle kopuru zehatz bat hartzen. Gainera, denboraren poderioz desagertu daitezke.

Iparraldeko kasuan bi dira garatu nahi izan diren SCOTak. Gainera, bi figura horiek zein departamendu osoko udalerrien hiritartze-prozesuak kontrolatzeko, 1998an sortu zen Aturri-Pirinioak hirigintza-agentzia.

2.4.3.1. BAIONA-ANGELU-MIARRITZE lurralde-koherentziarako eskema

SCOT bat osatzeko bigarren modalitatepean sortua izan zen eta Baiona inguruko udalerriak biltzen ditu non Iparraldeko zenbaitzuk ez ezik, Landetako beste batzuk ere hartzen dituen. Lau zonatan banatzen da:

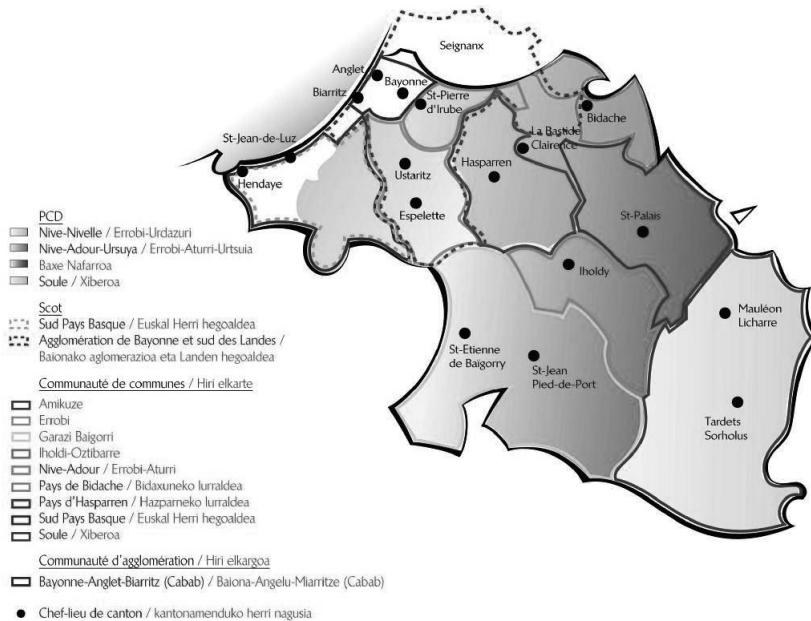
- Landetako hegoaldeko zona: 8 udalerri biltzen ditu.
- Aturri-Erobi zona: 7 udalerri biltzen ditu.
- Aglomerazioko bihotza: Baiona, Angelu, Miarritze, Bidarte eta Bokale udalerriak gehitzen ditu.
- Errobiko aldea: 11 udalerri biltzen ditu.

Oso dokumentu sinplea da. Bertan, udalerri bakoitzak bere hiritartze-plan-gintzetan jaso eta errespetatu behar dituen ildo nagusiak azaltzen dira, hala nola:

- Etxebizitza eta jarduera berriak kokatu eta garatzeko esparruak.
- Garapen ekonomikoa.
- Ingurumena.
- Garraioak.
- Azpiegiturak.

Arlo bakoitzeko txosten bat ez ezik, GIS eta eskala ezberdinetako kartografiak ere garatu izan dira. Jarraian bi arlo orokorreko dagozkien eskema grafikoak azaltzen dira.

Gaur egun SCOT hau osaketa-prozesu ireki batean dago eta indartzeko asmoz bertako populazioari inkesta bat egiten ari zaio, eta 2010. urtean zehar lortutako informazioarekin SCOT hau osatu egingo da.

2.6. irudia. Herriartekotasuna eta proiektu lurraldeak. Iturria: Euskal Herriko Garapen Kontseilua.

2.4.3.2. Hegoaldeko lurralde-koherentziarako eskema, SCOT-LEA

Euskal Herri hegoaldeko Herri Elkargoaren menpean garatutako plangintza mota dugu. Agentzia honek Lapurdiko 12 herri biltzen ditu (Hendaia, Biriatu, Urruña, Azkaine, Sara, Ainhua, Senpere, Ahetze, Arbona, Getaria, Donibane Lohitzune eta Ziburu) eta beste jarduera batzuen artean SCOT honen garapenaz arduratzen ari da. 2005ean onartu zen Frantziako lehenetariko bat bihurtuz, eta, Baionakoari gertatzen zitzaion bezala, udalerri hauen hiritartze-prozesuak gidatzen ditu. Horrela, bada, 12 udalerri hauek SCOT-LEAk esaten duena bete behar dute. SCOT honek 10 urteko epearekin onartu zenez, 2015ean berriro osatu edo ebaluatu beharko da. Kasu honetan, SCOT bat sortzeko hirugarren forma hartzen du, udalerriak biltzen dituen Udalerrien Komunitatea osatuz.

Gaur egun guztiz osatua dagoen plangintza honetan lurralde-antolamendua-rekin bat egiten duten hainbat gai aurki daitezke:

- Etxebizitza eta jarduera ekonomikoen diagnostikoa.
- Ingurumen, paisaia eta ondareari buruzko diagnostikoa.
- Hasierako ingurumenaren egoera.
- Helburuen eta martxan jarri behar diren jardueren dokumentua.
- Ingurumenean SCOT honen erabakiek izango dituzten inpaktuak.

- Orientazioak eta ildo estrategikoak.
- Garapen jasangarriaren inguruko txostena.

SCOT honen helburu orokorrak dira:

- Lurraldearen solidaritatea, batez ere kostaldeko eta barruko esparruen artekoa.
- Ekonomiaren solidaritatea, garapen handiko eta gutxiko esparruen arteko birbanaketa ekonomiko bat eman dadin.
- Giza kohesioa, gizarte honen kolektibo guztiak lotzeko eta bizi-kalitateak berdintzeko.
- Ingurumenaren babesa.
- Hiri- eta landa-eremuen arteko oreka lortzea, esparru bakoitzak aurkezten dituen baldintza eta ezaugarri bereziak babestuz eta errespetatuz.
- Ondare-balioaren eta naturalaren babesa eta aprobetxamendu jasangarria bultzatzea.
- SCOT honen garapenerako populazioaren parte-hartzea bultzatzea.

2.4.4. Euskal Herriko antolaketa- eta garapen-eskema: saiakera baten historia

Lehenago aipatu den bezala, 1996ko urriaren 26an Euskal Herriko Antolaketa eta Garapen Plana edo eskema osatu zen. Oinarri horiekin, Euskal Herriko Haute-tsién Kontseiluak Antolaketa eta Garapen Eskema molda zezan eskatu zion Garapen Kontseiluari. Lehenik egin ziren lanen jarraipen gisa, txosten honen funtzioa go-goetaren eremutik ekintzara iragaztea da. Dena den, egitasmoa ez da epe laburreko eragiketa-zerrendara mugatuko (CEPB, 1997). Nahiz eta plan honen xedea zenbait aspektutan ekintzara pasatu izan, 2010. urtera begira jarrita dauden ildo strategi-koak baita jarduera zehatzen arrakasta nahiko eskasa izan da. Gutxi dira lortu diren emaitzak baina, berriro, etorkizuneko erronka bat planteatzen da bere berrikuntza dela-eta.

Dokumentu hau zenbait ataletan banatua zegoen. Atal horiek zeri buruz zihoazen jarraian aipatuko da:

- Lehendabiziko atalean diagnostiko bat osatzen da non orain arte izandako arazoak ez ezik, etorkizuneko erronkak eta ahalbideak aztertzen diren halaber.
- Bigarrenean, ordea, lehenago planteaturiko diagnostikoaren bidez, ildo estrategiko inportanteenak azaltzen dira. Hauen xede nagusiak Euskal Herriko lurraldeak berezko entitate bat izan dezan aldarrikatzen du.
- Hirugarren atalean, aberri honen lurraldea hiru zatitan banatua eta bakoitzean planteatzen diren jarduera estrategikoak ere azaltzen dira. Horrela, bada, kostaldeko, barruko eta erdiko eskualdeak azaltzen dira.

- Laugarren atalean, hirugarrenean ezarritako lurraldea kontuan harturik, gai ezberdinak lantzen dira, hala nola: ingurumena, bizitokia eta eguneroko bizitza, kultura, hizkuntza, ekonomia, heziketa eta azpiegiturak.
- Bosgarrenean, aldiz, ildo nagusi eta estrategiko horiek martxan jartzeko behar diren baldintzei buruz hitz egiten da.
- Bukatzeko, eskema bera nola eraman den aurrera, zer-nolako loturak, administrazio-mailak, parte-hartze prozesua eta abar jasotzen dira.

Plan honen sorketa, bertoko agenteen eta estatuaren arteko lehia ireki batean finkatu behar da. Hala, 1994 eta 1995 urteen artean bi elkarte osatu ziren: Garapen Kontseilua (CDPB), Euskal Herriko agente sozial, ekonomiko, politiko eta kulturalak biltzen dituen, eta, bestalde, Hautetsien Kontseilua (CEPB), aukeratuak suertatu diren lurralde honetako politiko kargudun guztiak biltzen dituen elkartea. Horrek erabakitze gaitasuna eskatzen du baina publikoak diren politikak inplementatzeko ahalbidea kargu instituzionalean oinarritzen dira (udalerrikoak, erregiokoak baita estatukoak). Bi errealitate horien arteko lehia ikaragarria suertatzen da non estatuak dituen konpetentzia handiak ez dituen galdu nahi, eta Euskal Herri mailan dauden agenteen borondateak ukitzen dituzten erabakien kontrola ere nahi duten. Azkenean, bi korrante horiek bat datoz eta etorkizunean horren emaitzak ikusteke daude.

2.4.5. Sektoreetako antolamendua. Lege- eta antolamendu-figura ezberdinez osatutako mundu trinko bat

Lurralde-antolamenduaren legea eta figurak ez ezik, badira beste batzuk ere sektore edo gai zehatzak kontrolatzen dituztenak. Hala gertatzen da zenbait arlotan, hala nola: kostaldeak, mendiguneak, aireportuak eta abar. Lege hauek guztiek plangintza ezberdinak jasotzen dituzte eta badira Frantzia zehar mota honetako figurak. Hala ere, Iparraldean gaur egun ez dira ezagutzen eta garatzeke aurkitzen dira. Badaude, dena dela, beste batzuk estatu-mailakoak eta eragin zuzena aurkezten dutenak:

- Ikerketa eta Goi Heziketarako Eskema.
- Kultura Ekipamenduen Eskema.
- Garraio Azpiegituren Eskema.
- Telekomunikazioen Eskema.
- Osasun Antolamenduaren Eskema.

2.5. BIBLIOGRAFIA

Ahedo, I. (2003): "Entre la frustración y la esperanza", *Políticas de desarrollo e institucionalización en Iparralde*, IVAP, Oñati.

- Ahedo, I. eta Urteaga, E. (2004): *La nouvelle Gouvernance en Pays Basque*, L'Harmattan, Paris.
- eta ———, (2005): "Gobernación y Territorio en Iparralde," *Cuadernos de Sociología*, Eusko Jaurlaritza.
- Allende Landa, J. (2006): *La Ordenación del Territorio en la CAPV. Directrices de Ordenación Territorial. Análisis crítico y nuevas propuestas*, Informe diagnóstico DOT: <http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-565/es/contenidos/informacion/dots_reestudio/es_1165/informesc.html>.
- , (2000): *Medio ambiente, ordenación del territorio y sostenibilidad*, Centro de publicaciones de la UPV/EHU, Economía y empresa, Bilbo, 273 or.
- Ávila Orive, J. L. (1992): *La ordenación del territorio en el País Vasco: análisis, ejercicio y delimitación competencial*, Instituto Vasco de Administración Pública y Ed. Civitas, Madril.
- CEPB (1997): *Schéma d'Aménagement et de Développement du Pays Basque. Orientations Générales*, Baiona.
- Chaussier, J. D. (1997): *Quel territoire pour le Pays Basque: les cartes de l'identité*, L'Harmattan, Paris.
- Ekologistak Martxan (2004): *Legea eskuan. Zelan erabili zure eskubideak ingurumenaren alde? Gida praktikoa*, Ekologistak Martxan, Cuadernos.
- Franco Ibarzabal, H. (2003): "Garraioko azpiegiturak eta dinamikak jasangarritasunaren ikuspuntutik", in I. Barcena Hinojal (koord): *Globalizazioa eta ingurumena. Euskal begirada bat*, Udako Euskal Unibertsitatea, Bilbo.
- Erquicia Olaciregui, J. M. (2003): *Del planeamiento urbanístico a la ordenación del territorio: la necesidad de un cambio de escala. El caso de la Comunidad Autónoma del País Vasco*, Vitoria-Gasteiz, Departamento de Ordenación del Territorio y Medio Ambiente, Gobierno Vasco.
- Europako Batzordea (1999): *Estrategia Territorial Europea (ETE). Hacia un desarrollo equilibrado y sostenible del territorio de la UE*, Comité de Desarrollo Territorial.
- Eusko Jaurlaritza: Ley 4/1990 de 31 de mayo, de Ordenación del Territorio del País Vasco.
- , Decreto 28/1997, de 11 de febrero de aprobación definitiva de las Directrices de Ordenación Territorial de la CAPV.
- , Lurraldearen Zatiko Planak (Bilbao Metropolitano, Laudio, Guardia, Araba Erdialdea, Eibar, Arrasate-Bergara eta Zarautz-Azpeitia, <http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-565/es/contenidos/informacion/ptp/es_1167/presentacion_c.html>.
- Gome Orea, D. (2002): *Ordenación territorial*, Ediciones Mundi-Prensa.
- Lasagabaster Herrarte, I. (2008): *Lurraldearen antolamendua: zer den, eta izan beharko lukeenari buruzko zenbait ideia*, Manu Robles Arangiz Institutua.
- , et al. (1999): *Régimen jurídico de la ordenación del territorio en Euskalherria*, IVAP, Oñati.

- Lozano Valencia, P. (2003): *La ordenación territorial en el País Vasco. Debilidades, amenazas, fortalezas y oportunidades de la escala intermedia*, Investigaciones Geográficas, **32**, Instituto Universitario de Geografía, Universidad de Alicante, 157-176.
- Mousli, M. (2004): *Pays Basque 2010. La Prospective participative dans un territoire d'exception*, Cahiers du LIPSOR, N°15, C.N.A.M.
- Pujadas, R. eta Font, J. (1998): *Ordenación y planificación territorial*, Editorial Síntesis.
- Ruiz Urrestarazu, E. (2006): *Informe sobre la Revisión de las Directrices de Ordenación del Territorio de la Comunidad Autónoma del País Vasco*, Informe-diagnóstico DOT: <http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-565/es/contenidos/informacion/dots_reestudio/es_1165/informesc.html>.
- Urkidi Elorrieta, P. (2007): *El planeamiento territorial integral en la Comunidad Autónoma Vasca: de las Directrices de Ordenación Territorial a los Planes Territoriales Parciales*, AGE kongresua.
- Garapen Kontseiluaren eta Hautetsien Kontseiluaren webguneak Iparraldeko egiturari buruzko eta urraspideei buruzko elementu asko biltzen ditu: <www.lurraldea.net>.

3. Lurraldea-antolamenduaren kontzeptualizazioa eta EAEko lurralde-plangintzaren lehen esperientziak

Pello Urkidi Elorrieta,

Irakasle Eskola, Euskal Herriko Unibertsitatea

3.1. SARRERA

Lurralde-antolamenduaren kontzeptualizazioaren gaia jorratzean, bi ikuspuntu hartu behar dira aintzat. Batetik, gai honekin kezkatuta dauden intelektual eta profesionalek egiten dituzten hausnarketa teoriko eta akademikoak leudeke. Bestetik, kontuan hartu behar da nola jasotzen diren ideia horiek ordenamendu juridikoan, berak definitzen baititu, azken batean, bai lege-esparrua, baita aplikatu daitezkeen tresna legal desberdinak ere, hitz batean, jarduteko benetako ahalbideak¹⁰.

Lan honetan, aurrekari teoriko orokorrak aztertuko dira lehenik, eta nazioartean lurralde-plangintza izan diren lehen esperientzia ezagunenetako batzuk —estatuko hainbat esperientziaren berri ere emango da laburki—, eta Europako lehen arau-multzoa ere (*Regional Planning*) aurkeztuko dira. Esparru horren barruan Euskal Autonomia Erkidegoko (EAE) plangintza-esperientzien lehen bi etapak aztertuko dira, diktadura frankistaren garaiarekin ia-ia bat datozenak: etapa autarkikoa (1939-1956), non lege-esparru oso sinplea zegoen, edota ez zegoen inolako lege-esparrurik, eta etapa desarrollista (1956-1978), non espainiar hirigintzaren lehen sistematizazio legala sortu zen: 1956ko Lurzoruaren Legea. Kasu bakoitzean lege-esparrua aurkeztu eta hainbat plangintza-dokumentu aztertuko dira. Ez da nafar lurraldeko esperientziarik aipatuko, ez baitzen halakorik egon; arrazoiak aurrerago azalduko dira.

10. Egia da, baita ere, batzuetan arau berberekin emaitza oso desberdinak lortu izan direla, eta lurralde-antolamenduaren garapenarekin zerikusia duten eragile politikoen borondateak, zentzu batean edo bestean, ukazinezko eragina duela antolamendu hori betetzeko moduan.

3.2. **AURREKARIAK¹¹: LEHEN EKARPENAK LURRALDE-ANTOLAMENDUAREN KONTZEPTUALIZAZIOAN**

Lurralde-antolamenduarekiko kezka europar herrialdeetan¹² eta Ameriketako Estatu Batuetan du jatorria —herrialde bakoitzean bere adierarekin—, industria-iraultzaren garapenean. Izan ere, XIX. mendearen bukaerako eta XX. mendearen hasierako industrializazio-prozesuak hirigintza-prozesu garrantzitsuak abiarazi zituen industria-jardueraren gune ziren hirietan. Baina prozesu haiek ondorio kaltegarriak ere ekarri zituzten, bai bizi-kalitateari dagokionez, baita hirigintza-garapen koherenteari dagokionez ere. Azpimarratzekoa da, diferentziak diferentzia eta hainbat ñabardura eginez, lehen autore haiek lurralde-antolamenduaren beharra justifikatzeko argudiatzen zituzten arazoetako asko errepikatu egiten direla zenbait hamarkada geroago, ondoren adierazten den bezala.

Bizi-kalitateari dagokionez, populazio-pilaketak arazo larriak eragin zituen, are larriagoak kontuan hartzen badugu uraren horniketa- eta saneamendu-arazoak, edota hondakinen tratamenduarenak, kutsadurarenak, eta abar, ez zeudela inolaz ere konponduta. Logikoa denez, arazo haiek, edota etxebizitzaren faltak nahiz kalitate baxuak, diru-sarrera baxuenak zituzten biztanleengan zuten eraginik handiena. Arazoak sortzen ziren, halaber, etxetik lanerako bidean denbora asko igarotzen zuten biztanleen mugikortasunean (ez zegoen inolako garraio-sarerik, are gutxiago sare publikorik), edota eremu naturaletarako nahiz abeltzaintzako eta nekazaritzako espazio berdeetarako sarbidean; izan ere, eremu haietara iristea errazagoa zen antzina, baina hirigintza-prozesuak berak desagerrarazi, «kontsumitu» eta artifizializatu egiten zituen eremuok, pixkanaka biztanle hiritarrengandik urrunduz. Jardueren kokapen kaotikoak, jarduera horien ordenamendu arrazional bati erantzun ezinik, eta garraio-sistemaren diseinuaren hutsuneek kritikak areagotzea eragin zuten, hirigintza-eredu funtzionalago eta eraginkorrago baten beharra aldarrikatzen zutenen aldetik. Garai hartan sortu zen, esate baterako, «konurbazio» hitza¹³. Azkenik, bestelako kritika batzuk ere agertzen dira, hirigintza-prozesu handiek eragindako «deshumanizazio-prozesu» edota gizarte-hausturerekin zerikusia dutenak, baita lurralde horien gobernagarritasun-arazoen ingurukoak ere.

11. Funtsean, honako lan interesgarri hauetan oinarritu naiz: M. Benabent (2006) eta A. Vegara eta J.L. de las Rivas (2004), guztiak ere bibliografian aipatzen dira. Espainiar estatuko kasuari dagokionez, interesgarria da ikuspegi hau osatzeko F. Terán-en lan klasikoak ikustea (1978 eta 1999).

12. Analisi honetan *Regional Planning* delakoaren inguruko esperientzia ingelesa izango dugu batez ere hizpide, esperientzia horrek izan baitzuen eraginik handiena estatuan berrogeiko hamarkadaren aurretik. Europaren ikuspegi orokorra izateko ikus Hildenbrand, A. (1996). Berrogeiko hamarkadaren aurretik, aipagarria da Ruhr alemaniarreko esperientzia. Hogeiko hamarkadarako hasten dira agertzen lehen ekarpen idatziak, eta hirigintzako topaketa nazional eta internazionalen plangintzaren objektu gisa hiria baino lurralde zabalago bat hartzearen beharra gero eta ozenago aldarrikatzen da.

13. Geddes-ek sortua, Benabent-ek adierazten duenez (2006: 27).

Beste maila batean, prozesu horiek lurralde-desorekak areagotu edota berriak sorrarazi zituzten. Batetik, industria-jarduerak kokatzen ziren lurralde jakin batzuetan ari zen pilatzen biztanleria eta lan-jarduera, eta jarduera tradizionalagoak nagusi ziren lurraldeak, berriz, husten eta indar ekonomikoa galtzen ari ziren. Industria-eremuak are dinamikoago bihurtzen eta lan gehiago sortzen ari ziren bitartean, nekazaritza-eremuak gainbehera sozial, demografiko eta ekonomikoan sartzen ari ziren, egoerari buelta emateko zailtasun handiekin. Aurrerago ikusiko da, halaber, lurraldean gertatutako aldaketek edota azpiegitura jakin batzuen kokapenak udalerria baino ikuspegi zabalago bat eskatzen zutela.

Erronka horiei aurre egiten ahalegindu ziren hainbat autoreren proposamenak. Oro har, beti aipatu izan da lehen ekarpen handi gisa XIX. mendearen bukaeran E. Howard-ek egin zuen lorategi-hiriaren proposamena. Proposamen horretan, Howard-ek lurralde-sistema desberdin bat aurreikusten zuen, erdigune baten inguruan kokatutako eta trenbide-sistema erradial eta metropolitarraren bidez lotutako gune alternatiboen sorkuntza edota garapenean oinarritua. Eredu horrek aukera ematen zuen jarduerak hirigune industrial kongestionatutik deszentralizatu eta sistemako beste guneetara lekualdatzeko, bai berezko zentraltasuna zuten gune berriak leku alternatibo horietan kokatzeko, baita hiriaren erdigunean kokatutako industria-jarduerak periferiarantz mugitzeko ere. Halere, Howard-en proposamena —aurrerago ikusiko ditugun beste autore batzuen bezala— ez da ikuspegi funtzional hutsetik edota lurralde-arrazionaltasunaren ikuspegitik soilik egiten, hirigintzaren garapena «gizatiartzea» helburu duen gizarte-erreformismo sakon batetik baizik. Howard-ek berak, «lorategi-hiria» hitza proposatu aurretik, «gizarte-hiria» aipatzen zuen bere idatzietan (Vegara eta De las Rivas, 2004: 63 eta 301). Garapenen tamaina ere garrantzitsua zen gizatiarragoa zen gizarte-hiriaren helburua lortzeko, eta ekipamendu eta espazio komunal desberdinak ezartzearen beharra ere aipatzen zen. Zentzu horretan planteatzen ziren halaber —hirigintza industrialaren garapen handiari muga jarri edota galga emateaz gain— erdigune nagusia gainerako hiri sateliteetatik bereiziko zuten ingurabide berdeak. Ingurabide berde horien barruan babestu beharreko nekazaritza-eremu handiak sartzen dira, ez soilik berez duten balioagatik, lurralde-sistemaren osotasunari eta orekari egiten dioten ekarpenagatik baizik. Populazioaren sektore zabalei «birika berde» bat ere ematen zaie horrela; izan ere, sektore horiek industria-garapen azkarrak eragindako hirigintza-prozesuen ondorio kaltegarriak jasan behar izan dituzte: populazio-pilaketaren arazoak, industrien eta bizitegi-guneen gertutasunak eragindako kutsadura-arazoak, higiene-falta, eta abar.

Laburbilduz (Vegara eta De las Rivas, 2004: 63), Howarden proposamenak hiriaren eta landa-eremuaren arteko dikotomia edo antagonismoa gainditzea du xede, eta hirugarren aukera bat sortzea, non *town-country* delakoa (lorategi-hiria edo landa-hiria) ingurabide berde horren inguruan garatuko den, nekazaritza- eta abeltzaintza-jarduerekin, balio naturaleko espazioekin eta bestelako eremuekin

batera. Baina aukera hori ez da soilik oinarritzen hiriaren hazkundearen kontrolean; horretaz gain, hasieran adierazi den bezala, lurralde-sistema desberdin bat proposatzea da helburua, elementurik funtsezkoenak barne hartuko dituen eredu bat: lurraldea bere osotasunean ulertzea da xedea, hau da, kontuan hartzea bai hiria, bai landa-eremua, baita bien arteko harremanak ere, eta baita etxebizitza edo bizitegia, lana, jarduera ekonomikoa eta garraioak ere.

Horwarden ideiak praktikan garatu ez baziren ere, berak proposatutako deszentralizazioaren kontzeptu orokorrak izan zuen bere eragina. Benabent-ek (2006: 33-36) adierazten duen bezala, hain ezagunak izan ez arren, aipagarriak dira E. Saarinen-ek XX. mendearen erdialdean egindako ekarpenak, oso garatuta dauden hiri trinkoak organikoki deszentralizatutako hiri bihurtzearen alde egin baitzuen. Deszentralizazio hori lortzeko bere ustez beharrezko ziren mekanismo eta tresna tekniko eta juridikoak nahikoa zehaztasunekin garatu izanean datza Saarinen-en ekarpen nagusia.

Ikuspuntu praktikoago batetik, hainbesteko kontzeptualizaziorik gabe, arrakasta izan zuen tresna —bai udaletako hirigintza-plangintzaren mailan, bai udalez gaineko eskalan— *zoning* edo zonifikazioa izan zen. Benabent-ek (2006: 36-38) azaltzen duenez, praktika hori, lehen aldiz Frankfurteko zonifikazio-planoan aplikatu zena (1891), geroago eskualde-mailan aplikatu zen Ruhr-Renania alemaniarreko hirietan, eta aurrerago, baita eskualde-mailan ere, New Yorkeko Planean (1929). Praktika hark zama ideologiko handia bazekarren ere (eremu batzuen izaera babestea, jabetzaren balioa egonkortzea, kontrol ekonomiko, sozial edo etnikoaren tresna gisa funtzionatzea, eta abar), berehalako hedapena izan zuen, hiriaren antolamendu funtzionalerako eta hirigintza-garapenaren kontrolerako oso tresna eraginkorra suertatu baitzen.

Lehen hirigintza-garapenek eragin zituzten «deshumanizazioa» eta gizarte-haustura ikusita, hainbat adituk «auzo-unitatearen» ideia asmatu zuten, hiri handiaren aurrean elkarbizitza berma zezakeen benetako esparru gisa. C. Perry izan zen kontzeptu hori ondoen sintetizatu eta eragin handiena izan zuena, New Yorkeko Planean izandako parte-hartzeagatik (Benabent, 2006: 38-42). Komunitate-balioak berreskuratzea ahalbidetuko zuten elkarbizitza-unitateak sortzea zen helburua, hiritarren gustuko ziren dimentsioetako unitateak eratzea, non posible izango zen ekipamenduak, erakundeak (eskolak, adibidez) eta zerbitzuak (denda txiki bat unitate bakoitzean, bertako populazioaren arabera) modu egokian kokatzea, eta bide-sarea ongi antolatzea, bertatik igaro besterik egin behar ez zuen trafikoa kanpotik desbideratzeko eta barruko trafikoa ongi hierarkizatzeko moduan.

Azkenik, aipatzekoak dira (E. Howard-ekin batera ia autore guztiek gehien nabarmentzen dituztelako) P. Geddes-en eta honen ideien ikasle eta zabaltzaile izan

zen L. Mumford-en ekarpenak. P. Geddes-i egozten zaio eskualdea¹⁴ plangintza-esparru naturaltzat aldarrikatzearen ideia, E. Réclus, P. Kropotkin edo P. Vidal de la Blache geografoen edota soziologiaren zientziaren eratzailatzat jotzen den F. Le Play ekonomialariaren ideiak hein batean jasotzen zituen ideia (Benabent, 2006: 28).

P. Geddes-en eta L. Mumford-en iritziz, ikuspuntu- edo eskala-aldaketa horri esker lortuko da plangintzaren bidez lehen aipatutako arazoetako asko konpontzea (kongestioa, lurraldeen arteko desorekak, eraginkortasun eza, hiritartasun-sentimenduen galera, desantolaketa soziala, eta abar). Geddes-ek eta Vidal de la Blache-k garapen orekatuaren inguruan egindako proposamenek hiria eta lurraldea —baita gainerako elementu edo aldagaiak ere— batera planifikatu behar zirela defendatzen zutenez, ingurumenaren defendatzaileak bi autore horiek aldarrikatzen hasi ziren (Vegara eta De las Rivas, 2004: 195). Eta arrazoirik falta ez zaien arren, Benabent-ek (2006, 43) dioten moduan, haien proposamenak —Britainia Handian nahiz *Regional Planning Association of America*ren baitan modu zabalean jasoak—, ezin dira hirigintzaren aurkakotzat jo, metropoliaren erdigune-ereduaren eta etengabeko hedapen eta suburbanizazioaren aurkako alternatibatzat baizik; izan ere, horixe besterik ez zuen xede udaletako hirigintza-plangintzak, hiriaren hedapenari erantzuna ematea. Mumford-ek definitu zuen lehen aldiz hogeiko hamarkadan iraultza teknologiko berrian oinarritutako suburbanizazio-prozesua: trenean eta automobilean oinarritutako garraiobideak; telegrafoan, telefonoan eta irratian oinarritutako hedabideak; energia elektrikoaren sareen garapena. Faktore horiek, eskualde-eskalatik planifikatzen baldin baziren, aukera berriak irekiko zituzten biztanleen eta industria-jardueraren deszentralizazioa eraginkortasun ekonomikoaren galerarik gabe gauzatzeko, eta aldi berean hiriaren eta gainerako lurralde zatien (landa-eremuak, espazio naturalak, eta abar) arteko harremana hobeto planifikatzeko aukera eskainiko zuten.

Eskualde-planifikazioa egokia zen, halaber, udalerrien artean sortzen hasiak ziren arazoak gainditzeko: udalerri handiek udalerri txikiak irensteko egiten zituzten ahaleginen ondoriozko arazoak, baliabide naturalen erabilera arrazionalaren ingurukoak, zerbitzu publikoen banaketak eragindakoak, eta abar. Garai hartarako behin eta berriro azpimarratzen zen edozein plangintzak lankidetzan oinarritu behar zuela, ez inposizioan. Gainera, ohartarazten zen eskualde-eskala oso egokia zela estatuko politika desberdinen planifikazio eta koordinaziorako (Benabent, 2006: 47-48).

Baina autore haien ekarpenak metodologikoak ere izan ziren. «Planifikatzeko, ezer baino lehen, ulertu» esaera, planifikazioaren ikuspegi sistematiko bat

14. Eskualde kontzeptua ez zen soilik faktore fisikoetara mugatzen —faktore horiek ere oso kontuan hartzen ziren arren—, giza faktoreetara ere zabaltzen zen, gero aipatzen diren autoreek proposatutakoen ildotik (ikus Benabent, 2006: 44; eta Vegara eta De las Rivas, 2004: 195).

proposatzen zuena, Geddes-i egozten zaio (Vegara eta De las Rivas, 2004: 195). Hirien zabaltze-planetan egin ohi zen hausnarketa urria kritikatzeko zen nolabait; izan ere, hirien hazkuntza-beharrei oso modu berehalakoan, ia erreaktiboan, erantzuten zitzairen, eta sarri asko eredu espekulatiboari jarraituz. Horregatik, autore haiek arreta handia eskaini zioten beren proposamenetan *survey* delakoari, hots, alde aurreko analisiari; beren ereduak honako segida honi jarraitzen zion: *surveya* edo eskualdearen eta bere ezaugarri nahiz joeren azterketa, analisia, eta azkenik plangintza. Plangintza-proposamenek egitura logiko bat izan zezaten lortu nahi zen horrela. Pixkanaka-pixkanaka, bai *surveya*, bai analisia, konplexuagotzen eta espezializatzen joango dira, eta lurraldeen ezagutza aberatsago eta osoago bat lortuko da.

3.3. LEHEN ESPERIENZIA PRAKTIKOAK ETA LEGE-ESPARRUAK

3.3.1 Nazioarteko esperientziak

Jarraian, labur-labur azalduko dira nazioarteko hainbat plangintza-esperientzia, aitzindari gisa nabarmentzen direnak eta hein batean behintzat gorago aipatu-tako ideietako batzuk praktikara eraman zituztenak. Analisi hau, funtsean, Erresuma Batuko esperientzietan oinarritzen da, Ameriketako Estatu Batuei erreferentzia txiki bat ere egiten dien arren (kasu hori M. Benabent-en lanean ikus daiteke, 2006, 71-85). Beste aurrekari batzuk ere aipa daitezkeen arren, Estatu Batuetan oihartzun nazional nahiz internazional handiena izan zuten planak Chicagoko Plana (1909) eta New Yorkeko eta bere inguruetako Plana (1929) izan ziren, nagusiki bi arrazoiengatik. Batetik, analisi eta proposamenen eskualde-eskala edo -ikuspegi batean oinarritu zirelako. Bestetik —eta hau garrantzitsua da, bereziki kasu hauek Europako esperientziekin alderatzen badira—, neurri handi batean sektore pribatuak bultzatu zituelako, enpresariak edota eragin handiko hiritar taldeek, interesa zutenek hirigintza-eredua eraginkorra izan zedin eta jarduera ekonomikoen garapenari lagun ziezaion. Alderdi horrek bere kritikak ere jaso zituen: batetik, publikoa eta pribatua bateratzeko askotan izaten diren zailtasunak aipatzen ziren; bestetik, kritikatzeko zen horrelako plan batek, funtsean, interes partikularrei erantzuten ziela, eta interes orokor edo publikoa nahiko baztertuta uzten zela. Plangintza publikoa egiteko ahaleginik handiena, Amerikako Eskualde Plangintzarako Elkartearen ideia eta proposamenen ildotik, Tennessee Bailarako antolamendua (1933) izan zen. Plangintzaren lehen eraketan Elkartearen ideiek eragin handia izanagatik, gero ez ziren gehiegi islatu plangintzaren gauzpen praktikoan. Arrazoi horrek, Bigarren Mundu Gerrarekin batera, eskualde-plangintza urte batzuetarako ahaztea ekarri zuen¹⁵.

New Yorken kasuan, azpimarragarria da dokumentuaren kalitatea; dokumentu hori bera inflexio-puntua izan zen gerora Estatu Batuetan egin ziren beste

15. Ipar Amerikako eskualde-plangintzaren berri izateko, oinarritzkoak dira John Firedmann-en lanak (1981 eta 2001), baita P. Hall-enak ere (1996).

plangintza-dokumentuetarako. *Surveya* sakona izan zen; izan ere, aldez aurreko azterketak biltzen zituzten zortzi liburuki aurkeztu ziren, eskualde- eta hiri-teorian berriak ziren kontzeptuak jasotzen zituztenak. Azpimarragarria da plangintza fisiko on bat gauzatu ahal izateko gizarte-zientziei ematen zitzaien garrantzia.

Erresuma Batua, *Regional Planning* delakoaren garapenari esker, gaur egun lurralde-plangintza gisa ezagutzen dugunaren aitzindari nagusitzat jotzen da (Benabent: 55-71). Nazioartean izan duten gailentasunagatik, nabarmentzekoak dira Erresuma Batuko hainbat autore, besteak beste Thomas Adams —New Yorkeko Planaren zuzendari ere izan zena—, eta Patrick Abercrombie, Londreseko Konderriko Planaren zuzendaria eta geroago baita Londres Handiko Planarena ere. M. Benabent-ek hiru plan nabarmentzen ditu, beste esperientzia batzuen artean: Bristolgo eta Batheko Planifikazio Eskema (1930), Londreseko Konderriko Plana (1943) eta Londres Handiko Plana (1944).

Londres Handiko Plana (1944) mugarria da lurralde-plangintzaren garapean. Bigarren Mundu Gerraren ia aldi berean gauzatu zen, eta Londreseko Konderrikoarekin batera. Bi plan horiek oso estuki egon ziren lotuta. Biek izan zituzten aurrekari garrantzitsuak bi txosten ospetsutan. Lehen Londres Handiko Eskualde Plangintzaren Batzordearen txostena da; Batzorde hori 1927an sortu zen, eta 1933ko txostenean dagoeneko proposatzen zuen Londreseko eremu urbanizatuen ertzean ingurabide berde bat eratzea, hazkundearen kontrolerako neurri bezala. Bigarren Industria Biztanleriaren Banaketa Geografikoaren Azterketarako Errege Batzordeak egindako Barlow txostena da (Batzordeko presidentearen izena zen Barlow); txostenaren amaieran industria-jarduera —eta industria-biztanleria— gune bakar batean pilatzearen desabantaila handiak aipatzen ziren, bai ikuspuntu estrategikotik, baita ikuspuntu ekonomiko eta sozialetik ere. Pilaketa hori saihesteko, Londres hiriguneko kongestioa arintzen lagunduko zuten hiri sateliteak garatzeko aukera planteatzen zen. Aipatutako bi txosten horiek finkatu zituzten oinarri estrategikoei esker, Londres Handiko Planaren eta Konderrikoaren proposamenek aurrera egin zuten. Lehenengoaren kasuan, planak lau eraztun zentrokide eratzea proposatzen zuen, Londreseko Konderrian pilatzen ari zen jarduera ekonomikoa eta biztanleria deszentralizatzeko oinarri gisa balioko zutenak. Zonifikazioa lau eraztun horien arabera proposatzen zen, eta hainbat irizpide ezartzen ziren biztanleriaren gehie-nezko neurria eta dentsitate-estandarrak definitzeko, baita hazkundera debekatzeko ere, biztanleriaren berrorka lortzeko eta dentsitate handieneko eremuetako kongestioa arintzeko. Nekazaritza-lurzoru nahiz lurzoru natural urbanizagarria babes-tea ere proposatzen zen¹⁶.

16. M. Benabent-ek adierazten du (2006: 67), P. Hall-en iritzia jaso, landa-lurzoruaren eta bereziki nekazaritza-lurzoruen babesari eskaintzen zitzaion arreta ulertzeko, kontuan hartu behar dela garai hartako gerra-egoera —Bigarren Mundu Gerra—. Izan ere, itsasoko blokeoaren eraginez are gehiago okertu zen egoera hartan, nekazaritza-lurzoruak interes kolektiboko ondasun gisa ikusten ziren, eta oso ongi justifikatu behar izaten ziren erabilera-aldaketak.

Planaren garapena, gainera, Londreseko Konderriaren eredua errespetatzen zuten bide-azpiegitura batzuen proposamenean oinarritzen zen, eratzun bakoitzak bide zirkular batekin bat egin zezan, eta aldi berean Konderriko errepede erradialak Londres Handi guztira luzatzea proposatzen zen. Beste bi eratzun gehitzea aurreikusten zen, bat kanpoko eratzunaren ertzean, metropoli osoa egituratzeko, eta bestea hiri ingurueta eratzun berdearen barruan. Birkokapenaren ideiak biztanleria eta industria-jarduera zituen jomuga, etxetik lanerako joan-etorriak ezerezteko edota ahalik eta gehien laburtzeko xedez. Proposamenak, zehatzagoak Londreseko Konderriako, Londres Handirako egindakoen garapen eta osagarri dira, eta lurraldea *Community* delakoaren inguruan egituratzeko proposamenagatik nabarmentzen dira.

Pixkanaka-pixkanaka, Erresuma Batuan lege-esparru bat hasiko da osatzen, berrogeiko eta berrogeita hamarreko hamarkadetatik aurrera —jadanik aipatutako hainbat txostenekin batera— dezenteko eragina izango duena Europan, eta oro har *Regional Planning* gisa ezagutzen dena. 1947an onetsitako *Town and Country Planning Act* delakoaz gain, beste hainbat lege ere onartu ziren, behar adinako oinarri juridikoa ezarri zutenak jarduera ekonomikoen garapena eragiten ari zen arazoei heltzeko, eta hiritarren zati handi batek egiten zituen eskaerei erantzuten saiatzeko (Benabent, 2006: 86). Aipatzekoa da 1938ko *Green Belt Act* delakoa, zenbait eremu zabal erosi eta ondasun publiko gisa eratzun berdeari lotzea ahalbidetu zuena. Urte batzuk geroago, 1945eko *Distribution of Industry Act* delakoak dagoeneko aipatu dugun Barlow txosteneko proposamen ugari onartu zituen. Hirien antolamenduari dagokionez, nabarmentzekoak dira 1946ko *New Town Act* eta bereziki 1947an onartutako *Town and Country Planning Act*. Azkenik, aipatzekoa da 1948an aldarrikatu zen *National Parks and Acces to the Countryside Act* delakoa, jorratu beharreko gaien alorra itxi zuena.

Benabent-ek iradokitzen duenez, aztertutako planetan —eta beste batzuetan— finkatuta geratu ziren dagoeneko aipatutako lurralde-antolamenduaren oinarri, eduki eta hurbilpen kontzeptualak, bi hamarkada baino gehiagotz, hirurogeiko hamarkadaren bukaerara arte gutxi gorabehera, Lurralde-antolamenduaren diziplina-eremua markatuko zutenak (2006: 71). Alor hori, gainera, lege-esparru garrantzitsu eta oso baten garapenarekin osatu zen.

3.3.2 *Estatuko esperientziak*

Estatu espainiarraren kasuan, merezi du aurretiko hainbat lan eta azterketa aipatzea, garai hartan Europan modan zeuden ideien eragina islatzen dutelako, batez ere *Regional Planning* ingelesarena.

Euskal Herriari dagokionez, merezi du aipatzea, azterketa-lan bat ez den arren, R. Bastida arkitektoak hogeiko hamarkadan Bilbori buruz egindako gogoetak,

Bilboko hirigintzaren etorkizunari buruzko hitzaldi batean adieraziak, Bizkaiko hiriburuaren arazoei erantzuteko udalaz gaineko ikuspuntu bat defendatzen zutenak (Bastida, 1923). Hitzaldi horretan, hirigintzaren kritika zorrotz bat eginez hasi zen R. Bastida, Bilboren Zabaltze Proiektuan oinarritutako planteamendua kritikatu, eta hiriaren osotasuna kontuan hartuko zuen plangintza baten beharraz ohartarazi zuen: «osotasun harmoniatu bat osatzen duen Multzoko Plana» proposatzen zuen, Bilbo hiria Galdakaotik Abraraino doan Ibaizabal ibaiaren arroaren barruan kokatu behar zela aldarrikatu, hau da, udalaz gaindiko eskualde-ikuspegi bat defendatu. Baina bere hitzaldia ez zen teoria hutsean geratu, eta ideia haiekin batera antolamendu-proposamen zehatz bat aurkeztu zuen, ibai osoa egituratzen zuten komunikazio-azpiegitura berri batzuetan oinarritzen zena, «harrigarriki modernoa bertan planteatzen zen lurralde-ikuspegiari dagokionez» (Teran, 1982: 47).

Onartuak izatera iritsi ez ziren arren —aurreproiektu gisa defini litezke asko jota ere—, Madrilgo eta Kataluniako beste esperientzia batzuk ere aipatu behar dira. Estatuko hiriburuan —eta gerra zibilaren urteekin bat etorri arren—, 1939an *Eskualde Planaren garapenerako Eskema eta Oinarriak* dokumentua aurkeztu zen, gaur egun plangintzaren aurrerapen-dokumentu gisa definituko genukeena. Han jasotzen ziren Madrilerako proposamenak Londres Handirako proposamenen oso antzekoak ziren. Lurzoruaren erabilera, helburua eta eraikuntzen nolakotasuna arautzeko araudi bat garatzearen beharra ere aipatzen zen (Benabent, 2006: 92).

Beste esperientzia interesgarri bat Kataluniako Generalitateak berak bultzatutako Kataluniar Lurraldeko Eremuen Banaketa Plana izan zen, aurreproiektu gisa onartu zena 1932an. Benabent-ek adierazten duen bezala, bi alderdi nabarmentzen dira plan horretan. Batetik, ikuspuntu tekniko eta metodologikotik, aipagarria da planaren izaera berritzailea, diziplina arteko azterketa sakonetan oinarritzen zen aurretiazko ekarpen analitiko-informatiboagatik. Proposamen gisa, sintesi-plano bat aurkeztu zen, Kataluniako Lurraldeko Eremuen Banaketa Planoa, eta Bartzelonako eskualdearen adibide xeheago bat. Bestetik, aipatzekoa den bigarren alderdia planaren funtsezko helburua da: Bartzelonan zentralizatutako industria-jarduera deszentralizatzea eta haren garapena ere mugatzea.

Laburbilduz, esan daiteke espainiar estatura eta EAEra ere iristen zirela Europako eta *Regional Planning*eko ideien eraginak. Eta hauek, diktadura-erregimen frankistaren etorrerak ekarriko dituen ñabardura ugariak gorabehera, mantendu egingo dira ondorengo hamarkadetan gauzatuko diren zenbait plangintza-proposamenetan.

3.4. EAE-KO LURRALDE-PLANGINTZA DIKTADURA-GARAIAN

3.4.1. *Etapla autarkikoa (1939-1956)*¹⁷

3.4.1.1. *Lege-esparrua*

Gerra zibilaren ondorengo lehen bi hamarkadetan, bi une desberdin bereiz daitezke hirigintza-garapenari dagokionez. Lehena, kontinuitatzat jo daitekeena, berrogeiko hamarkada litzateke, gerraostea oraindik ere oso nabaria zen garaia. Bigarrena, berriz, heldutasun handiagoko garaia da, eta espainiar hirigintzaren formalizazioa ekarriko du, Lurzoruaren Erregimenari eta Hiri Antolamenduari buruzko 1956ko Legearekin. Hasiera batean, eta jarduera desberdinak Berreraikuntza Plan Nazional baten barruan sartzeko ahaleginak egin ziren arren, berreraikuntza «erakunde independenteek sektoreka egingo zuten, eta haien ekintzek ez zuten politika unitario bat eratuko» (Teran, 1999: 230).

Azpmarratu behar da —erregimen frankistarekiko nazioarteko isolamendu gogorra gorabehera—, baldin eta gauzak bereizi eta garai hartako diskurtso sinboliko eta erretorikoaren atzean bilatzen bada, oso joera desberdinak aurkitzen direla hiri-plangintzen proposamen nagusietan: batzuetan gerraurreko ideiei jarraipena ematen zaie —Madrilgo Plan Orokorra bera, 1946an—, eta beste batzuetan garaiko legedi europarretan sartzeko hasiak diren zenbait ideia onartzen dira (Teran, 1982: 307-316 eta 351-361).

Hasiera batean, gerra zibilaren aurreko lege-esparrua erabiltzen jarraituko da, Primo de Riveraren diktaduraren garaitik zetorren Udal Estatutua. Esparru hori osatu zuten, gerora, Orubeen Antolamenduari buruzko 1945eko martxoaren 15eko Legeak eta Toki Jaurbidearen Oinarriei buruzko 1947ko ekaineko Legeak. Azken lege horrek eztabaida eta desadostasun ugari eragin zuen, eta legearen lehen formulazioan plangintzaren lurralde-ikuspegia aitortzen bazen ere, hirigintza funtsean udal-mailako zeregin gisa definitu zen azkenean. Ikuspegi horren salbuespen izan ziren Hiri Handien Legeak, garai hartako lau hiri handien plangintzetan lagundu zutenak: Madril, Bilbo, Valentzia eta, pixka bat geroago, Bartzelona. Bi alderdi dira hemen azpmarragarri. Oro har, lege haiei esker udalerri handiez harantzagoko plangintzak gauzatu ziren, udalez gaineko eskalan; bigarrenik, metodologien, prozeduren eta figura juridikoen mailan hainbat alor berri sartu eta praktikara eraman ziren, geroago 1956ko Lurzoruaren Legean txertatuko zirenak (planaren hierarkia Plan Orokorren ezarpenarekin eta bere garapena plan partzialetan, orubeen hiri-sailkapena, zonifikazioaren erabilera, lursailen partzelazioa eta birpartzelazioa, eta abar).

17. Etopa honetako eta hurrengoko esparru orokorra eta lege-esparrua, baita garai horretako plangintza-esperientziak ere, P. Urkidiren (2008) eta J.Mª Erquiciaren (2003) lanetako kapitulueta kontsulta daitezke.

3.4.1.2 Euskal Autonomia Erkidegoko plangintzak

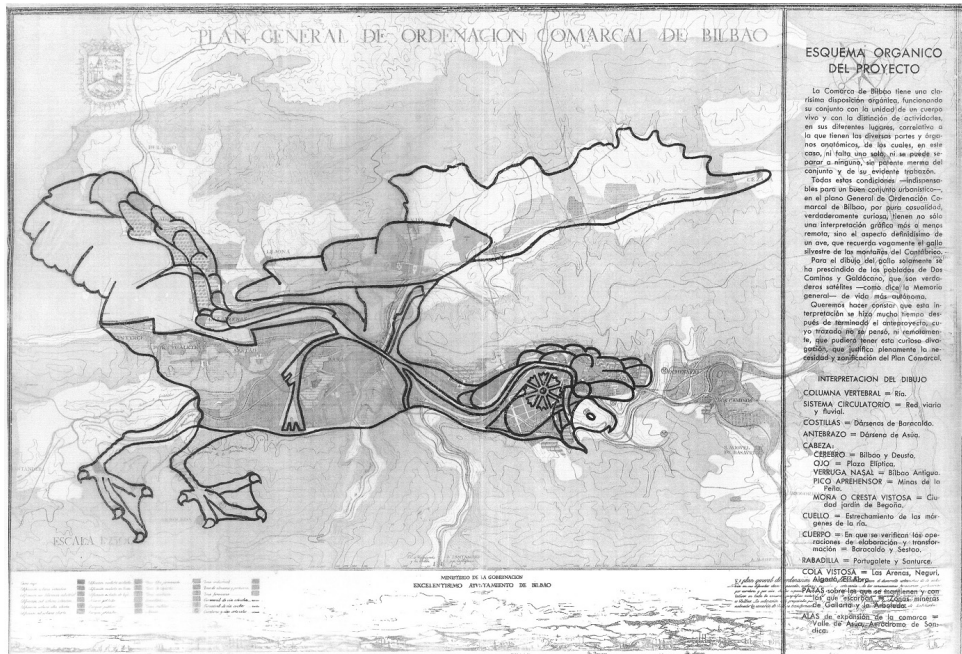
Bi plangintza-esperientzia nabarmentzen dira garai honetan. Lehena *Bilboko eta bere eraginpeko eremuko Hirigintza eta Eskualde Antolamendu Plana*, 1946koa. Batetik, Terán-ek dioen moduan (1982: 187-188), azpimarratzekoak dira planaren zorrotasuna eta balio formala, bere ekarpen kartografikoa eta estatistikoa. Planaren proposamenetan Europako esperientzietan nabarmendu ditugun hainbat ideia antzeman daitezke: hirigintza-plangintza hiri handien hazkuntza neurrigabea mugatzeko tresna gisa erabiltzea eta hazkuntza hori beste gune batzuetarantz bideratzea; eraztun berde bat sortzea topografian oinarritutako «falka» desberdinak erabiltzen saiatuz; Bilbo Handiaren etorkizuneko hirigintza-rako zenbait eremu estrategiko hautatzen hastea, besteak beste Asuako eremua, eta abar. Zonifikazio-teknikaren erabilera garbia egiten da hiritarren bizi-kalitatea ziurtatzeko xedez, industriak bizitegi-guneetatik bereizten saiatuz eta industriak hiritarren osasunean izan ditzakeen ondorio kaltegarriak minimizatzen ahaleginduz.

Garraio-azpiegituren garapenak eskualdearen kohesio eta egituraketan duen garrantzia ere nabarmentzen da plan honetan, nahiz eta, bitxia bada ere, trenbidearen garapenarekin aski dela ondorioztatzen den. Aldiz, bide-sareari dagokionez, bi esku-hartze premiazko proposatzen dira, demokraziaren etorrerara arte beteko ez direnak, nahiz eta 1964ko Planak ere jasotzen dituen. Esku-hartze horietako lehena —eta garai hartan jada premiazkoentzat jotzen zena— ibaiaren ezker alde Barakaldoren parean eskuinaldearekin lotzea zen, Errontegiko zubi ezagunaren bidez, zeina ez baitzen gauzatuko laurogeiko hamarkadara arte. Bigarren esku-hartzea Artxandako tunela da, azkenean 2002an egin zena. Hala eta guztiz ere, eta ondorio orokor gisa, esan daiteke lurralde-ikuspegiaren kontzeptualizazio ahul bat nabari dela; beraz, oraindik ere, lurralde-planez baino gehiago hirigintza-planez hitz egin behar da, nahiz eta udalez gainekoak izan.

Plan honen porrota azal lezaketen zergati gehiago ere badauden arren —bereziki berrogeita hamarreko hamarkadaren hasieraz geroztik lurraldeari eragiten dion dinamika guztiz desarrollista, planean jasotako aurreikuspen asko bazter uzten dituen—, bi arrazoi gailentzen dira nagusiki. Batetik, planaren gidaritzaren argitasun falta, gidaritza hori kudeatzeaz arduratzen zen bulego bat bazegoen arren. Bigarren arrazoiak planaren kudeaketa politiko-administratiborako eta aurreikusitako proposamenen finantzaketarako baliabide falta litzateke, bereziki komunikazio-azpiegiturei dagokienez.

Aipatzea merezi duen bigarren plangintza-dokumentua *Gipuzkoako Probintzia Plana* da, berrogeiko hamarkadan eratzen hasiatatik, hirurogeiko hamarkadara arte formalki burutuko ez dena. Plan horren dokumentua hurrengo puntuan aztertuko da, eta hemen bi hamarkada horietan egindako aurretiazko azterketen zenbait puntu azalduko dira. Gipuzkoako planaren jatorria edota interesa bikoitza da. Batetik, azken helburutzat ezarritako Plan Nazionala eratu aurretik, lurralde pilotu gisa erabili nahi zen Gipuzkoa. Bestetik, aurreproiektuaren hasieran adieraz-

ten den bezala, azterketa hiru arrazoiengatik egin zen: hazkuntza industrialaren eskakizunei erantzuteko beharra antzematen zen jadanik, eta ondorioz, baita bizitegi-eskaerei irtenbidea emateko premia ere, eta hori guztia lurzoru-eskasia nabaria zen lurralde batean, jadanik hirigintza-arazoak sorrarazten ari zen probintzia batean.

3.1. irudia. Lurraldearen interpretazio organikoa (Bilboko Eskualde Plana, 1945).

Dokumentua idazten hasi zirenean, plana aurreproiektutzat jotzen zen; idazketa-prozesua oso luzea izan zen, formulazio desberdinekin. Alderdi asko, sakon aztertu beharrean, aipatu besterik ez ziren egiten, asmoen edota gomendioen azalpen hutsera mugatuz, eta ez ziren mapa eta planoetan zehazten. Probintziaren lurraldearen analisi historiko sinple eta guztiz eskematiko baten ondoren, proposamenek agerian jartzen dute dokumentuaren euskarri zen aparatu kontzeptual eta metodologiko ahula. Eskala-aldaketa etengabekoak egoteaz gain, pisu handieneko proposamenetako asko ez zegozkien erredakzio-batzordearen eskumenei —garai hartan Probintziako Bulego Teknikoa— (Benabent, 2006: 106). Badirudi planaren kezka nagusia industria-antolamendua dela, baina antolamendu hori inolako eredu zehatzik gabe gauzatzen du, lurraldearen berrorka lortzeko inolako asmorik gabe, besterik gabe aurretik ezarriak zeuden kokapenak eta bide-sarea baliatuz, argumentu kontzeptual edo doktrinal garrantzitsurik ekarri gabe. Kezka nagusi bakarra presioaren aurrean nolabaiteko ordena ezartzea zen; izan ere, presioa nabaritzen hasia zen jada, bai industria-jardueraren zabaltzeak eraginda, bai horrek ekarriko zuen demografia-hazkuntzaren ondorioz.

Beste autore batzuek¹⁸ nabarmentzen dutenez, plan horretan ezarritako antolamenduek, probintzia mailako araudi batekin batera, posible egin zuten Gipuzkoako udalerrri handi gehienek antolamendu-tresna batzuk izatea hirurogeiko hamar-kadaren hasierarako. Hauek dira aipatutako araudi horiek: *Gipuzkoako Antolamendu Planaren Hirigintza Arauak, 1944*, Gipuzkoako Antolamendu Plan Probintzialaren Batzordeak eta Arkitekturako Zuzendaritza Nagusiak idatziak, geroago beste arau hauekin osatuko zirenak: *Gipuzkoako Antolamendu Planaren Hirigintza Arauak eta Eraikuntza Ordenantzak, 1950*, Gipuzkoako Antolamendu Plan Probintzialaren Batzordeak eta Arkitekturako Zuzendaritza Nagusiak idatziak. Bi arau multzo horien bat egitetik «Liburu Gorri» ezaguna sortuko da (hala deitua azalaren koloreagatik). Gainera, azpimarratzen dute autore berberak, planaren aurreko lan eta azterketek Etxebizitza Ministerioak garatu behar zituen bizitegi-poligonoen zehaztapena eta hautapena erraztu zuten, baita geroagoko hainbat industria-poligonorena ere.

3.4.2. Etapa desarrollista (1956-1978)

3.4.2.1. Lege-esparru berria

Garai hau aberatsa da lege eta araudi berriei dagokienez. Lan honen helburuaren ikuspuntutik, legedi berri horietako hiru dira bereziki interesgarriak. Lehena 1956ko Lurzoruaren Legea da, estatu espainiarreko hirigintza-eskubidearen sorreratzat jotzen dena¹⁹; bigarrena, 1975eko erreforma-legea eta lege horren testu bateratua, 1976koa, Errege Dekretu bidez onartua; eta hirugarrena, azkenik, Estatuko Espazio Naturalen Legea da, 1975ean aldarrikatua, Lurzoruaren Legearen erreformaren aldi berean ia. Bi lege horiek ez ditugu aztertuko; izan ere, trantsizio demokratikoaren etorrerarekin eta Autonomien Estatuaren ezarpenarekin, apenas izan zuten eraginik, bereziki EAEn.

1956ko Lurzoruaren Legearekin behin betiko instituzionalizatzen da hiri-antolamenduaren prozesua, modu hierarkizatuan, ondoren etorriko diren plan nazional, plan probintzial, plan orokor —udal-planak nahiz eskualde-planak— eta plan partzialekin. Beren ezaugarriak, helmena eta konfigurazioa, lurzoruaren erregimenaren arabera definitzen dira; izan ere, plangintzak berak hiru kategoria berrietako batean sailkatu behar du lurzoria: hiritarra, hiri-erreserba edo landatarra. Era berean, erreserba-lurzoria lurzori hiritar —lurzori hiritarretan eraiki baitaiteke soilik— bihurtzeko prozesua erregulatzeko arauak ezartzen dira. Plan-

18. Ikus P. Urkidiren lana (2008: 260), hainbat balorazio jasotzen dituen, tartean protagonistenak.

19. Lege horren balorazioak oso positiboak izan ziren jada garai hartan. Haren sorrerari eta Espainiako hirigintza-eskubidearen alorrean izandako garrantziari buruzko analisi interesgarriak honako liburu hauetan aurki daitezke: Bassols, 1973: 555-568; eta Terán 1982: 281, 316. *Ciudad y Territorio* aldizkariak ere gai horri eskaini zion bere 107-108 zenbakia, ale monografiko gisa atera zena (1996), eta bertan Bidagor, Perales eta Parejo Alfonso-ren balorazioak nabarmentzen dira.

gintza gauzatzeko sistemak ezartzen dira, lurzoruaren jabeek eta administrazioak duten paperaren arabera, baita lursailak balioztatzeako sistema oso bat eta zuzendaritza- eta kudeaketa-organoen hierarkia oso bat, organo zentralak nahiz tokikoak antolatzeako, horiek baitira hirigintza-prozesua zuzendu eta fiskalizatu behar dutenak. Azkenik, sektore publikoak lurzoruaren merkatuan esku hartzeako aukera ere instituzionalizatzen da, lurzoruaren erosketaren eta urbanizazioaren bidez, hots, lurzoru-ondasun publikoak eratzeako aukera aurreikusten da.

Lan honi dagokionez, azpimarratzekoa da lurralde-antolamendua udalaren esparrura mugatzen den ikuspuntua baino zabalagoa den lurralde-ikuspegi batetik ulertzen dela. Horrela, 3. artikuluan plangintzari dagozkion hirigintza-eskumenak azaltzen direnean, honako hauek aipatzen dira, besteak beste, lehen hiru ataletan: hirigintza-plan nazional bat idaztea —inoiz idatziko ez dena—; probintzia-, eskualde- eta udal-mailako hirigintza-planak eratzea; eta ekoizpen- eta bizitegi-guneak modu aiposean kokatzea, Espainiako populazioa lurralde nazionalen ahalik eta modurik onenean banatuta egon dadin.

Lurralde-eskalaren beste tresna bat Plan Berezi deiturikoa izan zen; plan haiek gainerako planen oso modu desberdinean eratu ziren, eta ez ziren gainerako lurralde-planekin bateratzen. Plan haien helburuak bestelakoak ziren, Lurzoruaren Legean bertan edota legearen aurreko edo ondorengo dokumentuetan islatzen den bezala; funtsezko bi funtzio betetzen zituztela esan daiteke: batetik, lurralde-eremu jakin bat babestu eta antolatzea —puntu horretan ez da argi ikusten lurralde-planekiko desberdintasuna—, eta bestetik, zerbitzu eta azpiegitura desberdinen operazioen azterketa bideratzea, edota beste alor batzuen —errepideak, trenbideak, aireportuak, basoberritzea, ur-horniketa, elementu historiko-artistikoen eta paisaia interesgarrien babesa, eta abar—, eta horrela plan berezien eta lurralde-plangintzaren arteko lotura ahalbideatzea. Hori izan zen lurralde-plangintzarekiko nolabaiteko koherentzia lortzeko eta Obra Publikoen Ministerioaren sare arterial guztiak bere esparru juridikoan txertatzeko modu bakarra (Terán, 1982: 436). Baina Terán-ek adierazten du, halaber, Probintzietako Batzordeen aldetik izandako aplikazioa zertxobait gaiztoagoa izan zela, plan berezi horiei esker lortu baitzen plangintza orokor handiagorik ez zuten plan partzial asko onartzea —azken batean, hainbat urbanizazio «legalki» onartzea— eta jokabide hori Hirigintza Zuzendaritza Nagusiaren ahultasun gero eta handiagoaren isla zela (1982: 483).

Balorazioa positiboa izanagatik, legearen ezarpena porrot handia izan zen hainbat alorretan. Terán irakasleak (1982, batez ere 3. eta 4. kapituluetan) arrazoi hauek azpimarratzen ditu, besteak beste: Etxebizitza Ministerioaren eraketak ekarri zuen organigrama berria; gainerako ministerioen politiken garapena, ikuspegi sektorial hutsetik eramana; eta politika ekonomikoaren izaera liberala, zeinak ez baitzuen egoki ikusten garapen ekonomikoari traba, muga edota nolabaiteko ordenarik jartzea. Testuinguru horretan ulertu behar dira ondoren aztertzen diren plangintza-esperientziak.

3.4.2.2. *Plangintza Euskal Autonomia Erkidegoan*²⁰

Funtsean, plangintza onartuaz jardungo dugu, nahiz eta Arabaren kasuan —etapa honetan ez baitzuen plangintzarik izan—, salbuespen bat egin eta aurre-rapen-dokumentu batzuk eta/edo aurretiazko azterketa batzuk hausnartuko diren. Hasieran aipatzen zen bezala, etapa honetan ez da udalez gaineko eskalako lurralde-antolamendurako dokumenturik aurkitzen nafar lurraldean. Arrazoiak, dirudienez, 1956ko Lurzoruaren Legearen onarpenaren eta Nafarroako foru-erregimenaren arteko talka izan zen. Beharbada horregatik ez zuen inolako ekimenik abiatu Nafarroako Foru Aldundiak berari aitortzen zitzaizkion eskumenetan —berari, nahiz beste batzuei, Legeak ez baitzion Foru Aldundiari inolako espezifikotasunik aitortzen—, lurralde-plangintza garatu ahal izateko: ez zuen plan probintzialik garatu, ezta plan bereziek irekitzen zituzten aukerak baliatu ere, ezta eskualde-planik idatzi ere. Garatutako jarduera bakarra hirigintzaren alorrera mugatu zen, toki-erakundearen hirigintza-planak idazteko diru-laguntzarekin eta bere aholkularitzarekin. Dinamismo handiagoa erakutsi zuen —nahiz eta hau gehiago sartuko litzatekeen plangintza ekonomikoaren alorrean— industriaren sustapenean, industriak Nafarroako foru-lurraldean kokatzeko jardunean (Eneriz: 130-134).

Arabaren kasuan, azpimarratzekoa da *Plan Probintzialaren Aurrerapena* (1966). Plana aipagarria da duen izaera deskribatzaile eta ekonomizistagatik (ingurune fisikoaren azterketa geografikoari dagokion zatia oso eskaska da, eta eskaintzen duen kartografia, ez soilik ingurune fisikoarena, hutsala da ia). Planean nabarmentzeko alderdien artean, probintziaren eta hiriburuaren kokapen estrategikoaz egiten den azterketa eta Bizkaiko eta Gipuzkoako hedapen industrialaren zati bat hartzeko aurreikusten den aukera aipatuko genituzke. Planean ezartzen den helburu nagusia, nolabait, lurraldearen berroreka litzateke, bai probintzien artekoa, bai arabar lurraldearen barrukoa²¹. Lurraldearen berroreka lortzeko estrategia nagusi gisa, garapen industrialera bideratutako sei poligono ezartzea proposatzen da, lehenagotik dauden bien (Gasteizkoaren eta Laudio-Amurriokoaren) osagarri gisa. Poligono horien kokapena hautatzeko faktore desberdinak hartu dira kontuan, baina beti jo izan dira lehentasun nagusitzat eremu desberdinak berrerekatzen saiatzea eta jendez husten eta dinamismo ekonomikoa galtzen ari diren eremuei garapen-aukerak eskaintzea.

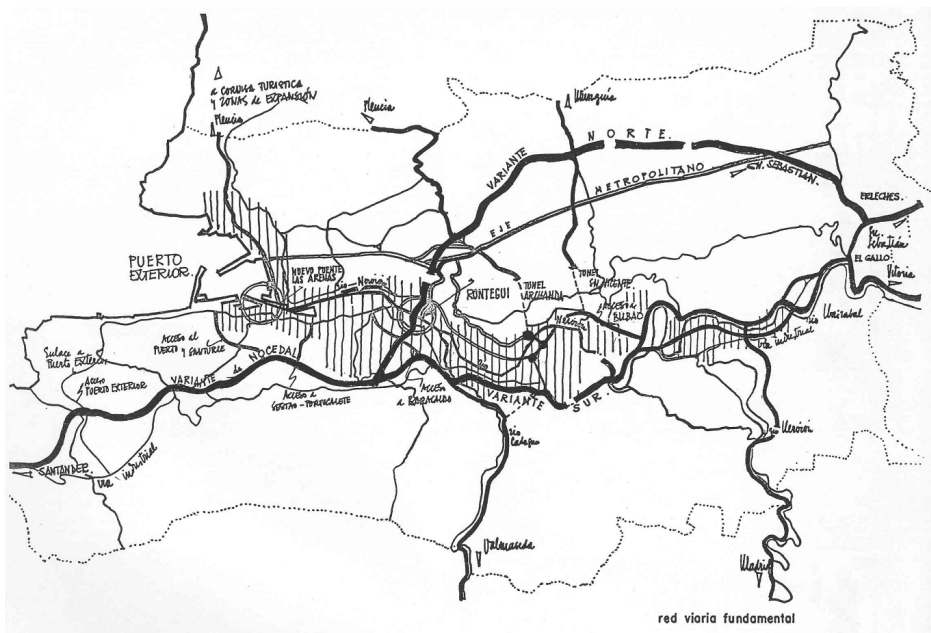
Osagarri gisa beste bi estrategia jasotzen dira. Bat landa-eremuaren alorrean: foru-aldundia jadanik garatzen ari zen hainbat ekimen bere eginez, planak nekariztza-ekoizpenaren hobekuntzaren beharra azpimarratzen du. Beste estrategia

20. Espazio-arazoen eragozten digute Arabako, Bizkaiko nahiz Gipuzkoako beste lan batzuk iruzkintzea. Sakonago aztertutako nahi izanez gero, ikus Urkidi, 2008.

21. Planaren diagnostikoan dagoeneko aipatzen da hiriburuak probintziarekiko izan dezakeen «makrozefaliaren» arriskua —laurogeita hamarreko hamarkadan, hedabideetan Lurralde Antolamendurako Artezpideak eztabaidatzean, ia iraintzat jotzen zen hitza—. 1960an, Gasteizek Arabako populazioaren % 50 hartzen zuen (gaur egun % 75etik gora, eta ia % 80 Arabako Lautadak).

turistikoa da: bertatik igaro besterik egiten ez den eta urtetik urtera handiagoa den trafikoaren zati bat erakartzeko aukera nabarmentzen da.

Bizkaian, berriz, honako plan hauek aipatuko genituzke etapa honetan: 1945eko Eskualde Planaren berrikuspena, *Bilboko eta bere Eskualdeko Hiri Antolamendurako Plan Orokorra*, 1964, eta 1967 eta 1975 artean onartutako hainbat eta hainbat eskualde-plan. Lehenengoari dagokionez, esan beharra dago ez zuela ekarpen kontzeptual edo teoriko garrantzitsurik egin 1946ko Planaren aldean. Han jasotzen zen lurralde-ereduaren erreprodukzioa besterik ez da funtsean plan hau, edo, hobeto esanda, haren berrindartzea; izan ere, aurreko zonifikazioa hedatzea proposatzen du, urbanistikoki sailkatutako lurzorua zabalduz: industria-erabilerak ibaiaren bi aldeetan eta bizitegi-eremuen garapena lehenagotik dauden hiriguneen inguruan. Era berean, espazio libreen garrantzia azpimarratzen jarraitzen du, espazio horiek babesteko proposamena mantenduz. Aldaketa bat ere sartzen du, ordea, eremu Libre Iraunkorra delakoan —babeatu beharreko espazioak zeuden lekuan— isolatutako etxebizitzak eraikitzea baimentzen baitu. Gauza bera egiten du landa-eremu deitutako gunean, baina estandar desberdinekin²². Aurreko planaren kontsiderazio batzuei jarraituz, plan berriak ere gogor azpimarratzen du, beharbada indar handiagoz, Asua haranak Bilboren hedatze-eremu gisa duen garrantzia, bereziki zerbitzuen eta bizitegien alorrean.

3.2. irudia. Bide-sarearen proposamena (Bilboko Eskualde Plana, 1964).

22. Zonifikazio hau aldatu egingo da gerora, lehenik Bilbo Handiko Korporazioaren eskutik, eta gero, Eusko Jaurlaritzaren eraketarekin, Administrazio Autonomikoaren beraren eskutik.

Lurralde-ereduaren barruan aurki daitekeen aldaketa esanguratsu bakarra portua ibaiaren kanpoaldera eramateko proposamena da, Abra alderantz. Dena den, proposamen horren formulazioa besterik gabe egiten da, horrek ekar lezakeenaren inguruko inolako gogoetarik egin gabe, eta portuaren barrualdeko erabilera eta eginkizunak libratzeak izan ditzakeen ondorioak aintzat hartu gabe.

Bide-sarearen analisisan, gero eta handiagoa den trafiko astunaren garrantzia aipatzen da, zenbait zatitako dentsitatea Espainiako handiena baita. Hainbat premia berri azpimarratzen dira, besteak beste hegoaldeko ingurabidea, Zorrotza-Nocedal saihesbidea, Olabeagako zubia, eta Begoñako sarrera Etxebarria fabrikatik udal-terraino. Presazko zeregin bezala mantentzen da Asuan egin asmo zen auzoa Barakaldorekin lotuko duen Errontegiko zubiaren eraikuntza. Proiektu horietako gehienei ez zaie behar bezala helduko bi hamarkada geroagora arte, Eusko Jaur-laritzaren eskumenak transferitu arte (Erquicia, 2003: 92). Kezka handia agertzen da ur-horniketa eta -saneamendurako azpiegiturei dagokienez. Lehenengoaren kasuan, Zadorrako sistemaz baliatzeko premia azaltzen da. Saneamenduaren kasuan, berriz, isurketen egoeraren larritasunaren berri ematen da, eta hainbat hodi biltzaile ezartzea aurreikusten da, Asuan kokatutako araztegi batean tratatuak izan daitezen.

Plan honek aurrekoaren arazo berberak izango ditu. Planaren bukaeran ezartzen diren lurralde-eskalako ebazpen orokorrak ez dira praktikan gauzatuko. Finantzaketarik ere ez du eskuratuko eskualdeari zerbitzuak eskaintzeko beharrezko diren azpiegiturak —eskualdearen egitura indartzen lagunduko dutenak— garatzeko, eta ondorioz, beraz, ezin izango da benetako lurralde-egitura metropolitarrak bat garatu. Azkenean, hirigintza-plan handi baten moduan ezarriko da plana, oztopo nagusi batekin: 1/10.000 eskalan eginga izan da. Praktikan, eskala horretan egindako plan orokor gisa funtzionatuko du, non zuzenean igaroko baita zonifikazioetik lizentziara, plan hori garatuko duten bestelako plan orokor eta/edo partzialik gabe. Ondorioz, jarduera horien hirigintza-kalitatea asko ahulduko da.

Eskualde-planari dagokienez, esango dugu ez dutela ekarpen handirik egiten, eta, oro har, guztiak mugitzen direla Bilbo Handitik jasotzen duten eragin handiago edo txikiagoaren inguruan. Plan horiek interesgarriak izan daitezke, halere, eskualde bakoitzeko lurralde-arazo nagusiak antzemateko balio duten heinean. Plentzia-Butroeren kasuan, oso nabarmena da Bilbo Handiak egiten dion presio handia, bai bizitegi-eremuen kokapenerako, bai industriaguneen kokapenerako. Bigarren egoera hori Durangaldearen kasuan ere antzematen da; izan ere, Bilbo-Behobia autopistaren garapenarekin, argi dago Bilbo Handiaren hedatze industrialarentzako eremu ez ezik, Eibarko kongestioari irteera emango dion inguru ere bihurtuko dela eskualde hori. Arratia-Nerbioiren kasuan, nahiz eta Bilbotik gertu egon eta Gasteizeranzko errepide nazionala bertatik igaro, atzeranzko dinamika bat hautematen da, populazioaren zahartzearen eta lehen sektorearen gehiegizko

Asua haranean kokatzea, gainerako eskualdeek Bilbo Handiaren funtzio osagarria betetzea —Plentziak bizitegi-funtzioa, Durangaldeak garapen industrialaren funtzioa, itsasertzeko eskualdeek turismo-funtzioa, eta abar—) diseinatuta geratuko dira plan hauetan, zehaztasun handiago nahiz txikiagoarekin.

Gipuzkoan, etapa honetan, *Gipuzkoako Hiri Antolamendurako Plan Probintziala* aztertuko da, 1966koa, «Doxiadis Plana» izenez ere ezagutzen dena, idazketa-batzorde berriaren izena jaso: Doxiadis Ibérica. Forma aldetik, aurretik egin baina onartu ez zen planaren jarraipena da, baina idazle berriak ditu. «Agintari eskudunei planaren jarduerak irauten duen epe osoan zehar balioko dien gida bat eskaintzeko asmoarekin» aurkeztu zen plana, eta abiatu beharko liratekeen azterketen zerrenda bat ere aurkeztu zuen, baita gauzatu ahal izateko ildo orokor batzuk ere. Gainera, zalantzan uzten du erabaki garrantzitsuak hartzearen zeregina, edo behintzat azterketa berezien gauzapeanaren zain —batzuk oso garrantzitsuak probintziaren hirigintza-egitura eta urtegien kokapena definitzeko—. Geroago, ideia hori indartu egiten da, zonifikazio-arazoez jardutean, analisiaren orduan datuen tratamendu probintziala eginez beti eta udal- edo eskualde-mailako zonifikazio batetik espresuki aldentuz. Laburbilduz, argi uzten du plangintzaren lurralde-izaera, baina adierazle huts moduan funtzionatzera mugatzen da, espresuki definitutako helbururik gabe, «gatazka sozial eta funtzionalak areagotzen jarrai ez dezaten egindako gomendio orokorretan» geldituz (Terán, 1982: 382).

Bai alor ekonomiko eta demografikoan, baita hiri-egituran ere, positiboki baloratu behar da planaren izaera deskribatzailea, hiri-egituraren datu asko eskaintzen baititu, askotan landa-lanean bertan egindako azterketen ondorioz. Eremuen eta eskualdeen arabera bereizketa bat ere egiten zuen, probintziaren egitura «ekistikoa», Antolamendu Planerako balioko zuena, eta gaur egungo Eusko Jaurlaritzak kasu askotan erreferentetzat hartutako planarekin ia guztiz bat datorrena. Gipuzkoako lurralde-azterketa horren barruan, planaren beste puntu balioitsu bat lurzoruaren okupazioa eta bere espazioaren erabilgarritasuna eskualdeka aztertu eta kuantifikatzea da.

Informazioan oinarrituta, eta eskualde bakoitzaren behar eta premien arabera, «hil edo biziko eremuak» izendatu ziren, babestu beharreko lurzoru-erreserbak, eta proposamenak —funtzio adierazle hutsa zuenak— arreta berezia jartzen zien hil edo biziko eremu industrialei.

Laburbilduz, balorazio orokor gisa esan daiteke Gipuzkoako Plan Probintziala, berez deskribatzailea izan arren eta bere proposamenek funtzio adierazlea soilik bete arren, estatu espainiarreko eta Euskal Autonomia Erkidegoko lurralde-plangintzan egindako lehen ahalegintzat jo daitekeela, lurralde-antolamenduari bereziki dagozkion gaiak agertzen baititu, eta zonifikazio bat —egiazki oso orokorra— eta gainerako planak lantzeko gidalerro batzuk ere eskaintzen baititu. Hori dela-eta, plan horretan biltzen diren hainbat proposamenek aurreratu egiten

dute geroago Gipuzkoako lurralde-ereduan zehaztuko dena, nahiz eta, gainerako lurralde historikoetan bezala, ez den agertzen —edo agertzen bada, lekukotasun gisa soilik— ingurune fisikoaren aldagaia lurralde-ereduaren definizioan.

Positiboki balora daiteke —nahiz eta guztiz deskribatzailea izan— probintziaren azterketa sakona, lurraldearen ezagutzan egiten duen ekarpena, lurralde mailan agertzen dituen arazo garrantzitsuenetako batzuen antzematea —puntu ahulak nahiz indartsuak—, esate baterako lurzoruaren erabilgarritasun falta edota ekipamenduak hirigunearen edo komunitatearen garrantziaren arabera esleitzea, eta Gipuzkoako lurraldearen lehen eskualdekatzea.

Hutsune nagusi gisa, berriz, honako hauek aipatuko genituzke: proposamenen zehaztapen falta (oso argia ingurune fisikoari dagozkion alorretan, nahiz eta plan-teamendu batzuek aurrerapenen bat ekarri), industriari ematen zaion gehiegizko arreta, lurralde-mailako beste kontu batzuk bazter utziz, antzemandako erronka batzuen aurrean agertzen duen anbiguotasuna, eta batez ere egindako proposamenen eta udal-mailako garapen-plangintzaren arteko egituraketa eza; laburbilduz, proposatutako hirigintza-arauetara egokituta garatu beharko litzatekeen hirigintza-plangintzarekiko lotura falta, egindako proposamen gehienak betetzea eragotziko duena.

3.5. BIBLIOGRAFIA

- Bassols Coma, M. (1973): *Génesis y evolución del derecho urbanístico español: 1812-1956*, Editorial Montecorvo, S.A., Madril.
- Bastida, R. (1923): *El problema urbanístico de Bilbao*, Conferencia en la Avocación de Arquitectos y de Ingenieros industriales de Vizcaya, Edición actual de 1991 del Colegio de Aparejadores y Arquitectos Técnicos de Bizkaia.
- Benabent Fernández, M. (2006): *La Ordenación del Territorio en España. Evolución del concepto y de su práctica en el siglo XX*, Universidad de Sevilla/Consejería de Obras Públicas y Transportes de Andalucía, colección Kora, Sevilla.
- Enériz, F. J. (1991): *La Ordenación del Territorio en la legislación de Navarra*, IVAP/Edit, Civitas, Oñati, 1991.
- Erquicia Olaciregui, J. M. (2003): *Del planeamiento urbanístico a la ordenación del territorio: la necesidad de un cambio de escala. El caso de la Comunidad Autónoma del País Vasco*, Gob. Vasco, Dpto. de Ordenación del territorio y Medio Ambiente, Vitoria-Gasteiz.
- Friedmann, J. y Weaver, C. (1981): *Territorio y función: la evolución de la planificación regional*, Instituto de la Administración Local, colección Urbanismo, Madril.

- Friedmann, J.(2001): *Planificación en el ámbito público: del conocimiento a la acción*, Mº Para las Administraciones Públicas, Madril.
- Hall, P. (1996): *Ciudades del mañana: historia del urbanismo en el siglo XX*, Serbal, Bartzelona.
- Hildenbrand, A. (1996): *Política de ordenación del territorio en Europa*, Univ. De Sevilla/Consejería de Obras Públicas y Transportes de la Junta de Andalucía, Sevilla.
- Saarinén, E. (1943): *The city. Its Growth. Its Decay. Its Future*, Massachussets, MIT Press (trad. *La ciudad. Su crecimiento, su decadencia, su porvenir*, Buenos Aires, Edit. Poseidón, 1948).
- Teran, F. (1982): *Planeamiento urbano de la España contemporánea (1900-1980)*, Alianza Editorial, Madril.
- , (1999): *Historia del urbanismo en España III. Siglos XIX y XX*. Cátedra, Madril.
- Urkidi Elorrieta, P. (2008): *Análisis del tratamiento del medio físico en el Planeamiento Territorial de la CAPV (1940-2006)*, Serie Tesis Doctorales (CD), Univ. Del País Vasco, Bilbao.
- Vegara, A eta De las Rivas, J.L. (2004): *Territorios Inteligentes*, Fundación Metròpoli, Madril.

3.6. TXOSTENAK ETA PLANEAMENDURAKO DOKUMENTUAK

Etapa autartikoa

“Plan de Ordenación de la Provincia de Guipúzcoa”, (1942), *Revista Nacional de Arquitectura*, **16** eta **17**, 171-239, Dirección General de Arquitectura, Ministerio de Gobernación, Madril. Idazleak: Félix Llanos Goiburu eta Pedro Bidagor Lasarte.

Normas urbanísticas del Plan de Ordenación de Guipúzcoa, 1944, Comisión Provincial del Plan de Ordenación de Guipúzcoa y Dirección General de Arquitectura, Ministerio de Gobernación. Iturria: Euskal Herriko Arkitektoen Elkargo Ofiziala, Gipuzkoako Ordezkaritza.

“Plan General de Ordenación Comarcal de Bilbao”, (1945), *Revista Nacional de Arquitectura*, **45**, 313-356, Dirección General de Arquitectura, Ministerio de Gobernación, Madril.

Normas urbanísticas y Ordenanzas de Edificación del Plan de Ordenación de Guipúzcoa, 1950 (“El Libro Rojo”), Comisión Provincial del Plan de Ordenación de Guipúzcoa y Dirección General de Arquitectura, Ministerio de Gobernación. Iturria: Euskal Herriko Arkitektoen Elkargo Ofiziala, Gipuzkoako Ordezkaritza

Etapas desarrollistas

Araba

Plan Provincial de Ordenación Urbana en Álava (1966), Idazleak: Harris Bosch Aymerich, SA, Madril, Arabako Foru Aldundia. Iturria: Arabako Foru Aldundia-ren Hirigintzako Zuzendaritza.

Bizkaia

Plan General de Ordenación Urbana de Bilbao y su Comarca, 1964, Dirección General de Arquitectura. Iturria: Euskal Herriko Arkitektoen Elkargo Ofiziala, Bizkaiko Ordezkaritza.

Plan General de Ordenación Urbana de la Comarca Plencia-Butrón, Diputación Provincial de Bizkaia. Ministerio de la Vivienda, 1967ko uztailaren 28an onartua. Iturria: Euskal Herriko Arkitektoen Elkargo Ofiziala, Bizkaiko Ordezkaritza.

Plan Provincial de Ordenación Urbana. Comarca Gernika-Bermeo, Diputación Provincial de Bizkaia, Ministerio de la Vivienda, 1968ko ekainaren 28an onartua. Iturria: Euskal Herriko Arkitektoen Elkargo Ofiziala, Bizkaiko Ordezkaritza eta Bizkaiko Foru Aldundiaren Agiritegia (R-04807 eta R-04810).

Plan de Ordenación Urbano-Rural de la Comarca del Alto Nervión-Valle de Arriatia, Diputación Provincial de Bizkaia, Ministerio de la Vivienda, 1971ko otsailaren 18an onartua. Idazleak: Harris Bosch Aymerich, SA, arkitekto zuzendaria: José María Bosch Aymerich.

Plan General de la Comarca del Duranguesado, Diputación Provincial de Bizkaia, Ministerio de la Vivienda, 1972ko abenduaren 16an onartua. Iturria: Euskal Herriko Arkitektoen Elkargo Ofiziala, Bizkaiko Ordezkaritza .

Plan General de Ordenación Urbana de la Comarca Marquina, Diputación Provincial de Bizkaia, Ministerio de la Vivienda, 1974ko ekainaren 1ean onartua. Idazleak: Manuel de Zayas eta Jesús R. de Basterrechea (arkitektoak) eta Metra/Seis taldea. Iturria: Euskal Herriko Arkitektoen Elkargo Ofiziala, Bizkaiko Ordezkaritza.

Plan General de Ordenación Urbana de la Comarca Encartaciones, Diputación Provincial de Bizkaia, Ministerio de la Vivienda, 1975eko apirilaren 30ean. Idazleak: J.A. Ridruejo (zuz.) eta J. Barroso, C. Ferrán eta E. Mangada. Iturria: Euskal Herriko Arkitektoen Elkargo Ofiziala, Bizkaiko Ordezkaritza.

Gipuzkoa

Plan Provincial de Ordenación Urbana de Guipúzcoa, 1966, Diputación Provincial de Guipúzcoa. Idazleak: Doxiadis Ibérica. Iturria: Euskal Herriko Arkitektoen Elkargo Ofiziala, Gipuzkoako Ordezkaritza.

4. Lurralde-antolamendua eta erronka berriak ikuspuntu juridikotik

José Ignacio Cubero Marcos,
Administrazio Zuzenbideko irakaslea, Euskal Herriko Unibertsitatea

4.1. SARRERA

Lurralde-antolamendua da lurzoruen erabilerak eta mugak zehazteko modua edo baliabidea. Horretarako, administrazioak baliabideak sortzen ditu, eta kasu gehienetan arauak izaten dira. Berez, plan eta programen bidez herritarrek bete behar dituzten obligazioak ezartzen dira. Hala ere, badaude beste tresna juridiko batzuk lurralde-antolamenduaosatzen dutenak. Kontuan hartu behar da lurralde-antolamenduak lurzoru ezberdinak ukitzen dituela, eta horietan beste administrazio batzuek eta, hortaz, beste arau batzuek esku hartzen dutela. Adibidez, kostaldea arautzeko eskumena Euskal Autonomia Erkidegoari ez ezik, estatuari ere dagokio. Gainera, kasu horretan Espainiako Konstituzioak berak eskumen eskusiboa eman dio estatuari.

Lurralde-antolamendua gauzatzeko orduan, zenbait esparrutako araubideari so egin behar diogu, lurzoruen erabilerak ere finkatzen dituelako. Autonomia-erkidegoek onartzen dituzten planek aurreikuspen horiek errespetatu behar dituzte. Beste adibide bat gertatzen da atmosferaren eraginez. Kyoto Protokoloak eta Estatuko Legeak jasotzen dituzten mugei begira autonomia-erkidegoek planak jorratuko dituzte. Plan horietan gasak botatzen dituzten industriak leku egokietan kokatu behar dira. Beste hitz batzuetan esanda, lurralde-antolamendua ingurumenari eta ekonomiari lotutako alorrekin interakzio hutsean dago.

Lurralde-antolamenduari dagozkion planak onartzeko prozeduran zehaztu behar da zein administrazioi parte hartzen duten eta zein heinetan herritarrok parte har dezakegun. Gai honetan ezin dugu ahaztu administrazioek elkarlana sustatu behar dutela, eta zio politikoak direla-eta, erabaki koherenteak lortzea ez dela erraza. Beraz, koordinazioa eta parte hartzeko baliabideak ez dira nahikoak planaren legitimotasun osoa erdiesteko. Teorikoa baino, arazo praktikoa da, arrazoi ezberdinekin lotura izaten duelako. Adibidez, adreiluaren krisialdian eraikitzaileen jarduketak aldatuko dira, planifikazioa, hirigintzan behintzat, baldintzatuz.

Bestalde, planak onartzeko prozeduretan eta beraiek sortzen duten ondorioetan hainbat interes agertzen dira. Ekonomia-alorrean diharduten elkarteek, industria-sindikatuak kasu, eta ingurumenean lan egiten dutenek lurralde-antolamenduaren eredu ezberdina proposa dezakete. Lurralde-antolamenduak aurrean duen arazo eta erronka nagusia hauxe da: talde horien artean akordioak erdiestea.

Azkenik, ingurumenaren eragina nabaria da. Ikuspuntu juridikotik, esparru horri dagokion araubideak lurralde-antolamenduaren planifikazioari muga zehatzak ezartzen dizkio. Hori gertatzen da, gehienbat, Europar Batasunak esparru horri dagozkion arauak onartzen dituenean. Hark 2000 Natura Sarea onartu zuen, babestutako eremuak mugatzeko irizpideak eta arauak ezarriz. Hauxe da lurralde-antolamenduak bete behar duen eskakizun garrantzitsuena: hazkunde ekonomikoa eta lurzorua okupazioa bateratu, ingurumen eramangarriagoaren alde apustua eginez. Guztioi eragiten digun gai honetan administrazioaren gardentasuna eta herritarroi eskainitako parte hartzeko aukerak aztertu behar ditugu printzipio demokratikoa gauzatzeko lurralde-antolamenduan.

4.2. INGURUMENA ETA LURRALDE-ANTOLAMENDUA

Ingurumenari dagokion oinarritzko legedia onartzea estatuari dagokio. Horrek esan nahi du planek ingurumenaren inguruko araubidea errespetatu behar dutela. Bereziki, kontuan hartu behar dugu babestutako natura-eremuari dagozkion arauak muga batzuk ezartzen dituztela. Europar Batasunak eskakizunak eta eremu zehatzak jaso ditu. Horietan zenbait jardura debekaturik daude. Beraz, ingurumenari dagokion legedia autonomia-erkidegoek zein pribatuak bete behar dute. Puntu honetan ezin da esan koordinaziorik aplikatu behar denik, baizik eta indarrean dauden arauak begiratu behar zaiela (Mediavilla, 2002: 93).

4.2.1. Hondakinak

Estatuak zein autonomia-erkidegoek hondakin-planak onartzeko ahalmena dute. Tresna horietan, hondakinen tratamendua egiteko instalazioak aurreikusten dira. Gai honetan, bilakaerari dagozkion baldintzak ezartzen dira. Plan horiek lau urterik behin berrikusiko dira eta estatuko Ministro Kontseiluak onartuko ditu²³. Euskal Ingurumen Legeak ere arau batzuk jasotzen ditu. Adibidez, herri-administrazioek hondakin-planak onartuko dituzte. Horietan, azpiegiturak, estrategiak eta finantzabideak aurreikusiko dira. Administrazio guztietako ordezkariak parte hartzeko aukera izango dute, tresna horiek onartzeko prozeduran (Santamaría, 1996: *in toto*).

Halaber, elkarte batzuek ere beren lekua izango dute plan horiek onartzekoan. Sindikatuak, mugimendu ekologistak, ikerketa-taldeak, enpresa-taldeak eta

23. Estatuko 1998/10 Legearen 5. art.

adituek osatuko dute hondakinak kudeatzeko baliabideak eta tresnak erabakitzen dituen erakundea²⁴. Hala ere, bere jarduerak ez dauka ondorio loteslerik, iradokizunak edo alegazioak baino ezingo dituztelako aurkeztu.

Kutsaduraren Prebentzio eta Kontrol Legeak ere baimen integratua arautzen du. Horiek autonomia-erkidegoek eman diezazkiekete eskatzen duten enpresei. Azpiegitura eta instalazio handiak eta ingurumenean eragin handia duten instalazioak eraikitzeak eskabidea aurkeztu behar zaio administrazioari. Baimen horrek hondakinak botatzen uzten du muga zehatzen barruan (García Ureta, 2005: 57-221). Autonomia-erkidegoak, eskabidea aztertzerakoan, lurralde-antolamenduaren eta ingurumenaren arteko bateragarritasuna betetzen den egiaztatu dezake (Revuelta, 2003: 57). Udalek ere baimena eskuratzeko prozeduran irizpena eman behar dute, hirigintza-plangintza betetzen den informatzeko²⁵. Txosten horrek ezezkoa ematen badu, autonomia-erkidegoak jarduketak artxibatu ditzake. Beraz, udalaren txostena loteslea da eta prozedura bukatzera eramaten du (Santamaría Arinas, 2007: 31).

4.2.2. Sailkaturiko jarduera-baimenak

Pribatuek edo enpresa publikoek Euskal Ingurumen Legeak (eranskinak) jasotzen duen jarduerari ekin nahi badiote, udalari baimena eskatu behar diote, adieraziz delako jarduerak osasunari eragiten diola edo arriskutsua dela. Ingurumenari dagokion eskumena ukitzen dela-eta, Eusko Jaurlaritzak esku hartu behar du, jarduerari baietza emanez²⁶. Hortaz, Eusko Jaurlaritzaren organoak irizpen loteslea eman behar du. Eskabidea komenigarria ez bada edo araubideari egokitzen ez bazaio, bi aukera ditu: baimenik ez eman edo eskuratzeko baldintzarik ezar diezaioke eskatzen duen pertsona edo enpresari (Lasagabaster, García Ureta eta Lazcano, 2007: 163-201).

Herritarrek ere izango dute alegazioak aurkezteko epea, legeak jendaurreko erakustaldia ezartzen duelako. Izapide horretan haiek proiektua azter dezakete eta iradokizunak bidal diezazkiekete udalari. Udal-teknikariek irizpena eman dezakete, loteslea ez bada ere. Autonomia-erkidegoko osasun-sailak esparru horren araubidea betetzen den egiaztatu behar du. Legeak jasotzen du kasu honetan aldeko txostena beharrezkoa dela. Beraz, lurralde-antolamenduak planak egin arren, beste saileko edo administrazioetako arau eta eskakizun zehatz batzuen menpe dago²⁷.

Eusko Jaurlaritzaren ingurumen-organok baldintza zuzentzaileak ezar ditzake. Horrek esan nahi du, baimena eman aurretik, enpresa behartzen duela eskakizun batzuk betetzera (Domper, 1992: 321). Enpresak bere proiektua zuzentzen

24. Eusko Legebiltzarrak 1998/3 Legearen 70. art.

25. Estatuko 2002/16 Legearen 15. art.

26. Eusko Legebiltzarraren 1998/3 Legearen 55. art.

27. 1998/3 Legearen 58.2 art.

badu eta akatsak desagerrarazten baditu, jarduerari ekin diezaioke. Gainera, ezin da ahaztu lurralde historikoen foru-organismoek txostenak bidali behar dituztela, betiere enpresak jarduera urbanizatutako hiriko lurzoru finkoan kokatu nahi badu²⁸.

4.2.3. *Babestutako natura-eremuak*

Europar Batasunak onartu zuen 2000 Natura Sareak erkidegorako garrantziko lekuak ezartzen ditu. Eremu hauek babeserako eremu berezi edo hegaztiak babesteko eremu berezi bilakatuko dira etorkizunean. Esparru horien kudeaketak eskualdeentzako interesak eta gizarte, kultura eta ekonomiari lotutako eskakizunak hartuko ditu kontuan²⁹. Eremu horiek babestutakoak dira, eta autonomia-erkidegoei dagokie mugak eta babesteko neurriak ezartzea. Hasiera batean, sare horretan agertzen diren eremuek babes berezia izango dute, natura-parkeak ez badira ere. Beraz, lurralde-antolamenduari lotutako politikak eremu horiek errespetatu behar ditu, erabilerak mugatuz (Lazcano, 2007: 77).

Estatuko Ingurumen Ministerioak 2000 Natura Sareari dagozkion lekuak babestu eta kontserbatzeko jarraibideak onartuko ditu. Prozeduran autonomia-erkidegoek parte har dezakete. Jarraibide horiek eremu horietarako plangintza eta kudeaketa baldintzatu eta mugatzen dituzte. Galdera egin dezakegu: zein lekuk dute garrantzi handia edo zein dira babesteko eremu bereziak?

Natur Ondarearen Legeak jasotako irizpideei jarraituz, autonomia-erkidegoek kontserbatzeko eremu berezitzat jo daitezkeen lekuen zerrenda egin behar dute. Proposamenak, habitat motak eta babestu behar diren espezieak argitaratuko dira eta jendaurrean erakutsiko. Ingurumen Ministerioak Europar Batasuneko Batzordeari bidaliko dio zerrenda. Erakunde horrek erkidegoari garrantzi handiko lekuren adierazpena emango dio. Proposamena bidaltzen den unetik babes prebentiboaren erregimen juridikoaren menpe egongo dira. Horrek zera bermatuko du: espezieak eta habitata ez suntsitzea, adierazpen formala eman arte.

Autonomia-erkidegoek eremuari dagozkion muga geografikoak, ukitutako habitatak, espezieak eta babesteko neurriak argitaratuko dituzte aldizkari ofizialean. Europako Batzordeak garrantzi handiko lekuak onartu ondoren, autonomia-erkidegoek kontserbatzeko eremu bereziak adieraziko dituzte. Gehienez, adierazpen hori sei urteren buruan eman behar dute eta natura-errekurtsoen planari atxikiko zaio.

Badirudi eremu berezitzat ezin direla hartu, Europako Batzordeak eman behar duen adierazpena egin arte. Hala ere, legeak berak babesteko behin-behineko neurriak hartzeko aukera ematen die autonomia-erkidegoei. Arazoa da kasu batzuetan autonomia-erkidegoek ez dutela prozedurarik hasi, esparru berezietan

28. 3/1998 Legearen 59.1 art.

29. Estatuko 2007/42 Legearen 41. art. Natur ondare eta biodibertsitateari dagokiona.

edozein jarduketa baimenduz. 2000 Natura Sareak lurralde-antolamenduaren plangintza mugatzen du, lehenik eta behin Europar Zuzenbideak estatuei mugak eta baldintzak aurreikusteko beharrak ezartzen dizkielako (Lazcano, 2007: 82); bigarrenik, autonomia-erkidegoek prozedura hasita, behin-behineko neurriak har ditzaketelako, lurzoruen erabilera zehatzak debekatuz. Kontuan hartu behar da Natur Ondarearen Legeak lur-eremu motak ezartzen dituela. Irizpide horiei jarraituz, autonomia-erkidegoek muga geografikoak zehazten dituzte³⁰.

Kontserbatzeko eremu berezietan gauza daitezkeen erabilerak eta jarduketei ekiteko baldintzak jasoko dituzte planek edo arauak. Eremu horiek babesteko neurrien artean kontratu figurak sartzen ditu legeak. Euskadiko legeak adierazten duen bezala, errekurtsoen ordenazio-planak edo kudeaketa- eta erabilera-planak onartu daitezke³¹. Horiek sortzeko eskumena autonomia-erkidegoei dagokie, baina eremu horien muga eta legeak ezarritako irizpideei kasu egin behar zaie.

4.3. LURRALDE-ANTOLAMENDUA ETA HIRIGINTZA

Nahiz eta lurralde-antolamenduari dagozkion planek udalak proposaturiko hirigintza-planak mugatu, Euskal Autonomia Erkidegoak udalak onartzen duen tresnak lurralde-antolamenduaren planak betetzen dituela zaindu eta egiaztatu behar du. Horretarako, Lurzoruaeren Legeak udalen eta erkidegoen arteko koordinazio-tresnak ezarri ditu. Adibidez, udalak plan partziala edo plan orokorra onartu aurretik, erkidegoko edo lurralde historikoko iritzia jaso behar du. Prozeduran ematen du administrazio haiek planei baimena eman behar dietela.

Hirigintza-planeamendua onartuko delako adierazpena eman ondoren, Eusko Jaurlaritzari eta dagokion foru-aldundiaren organoei irizpena eskatuko zaie. Lurralde historikoko organoei ondare kulturean, babes zibilean eta ingurumenean eskumenak aitortzen zaizkie. Txostenak honako gai hau aztertu behar du: planetik erator daitezkeen arriskuak eta ingurumenaren inguruko eraginak. Irizpena arrazoitu egin behar da irizpide tekniko eta juridikoei begira³².

Udalak behin-behinekoz onartzen badu, Euskal Lurralde-antolamenduaren Batzordeari jakinaraziko dio, irizpena eman ahal izateko. Lurralde-antolamenduari lotutako tresnak eta hirigintza-planeamendua bateragarriak diren aztertuko du erakunde horrek eman beharreko txostenak. Legeak koordinazio-baliabidea ezartzen du, udaleko plangintza udalaz gaindiko tresnei egokitzen zaiela egiaztatzeko xedez (Lasagabaster eta Lazcano, 2006: 38). Horretan sartzen dira esparru zehatzetan onartu diren planak, plan sektorialak kasu. Gainera, batzordeak emandako irizpena loteslea da kasu horretan³³.

30. 2007/42 Legearen 42. art.

31. Eusko Legebiltzarraren 1998/3 Legearen 88. art.

32. Eusko Legebiltzarraren 2006/2 Legearen 47.art.

33. 2006/2 Legearen 91.2 art.

Udalek behin betiko onartzen dute plana. Hala ere, 7.000 biztanle baino gutxiagoko udalen hirigintza-planak onartzeko eskumena lurralde historikoei dagokie, Lurralde-antolamenduaren Batzordeak aurretiazko txostena emanaz.

Udalak edo aldundiak zatikako onarpena eman dezakete, betiere Euskal Lurralde-antolamenduaren Batzordearen irizpenak planaren zatiren bat ukitzen duenean. Batzordeak emandako txostenak eremu zehatzei eragin behar die, eta plana beste eremuetan aplikagarria izango da.

Plan partzialei dagokienez, foru-aldundiak behin betiko onartzen du plana, udalerriak 3.000 baino biztanle gutxiago dituenan. Euskal Lurralde-antolamenduaren Batzordeak aldeko irizpena eman behar du, plan partzialak onartzeko. Zatiak ontzat eman daitezke, hirigintza-planeamenduak koherentzia galtzen ez badu edo plan orokorraren funtsezko elementuak ukitzen ez baditu. Bestelako kasuetan, plan partziala onartzeko prozedurak berriro hasi behar ditu (Tolosa, 2006: 25).

4.4. ADMINISTRAZIOEN ARTEKO ELKARLANA: KOORDINAZIO-PRINTZIPIOA

Administrazio ezberdinek eskumenak lurralde berean eta gai berari buruz egikaritzen dituztenean, beren jarduketak koordinatu behar dituzte modu koherentean. Adibidez, hirigintza-plana onartzen denean, lurzoruen erabilerak arautzen dira, baina ezin dira ahaztu eremu horretan beste administrazio batzuek esku hartzen dutela, beren eskumenak baliatuz (Linde, 1981: 32). Horrela, kostaldeak, ibaiak eta paisaiak udalak duen eskumen-eremutik kanpoko gaiak dira. Beste administrazio batzuei dagokie eskumen horiek egikaritzea. Lehen aipatu bezala, kostaldeetan Estatuko Administrazioak baditu eskumen eksklusiboak (Jiménez Blanco, 1985: 63). Beraz, udalak plana onartu aurretik, estatuak ezarritako araubidea hartu behar du kontuan. Araubideak koordinazio-baliabideak jaso ditu, administrazioek kontraesanik saihesteko (Alberti, 1992: 52).

Dena dela, praktikan baliabide haiek erabiltzeak zailtasunak agertzen ditu. Administrazioen arteko koordinazio-kulturarik ez da islatzen, eta sektore eta erakunde ezberdinek parte hartzeko ohiturarik eza ikusten da (Santamaría Pastor, 2006: 456). Doktrinaren arabera, lankidetzeta edo kooperazioaren kontrako kontzeptua omen da koordinazioa. Koordinazioa gauzatzean administrazioek maila berdinean ez dute jarduten, erakunderen bat zaindu edo kontrolatzeaz arduratzen baita. Haren xedea hauex da: prozesuan parte hartzen duten administrazioek modu koherentean arautu edo planak onartzea.

Erakunde autonomiadunek erabili behar dituzte koordinazio-tresnak, hau da, eskumen propioak egikari ditzakete esparru zehatzean. Horrek esan nahi du koordinazioak ez daramala ahalmen bakarra baliatzera, beraien arteko bateragarritasuna eta koherentzia baizik (Suay, 1991: 112). Administrazio-ahalmenak

egikaritzeak eremu publikoko erabakiak hartzeko adostasunera iristera behartzen du. Ekintza komunak burutzeko bideak ituntzea da koordinazioa. Doktrina hierarkia-printzipioari lotutako kontzeptuaren alde agertzen bada ere, koordinazioa da, azken finean, administrazio-jarduera batzeko helburua lortzeko teknika.

Konstituzio Auzitegiak koordinazio-printzipioa aplikatu du, estatuaren eta autonomia-erkidegoen arteko gatazkak ebazteko xedez³⁴. Gai batzuetan estatuak esku har dezake bere eskumenak egikaritzean, Konstituzioak ez baitizkio eskumen-eremu zorrotzak eta itxiak aitortu. Koordinazioak kontuan hartu behar du eskumena beste administrazio batzuek eremu eta gai berdinetan egikari ditzaketela³⁵.

Estatuak onartutako legedia exekutatzeko eskumena egoki dakieke autonomia-erkidegoei. Legedi hori betearazteko tresna guztiak baliatu behar ditu (Menendez, 1993: *in toto*). Hala ere, estatuak emandako araubidea betetzen den egiaztatzeko, estatuak berak ere esku hartu behar du³⁶. Autonomia-erkidegoen eskumenak errespetatu behar ditu. Kooperazio edo lankidetzak kontzeptuak zentzu horretatik gertuago daude (Menéndez Rexach, 1992: 240).

Estatuak eta autonomia-erkidegoek elkarri laguntzeko beharrak ezartzen ditu Konstituzio Auzitegiak, autonomia-erkidegoek estatuko legedia exekutatzen dutenean. Behar horiek intentsiboagoak dira, estatuak ezin baitu bere erantzukizuna ukatu, berak onartutako araudia interpretatu eta aplikatzeko orduan³⁷. Koordinazioaren kontzeptu horretan oinarritzen da lan hau.

Honako hauek dira koordinazio-teknikak:

- a. Eskumen eskusiboa duen erakundea. Honek aldeko txostena eman behar du proposatutako jarduketaren gainean (Santamaría Pastor, 2006: 557).
- b. Edozein erakundek ekiten dien jarduketak edo gai bati buruzko kontu batzuk ukitzen baditu, haiek ezingo dute beste erakunde batzuen eskumena deuseztatu. Kasu hauetan erakundeak derrigorrezko irizpena eman lezake, baina ez litzateke loteslea izango. Horrek esan nahi du txosten horrek ez diola eskumenaren edukiari eragingo.
- c. Plana onartu edo edozein jardueraren baimena emateko eskumena duen administrazioak berariaz beste erakunde batzuei zenbait gairen inguruko aholkuak edo laguntza eskatzea erabakitzen duen kasuetan. Derrigorrezkoak eta ez-lotesleak ez diren irizpenak jasoko lituzke administrazio horrek (Suay, 1991: 174). Berak nahi badu, irizpenak eskatuko dizkie. Beraz, legegintzarako testuetan ez da jasotzen. Legedi sektorialak lehenengo bi motak baino ez ditu aurreikusten.

34. EK 103.1 art.

35. KAEk 1989/103,1990/133 eta 1991/45.

36. KAE 1989/103 eta 1998/40.

37. KAEk 1982/18,1990/133 eta 1991/45.

Planak, proiektuak eta programak onartzekotan, doktrinak erakunde ezberdinek parte hartzeko zenbait baliabide baztertu ditu. Koordinazio-tresnatzat ez dute hartu, baizik eta itun-formulak, lankidetzak eta partaidetza antzeko figurak direla ulertu dute egileek. Lurzoru eta lurralde-antolamenduari lotutako jarduketak edo planak onartzeko eskumen-eremua mugatu eta zehazteko xedez, erakundeek akordioak sinatzen dituzte. Lurralde-antolamenduari dagokion legedian ezartzen ez badira ere, teoriarik administrazioen arteko lankidetzak edo kooperazio-tekniketan oinarritzen dira.

Euskal Ingurumen Legearen arabera, ingurumen-errekurtsoak kudeatzeko eskumena aitortua duten herri-administrazioek errekurtso horien erabilera-eskubideak dituztenekin erantzukizun-mugak ados ditzakete. Ingurumenari arriskuak sor diezazkizoketen erakunde eta enprekin sinatu daitezke akordio horiek. Halaber, erantzuleak gauzatzen dituzten babes, prebentzio eta berritzeko ekintzak itundu daitezke, erantzukizun-mugak murriztea dakartenean³⁸.

4.5. LURRALDE-ANTOLAMENDUA ETA PARTE HARTZEKO ESKUBIDEAK

Aarhus Itunak³⁹, 2004an estatuak onartuak, eta Europar Batasuneko Direktibek ingurumenari lotutako prozeduretan parte hartzeko bermeak ezarri zituzten. Lurralde-antolamenduari dagokion plangintzak, ingurumenari eragiten dion neurrian —lurzoruen erabilerari kasu—, arau haiek jasotako eskubideak aitortu beharko ditu. Ingurumenari buruzko informazioa eskuratzeko eskubideak aitortzen dizkio edozein herritarri. Modu eraginkorrean parte hartzekotan, datuak eskuratu eta aztertu behar dira.

4.5.1. Informazioa eskuratzeko eskubidea

Estatuko legeak Europar Batasuneko araudia garatzen du, eskubidearen gaineko zehaztasunak jasoz. Honako kontu hauek ezartzen ditu: eskubidea egikaritzeko aukera duten pertsonak; informazioa emateko obligazioa bete behar duten pertsona fisiko edo juridikoak; zein datu entrega dezakeen beharra bete behar duenak; administrazioak argitaratu behar duen informazioa; eta, azkenik, administrazioak eskubideari lotutako beharrak, laguntza emateko beharra, kasu (Cubero, Iturribarria eta Lasagabaster, 2009: 13-27).

- Nortzuek egikari dezakete eskubidea? Edozein pertsonak, interesdunak ez diren arren. Beraz, interes hutsa duten pertsona fisiko edo juridikoek baliatu dezakete.

38. Eusko Legebiltzarraren 1998/3 Legearen 88. art.

39. 1998ko ekainaren 25ean onartutako Ituna, 2004ko abenduaren 15ean berretsitako tresna. Estatuko Aldizkari Ofizialeko 40. zenbakia, 2005eko otsailaren 16an.

- Nortzuek eman behar dute informazioa? Herri-administrazioek, merkataritza-ganberek, eta ingurumenari lotutako zerbitzuak eskaintzen dituzten pertsona juridiko pribatuek. Kasu honetan, eskatutako datuak entregatzen ez badituzte, administrazioak behartu ditzake. Agindua ez betetzeak hertsatzeko isunak ezartzea ekar dezake .
- Zer-nolako informazioa entregatu behar zaie herritarrei?
 - Ingurumenaren elementu fisikoen inguruko informazioa: lurzorua, atmosfera, itsasoa, urak.
 - Plan, arau edo programei dagozkien proiektuak.
 - Ingurumenari efektuak sor diezazkioketen faktoreei buruzko informazioa: irradiazioak, zarata, hondakinak, isurketak.
 - Ingurumenari eragiten dion edozein jarduketa-proiektu: baimenak, lanen emakidak eta lanen proiektuak.
 - Ingurumenaren egoera aztertzen duten txostenak.
- Zein informazio argitaratu behar du administrazioak?
 - Plan edo arauaren gaineko proiektua eta behin betiko onarpena.
 - Informazioa dagoen administrazioa edo lekuak.
 - Informazioa eskuratzeko prozedura-gida.
 - Ingurumenari lotutako informazioa, memoriak edo txostenak.
 - Informazioa eskuratzeko laguntzarako lekuak.
- Informazio-eskubidearen inguruko beste behar batzuk bete behar ditu administrazioak:
 - Laguntza juridikoa emateko beharra.
 - Herritarrek aurkeztutako zalantzak argitzeko beharra.
 - Zein administraziok daukan eskatutako informazioa adierazteko beharra.

Legeak informazio-eskubidea egikaritzeko salbuespenak jaso ditu. Eskatutako informazioak sekretu komertziala edo industrial, datu-babesa, babes judiziala, intimitatea edo defentsa nazionala ukitzen dituenean, administrazioak ebazpen arrazoitua eman behar du, eskaera ezetsiz (Cubero, 2008: 143).

Administrazioak hilabeteko epean edo, informazioa eskuratzeko zailtasun bereziak gertatzen badira, bi hilabeteko epean eskatzaileari erantzunik ematen ez badio, herritarrek erreklamazioa aurkez dezake. Hiru hilabeteko epean erantzuten ez badu, administrazioari prestazioa galda diezaioke jurisdikzioaren bidez (Jordano, 2008: 117).

4.5.2. Planak onartzeko prozeduretan parte hartzeko eskubidea

Gai honetan estatuko legeak ezarri duen bermea plan zehatz batzuei baino ez zaie aplikatzen, adibidez, hondakinen inguruko planetan edo keak botatzeko planetan (Lozano, 2008: 199). Dena dela, lurralde-antolamenduari lotutako planak onartzeko prozeduretan parte hartzeko eskubideak ez ditu aitortzen legeak. Dena den, Europar Batasuneko legediak urratsak edo eskakizunak bereizten ditu (Razquin eta Ruiz de Apodaca, 2007: *in toto*):

- Arau edo planak onartzeko prozeduretan une lasterretan parte hartzeko eskubidea.
- Arau edo planen proiektua argitaratu behar du administrazioak.
- Administrazioak herritarrei laguntza eman behar die prozeduretan parte hartzeko. Administrazioak adierazi behar die zein lekutan, zertan datzan prozedura eta nola parte har dezaketen herritarrek.
- Administrazioak herritarrei alegazioak aurkezteko aukera eman behar die. Alegazio horietatik aldentzen bada, administrazioak arrazoiak eman behar dizkie.
- Plana edo araua onartzeko orduan, alegazioak, iradokizunak eta aholkuak ahalik eta neurri handienean hartu beharko ditu kontuan administrazioak.
- Plana edo araua behin onartuta, parte-hartzearen emaitzak argitaratu behar ditu administrazioak.
- Parte hartzeko eskubideak bortxatuz gero, plana edo araua aurkaratu dezake herritarrek, araudiak ezarritako errekursoak jarritz.

Lurralde-antolamenduari dagozkion planak onartzeko prozeduretan ingurumen-organoak ebaluazioa egin behar du, adieraziz nola eragiten dion proiektuak ingurumenari. Ebaluazio-prozeduran alegazioak aurkezteko izapidea jaso du Euskal Autonomia Erkidegoko dekretuak.

4.5.3. Lurralde-antolamenduaren plangintza eta parte-hartzea: *Planen Ebaluazioaren Euskal Dekretua*

Plana osatzen duten gainerako dokumentuekin batera, indarrean dagoen legeriak dagokion planaren tramitaziorako ezartzen dituen jendaurreko informazioa, entzunaldia eta txostenen izapideak gainditu beharko ditu lehen faseetatik⁴⁰.

Planaren tramitazio-prozeduran jendaurreko erakustaldia aurreikusita ez badago, tramitazio horretaz arduratzen den organoak gutxienez 30 eguneko epean jendaurrean jarriko du plana, ingurumenaren gaineko eraginaren baterako ebaluazio-azterketarekin batera. Planaren dokumentuetan aldaketarik badago, ingurume-

40. Eusko Jaurlaritzak onarturiko 2003/183 7.2 art.

naren gaineko eraginik dagoela ondorioztatzen bada, ebaluazio-azterketan inpaktu horren edukia jasoko da eta irtenbideak proposatuko ditu plana aurrera eramateko.

Plana behin betiko onartzeko eskumena duen organoak kontuan hartu behar du ingurumenaren gaineko eraginari buruzko txostena. Horretarako, jendeak oro har ulertzeko moduko adierazpen zehatz bat idatziko du, plan edo programan ingurumenari dagozkion alderdiak nola sartu diren eta honako alderdiak aintzat nola hartu diren laburbilduz⁴¹:

- a. Ingurumenaren gaineko eraginaren ebaluazio-azterketa.
- b. Autonomia-erkidegoko ingurumen-organoak edo Lurralde Historikoetako foru-organoak landutako ingurumenaren gaineko eraginari buruzko txostena.
- c. Prozesuak eragiten dion edo prozesuan interesa duen jendeak aurkeztutako ingurumenaren alorreko oharra eta alegazioak.

Beraz, aztertu behar da ea Euskadiko dekretua parte-hartzeari buruzko araubidearekin bat datorren. Hasierako urratsetatik entzunaldia jasotzen da, proiektua argitaratuz. Dena dela, ez da aurreikusten parte hartzeko prozedurari buruzko informazioa emateko beharrik. Erabakia hartzeko fasean, goian aipatu bezala, parte-hartzearen emaitzak argitaratu behar dira, eta plana onartzeko eskumena duen organoak ingurumen-ebaluazioak adierazten duena hartu behar du kontuan.

4.6. ONDORIOAK

Lehenik, lurralde-antolamenduari dagozkion arauak eta planek ingurumena arautzen duten tresnei kasu egin behar diete. Europar Batasunak onartutako 2000 Natura Sarea barneko edozein esparruri aplikatu behar zaio, autonomia-erkidegoek esku hartzen dutenetan barne. Nahiz eta Euskal Autonomia Erkidegoak eremu batzuk ez zehaztu, Europako erakundeek ezarritako irizpideak bete behar ditu edozein administrazioek lurralde-antolamenduari lotutako arauak onartzerakoan.

Bigarrenik, lurralde-antolamenduaren eta hirigintzaren arteko harremanetan udalek, foru-aldundiek eta autonomia-erkidegoko administrazioak praktikan jarduteko modua aztertu behar da. Legeak Lurralde-antolamenduaren Batzordeak emandako irizpen lotesleak ezartzen baditu ere, udalek burututako jarduketa guztiak ez dira gainbegirutzen, eta alderdi guztien adostasunari esker lurralde-antolamenduari dagozkion tresnak hausteko aukera ematen diete norbanako pribatuei. Gainera, administrazioa alderdi politikoen joeraren menpe egoten da. Administrazio bakoitzean alderdi ezberdinek agintzen badute, zaila izango da jardutea modu koherentean.

41. 2003/183 Dekretuaren 14.art.

Hirugarrenik, administrazioek koordinatzeko ohiturarik ez dute, itunak eta adostasunak baztertuz. Horrek lurralde-antolamenduari lotutako arauak betearazteari eragiten dio. Alderdi politikoek interes ezberdinak babesten dituzten neurrian, plangintzek jasotzen dituzten erabakiak ez dira bateragarriak izango. Hortaz, edozein gaitan adostasunetara heltzeak ere badarama horiek betetzeko borondatea gauzatzera, planifikazioa modu koherentean eta epe luzera onartu nahi badute.

Laugarrenik, herritarren iritzia eta borondatea lurralde-antolamenduari dagozkion tresnetan agertu behar da nolabait. Aarhus itunean aitortzen diren bermeak zabalak badira ere, badirudi parte hartzeko izapidea urrats formalak baino ez dela. Administrazioak plangintzari dagokion erabakia hartzeko orduan, ahalik eta neurri handienean kasu egin behar zaie herritarrek aurkeztutako alegazioei. Dena dela, ikuspuntu juridikotik oraindik ez da arautu nola balioetsi edo neurtu behar dituen administrazioak herritarren nahiak. Adibidez, ez da garatu norbanakoen borondatea azaltzen duen baliabide garrantzitsuenetako bat, erreferenduma kasu. Bestalde, prozeduretan izapidetzen diren jendaurreko erakustaldiek epe laburrak izaten dituzte datu kopuru handia aztertzeke. Praktikari begira, ikus daitekeenez, urrats formalak betetzea ezin daiteke nahikoa izan erabakietan modu eraginkorrean parte hartzeko.

Azkenik, gaur lurralde-antolamenduan sortzen diren erronkek erabakiak hartzeko prozedurarekin zerikusi handia dute. Alde batetik, eragindako administrazioen arteko harremanak eta itunak suspertu behar dira; bestetik, administrazioak onartzen duen arauak edo planak herritarren borondatean oinarritu behar dira. Alde horiek guztiek prozesu bereberean parte hartu eta eragina izan behar dute. Lurralde-antolamenduaren planak aldatzeko asmoa agertzen bada, proiektuak jorratu aurretik, esparru horietako norbanako guztiei dei egin beharko zaie, eta eztabaidatu ostean, adostasunetara iritsi behar dute.

4.7. BIBLIOGRAFIA

- Albertí Rovira, E. (1992): “La coordinación entre el Estado y las Comunidades Autónomas”, *Documentación Administrativa*, 230-231, 49 eta hur.
- Cubero Marcos, J. I. (2008): “Excepciones al derecho de acceso a la información en materia medioambiental”, in Batzuen Artean, *Examen de la nueva Ley de Acceso a la Información, Participación Pública y Acceso a la Justicia en materia de Medio Ambiente*, Consejo General del Poder Judicial, Madril, 143-168.
- Cubero Marcos, J.I.; Iturribarria Ruiz, M. eta Lasagabaster Herrarte, I. (2009): *Informazioa eskuratzea, parte-hartzea eta epaitegietara jotzea ingurumen arloan*, Eusko Jaurlaritza, Gasteiz.
- Domper Ferrando, J. (1992): *El Medio Ambiente y la Intervención Administrativa en las Actividades Clasificadas*, Cívitas, Madril.

- García Ureta, A. (2001): “Plan de ordenación de los recursos naturales y distribución competencial. Comentario a la Sentencia del Tribunal Constitucional 306/2000, de 12 de diciembre”, *Revista Vasca de Administración Pública*, **60**, 215-237.
- , (2005): “El control integrado de la contaminación”, in Batzuen Artean, *Estudios de Derecho Ambiental Europeo*, Lete, Bilbo, 157-223.
- Jiménez-Blanco, A. (1985): *Las Relaciones de Funcionamiento entre el Poder Central y los Entes Territoriales: Supervisión, Solidaridad, Coordinación*, Madril.
- Jordano Fraga, J. (2008): “Análisis de la Ley 27/2006 en cuanto al acceso a la justicia, en especial, el principio de legitimación en los contenciosos ambientales”, in Batzuen Artean, *Examen de la Nueva Ley de Acceso a la Información, Participación Pública y Acceso a la Justicia en materia de medio ambiente*, Consejo General del Poder Judicial, Madril.
- Lasagabaster Herrarte, I.; García Ureta, A. eta Lazcano Brotóns, I. (2007): *Derecho Ambiental. Parte General*, 2. ed., Lete, Bilbo.
- Lasagabaster Herrarte, I. eta Lazcano Brotóns, I. (1999): *Régimen Jurídico de la Ordenación del Territorio de Euskal Herria*, IVAP, Oñati.
- Lazcano Brotóns, I. (2007): “Espacios naturales protegidos”, in I. Lasagabaster (zuz.), *Derecho Ambiental. Parte Especial I*, Lete, Bilbo, 62-80.
- Linde Paniagua, E. (1981): *La Coordinación de las Administraciones Públicas en la Constitución de 1978*, Madril.
- Lozano Cutanda, B. (2008): “Análisis general de la Ley 27/2006, de acceso a la Información, participación pública y acceso a la justicia en materia de medio ambiente”, in Batzuen Artean, *Examen de la nueva Ley de Acceso a la Información, Participación Pública y Acceso a la Justicia en materia de Medio Ambiente*, Consejo General del Poder Judicial, Madril.
- Menéndez, P. (1993): *Las Potestades Administrativas de Dirección y Coordinación Territorial*, Madril.
- Menéndez Rexach, A. (1992): “Coordinación de la ordenación del territorio con políticas sectoriales que inciden sobre el medio físico”, *Documentación Administrativa*, 230-231, 229-296.
- Mediavilla Cabo, J. V. (2002): *El Régimen Jurídico de los Planes de Ordenación de los Recursos Naturales*, Montecorvo, Madril.
- Razquin Lizarraga, J.A. eta Ruiz de Apodaca Espinosa, A. (2007): *Información, Participación y Justicia en materia de Medio Ambiente*, Thomson, Aranzadi, Madril.
- Revuelta Pérez, I. (2003): *El Control Integrado de la Contaminación en el Derecho español*, Marcial Pons, Madril.
- Santamaría Arinas, R. J. (1996): *Administración Pública y Prevención Ambiental: el Régimen Jurídico de la Producción de Residuos Peligrosos*, IVAP, Oñati.

- , (2007): “Residuos”, in I. Lasagabaster (zuz.), *Derecho Ambiental, Parte Especial II*, Lete, Bilbo.
- Santamaría Pastor, J.A. (2006): *Principios de Derecho Administrativo*, CEURA, Madril.
- Suay Rincón, J. (1991): “La competencia de coordinación”, in R. Gómez-Ferrer Morant (arg.), *La Provincia en el Sistema Constitucional*, Madril, 169 eta hur.
- Tolosa Tribiño, C. (2006): *El Uso del Suelo: Planeamiento Urbanístico e Intervención Administrativa*, Iruñea.

5. Kontraurbanizazioa Euskal Autonomia Erkidegoan: lurralde-antolamendu orekaturako arazoa

Roberto Torres Elizburu,

Geografia, Aurrehistoria eta Arkeologia Saila, Euskal Herriko Unibertsitatea

5.1. KONTRAURBANIZAZIOA: HITZAREN SORRERA ETA KONTZEPTUALIZAZIOAREN GORABEHERAK

Kontraurbanizazio termino berezi hau ingeleseko *counterurbanization* hitzaren itzulpena da. Hitza, ingeleseko jatorrizko bertsioan 1976. urtean Berry demografoak erabili zuen lehenengo aldiz Estatu Batuetan antzemandako populazio-mugimendu berriak izendatzeko. Urte horietako migrazio-estatistikak ikusita, populazioaren mugimenduetan tendentzia-aldaketa bat somatu zuen, zeinak aurreko hamarkadetakoekin konparatuta kontrako zentzua zuen. Ordura arte landa-espazioetatik eremu metropolitanoetaraino zentzua zuen migrazioa nagusi bazen ere (landa-exodoa), orduantxe hirietatik atera eta landa-eremuetara abiatzen zen populazio-korronte berria agertzen hasi zen. Lehengo prozesua urbanizazio edo hiritarpen izenaz ezagutzen zenez, prozesu berriari kontraurbanizazio izena eman zion aurrekoarekiko haustura edo kontrako zentzua azpimarratzeko.

Hurrengo urteetan industrializazio goiztiarra izan zuten herrialde garatu gehienetan antzeko fenomenoak antzematen hasi ziren; dentsitate handiko hirialdeetan populazio-hazkuntza ahuldu edo zentzu negatiboa hartzen zuen bitartean, inguruetako herri eta hiri txikietan populazio-hazkundeak nabarmenduz joan ziren. Beste era batean adierazita, populazioaren deskonzentrazio-prozesu bat gertatzen hasi zen, ziklo ekonomikoaren aldaketarekin harremanetan omen zegoena: aldi industrialean zehar populazio zein jarduera ekonomikoen konzentrazio espaziala nagusitu zen bitartean, aldi postindustrialari populazio zein jardueren deskonzentrazioa zegokion. Aurreko hamarkadetako landa-exodoak faktore ekonomikoekin harreman handia zuen, baina egoera berri honetan eragiten duten faktoreak desberdinak dira: familien ahalmen ekonomikoaren handitzea, garraiobide zein telekomunikabideen garapena, hiri-lurzoruairen prezioaren garestitzea, baita hainbat faktore psikosozial ere (landa-esparruen birbalarizazioa, adosatu edo eraikin atxikien moda...).

Kontraurbanizazio-prozesu honek, herrialde eta eskualde bakoitzaren ezaugarrien arabera forma berezia hartuz, 80-90eko hamarkadatik aurrera Mendebaleko Europako herrialde gehienetan populazioaren barne-mugimenduak gidatu ditu.

Hortaz, ikertzaile askorentzat ikerketa-arlo berria bilakatu eta gaiaren inguruko liburu, tesi eta artikulua ugari argitaratu atera dira. Eztabaida eta arazo kontzeptual ugari egon ziren fenomenoari izen egokia emateko orduan, batzuek kontraurbanizazio hitzari uko egiten zioten, eta antzeko prozesuak edota haien ondorioak izendatzeko termino berriak proposatu zituzten: desurbanizazioa, rururbanizazioa, periurbanizazioa, hiritarpen difusoa... Gaur egun izendatzeko formaren inguruan nahaste handia dago, nahiz eta zenbait autorek termino bakoitzaren hedadura kontzeptuala mugatu eta esanahi zehatza aurkitzeko egin dituzten ahaleginak handiak izan.

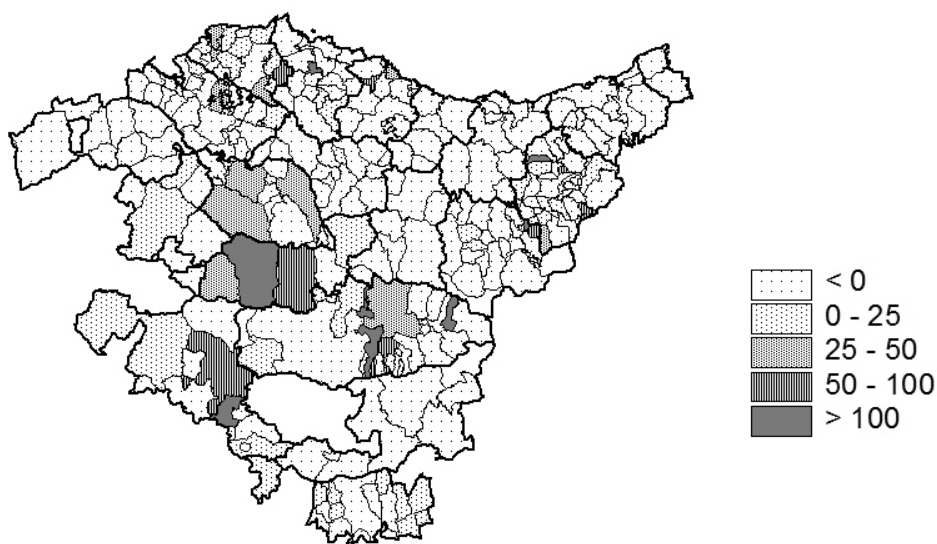
Fenomenoa izendatzeko moduaren inguruko eztabaidak aparte utzita, demografo zein geografo hauen helburua prozesu berriaren ezaugarriak arakatzea izan da: faktoreak eta kausak, protagonistak identifikatu (gazteak, klase ertainak, jubilatutako...), materializazio formak ikertu, eta lurraldearen gain eta gizartearen gain eragindako aldaketak ezagutu eta baloratu. Aurrerago, lurralde-antolamendu orekaturako kontuan hartu beharreko funtsezko prozesua dela ohartu egingo dira, batez ere dentsitate handiko eskualdeetan. Hasieran berronek demografiko hau positiboa iruditu arren, denbora aurrera joan ahala eta fenomenoaren areagotzean, kontraurbanizazioak afektaturiko lurraldeetan eta komunitateetan hainbat desoreka eta gatazka agertuko dira.

5.2. KONTRAURBANIZIO-PROZESUAREN EZAUGARRIAK EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOAN

Euskal Autonomia Erkidegoa (EAE) ez da prozesu honen eraginatik kanpo geratu, 90eko hamarkadaz geroztik Populazio Zentsuek eta Erroldek argi uzten dutelako eremu industrializatuenak populazioa galduz joan direla. Aldi berean, udalerri txiki askok hazkunde nabarmenak izan dituzte, bai populazio kopuruan bai etxebizitza kopuruan ere. Kontraurbanizazioaren fenomenoak herrialde garatu gehienetan eragina izan badu ere, haren materializazio espaziala eta gainerako ezaugarriak lurraldearen ezaugarriek baldintzatzen dituzte. Horrela izanda, ez dugu ahaztu behar EAE eskualde txikia eta oso hiritartua dela, populazio-dentsitate handia, garapen ekonomiko maila altua, garraio-sare trinkoa duela... faktore hauek guztiek erraztu egiten dute hirietan bizi den populazio-sektore baten nahia: hiri-esparru kongestionatuak utzi inguruko landa-espazioan etxebizitza birkokatzeke.

1. mapak irudikatzen du 1991 eta 2006 urteen artean EAEko udalerriek izan duten hazkunde demografikoaren intentsitatea eta haren banaketa espaziala. Hazkunde portzentual altuenak ezagutu dituzten udalerriak Gasteiz inguruan, Bizkaiko Plentzia-Mungia eta Arratia-Nerbioi eskualdeetan eta Gipuzkoako Tolosaldean kokatzen dira. Horietatik gehienak populazio eskaseko udalerriak dira, hiritatik gertu edo ondo konektatuta daudenak. Bestalde, industrializazio zaharreneko udalerri populatuenetan, 80ko hamarkada arte etengabeko hazkundeak zituzten haietan, populazio-galerak gertatu dira: Bilboko Ezkerraldean, Durangaldean,

Donostialdean, Deba Garaian... Datu hauek argi eta garbi erakusten dute EAEn azken hamarkada eta erdian zehar hazkunde inportanteena udalerri txikietan gertatu dela, hiri handien inguruko landa-espazioetan: kontraurbanizazio-prozesua gertatu da.

5.1. mapa. Populazioaren hazkunde portzentuala 1991-2006.
Iturria: Eustat. Norberak egina.

Populazioaren hazkundera bi osagaik eratzen dute, mugimendu naturalak eta migrazio-mugimenduak. Horrela, 5.1. taulan osagai biek populazioaren hazkunderaren urteko batez besteko tasan nola eragiten duten antzeman daiteke. Landa-eremu periferikoetan saldo naturala negatiboa da populazioa oso zaharkituta dagoelako eta adin ugalkorrean dauden gazteak gutxi direlako. Baina azpimarratu beharra dago orain dela urte gutxi arte saldo negatiboa zuten beste eskualde batzuk saldo positiboak izaten hasi direla kontzaurbanizazioari esker (Gorbeialdea, Plentzia-Mungia, Tolosaldea), prozesu honen protagonistak neurri handi batean maila ekonomiko ertain-altua duten bikote gazteak izan direlako.

Baina ezaugarriak nabarmenena migrazio-saldoetan dago: zeinu positiboa erakusten dute landa-izaera duten eskualde gehienetan, orain dela hamarkada eskas bat arte saldo negatiboak besterik ezagutzen ez zuten haietan hain zuzen ere. Migrazioen portaera hau bi arrazoi hauetan bilatu behar dugu: alde batetik, hirietatik landa-espazioetara joaten diren familiak ingurumen, paisaia eta etxebizitza hobe baten bila joan direlako, eta bestetik, lehen hirietara gehienbat lan bila zihoazen atzerritarrak herri txikietara ere ailegatzen hasi direlako.

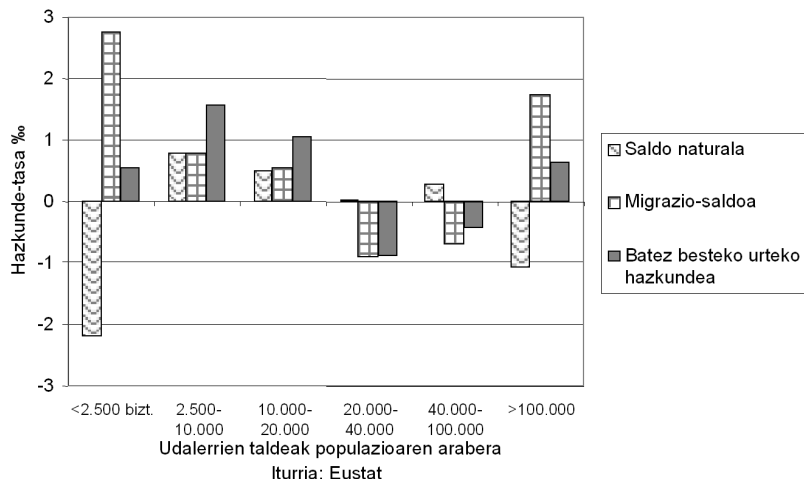
Eskualdeak	Saldo naturala (‰)	Migrazio-saldoa (‰)	Batez besteko urteko hazkunde-tasa (‰)
Arabako Ibarrak	-3,67	9,97	6,30
Arabako Lautada	1,43	4,39	5,82
Arabako Mendialdea	-6,90	3,49	-3,41
Arratia-Nerbioi	-2,44	1,91	-0,54
Bidasoa Beherea	1,62	1,47	3,10
Bilbo Handia	-1,06	0,06	-1,00
Deba Beherea	-2,17	-0,64	-2,81
Deba Garaia	-0,48	0,08	-0,40
Donostialdea	-0,10	-0,28	-0,38
Durangaldea	1,01	0,12	1,13
Enkartzioak	-3,73	1,77	-1,96
Arabako Errioxa	-2,80	8,94	6,13
Gernika-Bermeo	-3,44	2,35	-1,09
Goierni	0,65	0,41	1,05
Gorbeialdea	1,28	3,17	4,45
Kantauri Arabarra	0,20	-0,04	0,16
Markina-Ondarroa	-2,35	2,29	-0,06
Plentzia-Mungia	2,48	2,71	5,19
Tolosaldea	0,51	0,80	1,31
Urola-Kostaldea	2,22	1,83	4,05

Iturria: Eustat. Norberak egina.

5.1. taula. Urteko batez besteko hazkunde-tasa eta haren osagaiak (1991-2006).

Baina kontraurbanizazioaren irudirik argiena agian, 5.1. grafikoak ematen digu: bertan EAEko udalerriak beren populazioaren tamainaren arabera taldetan antolatu dira, talde bakoitzaren joera bereizteko. Argi eta garbi ikusten da 20.000-100.000 biztanle artean duten udalerriek galera demografikoak jasan dituztela migrazioak direla-eta, galdu egin dute jadanik industrializazio-garaian zuten erakargarritasuna. 20.000 biztanle baino gutxiagoko udalerriek, ordea, hazkunde nabarmena ezagutu dute; talde honetan oso deigarria da 2.500 biztanle baino gutxiagoko udalerrien kasua. Hauek hazkunde-tasa handiegia ez dute saldo naturala oraindik negatiboa dutelako, baina migrazio-saldoa ikaragarri altua da, neurri handi batean udalerrri txiki hauek izan direlako udalerrri dentso eta industrializatuenetatik ateratako populazioa hartuz joan direnak. Kontraurbanizazioaren

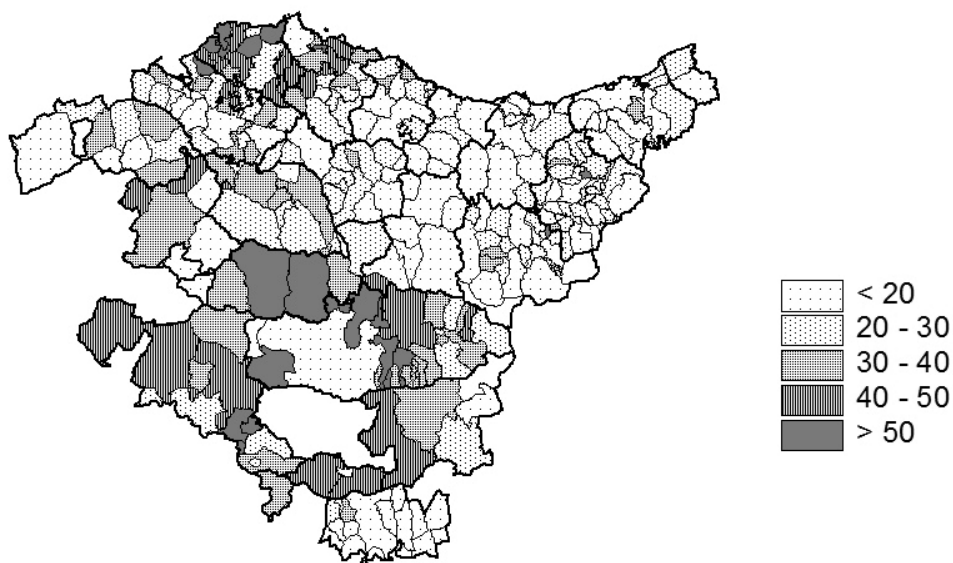
funtzeko ezaugarria azaltzen da beraz: hirigune handi eta ertainek (3 hiriburuak izan ezik) populazioa galtzen dute hiri txiki eta herrien alde.

5.1. grafikoa. Populazioaren batez besteko urteko hazkunde-tasa eta haren osagaiak (1991-2006).

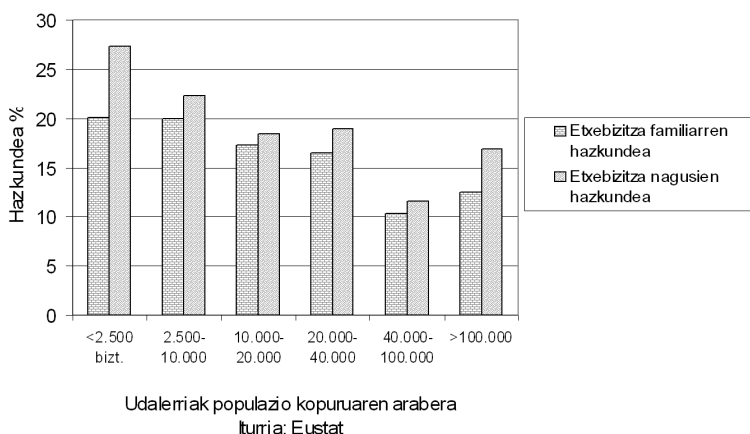
Udalerri txikietan eta landa-inguruneetan finkatzen den populazio honen parte handi bat, aurretik hiri-inguruneetan bizi zela suposatu behar dugu. Bertakoen kasuan argi ikusten da, eta lan bila datozen atzerritarren kasuan, kasu gehienetan udalerri txiki batera heldu baino lehenago populazio-gune handietatik pasatu dira. Horrela izanda, hiri txikietara heltzen diren gehienek aurreko bizilekua inguruetako eta EAEko beste udalerri handiago bat zen, barne-migrazio mugimenduak, beraz, EAEn muga barruan gauzatzen direlako. Barne-migrazio hauek bakarrik kontuan hartzean hobeto somatu daiteke zein izan diren populazioarentzat udalerri erakargarrienak: 5.2. mapak irudikatzen duen bezala, eremuak nahiko ondo definituta daude: Gasteiz inguratzen duten nekazari-udalerri guztiak, bai eta Gasteiz-Miranda ardatzean daudenak, Bizkaiko Eskuinaldeko udalerriak (Plentzia-Mungia eskualdea eta Urdaibai inguruak) eta Gipuzkoan Donostialdeko eta Tolosaldeko udalerri bakan batzuk N-1 ardatzaren inguruan

Populazio berriaren finkapenak lurraldearen gain duen lehendabiziko eragina etxebizitzaren hazkunde izaten da, hiritartze-prozesua alegia. 5.2. grafikoak islatzen duen moduan, udalerri txikietan konzentratu dira etxebizitza berrien hazkunderik handienak; grafikoaren barrek erakusten duten bezala, etxebizitza nagusien hazkunde apur bat handiagoa da etxebizitza guztiena baino, kasu batzuetan familiak aurretik bigarren etxebizitza bezala erabiltzen zuena eguneroko etxebizitzan eraldatu duelako edota aurretik hutsik zegoen batean finkatu delako.

5.2. mapa. Helburuko barne-migrazioen urteko batez besteko tasa 1991-2006. Iturria: Eustat. Norberak egina.

Zalantzarik gabe, hiritartze-prozesu hau da landa-esparru hauetan inpaktu handienak eragiten dituen. Izan ere, prozesua intentsitate handienaz jasan duten udalerri askotan gaur egun dauden etxebizitzaren laurdena baino gehiago azkenengo bi hamarkadetako eraikinak dira, etxebizitza berri hauek gehienetan gune tradizioanarekin zerikusi eskasa izaten dutelarik.

5.2. grafikoa. Etxebizitzaren hazkundea 1991-2001.

5.3. KONTRAURBANIZAZIOAREN ERAGINAK LURRALDEAREN ETA GIZARTEAREN GAIN

Kontraurbanizazioaren lehendabiziko ondorioa dentsitate gutxieneko espazioen birpopulazio dela antzeman dezakegu; hala da neurri handi batean, hirietatik gertu dauden udalerri ertain eta txikiak eskualde kongestionatuenetatik ateratako familien kokaleku berria bihurtzen direlako. Horrela izanik, azaletik ikusita ondorio positiboak dakartzala eman dezake, populazioaren banaketa orekatuagoa bideratzen duelako. Baina errealitatean ez da beti horrela, lurraldearen gain hartzen dituen formak dentsitate baxukoak izaten direlako (etxe bakunak edota adosatua), herri tradizionalarekin integrazio eskasa izaten dutenak. Gainera, askotan modu dispersu batean egituratzen da landaguneetatik deskonektatuta, nekazaritza-espazioa okupatuz eta fragmentatuz eta landa-paisaia tradizionalak eraldatuz.

Hori dela-eta, kontraurbanizazioaren hedapenaren arriskueta bat hiritartze difusoa da; edozein espazio bideratzen bada erresidentzia berriak eraikitzeko, lurralde osoa espazio hiritartu ez jarraitua izango da, hiri-espazio eta landa-espazioen arteko muga edo trantsizioa erabat ezabatuz. Neurrigabeko hazkundeak auzo eta herrixken itxura eta identitatea desitxuratzen ditu bai fisikoki, bai funtzionalki ere. Eraikuntza berriak inguruko forma, bolumen, kolore edota erritmoan ez dira integratzen, herri zaharren inguruan auzo erresidentzial baten itxura hartzen duen orla berria eratzen da herri zaharraren eta herri berriaren arteko haustura islatuz. Desberdintasun hauek ez dira bakarrik fisikoak, baita funtzional eta sozialak ere: askotan «betiko egoileen» eta «etorri berrien» arteko harremana eskasa izaten da, eta egotekotan, batzuetan, gatazkatsua. Lehenengoak herrian bizi, erlazioan eta batzuetan lan ere egiten duten bitartean, bigarren taldeak, gehienetan herria bizi-toki bezala bakarrik erabiltzen du (auzo erresidentziala balitz bezala), eguneroko jarduera gehienak hirietan gauzatzen dituztelako (lana, eskola, lagun eta familia-harremanak, erosketak, aisialdia...).

Bi taldeek bizimodu ezberdina, bai eta bizi diren lurralde zatiaren gainean ikusmolde eta espektatiba desberdinak izaten dituzte. Horrek ez du esan nahi tarterko talderik ez dagoela, bien arteko lotura modura aritzen dena, edo talde hermetikoak direla, denbora aurrera joan ahala integrazio-maila desberdinak gauzatu ahal direlako. Dena den, kontraurbanizazioak landa-espazio askoren gizarte-egitura dibertsifikatu eta zatikatu egiten du eta horrek lurralde horien kudeaketa eta maneia erabat konplikatu du.

Nekazaritzaren ikuspegitik, kontraurbanizazioak nekazaritza-azaleraren murriztapena dakar, etxebizitzek lursailak behin betirako okupatzen dituztelako. Eraikuntzak herri zein auzoen periferian daudenean gertuko lursailen galera gertatzen da, baina forma disperso eta ez jarraituan antolatzen direnean nekazaritza-espazioaren fragmentazioa edo zizkapena ere gertatzen da, egoera hau isurialde atlantikoan oso arrunta egin delarik. Kontraurbanizazioak berez hiltzorian dagoen

sektore ekonomikoaren desagerpena azkartzen du, lursailak nekazaritza-balioa galdu eta eraikuntzaren merkatuaren sarean sartu direlako; gauzak horrela, lursailen erabilera espektatiba urbanistikoen menpe geratzen dira, nekazaritza-ustategiaren jarraitutasuna eragotziz.

Horrela, landa-espazioa banalizatu egiten da, kalitatezko bizitoki berriaren bila doazen urbanitentzako eszenatoki hutsa bihurtzen da, nekazaritza-jarduera tradizionalak desagertuz joaten diren bitartean. Gaurdaino iritsi zaigun landa-paisaia desitxuratuz eta sinplifikatuz joango da belaunaldietan zehar forma eman dioten funtzioak desagertzearekin batera. Landa-paisaiaren artifizializazioa, pribatizazioa eta zatiketa gertatzen ari da urbanizatutako lursailak hesiz itxi eta berezko landaredia lorategietako espezieekin ordekatzean. Prozesuak lurraldearen eta paisaien «porlanizazioa» eragiten du.

Ikuspuntu ekonomiko batetik ere, kontraurbanizazioaren modeloa ez-eraginkor eta garestia da; zerbitzu askoren hornidura (ur- eta estolderia-sarea, elektrifikazioa...) askoz garestiagoa delako populazioa forma dispartsoan antolatzen denean. Azpiegituren hornidura ere garestia da, eta aurretik zegoen nekazari-bidean sare hura ez da egokiena izaten erabilera erresidentzial berriak jasateko. Askotan udalerri txiki hauek ez dute gaitasun ekonomikorik populazioa handitzean egin behar diren berritze eta erreformak gauzatzeko eta hasiera batean lizentziak emateak suposatzen duen diru-sarrerara begi onez ikusten bada ere, berehala, behar diren zerbitzu berrien hornidura egiteko arazoak izaten dituzte. Azkenean beste instituzio batek (zenbait patzuergok edo aldundiek) bere gain hartu behar izaten dituzte lan horiek.

Dena den, kontraurbanizazioak lurraldean hartzen dituen formak desberdinak dira esparru bakoitzean nagusitzen den habitat formaren arabera. Isurialde mediterraneoan, hau da Arabako zati handienera, habitata bildua da, herrixka txikietan biltzen delako populazioa; prozesua herri hauen periferietan gauzatu da, txaletez osatutako bizitegi-auzo berriak gunen tradizionalari atxikitzen zaizkiolarik. Isurialde atlantikoan, herri nagusietan antzeko formak hartzen ditu, baina herrixka txiki zein baserri-auzoetan, prozesua forma sakabanatuago batean gauzatzen da. Etxe berriak jatorrizko larreak okupatuz joaten dira, eremu hiritartuak trinkotasun eskasa duelarik, partzela hiritartuak oraindik nekazaritza-erabilera mantentzen dutenekin tartekatu egiten direlako. Isurialde atlantiko honetan, berezko habitat sakabanatua, partzelen nekazaritza-balioen erabateko desagerpena eta ondoren aztertuko dugun landaguneen figura juridiko berezia izan dira hiritartze difuso honen eragile nagusiak.

5.4. KONTRAURBANIZAZIOA ETA LURRALDE-ANTOLAMENDUA

EAEko Lurralde Antolamendurako Artezpideak (LAA) 1997an onartu ziren. Garai horretan kontraurbanizazioaren fenomeno oraindik berria bazen ere, antzematen hasita zen, eta LAAek asmatu egin zuten hurrengo urteetan indarra

hartuko zuela aurreikusi zutenean. Lehengo atalean prozesuaren berri ematen digute: «Enpleguen eta etxebizitzaren zati bat hiriarren ohiko mugetatik kanpo ateratzeko eta naturarekin kontaktuan egongo den dentsitate baxuko egoitza-tipologia berriak (...) sortzeko joera hartuko du». Eta gainera prozesua kontrolatzearen aldeko filosofia agertzen du hasiera-hasieratik, adierazten baitu «desurbanizazio» gisa ezagutzen den prozesu honekin batera komenigarria izango litzatekeela «berrurbanizazio-prozesua» gertatzea.

Aurrerago, Ingurune Fisikoaren Antolaketa erregulatzen duen atalean (8.5. atala), betebeharreko determinazio inportantea jasotzen du, c3 izenekoa: «Debekatuta dago lurzoru urbanizaezinean etxebizitza isolatuak eraikitzea, nekazaritza-ustategiari loturik daudenean izan ezik». Determinazio horrek landa-espazioan antzematen ari zen hiritartze sakabanatua eragozteko zuten helburu, batez ere isurialde atlantikoan, baserriaren eremuan. Eta prozesua arautu eta bideratzeko, «landa-ingurune etxebizitza familiabakar edo familiabikoen eskaria landa-auzuneetara edo hirigintza-arloan erabilera hori hartzeko sailkatu eta kalifikatutako eremuetara zuzendu» behar zela adierazten zuen (c4 determinazioa).

Gainera prozesuaren jarraipenak etorkizunean ekar zezakeen arriskua ere aurreikusten zuen: «Lurzoru urbanizaezinean etxebizitza familiabakarrak eraikitzeke bat-bateko joera geldiarazten ez bada, urte gutxi barru erabat aldatuko da EAEren fisionomia eta paisajea eta oso eragin negatiboak sortuko dira Ingurune Fisikoan» (10.1. atala). Horrela izanda, etxebizitza mota hauen eskaria landa-eremu jakin batzuetara, hau da, udal-plangintzak bizitoki-erabilerarako kalifikatutako eremuetara bideratzeko beharra adierazten zen. Neurri hau beharrezkotzat hartzen zen landa-espazioaren etorkizuna arriskuan ez jartzeko, landa-espazioa lurralde osoa artikulatzeko funtsezko osagaia delako. Helburu hori indartzeko, beste determinazio hau jasotzen zen: «Arau orokor gisa, nekazaritza-azalera erabilgarriari eusteko ahaleginak egingo dira» (f2 determinazioa).

LAAek prozesua arautu eta bideratzeko xedea bazuten ere, asmo horiek aurrera eramateko instrumentu zehatzik ez zuten. Gainera, hurrengo urtean garai horretan indarrean zegoen Lurzoruaren Legea osatzeko 5/1998 Legea onartu zen, Lurraren Araubide eta Hiri Antolaketa arloko Presako Neurriak zehazteari buruzkoa. Horrek lur urbanizaezinarentzat kategoria desberdinak eta hainbat arau jasotzen zituen. Horien artean «Baserri Aldeko Lur ez Hirigarria» kategoria legeztatu zuen, espazio publiko baten inguruan bildutako sei baserri edo gehiagoko multzoak osaturiko espazioa hain zuzen ere. Landagune hauek Lur Ez Hiritargariaren parte izan arren, aprobetxamendu urbanistikoa izan zezaketen, aurretik zegoen etxebizitza kopuruaren bikoitza gainditu gabe, eta betiere gehienezko tamaina 30 unitatetan ezarritik. Aldi berean, planeamentuak ezin zuen eremu hauek ekipamendu edo zabalgunek berririk definitu, ezta trazadura berriko bide publikorik. Hortaz, garapen urbanistiko berriak posibilitatzen dira landa-eremuetako

baserri-auzoetan, baina azpiegitura berrien sorrera galarazten da. Gainera, juridikoki Lur Ez Hiritargarria denez, ez dago karga urbanistikorik ez eta lurzoruaren portzentaje bat lagatzeko obligaziorik udalaren alde, lurzoru hiritartu eta hiritargariaren kasuetan bezala.

Lege honek isurialde atlantikoko auzoen hazkundera bideratu du kasu askotan, 2006ko Lurzoruari eta Hirigintzari buruzko Lege berria onartu arte, gaur egun indarrean dagoena. Lege horretan ere, aurrekoan sortutako «Baserri Aldeko Lur ez Hirigarria» kategoria hura mantentzen da, baina haren aprobetxamendua apur bat murriztu da, hazkundera aurretik zegoen etxe kopuruaren % 50eraino murriztu egin delako, gune bakoitzean 25 unitateren muga ezarri, lehenik zeudenak eta berriak batuta.

Denbora-tarte horretan lehenengo legeari jarraituz beren hazkundera erabat kolmatatu zuten auzoen kasuetarako, ez zen hazkunde berririk permititzen lege berriaren pean, jatorrizko auzoen izaera mantentzeko. Baina, lege horrek hainbat zirrikitu uzten ditu, honakoa aipatzen baitu bere Xedapen Iragankorretan: «Lurzoru ez hiritargarria kategoria horretan sartzeko eta sailkatzeko aurreikusitako baldintzak betetzen ez dituenen, orduan hiri-lurzoru motari atxikita geldituko da». Horrela, badirudi legeak landagune hauen birklasifikazio urbanistikoari ateak irekita uzten dizkiola, eta gainera, 1998ko Legearen arabera beren hazkunde-ahalmena agortu zutenentzat, landagunetik hiri-lurzorura birsailkatzeko aukera aurreikusten da. Egoera hau ez da batere argia, landagune hauen itxura eta izaera gordetzeko helburuarekin sortutako legedia bada ere, zirrikitu eta zehaztugabetasun dexente airean uzten dituelako. Etorkizunari begira, eta legean adierazten ez diren baldintza eta irizpideak direla medio, landagune hauen birklasifikazio urbanistikoa gauza daiteke, haien tamaina mugarik gabe handitu daitekeelarik. Horrela, aurretik baserri-auzo txikiak ziren asko, trinko hiritartutako bizitoki-eremu soiletan eraldatu ahal izango dira Lurzoruaren Legeak ematen dituen aukera horiek aurrera eramaten badira.

Izan ere, arazoa oso konplikatu da, fenomeno honen gainean eragiten duten interesak oso desberdinak eta kontrajarriak direlako. Prozesuaren hautematea edo ikuspuntua eskalaren arabera oso desberdina da, eta badirudi hor dagoela gatazka-ren gakoa. Eskualde-eskalatik ikusita, agintariek eta populazioaren gehiengoak, prozesuaren arriskua hautematen dute, eta hura arautu eta erregulatzeko neurrien alde agertzen dira. Baina eskala lokalean gauzak beste era batera ikusten dira; izan ere, udalerrri txiki hauetan jendearen arteko harremanak estuak eta aspaldikoak izaten dira, eta arazo hauen aurrean hartzen diren erabakiek sarritan guztiok konforme uztea bilatzen dute. Tokian tokiko eskalan prozesuak dakartzan arazoaren aurrean beste alde batera begiratzeko joera egon da, edota neurrien aplikazioa luzatuz joan izan da ondoren etorriko den udalbatza berriak bere gain hartuko dituelakoan. Arazoa, beraz, tokiko eskalan dago, udal gehienek prozesua begi onez

ikusteko joera dute, beren herrien hazkunderaren alde agertzen dira horrek diru-iturri eta zerbitzu berriak ekarriko dizkielako.

5.5. KONTRAURBANIZAZIOA ETA LAA-EN BERRIKUSPENA. ETORKIZUNERAKO ERRONKAK

Indarrean baina aspektu batzuetan zaharkiturik dauden LAA eguneratu nahian, dokumentua berrikusten hasi da, gaur egungo egoera berriei eta lurralde-gatazkei modu eraginkorrarekin erantzuteko. Oraindik eztabaidan dagoen dokumentua izan arren, inongo entitate legalik gabekoa, aspektu interesgarriak baditu: lurralde-estrategia berri baten alde agertzen da, bere diagnostikoan agertzen duen moduan, azkenengo hamarkadan populazioa oso gutxi hazi bada ere, azalera urbanizatua % 20an gehitu delako. Hazkunde berri hauek metropoli handien inguruko esparruetan eta dentsitate baxuko formak hartuz gauzatu dira (13. or.), eta hiritartze difuso hau lurraldearen arazo inportanteenetarikoak bilakatu da (74. or.). Hortaz, eraikuntza difusoa eta sakabanatua mugatzearen alde agertzen da, aurretik zeuden hiri-egiturei koherentzia ematearen eta haien birdentsifikazioaren alde. Etorkizunari begira dentsitate baxuko espazio hiritartu hauen hedapena kontrolatzeko «hiri-hazkunderako perimetroa» erabiltzea komeni dela aipatzen du. Kontzeptu edo tresna honi buruz asko sakontzen ez badu ere, ideia hiritartzeari muga-lerro bat ezartzean datza, espazio hiritartuaren barreiadura eten eta landa-eremu eta paisaia naturalak babesteko (88.-89. or.).

Hurrengo urteetan interesgarria izango da kontraurbanizazio-prozesu honen eboluzioa aztertzea, batez ere 2008tik aurrera, joera-aldaketarik dagoen ikusteko. Kontraurbanizazioak intentsitate handia hartu du garapen ekonomiko gogorreko azken urteetan, eraikuntzaren sektoreak etengabeko hazkundera ezagutzen zuenean, baina krisi ekonomikoa agertoki berria da prozesu honentzat. Ondorengo urteetan ikustear dago azkenengo hamarkadetako prozesu hau koiunturala izan den, edota egoera ekonomikoa suspertu heinean aurreko indarrarekin berreskuratuz joango den.

5.6. BIBLIOGRAFIA

- Arroyo, M. (2001): “La Contraurbanización: un debate metodológico y conceptual sobre la dinámica de las Áreas Metropolitanas”, *Scripta Nova, Revista electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, **97**.
<<http://www.ub.es/geocrit/sn-97.htm>>.
- Bilbao Uribarri, A. (2007): “Los núcleos rurales en el País Vasco como precursores de la dispersión urbana: la reserva de la biosfera de Urdaibai”, *Ciudad y Territorio. Estudio Territoriales*, **151**, 83-101.

- Boyle, P. eta Halfacree, K. (1998): *Migration into Rural Areas. Theories and Issues*, Wiley, Chichester.
- European Environment Agency (2006): *Urban sprawl in Europe. The ignored challenge*, Europar Komisia 10/2006 erreportajea.
<http://www.eea.europa.eu/publications/eea_report_2006_10/eea_report_10_2006.pdf> [2009-VII]
- EUSKAL HIRIA_NET (2009): *LAAk berriz aztertzea. Gaikako Monografiak eta Diagnostikoa*, <http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-565/eu/contenidos/informacion/dots_reestudio/eu_1165/reestudioc.html> [2009-VII]
- Eusko Jaurlaritza (1997): *Euskal Autonomia Erkidegoko Lurraldearen Antolamendurako Artezpideak (LAA)*,
<http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-565/es/contenidos/informacion/dots/es_1165/indice_c.html> [2009-VII].
- Garcia-Bellido, J. (2002): “La cuestión rural: patología urbanística del espacio rústico”, *Ciudad y Territorio. Estudio Territoriales*, **132**, 277-321.
- Monclus, F. J. (ed.) (1998): *La ciudad dispersa: suburbanización y nuevas periferias*, Centre de Cultura Contemporània, Bartzelona.
- Observatorio de la sostenibilidad en España (2006): *Cambios de ocupación del suelo en España: País Vasco*, 402-413, <<http://www.sostenibilidad-es.org/NR/rdonlyres/6B6B0D68-76E9-4456-B22E-D8DFB0E85E72/131/0716PAISVASCO.pdf>> [2009-VII].
- Rueda, S. (2003): “Costes ambientales de los modelos urbanos dispersos: el caso del área metropolitana de Bartzelona”, *Revista interdisciplinar de gestión ambiental*, **54**, 14-23.
- Torres Elizburu, R. (2006): “La contraurbanización en la comunidad Autónoma del País Vasco”, *Lurralde*, **29**, 58-85.
- 5/1998 Legea, martxoaren 6koa, lurraren araubide eta hiri antolaketaren arloko presako neurriak zehazteari buruzkoa (EHAA 1998ko martxoaren 30a).
- 2/2006 Legea, ekainaren 30ekoa, Lurzoruari eta Hirigintzari buruzkoa (EHAA 2006ko uztailaren 20a).
- 105/2008 Dekretua, ekainaren 3koa, Lurzoruari eta Hirigintzari buruzko ekainaren 30eko 2/2006 Legea garatzen duten premiazko neurriei buruzkoa (EHAA 2008ko ekainaren 8a).

6. Ibai-lurraldearen plangintza eta antolamendua

Askoa Ibisate González de Matauco¹, Alfredo Ollero Ojeda² eta Josu Elso Huarte³,

¹Geografia, Aurrehistoria eta Arkeologia Saila, Euskal Herriko Unibertsitatea,

²Dpto. Geografía y Ordenación del Territorio, Universidad de Zaragoza,

³Gestión Ambiental Viveros y Repoblaciones de Navarra, S.A.

6.1. SARRERA: INGURU FISIKOAREN PLANGINTZA

Lurralde-antolamenduaren eginkizunean inguru fisikoaren plangintza haren oinarria da, bera baita jarduera eta prozesu guztien euskarri; era horretan haren ezagupena eta diagnostikoa funtsezkoa da plangintza egiten denean.

Harrera-ahalmenaren ezarpena, eta haren arreta, lurralde-antolamenduaren helburu nagusietakoa da; ekosistemen gaitasuna eta inpaktua ezagutuz eta, ondorioz, haien potentzialtasuna eta hauskortasuna, besteak beste. Elementu horien kontsiderazioak lurraldeak osatzen dituen unitate homogeneoen balioespina eta harrera-ahalmena ezartzea ahalbidetzen digu, eremu bakoitzean gerta daitezkeen prozesu aktiboak eta arrisku naturalak kontuan hartuta (Gómez Orea, 2002). Era horretan inguru fisikoaren plangintza egokia lortzen dugu, errekurso naturalak babestuz eta haien arrazoizko ustiapena lortuz.

Euskal Autonomia Erkidegoan inguru fisikoaren plangintzari Lurralde Antolamenduaren Legearekin eta Ingurugiro Legearekin hasiera eman diezaiokegu. Horrela lehenengoak bere helburu nagusien artean dio:

Lurralde Antolakuntza kontzeptuaren barruan, lurraren eta baliabideen erabilpenik arrazoizkoena lortzeko bidean taiutu eta egituratu daitezkeen ekintza multzoa sartzen da (...) Lurralde-Antolakuntzarako politikaren bidez lur mota bakoitzaren eretzear erabilpen onargarri eta bultzagarriak zehaztea lortu behar da lehenik eta behin, eta zehazketa horren bidez, beharrezko azpiegiturak lortzea, herritarrei osasun, irakas-kuntza eta merkatal antolamendu ezberdinetarako zein beste zenbaitetarako bideak zabaltzea, berezko baliabideak arduraz kudeatzea eta ingurugiroa zaintzea.

Lege honen bidez lurralde-antolaketa egiteko tresnak ezarri ziren, inguru fisikoaren antolaketarako eta beste lurralde-antolamendurako tresnenez Lurralde Antolamendurako Artezpideak abiapuntu orokorra eta erreferentzia direlarik.

Beraz LAAetako Ingurune Fisikoaren antolamenduaren helburuetan honako hauek azaltzen dira:

- Lurraldearen puntu bakoitzerako bere balio ekologiko, paisajistiko, produktibo eta zientifiko-kulturalen kontserbazioa bermatzea.
- Bere harrera-ahalmenarekin bateraezinak diren jardueren ondorioz degradatuta dauden ingurune naturaleko elementuak eta prozesuak hobetu, leheneratu eta birgaitzea.

Horrela, lehen aipaturiko bi elementuak azaltzen dira, alde batetik puntu bakoitzeko harrera-ahalmenaren ezarketa eta balio natural handiko elementuak babestea, eta bestetik prozesu naturalen aurrean arreta eta begirunea.

Ingurune fisikoaren tratamenduaren sintesia inguru fisikoaren matrizean laburbiltzen da, non lur urbanizaezin horrentzat antolamendu-kategoriak ezartzen diren, haietan gauza daitezkeen jarduerekin gurutzatuz, eta onarpen-mailak ezarriz.

Nafarroari dagokionez 2002ko Lurralde Antolamendu eta Hirigintza Legea onartu eta gero, lurralde-antolamenduaren oinarria Nafarroako Lurralde Estrategiak (NLE) ezarri zuen, haren garapenaren ardura LAP (Lurraldea Antolatzeko Planak) direlakoetan dagoelarik. Horietan barne-ondare naturala aztertzen da, babestutako eremuak, arrisku naturalak, babestu beharreko lurzorua eta inguru-unitateak barne. Arriskuen artean uholde-arriskuak eta lur-masen mugimenduak erregulatzen dira.

Ingurune fisikoa hainbat azpisistemak osatzen dute eta testu honetan batean oinarrituko gara, ibai-sisteman, ibaiak baitira gure inguru geografikoan eragin handia duteneteriko batzuk. Izatez Euskal Herriak duen geografia eta dentsitate demografikoa dela-eta, bere ibai-eremuak era intentsiboan erabili izan ditu, bai isurialde kantauriarrean, haran estuak direla medio, zein mediterraneoan, ibai-inguruek ematen dituzten errekurtsoak aprobetxatuz. Horregatik ibaiari lotutako lurraldeek haren prozesuak biziki pairatu izan dituzte, uholdeak presentzia handieneko arrisku naturala izanda (Ibisate *et al.*, 2000) eta inguru-kalitatea egoera kas-karrean mantenduz.

6.2. URAREN PLANGINTZA ETA IBAI-SISTEMEN ANTOLAMENDUA EUSKAL HERRIAN

Ibaiak dinamika eta konplexutasun handiko sistema naturalak dira, oreka dinamikoan edo doikuntza etengabea, haien funtzio nagusia ur, jalkin, elikagai eta izaki bizidunen garraioa delarik, balio handiko korridore ekologiko, paisaia eta bioklimak eratzen dituzte. Ibaiek beren muturreko isurketak autorregulatzeko mekanismoak dituzte (uholde-lautadak, esate baterako) eta autogarbitze sistemak. Ibaiaren balio handiko funtzio hauek guztiak dinamika aktiboa kontserbatzen

duten ibaiak bakarrik garatu ditzakete, higadura-, garraio- eta jalkitze-prozesu naturalak mantentzen dituztenek (Ollero, 2007a), hau da, askatasun geomorfologikoko gradu desberdinak errespetatzen badira bakarrik (Martín Vide, 2006).

Ibai-sarea inguru-dinamika eta lurralde-plangintzan elementu gakoa da. Ibaiak sistema naturalak dira dinamika eta konplexutasun osokoak. Paisaian oinarritzko arteriak osatzen dituzte lurralde eta korridore estu eta pertsonalitate bakarrekoak izanik. Ibai-espazio honen morfologia bere historian zehar ibai-sistemak eratutakoa da eta haren neurriak uholde nagusiek definitu izan dituzte. Izatez ibai-sistemek uholde-lautadak osatzen dituzte autorregulazio-sistemen erara, hau da, haien gehiegizkoak gutxitzeko. Horregatik, ibai bakoitzak dagokion lurraldea okupatzen du, eratu duena, eta espazio horrek neurri egokiak ditu haren arro eta haran, uholde-emari, aldapa, emari solidoen kantitate eta abarrekiko.

Uraren plangintza Euskal Autonomia Erkidegoan hainbat araudiren bitartez garatu izan da. Uraren plangintza Uholde Prebentziorako Plan Integralarekin hasi zen (PIPI delakoa), 1983ko uholdeen ostean egindako ikerketa, hainbat itzulera-denboratan urak har ditzakeen eremuen definizioarekin. Geroago Euskal Autonomia Erkidegoko Uholdeen Ziozko Larrialdiko Plan Berezia aurrera eraman zen, non historikoki urak hartutako eremuak eta itzulera-denboretako eremuak azaltzen ziren, babes zibileko helburu batekin. Baina antolamendu-plangintza bat egiteko Lurralde Antolamendurako Artezpideak kaleratu arte itxaron behar izan zen eta hortik garatu ziren urari lotutako Lurralde Arloko Planak: ibai eta errekena, hezeguneena edota kostaldearena.

Espainia mailan Uraren Legeak (1985) hainbat hastapen aurrerakoi ezarri zituen; alde batetik, uraren kalitateari dagokionez, ibai, laku eta akuiferoen kalitatea babesten saiatzen da, eta lehenengoz isurketa-kanon bat sartzen da, «kutsatzen duenak ordaintzen duela» ezarriz. Beste hastapen berria, azaleko uren eta ibilguen izaera publikoaren ezarpena da «uraren lurralde» bat ezarriz: Jabari Publiko Hidraulikoa. Hala ere, 1999ko erreforma batek merkatu-aukerei erraztasunak ematen dizkie, ikuspegi aurrerakoi horretan atzerapena ekarriz. Alabaina, Jabari Publiko Hidraulikoaren mugaketa ez da bete hainbat arrazoi izan direla medio, eta horrek arazo eta aitzakia anitz ekarri izan ditu hauen hedapenaren aurrean.

EAEn ibai-eremuen plangintza LAAekin arautzen hasi zen (aurrenekoak azterlanak izan baitziren gehienbat) eta haren Ingurune Fisikoaren Antolamenduko lurrazaleko uren tratamenduan hauxe dio:

Epigrafe honek EAEko urtegi, ibai eta erreken aldamenean dauden lur urbanizaezinen, urbanizagarrien eta hiri-lurren lurralde-antolamendua du aztergai era horretan urbanizaezin gisa sailkatutako lurzoruan Lurrazaleko Urak Babesteko Antolamendu Kategoriarako ezarritako zehaztapenak aplikatuko dira.

Urpean gera daitezkeen eremuetarako ere baldintzatzaile gainjarri bat ezartzen da. Hala ere, bertan adierazten da ibai-eremu hauen plangintza EAEko Ibaien eta Erreken Ertzak Antolatzeko Lurraldearen Antolamendurako Arloko Planak zehazten duela.

EAEko Ibaien eta Erreken Ertzak Antolatzeko Lurraldearen Antolamendurako Arloko Planak bi eratan garatzen ditu LAAetako ezarpenak:

(...) bata, irizpideak zehaztu eta gauzatuz uholdeak saihesteko ubideei eman beharreko babesari dagokionez, eta bestetik ubideen ertzak babesteko irizpideak finkatuz, urbazterreko landaretzaren balio ekologikoen arabera, ubide bakoitzeko tartekak antolatzeko irizpideetan bukatzeko, ertzetan eman daitezkeen erabilera desberdinei dagokionez, batez ere hirigintza eta eraikuntza arloko erabilerei.

Hortaz, LAP hau bi dokumentutan bereizten da, EAEko bi isurialdeen bereizitasunak bermatzeko: kantauriarra (1999koa) eta mediterranea (2000koa). Hala ere 2007-2008an berrikuspen-fase bat jasan izan dute, batez ere Uholde Arteztarauari egokitzeko. Plan horren helburuen artean hurrengoak aurki ditzakegu: uraren kalitatearen kontserbazioa edota berreskurapena, ur-emari minimo ekologikoen bermatzea, ibai eta erreken ibilguen mantentzea, uholde eta arrisku naturaletatik etorritako hondamendiak gutxitzea, edota ingurumen-interes berezia duten ibilguzatien berreskurapena, besteak beste.

Azterketa eta mugaketa hiru osagaien arabera egiten da: ingurumenarena, hidraulikoa eta urbanistikoa. Era horretan LAPak dio:

Aipatutako alde bakoitzaren arabera eta finkatutako tartekatze eta zonifikazioaren arabera aplikatzen da Arandia. Planaren helbururik nagusia da osagai bakoitza bere neurrian integratzea, haran hondoan kokatutako lurren hirigintza ahalmena bateratuta uholdeetatik sortutako arazo hidraulikoarekin eta ertzen egoera naturalak zaintzearekin.

Horretarako osagai bakoitzak mugaketa desberdina du haren helburuei egokitua; ingurumenarenak ondo kontserbatutako erriberak bilatzen ditu, baita higadura zein akuiferoen kutsadura saihestea ere. Osagai hidraulikoa uholdeen arriskuari dagokiona da, Jabari Hidrauliko Publikotik abiatuta, eta, aldiz, urbanistikoak hirigintza eta eraikuntzen mugatze-lerroa definitzen du.

Osagai hidraulikoan ikusi den moduan, tartekatzea, arroaren tamainaren arabera egiten da eta ez ibai-tarte homogeneoen arabera; horretan datza plangintza honek duen arazoetako bat, izatez ibaiaren dinamika aldatzen delako ibai-tarte mota desberdinen artean.

Lurralde-arloko plan hau neurri aurrerakoitzat hartu izan da estatu-mailan eta haren balioa goraipatu beharra dago; hala ere, plan hau ezin daiteke helburu bihurtu, abiapuntu baizik, ezinbestekoa baita kudeaketa-planak ibai-tarte bakoitzaren

bereiztasunen arabera egitea, haren izaera hidrogeomorfologiko bereizgarrien arabera (haran motak, erribera eta ibai-ibilgu, erregimen eta bolumen hidrikoak, muturreko prozesuak...). Horrekin batera, ezinbestekoa da degradatutako erribera-etenak leheneratzeko neurriak areagotzea, zeinak benetan eraginkorrak izan behar diren, ibaiek behar dituzten jarraitutasun guztiak lor ditzaten: albokoa, luzerakoa eta bertikala. Horrela izanda, aldi berean, korridore ekologiko moduko funtzioa ere beteko dute.

2000. urtean Uraren Arteztarauak 2000/60/CE aldaketa handia ekarri zuen ibai eta uraren kudeaketan; ikuspegi berri honek, Estatu Batuetan 70-80ko hamarkadetan jadanik hasia zegoenak, eskaintzaren diru-laguntzen estrategia aldatzea dakar, eskaeraren kudeaketa eta ur-ekosistemen kalitatearen estrategiekin ordeztuz. Gisa horretan, kudeaketa ekonomikoa bi printzipiotan oinarritzen da: kostu osoen erre-kuperazioa eta egokieraren balioa; uraren prezioa handitzen eta aldatzen da. Beste alde batetik, inguru-balioak garapen iraunkorrean barneratzeko eskakizuna bermatzen du, hemendik aurrera kalitatea ez da kimika bakarrik kontsideratuko, balio biologiko eta ekologikoak ere kontuan hartuko dira. Azkenik, herritarren partaidetzaren garrantzia azpimarratzen da.

Horrekin batera, ur-masa guztiak babestu, hobetu eta leheneratu egin behar dira, ur-masa naturaletan egoera ekologiko ona lortzeko eta potentzial ona oso moldatuetan. Egoera ekologikoa sailkatzeko kalitate-adierazleak bi multzotan barneratzen dira: adierazle biologikoak eta hidromorfologikoak eta fisiko-kimikoak, biologikoak eragiten dituzten heinean.

Uraren arteztarauak aurrerapen garrantzitsua dakar ur eta ibai-ibilguen kudeaketan, baina haren ikuspegi lurralde-oinarriaren, ibai-dinamika naturalaren oinarriaren hutsunea nabari da, baita uraren osagai giza kulturala ere.

Uholdeen 2007/60/CE Zuzentzari onartu berriak beste ikuspuntu-aldaketa bat dakar, uholdeen prozesuen definiziotik hasita, menpean eduki behar diren prozesuak alboratuta eta ezin saihestu daitezkeen gertakari naturalak kontsideratuz. Hala ere, zenbait giza jarduerak (ibai-lautadetan ezartzen diren giza kokalekuen eta ondasun ekonomikoen handipena eta lurrek duten urak atxikitze ahalmen naturalaren murriztapena), aldaketa klimatikoaz gain, prozesu hauek gertatzeko probabilitateak handitzen ditu, eta hortik haren inpaktu negatiboa. Prozesu hauen kudeaketa egoki bat egiteko aurretik egondako uholdeen ikasketak eskatzen dira, uholdeen arriskugarritasun eta arrisku-mapak eginez eta azkenik arrisku-kudeaketaren planak.

Uholdeen Zuzentzaria moldatzeko, 9/2008 Errege Dekretuak, Jabari Publiko Hidraulikoa aldatzen du, administrazio hidraulikoari kudeaketa-tresna bat bihurtuz uholdeei lotutako ondorio latzei aurre egiteko. Araudi horren ondorioz, urpean gelditu daitezkeen eremuaren barnean (ibai eta erreka-stoen ubide eta uholde-lautadek osatua), bereizi behar dira jabari publiko hidraulikoa, lehentasunezko

fluxu-eremua (100 urteko itzulera-denborako uholdeak mugatua) eta uholde-eremukoz gertakizunak (500 urteko itzulera-denborako uholdea) barneratzen dituzten gunak. Hauetan guztietan haien ingurua babesteko irizpide orokorrak barneratzen dira, aldi berean bermatuz gizakion eta ondareen babesa eta uholdeen korranteen erregimenaren babesa. Era horretan, 2007/60/CE Uholde Arteztarauaren eskakizunak betetzen dira. Uholde-eremuan dauden gizakien eta ondareen babesa autonomia-erkidegoei dagokie, lurralde-antolamenduaren eskumenak dituzten sailek horren kudeaketa egin behar dutelarik.

Nafarroako kasuan, orain haien plangintza-irudiak, lehen aipatutako LAPak, araudi honetara moldatzen ari dira, urpean gelditu daitezkeen eremuen zonifikaziorako irizpide batzuekin eta bertan eman daitezkeen lur-erabilera arautuz.

Iparraldeko kasuan, Frantziako Uraren Legea 1992koa da eta bertan arro bakoitzeko kudeaketa proposatzen zen. Horien artean ibai-hitzaurreak zeuden, non bost urteko planen bidez eta banatutako finantzazioarekin, ibai-lurraldea lortzeko akordioak aurrera eramane ziren eragile pribatu eta publikoen artean. 2001ean ido-erretako erauzketa debekatu egin zen ibai-mugikortasunaren esparruan eta 2006an moldatu zen uraren esparrua Arteztarauari egokitzeko

6.3. IBAI-LURRALDEA

Ibai-hidrosistemen ezaugarriak ikusita eta haien kudeaketak dakartzan arazoak ikusita, horren hiru helburu antolamenduan hurrengoak dira:

- **Ibai eta ibaiartzen kontserbazioa eta hobekuntza.** Egoera ekologiko on baterako ibilgu eta ibaiartzaren korridorearen jarraitutasuna eta naturaltasuna funtsezkoak dira.
- **Uholde-eremuen antolamendua eta arriskuen murrizketa.** Erresilientzia-estrategiak sustatu behar dira erresistentzia-estrategien aurrean.
- **Plurifuntzionaltasuna eta garapen iraunkorra** ibai-eremuan, bertara moldatutako erabilerekin.

Ibaiartzaren korridorea funtsezkoa da ibai-lurraldearen antolamenduan. Beharrezkoa da haren naturaltasuna eta jarraitutasuna mantentzea edo hobetzea. Horrek dinamika bat dakar, hau da, higadura-sedimentazio prozesu aktiboak eta ibilbide-aldaketak. Bai espazioan bai denboran dinamikak dinamika berria eratzen du, berrelikatzen da, ezinezko oreka baten bila. Ondorioz, dinamika eta ezegonkortasuna esatea berdina da, beraz, giza interesekin kontrajartzen da. Ur eta erriberako ekosistemen egoera kontserbatzeko edo hobetzeko dinamika mantendu eta babestu behar da, horregatik ibilguaren geomorfologia sistemaren elementu giltzarri bihurtzen da.

Haran-hondoko eremu giza ekonomikoak zenbait abantaila eskaintzen ditu. Ondorioz, dinamika hidromorfologiko handiko ibai-sistema asko defentsa-obren bitartez finkatu izan dira, eta, lurralde horien giza okupazioa erraztu delarik, prozesu horrek arriskuak handitzea ekarri du eta ondare naturalaren galera oso zabala. Beraz, ibai gehienetan problematika bat dago, dinamika natural eta sistemaren antropizazioaren ondorioz, inguruko narriadura eta arriskuen handitzea.

Problematika bikoitz horren aurreneko konponbidea ibaietako eremu zati baten itzulera dago (Ollero, 2007a). Ibai-lurralde horren berreskurapenak, zabalera eta jarraitutasun nahikoarekin, uholdeen arriskugarritasunaren gutxitzea eta ur eta erriberetako ekosistemen kontserbazio eta hobekuntza berrizatu zuen. Konponbide hau edozein ibai-sistema eta ibai motari aplikatu ahal zaio. Ez dago zalantzarik, hala ere, erribera-korridoreak zabalera handiko lautada-sistema eta higadura eta uholde-arriskuen problematika duten sistemetan duela bere erabilgarritasun handiena.

6.3.1. Ibai-lurraldearen kontzeptua

Ibai-lurraldearen kontzeptua asko eztabaidatu da eta, horrela, hainbat adierazpen izan ditu azken urteetan: *room for rivers*, *espace de liberté fluvial*, *free space for rivers*, etb. Ibai-lurraldearen izendapenaren espainiar kontzeptua ibai-berriztapenerako estrategia nazionalen eratu zen ibilguetako aldatze geomorfologikoen lan-mahaian ezarri zen (Ollero, *koor.*, 2007). Estrategia horrek ibai-lurraldea hartzen du ibai-berriztapenerako aukera interesgarrienetakotzat.

Ibai-lurraldea definitu daiteke ibai-sistema batek menderatutako lurralde, eremu edo paisaia. Ibaiaren eremu bat da, ibilgua, erriberako korridorea, guztiz edo partzialki, eta uholde-lautada berriztatzen dituen. Errebindikatu beharreko eremu bat da, ibai-sarearen interes giza ekonomikoekin aurka egiten duena. Geomorfologikoki eta ekologikoki banda aktiboa da, eraginkortasun eta konplexutasun maximoko sistema natural gisa. Zabala, jarraitua, urak har dezakeena, higakorra, ez babestua eta urbanizaezina izan behar da. Bazterretako defentsen ezabatzea eskatzen du, edo dikeen atzeratzea. Haren mugak zehatzak dira baina ez dira iraunkorrak izan behar, baizik eta ibai-mugikortasunari moldatu beharrekoak. Lurralde-antolamendurako irudi bat izan beharko litzateke, konkretuki horren egokitzapena ibai-dinamikari. Hain zuzen ere horregatik «lurralde» terminoa aukeratu zen, zehaztapen eta legezko aukera handiagokoa lurralde-antolamendu eta ingurukudeaketaren inguruan. Ez da eremu publiko bat izan behar, jabego pribatua izan dezake, hori bai, erabilera baldintzatu eta debekuekin (eraikuntza berriak, idorren erauzketa...).

6.3.2. Ibai-lurraldearen helburuak eta baliagarritasuna

Kontzeptu honen beharra XX. mendean Europako ibaietan egondako ibai-gunearen inbasioen baterakuntzarekin dator. Moldatutako ibai-sistemen dinamika

naturalaren berriztapena etorkizuneko lehentasunezko zeregina da. Ibai-sistema bat berriztatu nahi bada, haren dinamika naturala berreskuratu beharko da, eta horretarako ezinbesteko irizpideak daude: ur-emari naturalak, urtaroko aldaketekin eta muturreko prozesuekin; uholdeak, dinamikaren eta zeharkako konektibitatearen benetako motorrak; mugitu daitezkeen jalkinak; ibilgua estutzea edo higadura-, garraio- eta sedimentazio-prozesuak zein harreman ekologikoak eragotzi ditzakeen babes eta azpiegiturarik eza; eta konplexuki egituratutako landaretza naturala, ira-gazki-funtzioak eta dinamika kontrolatu ditzan. Horretarako ezinbestekoa da ibai-eremu nahikoa kontuan hartzea, goitik behera jarraitua dinamika natural longitudinalak eta bertikalak mantentzeko, eta zabaltasun nahikoa alboko dinamikarekin eta konektibitatearekin betetzeko.

Bestetik, uholdeak saihesteko sen oneko irtenbidea da. Ibai-sistema baten arriskugarritasuna gutxitzeko era hoberena, uholde-lautada, edo gutxienez horren zatiren bat, bere funtzio nagusia bete dezan, uholde-uren energia barreiatuz ur-emaria uholde-lautadan gordez (Mateu, 1990). Horrela, ibai-lurraldeak zabalera eta jarraitutasun nahikoa eduki behar du hurrengo helburuak lortzeko, zeinak erabilgarriak diren lurralde-antolamenduan eta ibai-berriztapenean:

- Ibaiaren dinamika naturalizatzen laguntzen du eta inguru geomorfologikoak dibertsifikatzen, honek ibilgu eta erriberaren bioaniztasuna handitzen du, Habitat Zuzentzarauarekin bat eginez.
- Ibai-ekosistemen funtzio, elkarrekintza, dinamika, jarraitutasuna eta konektibitatea funtsezkoak dira egoera ekologiko onarentzat, Ur-esparru Arteztarauarekin bat eginez
- Urpean gelditu daitezkeen eremua da, eta ondorioz, ur-emari altuak gutxitzen laguntzen du, urak har dezakeen heinean, uholde-mailak gutxituz, ibaian behera dauden herriguneei mesede eginez (babes-sistema berria), Uholde Zuzentzarauarekin bat eginez.
- Urak har ditzakeen eremuen lurralde-antolamenduko arazoak konpontzen ditu, esposizioa gutxituz eta babes eta ordaintan aurrezpena dakar, ideia hau jasangarritasunarekin bat eginez.

Azkenik ibai-paisaia hobetu eta sendotzen du, naturaltasuna gehituz. Oinarri funtsezkoa da, bai funtzionala zein lurraldekoa, ibai-eremuak kontserbatzeko eta berriztatzeko. Hala eta guztiz ere, benetako ibai-autoberriztapena gertatzeko ez da nahikoa ibai-lurraldea itzultzea, uholdeak, sedimentuen ekarpenak, zeharkako oztopoak baztertzea eta bertikalki deskonektatutako lursailak beheratzea.

6.3.3. Ibai-lurraldearen mugaketa

Haren ezaugarri, helburu eta faktore baldintzatzaileak direla-eta, ibai-lurraldea irizpide geomorfologiko, ekologiko eta historikoen arabera (ibai-bilakaera) mugatu

beharko litzateke, baina muga finkorik gabe; aldiz, maiz berrikusi beharko lirateke, ibai-dinamikari etengabe moldatuz (Ureña eta Ollero, 2000). Meandroetako ibaietan, hauen gerrikoa hartu behar du gutxienez. Eremuak Ayalak 2002an definitutako Aldaketa Geomorfologiko Intentsuko Eremuarekin bat egiten du. Euri-bideetan, nahiz eta izatez uholde-lautada ez izan, ura garraiatzen duten eta urpean gelditu daitezkeen eremuak barneratu behar dira (Camarasa eta Soriano, 2008).

Ibai-lurraldea mugatzeko hurrengo irizpideak erabili daitezke, gehienak frantsez metodologiatik ondorioztatutakoak (Malavoi *et al.*, 1998) baina Iberiar Penintsularen egoera konkretura egokituak:

- Azken mendeko ibai-ibilgu desberdin guztiak, antzinako kartografia eta aireko argazkien kontsulta eginez, barneratu beharko lirateke.
- Baita ibaiertzeko korridorearen zabalera maximoa, gutxienez XX. mendeko erdialdean zegoena, iturri kartografiko eta argazki berdinetatik aterata.
- Alboratutako meandroak, isolatutako ibaiertzeko landaretza eta ibaitik deskonektatutako beste ibai-eranskinak ere ibai-lurraldearen barnean egon beharko lirateke.
- Hurrengo hamarkadetan ibai dinamikagatik higakorak izan daitezkeen lur-eremuak barnean geratuko lirateke, ibilguaren joera ebolutiboen arabera definituak eta ibai-geomorfologian adituen arabera.
- Ibai-lurraldearen barne 5 urteko itzulera-denborako uholdea barneratua egon beharko litzateke ibai handietan edo 10 urtekoa ibai txikietan. Irizpide hau alda daiteke lekuko ezaugarrien eta azterketa hidrogeomorfologiko eta hidraulikoen arabera, batzuetan itzulera-denborek ez baitute bat egiten urpean gelditu daitezkeen eremuekin (Bescós eta Camarasa, 2004).
- Herriguneak kanpo geratuko lirateke, horretarako ibai-lurraldea herrigune horietatik ibaian gora eta aurrean zabaldu beharko litzateke, uholde-uren mailak txikitzeko.

6.4. URA ETA IBAI-LURRALDEA KUDEATZEKO EKIMEN BERRIAK ETA EREDUAK EUSKAL HERRIAN

Ibai-kudeaketarako ideia hauek zientifikoki sendotuta daude eta teknikoki bideragarriak dira. Ondorioz, ekimen interesgarriak garatu izan dira Europan zehar, baita Estatu Batuetan ere. Frantzia 90eko hamarkadatik aurrera «ibai-hitzarmenak» garatu izan dira ibaietako askatasun-eremuak definitzeko. Rhin-en ere uholde ekologikoak aurrera eramanez dira eta ibai-mugikortasunaren eremuak eratu izan dira.

Gure ingurunean esperientzia gutxi egon arren, azken urteotan hainbat ekimen interesgarri aurrera eramanez dira, batez ere Ebro arroan.

6.4.1. Ebro ibaia

Tuterako Ebro ertaineko ibai-tartean, ibai-lurraldeko ekintza bat eraman da aurrera. Tuterako udalerriko herri-jabegoko 100 hektarea ibaiari itzuli zaizkie, 110 metroko babesa atzeratuz Tetones ibar-basoan. 80ko hamarkadan gertu ezarri zen estazio hidroelektriko baten truke, lortutako espazio naturala da, arroz-soro moduan erabiltzen zena. Ekimenaren helburua zen uholde-gutxipenaren prozesu naturala berreskuratzea eta hainbat espezie jasotzeko ahalmena hobetzea habitaten dibertsifikazioaren bidez. 2006an aurrera eramandako ekintza honek ondorio ikusgarriak lortu izan ditu bi urte eskasean, lekuaren berreskuratze ikaragarri batekin.

6.4.2. Arga eta Aragoi ibaiak

Aragoi eta Arga ibaien tarte beheretako Batasunaren Garrantzizko Lekua (BGL, LIC izenez ezagunagoa) ES2200035 kudeaketa-planean ibai-eremu jarraitua proposatu zen, ibai-lurraldearen aurrekaria, plangintzarako elementu oinarritzko moduan (Díaz eta Ollero, 2002).

Geroago, Europar Batasunarekin batera finantzatutako proiektu batzuen babesean, aurrera eramaten ari da ibai-lurraldea konponbide moduan ezarritz, bioaniztasunaren kontserbazioa, uholde-arriskuaren kudeaketa eta giza lurren erabilerak bateratuz. Horietako garrantzitsuenak LIFE proiektu bat da «Ibaien kudeaketa ekosistemikoa europar bisoiarekin-GERVE» (Elsó *et al.*, 2008). Proiektu horren bidez desagertzeko arriskuan dagoen espezie horren berreskurapena bilatzen da, berak bere bizitza-zikloan behar dituen uholde-lautadaren habitatak berreskuratuz. Proiektu hori duela gutxi Europear Batzordeak saritu du «Best of LIFE Award» batekin, zeinak jakinarazten baitu ibai-ekosistemen bioaniztasunaren kontserbazioa eta uholde-arriskuen kudeaketa harmonizatu daitekeela ibai-lurraldea ezarritz, aldi berean urari lotutako Europar Zuzentarauen aplikazioa erraztuz, besteak beste, Habitat Zuzentaraua (1992/43), Uren Zuzentaraua (2000/60) eta Uholdeen Zuzentaraua (2007/60).

GERVE proiektuan, ibai-lurraldearen ezarpena hainbat eremu pilototan aurrera eraman zen dike edo harri-lubetak kenduz, uholde-lautada naturalen berreskurapena baimenduz eremu batzuetan. Honek uholde-maiztasuna handitu zuen berriztatutako uholde-lautadetan, eta aldi berean, uholde-arriskua leundu zuen ibaian behera, Funes herrian ikusi zen moduan 2007ko neguan. Baina uholde-lautaden uholde-maiztasunaren handitze horrek ibai-basoen berreskurapena eta hezeguneen eraketa ere posible egin du, habitat horiek azkar kolonizatu dituzte bisoi europar eta beste kontserbaziorako espezie batzuek, Europar dortokak edo igarabak. Ibai-berriztapen ekintza hauekin batera, komunikazio-kanpaina bat aurrera eraman da bertakoei ibai-plangintzaren kontzeptu berri hau eta horren onurak azaltzeko.

Proiektu honen arrakastak Nafarroako Gobernua animatu zuen eskala zabalago batean aritzeko eta gaur egun horren inguruan proiektu bat aurrera eramaten ari da. Azterlan geomorfologiko, hidrauliko eta ekologikoen bidez, ibai-lurraldea definitzen ari da ibai horien tarte beheetan (Ibisate *et al.*, 2010; Martín Vide eta Baldissonne, 2010; González del Tánago *et al.*, 2010; Magdaleno eta Martínez, 2010). Definizio hau elementu gakoa izango da, zeina uholdeen kudeaketan eta biodibertsitatearen kontserbazioan oinarrituko den.

Horrela, azkeneko hilabeteetan Caparroso herrian horrelako beste esperientzia bat aurrera eraman da; bertan zegoen dike bat kendu dute eta uholde-lautadaren zati bat aktibatu.

6.4.3. *Atturriko esperientziak*

Atturri ibaian ere ibai-lurraldeko esperientziak aurrera eraman dira, Iparraldeko eremuan egon ez arren, arro berdinean egonda interes handiko ekimen bat da, haren interes nagusietako bat bertako biztanleriaren ekimenetik sortuta egotearena da. Izatez bertakoak konturatu ziren ibaiak, nahiz eta zenbait babes behin eta berriro jarri, bere dinamikarekin etengabe botatzen zituela, eta horrek ez zuela inolako babesik suposatzen, uholdeak saihesteko bide egokia ez zirelako eta, are gehiago, diru-galera handiak suposatzen zituelako. Beraz teknikoen laguntzarekin eta herri-partaidetzako prozesuen bitartez ibai-mugikortasun eremu onargarriak erabaki ziren (Ré, 2009). Ondorioak oso positiboak izan dira uholdeen babesen aurrean eta giza balio moduan, herritarrek beren proiektua moduan barneratu baitute.

6.5. *BIBLIOGRAFIA*

- Ayala, F. J. (2002): “Estrategias y medidas de mitigación del riesgo de inundaciones. Gestión de zonas inundables”, in F. J. Ayala eta J. Olcina, (koor.). *Riesgos naturales*, 977-995, Ariel, Bartzelona.
- Bescós, A. eta Camarasa, A. M. (2004): “La creciente ocupación antrópica del espacio inundable y el aumento de la vulnerabilidad en las poblaciones del bajo Arga (Navarra)”, *Boletín de la AGE*, **37**, 101-117.
- Camarasa, A. M. eta Soriano, J. (2008): “Peligro, vulnerabilidad y riesgo de inundación en ramblas mediterráneas: Los llanos de Carraixet y Poyo”, *Cuadernos de Geografía*, **83**, 1-26.
- Díaz Bea, E. eta Ollero, A. (2002): “Estudio hidrológico y geomorfológico”, *Plan de Gestión del Lugar de Interés Comunitario ES2200035 “Tramos bajos del Aragón y del Arga”*, Gestión Ambiental Viveros y Repoblaciones de Navarra, para el Gobierno de Navarra.
- Elso, J.; Urra, F.; Mendoza, F. eta Moreno, S. (2008): “Biodiversity conservation and river restoration: from planning to execution through a Life Project in Aragón River, Navarra, Spain”, *Curso avanzado “Restauración ecológica de ríos mediterráneos”*, Instituto Agronómico Mediterráneo, Zaragoza.

- Europar Komisia (1992): 1992ko maiatzaren 21ean Kontseiluaren 92/43/CEE *Habitat Zuzentaraua*, habitat naturalen eta fauna eta landaretza basatien babesari buruzkoa
- , (2000): Europako Parlamentuaren eta Kontseilu Europarraren 2000ko urriaren 23ko 2000/60/EE *Uraren Esparru Zuzentaraua*, non esparru komunitario berri bat ezartzen den uren politiken arloan.
- , (2007): 2007/60/EB Europar Parlamentu eta Kontseiluaren, 2007ko urriaren 23koa *Uholdeen Zuzentaraua*, uholdeen arriskuak ebaluatu eta kudeatzeari buruzkoa
- Eusko Jaurlaritza (1997): *Euskal Autonomia Erkidegoko Lurraldearen Antolamendurako Artezpideak*, Lurralde Antolamendu, Etxebizitza eta Ingurugiro Saila, Vitoria-Gasteiz, 335 or.
- , (1990): Maiatzaren 31ko 4/1990 Legea, *Euskal Herriko Lurralde Antolaketazari buruzkoa*.
- , (1998): Otsailaren 27ko 3/1998 Legea, *Euskal Herriko ingurugiroa babesteko lege orokorra*.
- , (1999): *Euskal Autonomia Erkidegoko Uholdeen Ziozko Larrialdiko Plan Berezia*, Herrizaingo saila, 126 + kartografia, Vitoria-Gasteiz.
- , (1999): *Euskal Autonomi Elkartekeko Ibaien eta Erreken Ertzak Antolatzeke Lurraldearen Arloko Plana. Isurialde Kantauriarra*, Lurralde Antolamendu, Etxebizitza eta Ingurugiro Saila, Vitoria-Gasteiz.
- , (2000): *Euskal Autonomi Elkartekeko Ibaien eta Erreken Ertzak Antolatzeke Lurraldearen Arloko Plana. Isurialde Mediterraneo*, Lurralde Antolamendu, Etxebizitza eta Ingurugiro Saila, Vitoria-Gasteiz.
- Gómez Orea, D. (2002): *Ordenación territorial*, Mundi Prensa, Editorial Agrícola Española, Madril.
- González del Tánago, M.; García de Jalón, D. eta De Maroto, J. (2010): *Estudio de alternativas de actuación de restauración de ríos y defensa frente a inundaciones en la zona de confluencia de los ríos Arga y Aragón. Estudio ambiental*, Universidad Politécnica de Madril, Gestión Ambiental, Viveros y Repoblaciones de Navarra.
- Ibisate, A.; Ollero, A. eta Ormaetxea, O. (2000): “Las inundaciones en la vertiente cantábrica del País Vasco en los últimos veinte años: principales eventos, consecuencias territoriales y sistemas de prevención”, *Serie Geográfica*, **9**, 177-186.
- Ibisate, A.; Ollero, A. eta Elso, J. (2009): “The Ebro river and major tributaries, approach of the “Free space for river” concept”, International workshop “Great european dynamic rivers and the Free Space for Rivers concept”, Fédération des Conservatoires d’Espaces Naturels, Moulins, France.
<<http://centrederesources-loirenature.com/mediatheque/PF3E/workshop/ibisate.pdf>>

- Ibisate, A. (koord.); Díaz, E.; Acín, V.; Granado, D.; Ollero, A.; Rey, A.; Ballarín, D.; Gimeno, M.; Baldissone, C.M.; Besné, P. eta Sánchez, I. (2010): *Estudio de alternativas de actuación de restauración de ríos y defensa frente a inundaciones en la zona de confluencia de los ríos Arga y Aragón. Estudio geomorfológico*, Universidad del País Vasco-Euskal Herriko Unibertsitatea, Universidad de Zaragoza, ECOTER, S.C., Gestión Ambiental, Viveros y Repoblaciones de Navarra, 255 or.
- Magdaleno, F. eta Martínez, R. (2010): *Estudio de alternativas de actuación de restauración de ríos y defensa frente a inundaciones en la zona de confluencia de los ríos Arga y Aragón. Anteproyectos de restauración*, CEDEX, Gestión Ambiental, Viveros y Repoblaciones de Navarra,
- Malavoi, J.R.; Bravard, J.P.; Piégay, H.; Hérouin, E. eta Ramez, P. (1998) *Determination de l'espace de liberté des cours d'eau*. Lyon, SDAGE Rhône-Méditerranée-Corse.
- Martín Vide, J. P. (2006): *Ingeniería de ríos*. Edicions UPC, 381 or., Barcelona (2. ed.).
- Martín Vide, J.P. eta Baldissone, C.M. (2010): *Estudio de alternativas de actuación de restauración de ríos y defensa frente a inundaciones en la zona de confluencia de los ríos Arga y Aragón. Estudio geomorfológico e hidráulico*. Universitat Politècnica de Catalunya, Gestión Ambiental, Viveros y Repoblaciones de Navarra.
- Mateu, J.F. (1990): "Avenidas y riesgos de inundación en los sistemas fluviales mediterráneos de la Península Ibérica", *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, **10**, 45-86.
- Ollero, A. (2007a): *Territorio fluvial. Diagnóstico y propuesta para la gestión ambiental y de riesgos en el Ebro y los cursos bajos de sus afluentes*, Bakeaz y Fundación Nueva Cultura del Agua, 255 or., Bilbao.
- , (koor., 2007b): *Las alteraciones geomorfológicas de los ríos*, Mesas de trabajo. Estrategia Nacional de Restauración de Ríos. Ministerio de Medio Ambiente y Universidad Politécnica de Madrid.
- , (2009): "3. Caudales y espacio: dinámica y territorio fluvial", En *Seminario Biodiversidad y restauración de ecosistemas fluviales. Resumen de ideas y reflexiones*, 2008ko irailaren 24tik 27ra, Iruñea.
- Ollero, A. eta Elso, J. (2007): "The need for a "fluvial territory" or "room for the river": living with floods by acceptance of their functions", in C. Baker eta P. van Eijk, (ed.): *Sustainable flood management: obstacles, challenges and solutions*, Ed. Interreg IIIC Network FLAPP "Flood Awareness and Prevention Policy in border areas", Maastricht, 59-63.
- Ollero, A.; Ibisate, A. eta Díaz, E. (2002): "Gestión del agua y ordenación de espacios fluviales: situación actual y perspectivas", *Euskonews & Media*, **153**.

- Ollero, A.; Ibisate, A. eta Elso, J. (2010): *EL TERRITORIO FLUVIAL espacio para la restauración*, Notas técnicas del CIREF, **1**, Centro Ibérico de Restauración Fluvial.
- Re, F. (2009): «Reconquête de l'espace de mobilité de l'Adour entre Lafitole et Riscle», International workshop "*Great european dynamic rivers and the Free Space for Rivers concept*", Fédération des Conservatoires d'Espaces Naturels, Moulins, France.
- Rohde, S.; Hostmann, M.; Peter, A. eta Ewald, K.C. (2006): "Room for rivers: and integrative search strategy for floodplain restoration", *Landscape and Urban Planning*, **78**(1-2), 50-70.
- Ureña, J.M. eta Ollero, A. (2001): "Fluvial landscapes, catchment administration and land-use planning : experience based on two rivers in Spain", *Landscape Research*, **26** (3), 225-243.
- Vis, M.; Klinj, F. eta Buuren, M. van (Eds., 2001): *Living with floods. Resilience strategies for flood risk management and multiple land uses in the lower Rhine River basin*, The Netherlands Center for River Studies (NCR), Delft.
- Zenbaiten artean (2009): *Seminario Biodiversidad y restauración de ecosistemas fluviales. Resumen de ideas y reflexiones*, 2008ko irailaren 24tik 27ra, Iruñea.

7. Natura-eremu babestuen balorazioaren inguruko zenbait gogoeta

Iker Etxano Gandariasbeitia,
Ekonomia Aplikatua I Saila, Euskal Herriko Unibertsitatea

7.1. SARRERA

Jakina den bezala natura-eremu babestuek (NEB) eta beren politikak, oro har, lotura hertsia dute lurralde-antolamenduarekin. Lurralde-antolamenduaren plan estrategikoak, printzipioz, lurralde-eredu jakinaren helburu eta zioak aurkeztu beharko lituzke, eta ildo horri atxikita, naturaren babeserako instrumentuek lukete zentzua eta potentzialtasuna lurralde-instrumentu espezifikoak eta sektorialak behar diren kasuetarako. Zentzu horretan, lurralde-eredua zehazten duen planaren eta naturaren babes-politikaren arteko koordinazioak eta elkartasunak osoa beharko luke (Europarc-España, 2005).

Testuinguru horri lotuta lurralde-ekimenen (NEBak, adibidez) ebaluazioak berebiziko garrantzia du. Izan ere, ekimenok burutu aurretik egindako ebaluazioak haien efektuei buruzko informazioa jarriko die eskuragarri *erabaki-hartzaileei*⁴² proiektua aurrera joatearen egokieraren gainean erabaki dezaten; lurralde-ekimena burutu osteko ebaluazioak, ordea, emaitzen inguruko informazioa aurkeztuko du, egindako akatsak zuzentzera lagun dezakeena. Hala ere, lurralde-ikuspegi zabal batetik abiatutako era honetako ebaluazioak urriak izan dira. Gehienetan lurralde-sistemaren barne kokatzen den elementu jakinaren gaineko ebaluazioak jakintza-alor konkretu bateko ikuspegipean gauzatu dira, lurralde-ikuspegi zabal eta integratuari uko eginez. Esaterako, NEBen kasuan ohikoak dira alor jakinetatik (biologia, ekonomia, lurralde-arkitektura, eta abar) jorratutako balorazioak, baina ez ikuspegi integratua barneratzen dutenak.

NEBei gagozkielarik, atal honek Ekonomiatik jorratutako balorazioek dituzten argi-itzalak hausnartuko ditu, ildo beretik zenbait gogoetari bidea zabalduko zaielarik. Era berean, beste era bateko ebaluazio berritzaileak NEBen kasurako ongi egokitzen direla argudiatuko da. Zentzu horretan, adierazgarria da NEBek lurralde-antolamendu orekatu eta harmonikorako duten zeresan handia; izan ere,

42. «Decision makers».

NEBen ebaluazio integraturako aintzat izan beharreko elementuak hertsiki loturik daude egungo lurralde-antolamenduaren diskurtsoak goraitzen dituenekin.

Testuaren banaketari dagokionez, segidan NEBen balorazio ekonomikoaren oinarri teorikoak azalduko dira Euskal Herriko kasuei aipamen berezia eginez. Balorazio ekonomikoak iraunkortasunaren aldetik dituen kontraesanak ere adieraziko dira. Hirugarren zatian, tokiko biztanleriak NEBetan duen garrantziaren hausnarketa hiru ikuspegitik egingo da, hots, alderdi ekonomikotik, gobernantzatik eta partaidetzaren aldetik. Laugarren atalak Irizpide Anitzeko Analisiaren⁴³ potentzialtasuna eta egokiera NEBen inguruko balorazioak egiteko eta gatazka-irtenbide gisa argudiatuko du orain arte izandako zenbait esperientziaren deskribapen arinarekin batera. Azken gogoetek emango diote amaiera testuari.

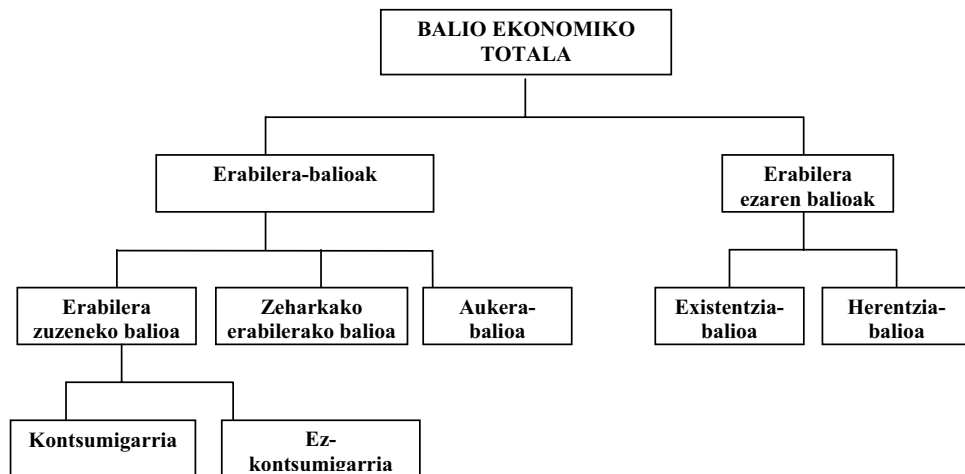
7.2. NATURA-EREMU BABESTUEN BALORAZIO EKONOMIKOA

Natura-baliabideen balorazio ekonomikoaren inguruan Ingurumen Ekonomiak balio ekonomikoaren kontzepzioa, alde batetik, eta haxe lortzeko metodologiak, bestetik, garatu ditu azken hamarkadetan. Horrela, *Natura economica* kontzeptua ezarri da, zeinaren arabera ingurumena ingurumen-ondasun multzo gisa ulertzen den eta ondasunok merkatuan truka daitezkeen (Soma, 2006).

Ikuspegi honi jarraituta, beraz, natura-eremuetako Balio Ekonomiko Totala (BET) erabilera-balioek eta erabilera ezaren balioek osatzen dute (7.1. irudia). Lehenengoan artean, erabilera zuzeneko balioa eta zeharkako erabilerakoa dira nagusiak. Erabilera zuzenekoan artean basogintzatik edo nekazaritzatik eratorritako errentak izango genituzke; baita natura-eremua bisitatzeagatik eratorritako ongizatea ere, erabilerarekin zuzenki lotu egiten den heinean. Zeharkako erabilerako balioa, adibidez, erregulazio hidrikoak edo CO₂-aren xurgatzeak osatuko lukete; izan ere, nahiz eta zeharka izan natura-eremuaren erabilerak ongizatea sorraraziko du. Aukera-balioa, ordea, etorkizunean natura-eremua erabiltzeko aukerarekin dago loturik (bisitatzeko aukerarekin, esaterako), eta horrexek, berez, balio jakina du.

Bestalde, erabilera ezaren balioa existentzia-balioak eta herentzia-balioak osatzen dute, eta bietatik lehena dugu oinarritzakoa. Baliteke gizabanako talde jakinak, nahiz eta natura-eremuaren erabilera zuzenik zein zeharkakorik ez duen egiten (eta etorkizunean ere ez duen egingo), positiboki baloratzea bere existentzia soila (esaterako, biodibertsitatea mantentzeko). Era berean, ingurumen-ondasun jakina ondorengo belaunaldiak eskura izan dezaten mantentzeak herentzia-balioarekin du harremana.

43. «Multi-criteria Analysis».

Iturria: Azqueta (2002:71)

7.1. irudia. Natura-eremuetako Balio Ekonomiko Totala.

Natura-eremuetako BET bilatzerakoan, aldiz, balio produktiboaren eta balio ez-produktiboaren arteko bereizketa egiten da. Bien arteko funtsezko desberdintasuna merkatu-prezioen existentzian datza. Alegia, merkatu-prezioak ezagutzen ditugun kasuetan balio produktiboa lortuko dugu (adibidez, basogintzatik eratorritako errentak) baina ingurumen-ondasunek (biodibertsitatea, paisaia, etabar) merkatuak ez duten heinean, ezta preziorik ere, ez dituzte izango, eta ondorioz, zaila zaigu haien balioa kalkulatzeko. Zailtasun hau gainditzeko, Ingurumen Ekonomiak zenbait metodologia garatu ditu, zeinak bi multzo nagusitan banatzen diren. Alde batetik, Errebelatutako Lehentasunen Metodoa dugu. Honen arabera, soilik erabilera-balioa ezagut daiteke; izan ere, natura-eremu jakin batekiko gizabanakoek duten jokabidearen arabera *errebelatu* egiten baitute balioa. NEBei lotuta, prezio hedonikoaren metodoa eta bidaia-kostuarena izan dira metodologia erabilienak lehen multzo honetan.

Bestetik, Adierazitako Lehentasunen Metodoek, ingurumen-ondasunen merkatu hipotetiko batean oinarrituz, gizabanakoek adierazitako balioa estimatzen dute, eta erabilera-balioak zein erabilera ezaren balioak kalkulatzeko erabiltzen dira. Balorazio kontingentearen metodoa izan da erabiliena alor honetan, nahiz eta azken urteetan burututako aurrerakuntza metodologikoen Hautaketa Esperimentuaren metodoa kokatzen duten gaur egun osoen gisa. Metodoek, azken finean, natura-eremu jakinean definitutako ingurumen-ondasunen horniduragatik gizabanakoek duten Ordaintzeko Borondatea (OB) estimatuko dute. Horretarako, ezinbestekoa da inkestetan oinarritutako landa-lan sakona gauzatzea tresna ekonometrikoren laguntzarekin batera.

Ikerketa enpirikoak alor honetan ugariak izan dira azken urteetan nazioartemailan (Nunes *et al.*, 2003). Bi alderditan jarri beharko litzateke arreta zentzu horretan. Alde batetik, NEB desberdinen arteko emaitzak oso disparekoak direla, eta bestetik, NEB askotan batez besteko OBren balioztapenaren aldea goi- eta behe-balioen artean oso nabarmena dela.

Euskal Autonomia Erkidegoko (EAE) Parke Naturalen artean badugu balorazio ekonomikoko adibide pare bat. Lehena, Aiako Harrian Abad eta bestee (2003) bidaia-kostuaren metodoa erabiliz 427 inkestatan oinarrituta egindako aisialdi-eskariaren balioztapena dugu. Urteroko parkeko bisitariak 575.000 inguru direla balioztatu zuten eta aisialdirako erabilera-balioa 301 €/bisitariko gutxi gorabehera. Alegia, 173 milioi €/urte baino gehiagoko balioa egozten zaio parkeari. Bigarrena, Sánchez eta Pérez y Pérezek (2000) Gorbeia Parke Naturean egindakoa dugu. 402 bisitariko laginean oinarrituz eta bidaia-kostua eta balorazio kontingente metodoak konbinatuz baterako analisia deritzena erabili zuten. Halere, autore horien arabera balorazio monetarioa ez da aldagairik garrantzitsuena, bisitarien lehentasun ordinalak baizik. Oro har, bisitariak gehien baloratu zutena natura-eremuan egin daitezkeen «jarduerak» (xendazaletasuna, mendizaletasuna, bizikletan ibiltzea, zaldian ibiltzea) dira, «sarbide-baldintza» eta «zerbitzu osagarrien» aurretik.

Parke Naturez gain, Natura 2000 Sareko parte den Jaizkibel⁴⁴ mendiko eremuaren balorazio ekonomikoa Hoyos eta bestee (2008) egin dute Hautaketa Esperimentuaren metodoa erabiliz. Balio ez-produktiboaren gain egindako balioztapena 172 eta 535 milioi €/urte artean kokatzen da eremuari etorkizunean gerta da-kizkiokeen ingurumen-narriadura maila ezberdinen arabera. Horrez gain, EAEn badago NEBetatik kanpo egindako beste balorazio ekonomikoko saiakera esanguratsurik. Pascualek (2007) EAEko basoen⁴⁵ BET 17,9 mila milioi €-tan balioztatu du (2007ko termino korronteetan); horietatik 9,7 mila milioi € balio ez-produktiboari eta 8,2 mila milioi € balio produktiboari dagozkie. Kasu honetan ez daukagu balio horiek NEBei egotzerik, baina aintzat izan behar da EAEko NEBetako azaleraren zati handia basoz osatuta dagoela.

7.2.1. Natura-eremu babestuen onurak eta kostuak

Natura-eremuei lotutako onuren artean garrantzitsuenak ingurumen-onurak izango genituzke; izan ere, horixe dugu natura-eremua babestearen lehen helburua. Aipatu bezala, onurok ekosistemen babesarekin, biodibertsitatearen zaintzarekin edo CO₂-aren xurgatzearekin dute harremana eta haien balorazioa azaldu den esparru metodologikopean egingo litzateke. Halaber, NEBek baloratzeko zailtasun metodologikoetatik salbu ez dauden bestelako onurak dituzte, besteak beste:

44. Jaizkibel mendiko ingurua (2.400 ha) Erkidegoko Garrantzizko Leku (EGL) gisa izendatu zen 2004an Natura 2000 Sarean barnera zedin.

45. 2005eko baso-inbentarioaren arabera, zuhaiztutako EAEko azalera % 55era ailegatzen da.

- hezkuntza- eta ikerketa-helburuak egozten zaizkie;
- NEBek beren inguru hurbilean izan dezaketen eragin sozioekonomiko positiboa, zeina aldi berean landa-garapen politikaren helburuekin uztartzen den;
- NEBen sare koherente batek lurralde-antolamenduaren ikuspegitik izan ditzakeen onurak ere aipatzekoak dira.

Bestalde, NEBei lotutako kostuak hiru atal nagusitan banatu izan ohi dira (Dixon eta Sherman, 1990):

- *Kostu zuzenak*: NEBari egozten zaizkion helburuak lortzeko behar duen ohiko funtzionamenduari lotutako kostuak dira, beste beste: antolamendu- eta kudeaketa-planen sorrera eta garapenari lotutako kostuak; administrazio-kostuak; azpiegiturak egokitzeko eta mantentzeko kostuak; etabar.
- *Kostu ez-zuzenak*: NEBan debekatu edo murriztapenak jasotako jardueren-gatik eta erabilerengatik eratorritako galerei aurre egiteko konpentsazio ekonomikoek osatzen dituzte.
- *Aukera-kostuak*: ikuspegi erabat ekonomizistari jarraituz, natura-eremu jakina babestu beharrean bertan beste helburu batzuk bilatzen dituzten jarduerak eta erabilerak egin zitezkeen (esaterako, etxebizitzak edo industria-azpiegiturak), eta horiei uko egiteak kostuak dakartza.

Nafarroako Peñadil, Montecillo eta Monterrey Erkidegoko Garrantzizko Lekurako (EGL) eginiko ikerketak (Barreiro *et al.*, 2004) kostu zuzenak 167 €/ha-tan balioztatu ditu eta kostu osoa (aukera-kostua alde batera utzita) 234 €/ha-tan. Balio horiek Nafarroako Natura 2000 Sare osora eramango balira —251.000 ha hartzen dituen—, 42 eta 59 milioi € izango lirateke, hurrenez hurren. Beste ikerketa batek (Moreno *et al.*, 2007), aldiz, Nafarroako Natura 2000 Sareko kostu zuzenak 108 €/ha-tan balioztatu ditu (28 milioi €).

EAErako era horretako ikerketa sakonik izan ezean, kostuen gaineko hurbilketa-ariketa xume baten saiakera egin genezake. Hain zuzen ere, Gorbeiaiko Parke Naturaleko urteroko oroitidazkietatik abiatuta, aurrekontuek adierazten dituzten partida-gastuak ezagutzen dira. 1997 eta 2005 urteen artean exekutaturako batez besteko urteroko gastua 1,5 milioi €-koa da termino korronteetan, alegia, 75 €/ha-koa gutxi gorabehera⁴⁶.

Ikusi bezala, kasuan kasuko kostuen balioztapenen zifrak ezberdinak dira oso. Edonola ere, kostuen zenbatekoa (kostu ez-zuzenena, batik bat) NEBetan ezarriko diren babes-neurriek zein jazotzen diren jarduera ekonomikoek baldintzatuko dituzte neurri handian (Barreiro *et al.*, 2004).

46. Iturria: Norberak eginda Gorbeiaiko Parke Naturaleko urteroko oroitidazkietatik abiatuta. Urteak: 1997-2005.

7.2.2. *Kostu-Onura Analisia eta natura-eremu babestuak*

Ikuspegi ekonomiko hertsari jarraituko bagenio proiektu gisa agertzen den natura-eremu jakin bat babestearen egokieraren aurrean, aldeztu aurretik horrek dakartzan onurak eta kostuak identifikatu beharko lirateke, eta ostean horiek alderatu. Horixe da funtsean Kostu-Onura Analisiak (KOA) ebaluazio-tresna gisa jarraitutako prozedura. Ongizatearen Ekonomiaren alorretik abiatuta, onurak zein kostuak giza lehentasunen asebetetzearen arabera dira definituak; eta giza lehentasunak banakoen lehentasunen metaketa baino ez dira. Era horretan, bai onurek eta bai kostuek banakoen ongizatearekin izango dute harremana beren erabilgarritasun-funtzioaren arabera. Zentzu horretan, KOAren oinarri teorikoak *Kaldor—Hicks konpentsazio-irizpidea* du ardatz: proiektu konkretu bati lotutako «irabazleek» hipotetikoki «gal-tzaileak» aise konpentsa ditzakete; izan ere, baterako ongizate handiagoa lortuko da behin konpentsazioa burutu eta gero. Hortaz, KOAren esparrupean, onurak kostuen gainetik direnean proiektua martxan jarriko litzateke. Alabaina, etorkizunean gertatzea espero diren onura zein kostuen balioa *eguneratu* beharra dago, erabakia hartzeko momentua orainaldia dugulako. Beraz, proiektuarekin aurrera egiteko erabakitze-araua Egungo Balio Garbia (EBG) positiboa izatea da, ondorengo formulak adierazi bezala:

$$EBG = \frac{\sum_{t=1}^T (O_t - K_t)}{(1+r)^t} > 0$$

non O_t eta K_t t urteko onurak eta kostuak diren, hurrenez hurren, T proiektuari espero zaion biziraupena, eta r deskontu-tasa.

EBG negatiboa baldin bada, proiektua ez da abian jarriko; positiboa beharko luke abian jartzeko. Proiektu bakarra baloratzerakoan moneta-intentsitatea (ezaugarri kardinala) da jarraitutako irizpidea. Ordea, proiektu bat baino gehiago baloratzerakoan (den-denak $EBG > 0$ dutelarik), erabakia EBGrik garaiena duenari egokitu beharko litzaioke, eta soilik orduan izango dugu aukera ezberdinen arteko sailkapen ordinala (ezaugarri ordinala). Edozein kasutan, KOAren erabakitze-araua operatiboa izango da soilik *neurgarritasun indartsuaren*⁴⁷ baldintzapean (Munda, 1996; Falconí eta Burbano, 2004). Alegia, onura eta kostu oro neurri-unitate bakarrean azaltzea, adibidez, EBGren moduko moneta-neurriarekin gertatzen den moduan.

KOAren erabilera zabala izan da ingurumen-politikak ebaluatzeko. Ameriketako Estatu Batuetan maiz erabili da 70eko hamarkadatik aurrera, bereziki 80ko hamarkadan zehar. Gugandik hurbilago, Erresuma Batuko 1995eko *Environmet*

47. «Strong commensurability».

Act delakoak KOAren erabilera aurreikusten du. NEBen alorrean, Erresuma Batuan hain zuzen ere, KOA zabalki erabili izan da naturaren babes-programak ebaluatzeko. Ezagutzen den kasu pare batean onurek kostuak gainditu dituzte (Garrod *et al.*, 1994; Willis *et al.*, 1996). Aipatutako Nafarroako EGLren kasuak, ordea, ez du KOA gainditu (Barreiro *et al.*, 2004), hau da, balioztatutako kostuak onurak baino garaiagoak dira, nahiz eta guneak Natura 2000 Sareko parte izaten jarraitzen duen.

KOAK dituen alderdi positiboen artean, onura eta kostuen arteko *trade-off*-a esplizitua egiten duela daukagu, zeina interesgarria izan daitekeen baliabide urrien testuinguruan. Bestetik, balorazio ekonomikoa baliagarria izan daiteke ingurumenaren narriadura larria legokeen kasuetarako, ordainketa-isunaren zenbatekoa kalkulatzeko tresna baliagarria izan baitaiteke, baina horrek ez du zerikusirik natura-eremua babestuta edo ez egotearekin. Dena den, gure aburuz balorazio ekonomikoak duen alderdirik interesgarriena, moneta-terminotan adierazitako balio konkretuaz harago, natura eremuak babesteak gizarteari ekarri ohi dion onura sozialaren kuantifikazioa dugu. Sortutako ongizate sozialaren gaineko kuantifikazioari azaletik helduko diogu baina babestearen onurak begi bistan utziko ditu.

Bestalde, KOAK baditu zenbait alderdi negatibo, zeinek ez duten haren ohiko erabilera zabala aholkatzen. Batetik, ongizate sozialeko funtzio batean barneratu behar diren gizabanakoon arteko erabilgarritasun-konparaketatik eta lehentasun indibidualen metaketatik eratorritako arazoak. Bestetik, etorkizunarekiko ziurgabetasuna inplizituki barneratuta dago KOAn; izan ere, ez dira ezagutzen zehaztasunez etorkizunean gerta daitezkeen prezioen gorabeherak, ekosistemetan gerta daitezkeen inpaktuak edota gizakion erantzunak horrelako egoera baten aurrean. Hirugarren, KOAren mekanismoak logika kardinala barneratzen du ordinalaren ordeaz. Alegia, onura garbiek duten garrantzia kontsideratu beharrean, haien magnitudea hartuko du kontuan KOAk, horrela atzeraezinak diren ingurumen-kalteak onartuz.

KOAK arazo metodologikoak ere planteatzen ditu; izan ere, OBren kalkulua ez dago zailtasun metodologikoetatik salbu (ikus Hanley eta Spash, 1993). Bereziki, biodibertsitatearen babesetik eratorritako onuren baloraziotik bi arazo nagusi azaltzen dira (Hanley *et al.*, 1995). Batetik, biodibertsitatearen gaineko lehentasunak «lexikografikoak» izan daitezke «erabilgarriak» baino. Lehentasun lexikografikoak ez dira bateragarriak Kaldor—Hick konpentsazio-irizpidearekin, beraz, horrela den kasuetarako KOA ez da ebaluazio-tresna aproposa izango. Bestetik, inkesta jasotzen duten gizabanakoek biodibertsitateari buruz duten informazio-maila oinarritzko aldagaia izango da. Zenbat eta informazio-maila baxuagoa izan, are eta zailagoa izango da, adibidez, balorazio kontingentearen metodoa aplikatzea. Azken finean, biodibertsitatearen babestetik eratorritako onura eta kostuei lotutako balioztapenak zehaztugabeak eta osatugabeak dira, eta beraz, ez

dira erabilgarriak izango. Horrexegatik, KOAren erabilerak ebaluazio-tresna sakon gisa arazoak dakartza kasu erreal gehienetan (Nunes *et al.*, 2003).

Dena den, KOAk duen ahultasun nagusia agian iraunkortasunarekin lotzean azalduko zaigu.

7.2.3. Balorazio ekonomikoa eta iraunkortasuna

Azken garaiotan hainbeste erabiltzen den eta dagoeneko sona handia duen «iraunkortasun» terminoak, Ekonomiaren alorrean, adierazpen bikoitza du. Alde batetik, *iraunkortasun ahula* deritzona dugu. Horren arabera, kapital naturala kapital fisikoak⁴⁸ ordezkatzeko dezake, honexek gizarteari gutxienez ongizate-maila berbera ematen dion heinean. Adibidez, aireportu jakinaren hazkundeak ongizatea areagotu dezake, bere erabileratik eratorrita, nahiz eta horretarako inguruan dauden hezeguneak deuseztatu eta hegazti-espezie jakinak arriskuan jartzen dituen. Bestalde, *iraunkortasun indartsuak* ez du onartuko kapital naturalaren ordezkapena fisikoaren mesedetan; izan ere, adibide berari jarraituz, zenbait espezie galtzea ordezkatzeko da nahiz eta aireportuaren hazkundeak erabiltzaileen ongizatea areagotuko duen. Zentzu horretan eztabaida piztua dute ekonomialariek. Izan ere, zein puntutaraino izan beharko lukete ordezkagarriak kapital naturalak eta fisikoak? Kapital fisikoak naturalaren galera konpentsatzeko beste ongizate ekarriko ote du? *Iraunkortasun indartsuaren* aldekoak gairitu beharko ez litzatekeen kapital naturalaren atari kritiko jakinaz aritzen dira⁴⁹.

KOAren esparrupean kapital naturalaren eta fisikoaren arteko ordezkagarritasun-maila funtsezko faktorea da. Alegia, konpentsazio-irizpidea zein puntutaraino gauza daitekeen hartutako iraunkortasunaren ikuspegiaren arabera. KOA iraunkortasun ahularen ikuspegiarekin dator bat, kapital naturalaren eta fisikoaren arteko ordezkapena baitakar. Beraz, bi horien arteko *trade-off*-a, konpentsazio-irizpidean sostengatuta, koherentea da. Arrazoiketa berari jarraituz, berriz, KOA alde batera utzi behar da iraunkortasun indartsuaren alderdian, horren arabera kapital naturala eta fisikoa ezin baitira konpentsatu, hau da, konpentsazio-irizpidea ez da erabilgarria.

Naturaren babes-politikari gagozkiolarik, NEBen balorazio ekonomikorako KOA badarabilgu, iraunkortasun ahularen alde egiten ari gara. Aipatu bezala, KOA metodo konpentsatzailea da; izan ere, kostu jakinak beste edozein onurarekin izan daitezke konpentsatuak den-denak moneta-unitatetan neurtuak diren heinean. Gainera, egin kontu natura-eremu jakin bat babesteko erabakia hartzerakoan, inplizituki, iraunkortasun indartsuaren alde egiten dela. Zergatik, bada? Natura-eremua babestean ez delako 10 edo 15 urtetarako egiten baizik eta, printzipioz bederen,

48. Kapital fisikoa edo kapital «birsortua» ere deitua.

49. Hainbat autorek hausnartutako gaia da hauxe (ikus, adibidez, Turner *et al.*, 1994; Van Kooten eta Bulte, 2000).

betiko babesten delako. Natura-eremuaren gaineko antolamendua eta legedia horretaz arduratzen dira, eta horren arabera, kapital naturalaren eta fisikoaren arteko ordezkapenik ez litzateke gertatu behar. Hortaz, ebaluazio-tresna gisa bigarren maila batean utzi beharko litzakete KOA, bere esparrupean aipatutako kapital-ordezkapena kontsideratzen den heinean.

Bestetik, ezta KOAn egiten den etorkizunaren deskontua ere ez dator bat iraunkortasunarekin. EBGren formulari gagozkiolarik, deskontu-tasak denbora-lehentasuna adieraziko du. Zenbat eta garaia goak izan etorkizunagatik giza lehentasuna (r garaia goa) eta proiektuaren biziraupena (T), are eta baxuagoa izango da EBG. Hortaz, proiektu jakin batek epe luzeko kaltea sortzen baldin badu, orainaldiak deskontatzean kalte horren egungo balioa baxua dela suposatuko du. Alegia, zenbat eta garaia goa izan deskontu-tasa, orduan eta garrantzi gutxiago izango duela ingurumen-kalteak. Bestalde, epe luzeko ingurumen- eta paisaia-onurak sortzen dituzten proiektuek (NEBak, adibidez) zentzu horretan justifikazio zailagoa izango dute.

Horrez guztiaz gain, KOAren bitartez baloratzeak erabakitze-arau gisa dimentsio bakarra (moneta-terminotan adierazita, alegia) erabiltzea suposatuko du, eta horixe da hain zuzen ere egozten zaion arazo nagusietariko bat (van Delft eta Nijkamp, 1977; van Pelt *et al.*, 1990). Egia esan, honexek erabat murrizkorra ematen du iraunkortasunarekin harremana duen ororen inguruan; izan ere, zentzu zabalean hartuta iraunkortasuna dimentsio anitzeko kontzeptua dugu.

7.3. NATURA-EREMU BABESTUAK ETA TOKIKO BIZTANLERIA

Tokiko biztanleriak NEBetan jokatzeko duen papera alderdi ugartik azter daiteke. Ziur asko analisi sakon-sakona egin beharko litzateke tokiko biztanleriak lurraldean dituen inplikazio oro aztertzeke, eta, beraz, baliteke horiek gutxiesten hemen egingo den hausnarketarekin. Halere, arrisku hori gain hartuta, eta sintetikoak izatearren, 3 alderdi bederen azpimarratu nahi ditugu hemen: ekonomikoa, gobernantzarena eta partaidetzarena.

7.3.1. Alderdi ekonomikoa

Aipatutako NEBei lotutako onura eta kostuen eragina ezberdina izango da erabilitako eskalaren arabera. Hots, eskala handia badarabilgu, gizartearen osotasunean eragingo lukete baina, aldiz, eskala murriztagoa erabiltzean NEBan edo haren inguru hurbilean bizi den biztanleriarengan eragingo lukete. García (1999) ongi bereizten ditu bi eskala horiek eta bere analisi zehatzak tokiko biztanleriarengan zein eratako onura eta kostuak eragiten dituzten deskribatzen du.

Era berean, uste orokorra da onurek gizartearen osotasunean eragiten dutela batik bat (ingurumen-onurek bederen), eta kostuak, ordea, tokiko biztanleriak pairatzen dituela neurri handiagoan. Hori ez da zertan okerra izan, baina iritzi horrek ñabardurak behar ditu. Egon badaude onurak tokiko biztanleriak bereganatzen dituenak, besteak beste, turismotik eratorritako gastua, sektore publikoak NEBan egindako gastutik eratorritakoak edota ingurumena zaintzea helburutzat duen gastutik eratorritakoak. Bestetik, tokiko biztanleriaren kosturik handiena agian aukera-kostuari lotutakoa da, bi alderditik: errenta-galerari zein lurraldearen erabileratara alternatiboari dagokiena. Kostu nabarmenak dira horiek pertsona edo jarduera ekonomiko jakinetan eta erabat lokalizatuta daudenetan erortzen direnean, zeina sarritan NEBetan gertatzen den. Baina, oro har, kostu zuzenen eta ez-zuzenen gehiena sektore publikoarengan erortzen da, alegia, gizarte osoarengan. Konpentsazio-sistema ongi egituratuta baldin badago eta NEBak era eraginkorrean funtzionatzen baldin badu, orduan kostuok ez dira nolanahikoak izango sektore publikoarentzat. Hala ere, kasuan kasuko aztertu beharko lirateke eraginok baina, tamalez, urriak dira NEB jakinaren izendapenak tokiko populazioarengan duen eraginaren balorazioa aztertzen duten ikerketak.

Dena den, ebidentzia enpirikotik harago, zalantzarik da babesetik eratorritako onura tokiko biztanleriarengan erortzea KOAren esparru metodologikopean jarduten bagara. Izan ere, ekitate aldetik KOA metodo ahula da (Munda, 1996). Ongizatearen Ekonomiak aurreikusten duen konpentsazio hipotetikoak ez ditu aintzat hartzen gizartearen ditugun errenta-maila ezberdinak, eta, beraz, proiektu jakinetik eratortzen diren onura eta kostuek ez dute era berdinean eragiten gizabanako guztiengan. Gainera, Kaldor—Hicks konpentsazio-irizpideari jarraituz, gizarteak oro har babesarekin lortzen duen ongizatea «galtzaileak» konpentsatzeko beste izan beharko litzateke, hau da, kostuok tokiko biztanleriak batik bat pairatzen dituenetan, hura konpentsatu beharko litzatekeela. Baina horrelaxe gertatzen delako ustea zalantzarik da bederen. Ildo horri atxikita, «galtzaileak» konpentsatzera hurbilduko ginateke konpentsazio-sistema sendoa eta eraginkorra existitzen den kasuetan (tokiko biztanleriak debekatuta dituen jarduerengatik konpentsatuko lukeena) baina hori, gehienetan, ez da gertatzen baliabide nahikorik ez dagoelako edota sektore publikoan aritzen diren eragile ezberdinen koordinazio falta dela-eta.

7.3.2. Gobernantza

EBko Gobernantzarako Liburu Zuriak gobernantza *ona* izan dadin identifikatzen dituen 5 printzipioak partaidetza, irekitasuna, erantzukizuna, eraginkortasuna eta koherentzia dira (Europar Batzordea, 2001). Ingurumen-gobernantzari gagozkiolarik, kontzeptuak antzekotasun handia izango du garapen iraunkorrenarekin (Paavola *et al.*, 2009), bi terminoen arteko hurbiltasuna islatuz. Bi horien arteko loturak, garapen iraunkorra gizarte zibilaren barne-hartzearen ikuspuntutik

hartuta, argi adierazi dira Frantziako Natura 2000 Sareari erreferentzia eginez (McCauley, 2008).

NEBak ingurumen-gobernantza kasu interesgarriak izan ohi dira bertan eragiten duten *stakeholder*, maila eta instituzio multzo zabala dela-eta. EB mailan garatzen ari den Natura 2000 Sarea maila anitzeko gobernantza adibide ezin hobe dugu. EBko mailarik gorenetik abiatuta, EBko instituzioek, estatu kideek, erregioek zein eskualdeek eta maila lokalak zeresana dute eremuon gobernantzan. Halere, Habitat Zuzentarauak (92/43/EEE) baztertzaila eta *top-down* ikuspegia duen biodibertsitatearen gaineko gobernantza-alorra gorpuzten du. Zuzentarauak agindutakoaren arabera soilik irizpide ekologikoei eta zegoen informazio zientifikoari jarraiki izendatu zituzten Natura 2000 Sarea osatuko duten eremuak. Baztertu egin dira, hortaz, irizpide sozioekonomikoak nahiz eta gune horien definizioak eta ezarpenak ondorio nabarmenak izango dituen tokiko biztanleriaren jardueretan. Horrez gain, Zuzentarauak ez du partaidetzarik aurreikusten haien ezarpen eta garapenerako. Honek guztiak eragin negatibo argia izan du tokiko biztanleriaren ikuspuntutik. Horren adibide argia dira 90eko hamarkadan Europako herrialde batzuetan, besteak beste, Frantzia, Finlandia eta Erresuma Batuan, sortutako gatazka ugariak, zeinek epaiketa-prozesu neketsuak eta Sarearen ezarpenean atzerapenak ekarri dituzten (Paavola *et al.*, 2009).

Paavolak (2004) ongi adierazi bezala, NEBen gobernantza beharrezkoa dugu biodibertsitate eta ondare naturalaren erabilera eta zaintzaren arteko gatazkak sortzen direlako. Gatazka-egoeran tokiko biztanleriak funtsezko papera jokatu du. Sarritan erresistentzia adieraziko du tokiko biztanleriak, eta bertan interesak dituzten eragileek oro har, NEBak izendatzeko egokieraren aurrean. Alemanian, esaterako, basogintza-sektoreko eragileak Natura 2000 Sarearen ezarpenaren aurka azaldu dira baliabide ekonomiko urriak eta partaidetza eza direla-eta (Krott *et al.*, 2000). Euskal Herriko NEBetan egun dauden gatazkak, *stakeholder* ezberdinak tartean direla, dextente dira. Horien adibide ditugu Arabako mendi-inguruetan ezarri nahi diren parke eolikoak; Pasaiaiko itsasportua; Bastidako golf-zelaia eta horri atxikitako etxebizitzak; Bardeetako tiro-poligonoa; eta Eltzaburuko eta Erdizko harrobiak. Hauexek esanguratsuak diren zenbait kasu besterik ez dira, eta horietan guztietan tokiko biztanleriak beren nahiak eta interesak adierazi ditu.

Gobernantza egokia, hortaz, beharrezkoa dugu NEBei egozten zaizkien helburuak eta funtzioak era eraginkorrean bete nahi baldin badira. Horretarako, halaber, ezinbestekoa da tokiko biztanleriaren papera aktore gisa aitortzea, eta horri lotuta funtsezkoa da tokiko biztanleriak parte hartzea aktiboki NEBaren antolamenduan eta kudeaketan. Dudarik gabe, horrexek murriztuko luke gerta litezkeen gatazka kopurua eta neurria.

7.3.3. *Partaidetza*

Aipatutako Gobernantzarako Liburu Zuriak ongi adierazi bezala, gobernantza eta partaidetza estuki lotuta daude. Partaidetza-prozesuak garrantzizko elementuak dira egungo ingurumen-gobernantza modu eraberritzaileetan; alde batetik, gobernantza-irtenbideen legimititatea bultzatzen eta eraginkortasuna handitzen laguntzen dutelako, eta bestetik, politika-ezarpenen kostua murriz dezaketelako (Rauschmayer *et al.*, 2009).

Rodela eta Udo-k (2008) adierazi bezala, naturaren babes-politikaren testuinguruan faktore askotxok eragiten dute partaidetzan; besteak beste, agintariak partaidetza publikoa eta *stakeholder* taldeak erakartzeko duten esperientzia, herritarrak parte hartzeko duen joera, agenda politikoa, edota egon litezkeen interes ekonomikoak. Kasu kasuko, faktore hauek aintzat izan behar dira baina azken helburua partaidetza publikoa bultzatzea izan beharko litzateke eta, bereziki, NEBan interesak dituzten *stakeholder*-ena.

Tokiko biztanleriaren partaidetza maila areagotzea izango da gatazka ebazteko edo murrizteko modu bat. Halaxe uste dute Bergseng eta Vatn-ek (2009); izan ere, horretarako partaidetza-prozesu irekiagoak gauzatzea proposatzen dute, non parte-hartzaileek elkarrengandik ikas dezaketen beren ikuspuntu eta interes ezberdinak behin plazaratuta eta, horrez gain, uste osoa bermatzea partaidetza-prozesuan. Naturaren babes-politikaren alorrean partaidetzak oro har, eta tokiko biztanleriarenak bereziki, dituen onurak nabarmenak dira. Partaidetzak tokiko biztanleriaren ardurak, aukerak eta itxaropenak isla ditzake. Partaidetza-prozesu bateko parte-hartzaileek beren ikuspuntuak beste parte-hartzaile batzuekin konpartitzen dituztenean, honexek NEBa ikusteko haien modua alda dezake; izan ere, parte-hartzaileek babes-erregimenaren inguruko kontzientzia beregana dezakete eta horrekin bat tokiko biztanleriarentzat izango dituen inplikazioena ere bai. Gainera, NEBko kudeatzaileen eta tokiko biztanleriaren arteko harreman estuago batek NEBaren inguruko eztabaidak argitzen lagunduko du. Eta ebidentziari dagokionez, Triglav-eko Parke Nazionalean (Eslovenia) burututako partaidetza-prozesuaren esperientziak hori guztia baieztatu du (Rodela eta Udo, 2008).

EAEko kasua adibidetzat hartuta, ordea, naturaren babes-politikak ez du partaidetzarik aurreikusi bere garapenerako. 16/1994 Legeak ez du Parke Naturalen antolamendu, ezarpen eta garapenerako informazio publikotik harago doan inongo partaidetza-mekanismoirik aurreikusten. Natura 2000 Sarearen izendatze-prozesuan ere partaidetza-gabezia nabarmena izan dugu. Natura 2000 Sarea osatuko duten EGLen izendapena, aipatu bezala, soilik irizpide teknikoei jarraituz burutu da. Ondorengo pauso batean, guneok Kontserbazio Bereziko Eremu (KBE) bilakatuko dira horretarako beharrezkoak zaizkien babes- eta kudeaketa-neurriak behin onartuta. Momentuz haxe bete den gune bakarrean (Kantabria Mendilerroa

KBE)⁵⁰ partaidetza publikoa kontsultara eta informazio publikora murriztu egin da, bertako *stakeholder*-en partaidetza aktiboa baztertuta geratu delarik.

EAEko 52 EGLak 2013rako KBE bilakatzeari aurreikusita dago. Eskualde Atlantiko Biogeografikoko EGLek KBE bilakatzeko prozesua hasi dute dagoeneko eta Eskualde Mediterraneokoena 2013rako bukatzea espero da. Beraz, momentu honetan bertan, babes- eta kudeaketa-neurrien planifikazioa gauzatzen ari den honetan, tokiko biztanleriaren partaidetzak tokia izan beharko luke. Oraindik garaiz gabilta partaidetza barneratzeko, kudeaketa-neurrien atalean soilik bada ere, Sarearen ezarpen eta garapen efektiboago eta sozialki onuragarriago baten mesedetan izango litzatekeelako.

7.4. NATURA-EREMU BABESTUEN BALORAZIORAKO METODO BERRITZAILEETARANTZ

Orain arte adierazitakoaren arabera NEBen baloraziorako ikuspegi integratu bat ezartzearen egokitasuna goraipatu behar dugu, bi arrazoi nagusi direla medio. Batetik, begi-bistakoa da NEBenganako hurbiltzea alor ugartitik buru daitekeela; izan ere, faktore anitzek eragiten dute NEBen izendatze-prozesuan, antolamenduan eta kudeaketan. Lurralde-ikuspegi zabal baten testuinguruan alor biologikoa, ekologikoa, ekonomikoa, soziala eta instituzionala ezberdin genitzake bederen. Horrexegatik, bada ikuspegi integratu bat ezartzearen beharra eremu horien balorazioa eta ondorengo ebaluazioa egin nahi ditugunean. Horren arabera, hainbat alor aintzat izan behar ditugu beren balorazio integralerako, alor konkretuetatik abiatutako balorazioek soilik testuinguru hertsietan (jakintza-alor jakinari lotutakoak soilik, alegia) ulertzeko gaitasuna baitute. Zentzu horretan, eta ebaluazio integratuaren egokitasunari jarraiki, Ekonomiaz harago doazen ebaluazio-metodo integratzaileak abian jartzea interesgarria litzateke, alde batera utziz KOaren modukoak.

Bestetik, adierazi bezala, NEBen gobernantza egokiaren funtsezko elementuetariko bat tokiko biztanleriak jokatzen duen papera dugu. Bereziki, tokiko biztanleriaren partaidetza bai izendatze-prozesuan, antolamenduan eta kudeaketan ezinbestekoa dugu. Hori gertatzen den heinean, NEBaren helburuak lortzetik hurbilago izango gara eta gatazkak ebazteko gaitasuna areagotuko da edota gatazkak izateko aukera murriztu egingo da. Hortaz, NEBen ebaluazio-prozesuetan garrantzitsua da oso *stakeholder*-en partaidetza aktiboa barneratzea, horrela, beren interesak, jokabideak eta ezagutza kontsidera daitezten. Alegia, partaidetza hori ere NEBen ebaluazio-prozesuetan *integratu* beharko litzateke.

50. Iturria (2009/10/30ean bertaratuta): <http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-4975/eu/contenidos/informacion/natura_2000/eu_10989/natura_euskadi.html>.

7.4.1. Irizpide Anitzeko Analisia eta haren erabilera natura-eremu babestuei lotuta

Ikuspegi integratua barneratzen duen metodologia-familia aproposa Irizpide Anitzeko Analisia (IAA) dugu. IAA ebaluazio-tresna gisa izan da diseinatua egoera konplexuetan sor daitezkeen dimentsio anitzeko eta helburu askori lotutako arazoak erabaki publikoen alorrean ebatz daitezkeen. Funtsean, IAAsk egon daitezkeen gatazken gaineko informazioaz hornitu behar ditu *erabaki-hartzaileak*, alegia, gatazken inguruko *trade-off*-ak ahalik eta gardentasun handienarekin azaltzea bilatzen du. Horretarako, IAAREN esparrupean posibleak diren aukerak irizpide ezberdinen arabera ebaluatuko dira, hori dena matrize batean adieraziz (ikus 7.1. taula). Matrize hori betetzeko informazioa kuantitatiboa zein kualitatiboa eta izaera ezberdinekoa izan daiteke; hots, ez dauka zertan neurri-unitate bakarrean adierazita egonik. Diren n aukeren artean batzuk beste batzuk baino desiratuagoak izango dira irizpide jakinen arabera. Adibidez, $Iriz_1$ -ekiko A_1 nahiago izango da A_n baino baldin eta $Iriz_1(A_1) > Iriz_1(A_n)$ bada. Beraz, aukera guztien artetik hautatutakoa irizpide jakinen arabera eta hauek duten garrantziaren arabera lortuko da. Era berean, metodologia malgua da eta ingurumen-errealitate ezberdinetara egoki daiteke. Operatibotasunaren aldetik, ebaluazio-tresna honen ezaugarri nagusietariko bat gatazkan dauden interes kontrajarriak agerian jartzea dugu (Nijkamp *et al.*, 1990).

Irizpideak	Neurri-unitateak	Aukerak		
		A_1	...	A_n
$Iriz_1$	...	$Iriz_1(A_1)$	...	$Iriz_1(A_n)$
...	...	...	...	...
$Iriz_h$	...	$Iriz_h(A_1)$	...	$Iriz_h(A_n)$

Iturria: Martínez-Alier *et al.*-engan (1998) oinarrituta.

7.1. taula. Irizpide Anitzeko Analisia egituratzen duen matrizea.

IAA ebaluazio-tresna egokia izango da iraunkortasunaren inguruko gaiei heltzeko. Batetik, IAAsk iraunkortasunari lotzen zaizkion dimentsio ezberdinak (ohikoenak, ekonomikoa, ekologikoa eta soziala dira) kontsidera ditzake, beraz, tresna egokia dugu zentzu horretan. Dimentsio bakoitzaren adierazgarritasuna informazio eta neurri-unitate jakinarekin izango da hobekien ulertuta, eta IAAsk horixe ahalbidetzen du. Bestetik, IAAsk iraunkortasun ahulean zein indartsuan oinarritutako ikuspegiak gauza ditzake aplikatutako konpentsazio-mailaren arabera (Martínez-Alier *et al.*, 1998). Autore horiei jarraituz, IAAsk *balioen neurgarri-*

*tasun eza*⁵¹ dakar, alegia «neurri-unitate komun baten gabezia balio pluralekiko»⁵² (*Ibid.*, 280). Hala ere, horrek ez du konparaketa baztertuko testuinguru pluraletan *konparaketa ahula*⁵³ posible baita. Hortaz, ondorengo ondoriozta genezake: bate-tik, konparaketa posible izango dela balio bakar bati heldu gabe (KOaren kasuan egin bezala), eta bestetik, aukera alternatiboak ebaluatzeko orduan beharrezkoa izango dela neurri ezberdinak erabiltzea (iraunkortasunaren dimentsio ezberdinetara hobekien egokitzen direnak).

Beraz, aipatutakoaren arabera eta hainbat autorek adierazi bezala, IAA KOA baino ebaluazio-tresna erakargarriagoa da (ikus, adibidez, van Pelt *et al.*, 1990). KOAk natura-baliabideen balorazioaren inguruan dauzkan zailtasun metodologikoak ekidin egingo ditu IAAk. Gainera, KOAk ez bezala, IAAk iraunkortasunaren dimentsio ezberdinak uztartuko ditu. Are gehiago, IAAk ikuspegi zabalagoa dauka KOAk baino iraunkortasunari heltzeko orduan; izan ere, IAAk KOA barnera deza-ke, adibidez, ingurumen-zerbitzuetatik eratorritako efektuen balorazioa bereganatzeko, zeina interesgarria izan daitekeen NEBen kasuan.

Zentzu horretan IAA erabat aplikagarria da NEBetan azaltzen diren egoera eta hartu beharreko antolamendu- eta kudeaketa-erabakien aurrean. Metodologia-familia honek NEBek gordetzen dituzten balio eta funtzio ugariak era egokian ebaluatzeko orduan ikuspegi integratua eta dimentsio anitzekoa kontsideratuko ditu. Izan ere, IAA NEBen testuinguruan aplikatzea ez da inondik inora berria (Smith eta Theberge, 1987). Azken urteetan alor honetan egindako ikerketa mordoa IAA NEBak ebaluatzeko erabilgarria delako erakuslea dugu. Halere, kasuan kasuko, ikerketa enpirikook helburu eta egiteko modu ezberdinei jarraitu diete ezarritako xedeen arabera.

Ikerketa multzo bat, irizpide biologiko zein ekologikoen balorazioan oinarrituta, eremu jakina babesteko egokieraren aurrean babes-lehentasan maila ezberdinak identifikatzera zuzendua egon da bai lur-inguruetan (Boteva *et al.*, 2004; Martínez-Harms eta Gajardo, 2008) zein itsas inguruetan (Portman, 2007; Wood eta Dragicevic, 2007). Halere, ikerketok alde batera utzi dituzte NEBetan dauden interes sozioekonomikoak, eta partaidetza-gabezia nabarmena dute, soilik horietariko batean aintzat hartu direlarik *stakeholder*-en lehentasunak ebaluazio-prozesuan (Portman, 2007).

Orobat, oinarri ekologiko sendoa duten beste aplikazio batzuk ere burutu dira, besteak beste, Italiako Alpeetako EGL jakinean (Rossi *et al.*, 2009; Parolo *et al.*, 2009). Horiek, berriz, agerian utzi dituzte gune horretan diren gatazkak, esaterako, garapen turistikorako azpiegiturak kokatzeko erabakien eta babes-helburuen

51. «Incommensurability of values».

52. «The absence of a common unit of measurement across plural values».

53. «Weak comparability».

artekoa. Ekoturismoak izan ditzakeen ekologia-eragin negatiboak Ugandako Parke Nazional batean ere izan dira ebaluatuak (Obua, 1997). Edonola ere, esperientzia hauetan partaidetza-prozesuen hutsunea sumatu da.

Hirugarren ikerketa multzo batek ikuspegi integratua neurri handiagoan garatu du zeren irizpide sozioekonomikoak ingurumen-alorrekoekin batera erabiltzen baititu. Horrez gain, balorazio ekonomiko hertsia IA Apean barneratu duenik ere badago (Ciani *et al.*, 1993; Strijker *et al.*, 2000), IAA KOA baino integratzaileragoa dela berresten duena. Gainera, IAA NEBaren BET estimatzeko ere erabili izana dela (Aznar eta Estruch, 2007) azpimarratzekoa da, IA Aren malgutasunaren adierazle gisa.

Beste ikerketa batzuk NEBen antolamendu- eta kudeaketa-aukera ezberdinak ebaluatzeaz arduratu dira bai ingurumen-irizpideak bai irizpide sozioekonomikoak erabiliz (Ciani *et al.*, 1993; Brown *et al.*, 2001; Hjortsø *et al.*, 2006). Hain zuzen ere, haxe da egun Natura 2000 Sareak duen garapen-mailari hobekien egokitzen zaion helburua, eremuon barne-antolamendua eta kudeaketa-neurriak egiteke dauden honetan. Halere, partaidetzaren garrantzia nabarmendu behar da berriro ere, eta zentzu horretan, soilik Brown eta besteen (2001) esperientzia dugu behar bezalakoa.

Dena den, antzematen den partaidetza-gabezia betetzekotan, badago ahalmen izugarria duen IA Aren familiako metodologia jakina. Irizpide Anitzeko Ebaluazio Sozialak⁵⁴ (IAES) (Munda, 2004, 2008) ingurumen-gatazkak ebazteko bideetan alor ugaritan izan ditu aplikazioak eta potentzialtasun nabarmena ageri zaio NEBen inguruan erabilgarria izan dadin. Metodologia horren lehen elementua iraunkortasuna ebaluatzeko dimentsio soziala barne-hartzea da. Horrela, partaidetza publikoa beharrezko elementua kontsideratuko da ebaluazio-prozesuetan baina ez nahikoa. Zentzu horretan, *stakeholder*-en parte-hartzeak ebaluazio-prozesua eta erabakitze-hartzea aberastu egingo ditu, baita demokrazia ere indartzen duen heinean. Horrek, gainera, gardentasuna eta erantzukizuna bultzatuko ditu, zeinak, aipatu bezala, gobernantza on baten ezaugarri diren. Irtenbide optimoak bainoago prozesuan parte hartzen duten aktore denen arteko *konpromiso-irtenbidea*⁵⁵ bilatuko du metodologia honek. Bestetik, IA Aren familiako ebaluazio-metodoa den heinean, iraunkortasunari era egokian helduko dio.

7.5. AZKEN GOGOETAK

Badaude hiru elementu ezinbesteko garrantzia dutenak NEBen funtzionaltasunean, batetik, eta haien izendatze, antolamendu eta kudeaketan, bestetik: iraunkortasuna, gobernantza eta tokiko biztanleriaren partaidetza dira. Ondorioz, eta argudiatutakoaren arabera, NEBen inguruko balorazio-metodoek eta ondorengo ebaluazio-metodoek ikuspegi integratua eta parte-hartzailea jorratu beharko lukete, elementuok

bete-betean kontsideratu ahal izateko. Horrela, bederen, NEBen inguruko lurralde-ikuspegi zabala eta alor anitzetik heldutakoa izango dugu, alde batera utzirik alor jakinetik heldutakoak, Ekonomiatik egin izan ohi den moduan.

NEBen ebaluaziorako metodo integratuen eta parte-hartzaileen erabilerak, finean, bat egiten du lurralde-antolamenduaren ikuspegi garaikidearekin. Izan ere, gero eta neurri handiagoan lurralde-antolamenduaren diskurtsoak iraunkortasunaren, gobernantzaaren eta partaidetzaren garrantzia azpimarratu du. Haien aplikagarritasun efektiboa beste kontu bat izango da, baina hain zuzen ere, NEBen kasurako, hiru horiek kontsideratzen dituzten ebaluazio-metodoen erabilera zabalagoak efektibotasuna emango lioke diskurtso horri.

Naturaren babes-politikaren harira, Natura 2000 Sarea ezartzen ari den honetan ebaluazio-metodo berritzaileak aplikatzeko momentu ezin hobea dugu haxe. Aipatu bezala, NEB horien babes- eta kudeaketa-neurriak erabaki behar diren momentu honetan, beranduegi izan baino lehen, aplika daitezela ebaluazio-metodo integratu eta parte-hartzaileak. Gainera, era horretan orain egiteak *ekonomikoki* ere abantailak izango ditu epe ertain/luzean kostuak murriztuko baititu. Baliabide publiko ugari aurreztuko dira horrela eginez gero; izan ere, gatazkak ekidingo dira, antolamendua era eraginkorragoan gauzatuko da, tokiko biztanleriarentzat onura sozioekonomikoa handiagoa izango da eta, oro har, natura-baliabideen babes eraginkor batetik eratorrita onura soziala ere handiagoa izango da. Alegia, NEBei lotutako onurek kostuak gaindituko lituzkete nahiz eta hori adierazteko ez dugun KOaren beharrik.

7.6. ERREFERENTZIA BIBLIOGRAFIKOAK

- Abad, M.; Alzua, A.; Gibaja, J. J. eta Gundin, A. M^a. (2003): “Peñas de Aia: Estimación de la demanda recreativa y valoración económica”, *Lurralde*, **26**, 45-62.
- Aznar, J. eta Estruch, V. (2007): “Valoración de activos ambientales mediante métodos multicriterio. Aplicación a la valoración del Parque Natural del Alto Tajo”, *Economía Agraria y Recursos Naturales*, **7**, 107-126.
- Azqueta, D. (2002): *Introducción a la Economía Ambiental*, McGraw-Hill, Madril.
- Barreiro, J.; Soler, F. eta Pérez y Pérez, L. (2004): “How much does it cost to include a marginal rural area as a Natura 2000 site? Social costs and expenditures for compensation schemes”, *Spanish Journal of Agricultural Research*, **2**(3), 287-300.
- Bergseng, E. eta Vatn, A. (2009): “Why protection of biodiversity crates conflict – Some evidence from the Nordic countries”, *Journal of Forest Economics*, **15**, 147-165.
- Boteva, D.; Griffiths, G. eta Dimopoulos, P. (2004): “Evaluation and mapping of the conservation significance of habitats using GIS: an example from Crete, Greece”, *Journal of Nature Conservation*, **12**, 237-250.

- Brown, K.; Adger, W.N.; Tompkins, E.; Bacon, P.; Shim, D. eta Young, K. (2001): "Trade-off analysis for marine protected area management", *Ecological Economics*, **37**, 417-434.
- Ciani, A.; Boggia, A. eta Marinozzi, G. (1993): "Metodologie di valutazione di alternative di parchi: il caso del Parco del Nera", *Genio Rurale*, **11**, 46-54.
- Dixon, J.A. eta Sherman, P.B. (1990): *Economics of Protected Areas: A New Look at Benefits and Costs*, Island Press, Washington, D.C..
- Etxano, I. (2009) "Landa-garapen politika eta ingurumenarekiko harremana Euskal Autonomia Erkidegoan (1992-2008)", *Uztaro*, **70**, 27-47.
- Europar Batzordea (2001): *European governance: A white paper*, COM(2001) 428 azkena, Brusela.
- Europarc-España (2005): *Integración de los espacios naturales protegidos en la ordenación del territorio*, Fernando González Bernáldez Fundazioa, Madril.
- Falconí, F. eta Burbano, R. (2004): "Instrumentos económicos para la gestión ambiental: decisiones monocriteriales versus decisiones multicriteriales", *Revista Iberoamericana de Economía Ecológica*, **1**, 11-20.
- García, O. (1999): "La economía de los espacios naturales protegidos y su aplicación para el desarrollo local de las poblaciones afectadas", *I Seminario sobre Innovación en el Medio Natural y Desarrollo Sostenible*, Madrilgo Complutense Unibertsitatea, Madril.
- Garrod, G.D.; Willis, K.G. eta Saunders, C.M. (1994): "The benefits and costs of the Somerset Levels and Moors ESA", *Journal of Rural Studies*, **10**(2), 131-145.
- Hanley, N.; Spash, C. eta Walker, L. (1995): "Problems in valuing the benefits of biodiversity protection", *Environmental and Resource Economics*, **5**, 249-272.
- Hanley, N. eta Spash, C.L. (1993): *Cost-Benefit Analysis and the Environment*, Edward Elgar, Aldershot.
- Hjortsø, C. N.; Stræde, S. eta Hellen, F. (2006): "Applying multi-criteria decision-making to protected areas and buffer zone management: A case study in the Royal Chitwan National Park, Nepal", *Journal of Forest Economics*, **12**, 91-108.
- Hoyos, D.; Riera, P.; Fernández-Macho, J.; Gallastegui, M^a.C. eta García, D. (2008): *Valuing environmental impacts of coastal developments projects: a choice modelling application in Spain*, BILTOKI DT2008.02 Landokumentua, Ekonomia Aplikatua III Saila, EHU, Bilbo.
- Martínez-Alier, J.; Munda, G. eta O'Neill, J. (1998): "Weak comparability of values as a foundation for ecological economics", *Ecological Economics*, **26**, 277-286.
- Martínez-Harms, M.J. eta Gajardo, R. (2008): "Ecosystem value in the Western Patagonia protected areas", *Journal of Nature Conservation*, **16**, 72-87.
- McCauley, D. (2008): "Sustainable development and the 'Governance challenge': the French experience with Natura 2000", *European Environment*, **18**, 152-167.

- Moreno, V.; Picazo, I.; Cuellar, R.; García, M.C. eta Cabrerizo, M. (2007): *Valoración de los costes directos de gestión de la Red Natura 2000 en España*, Biodibertsitaterako Zuzendaritza Orokorra, Ingurumen Ministeritza, Madril, [argitaratu gabea].
- Munda, G. (1996): "Cost-benefit analysis in integrated environmental assessment: some methodological issues", *Ecological Economics*, **19**, 157-168.
- , (2004): "Social multi-criteria evaluation: Methodological foundations and operational consequences", *European Journal of Operational Research*, **158**, 662-677.
- , (2008): *Social Multi-Criteria Evaluation for a sustainable economy*, Springer, Verlag-Berlin-Heidelberg.
- Nijkamp, P.; Rietveld, P. eta Voogd, H. (1990): *Multicriteria Evaluation in Physical lanning*, Elsevier, Amsterdam.
- Nunes, P.A.L.D.; van den Bergh, J.C.J.M. eta Nijkamp, P. (2003): *The Ecological Economics of Biodiversity. Methods and Policy Applications*, Edward Elgar, Cheltenham.
- Obua, J. (1997): "The potential, development and ecological impact of ecoturism in Kibale National Park, Uganda", *Journal of Environmental Management*, **50**, 27-38.
- Paavola, J. (2004): "Protected areas governance and justice: theory and the European Union's Habitats Directive", *Journal of Integrative Environmental Sciences*, **1(1)**, 59-77.
- Paavola, J.; Gouldson, A. eta Kluvánková-Oravská, T. (2009): "Interplay of actors, scales, frameworks and regimes in the governance of biodiversity", *Environmental Policy and Governance*, **19**, 148-158.
- Parolo, G.; Ferrarini, A. eta Rossi, G. (2009): "Optimization of tourism impacts within protected areas by means of genetic algorithms", *Ecological Modelling*, **220**, 1138-1147.
- Pascual, U. (2007): *El valor económico total del bosque en la Comunidad Autónoma del País Vasco*, IKT, Arkaute.
- Portman, M.E. (2007): "Zoning design for cross-border marine protected areas: The Red Sea Marine Peace Park case study", *Ocean & Coastal Management*, **50**, 499-522.
- Rauschmayer, F.; Paavola, J. eta Wittmer, H. (2009): "European governance of natural resources and participation in a multi-level context: an editorial", *Environmental Policy and Governance*, **19**, 141-147.
- Rodela, R. eta Udo, A. (2008): "Participation in nature protection: Does it benefit the local community? A Triglav National Park case study", *International Journal of Biodiversity Science and Management*, **4**, 209-218.
- Rossi, G.; Parolo, G. eta Ferrarini, A. (2009): "A rapid and cost-effective tool for managing habitats of the European Natura 2000 network: a case study in the Italian Alps", *Biodiversity Conservation*, **18**, 1375-1388.

- Sánchez, M. eta Pérez y Pérez, L. (2000): “Análisis conjunto y gestión pública de espacios protegidos: una aplicación al Parque Natural de Gorbea”, *Hacienda Pública Española*, **153**, 117-130.
- Smith, P.G.R. eta Theberge, J.B. (1987): “Evaluating natural areas using multiple criteria: Theory and practice”, *Environmental Management*, **11(4)**, 447-460.
- Soma, K. (2006): “*Natura economica* in Environmental Valuation”, *Environmental Values*, **15**, 31-50.
- Strijker, D.; Sijtsma, F.J. eta Wiersma, D. (2000): “Evaluation of nature conservation: An application to the Dutch Ecological Network”, *Environmental and Resource Economics*, **16**, 363-378.
- Turner, R.K.; Pearce, D. eta Bateman, I. (1994): *Environmental Economics. An Elementary Introduction*, Harvester Wheatsheaf, Londres.
- van Delft, A. eta Nijkamp, P. (1977): *Multi-criteria analysis and regional decision-making*, Studies in Applied Regional Science, **8**, Lovaina.
- van Kooten, G.C. eta Bulte, E.H. (2000): *The Economics of Nature. Managing Biological Assets*, Blackwell, Oxford.
- van Pelt, M.; Kuyvenhoven, A. eta Nijkamp, P. (1990): “Project appraisal and sustainability: the applicability of cost-benefit and multi-criteria analysis”, *Wageningen Economic Papers*, **5**, Wageningen.
- Willis, K.G.; Garrod, G.D.; Benson, J.F. eta Carter, M. (1996): “Benefits and costs of the Wildlife Enhancement Scheme: a case study of the Pevensy Levels”, *Journal of Environmental Planning and Management*, **39(3)**, 387-401.
- Wood, L.S. eta Dragicevic, S. (2007): “GIS-based multicriteria evaluation and fuzzy sets to identify priority sites for marine protection”, *Biodiversity Conservation*, **16**, 2539-2558.

Web orrialdeak

www.berria.info

www.elpais.es

www.gara.net

8. Nafarroa eta energia-iraunkortasuna

Alejandro Arizkun Cela,

Nafarroako Unibertsitate Publikoa, Ingurumenaren aldeko Zientzialariak (CIMA)

8.1. NAFARROAKO ENERGIA-IRAUNKORTASUNAREN IKUSPEGI IDILIKOA

2007an, *Nature* aldizkari ospetsuak Daemon Fairless-en ohar bat kaleratu zuen. Bertan, Nafarroan energia berriztagarriko iturrien hedapena azaldu eta honako galdera hau pausatu zuen izenburuan: *How did a little Spanish province become one of the world's wind-energies giant?*⁵⁶

Beste alde batetik, ohikoa da Foru Erkidegoko arduradun politikoei eta hedabide zenbaitzuek Nafarroa energia-iraunkortasunaren paradisia bailitzan aurkeztea, bide horretan aritzeko eredu gisa.

Nafarroako energia-errealitateari buruzko baieztapen horiek egin eta irudi hori aurkezteko, gure lurraldean energia berriztagarrien ustiapenak izan duen gorakada ukaezinean oinarritzen dira.

Nafarroan bigarren mailako energiaren ekoizpenak azken garaian izan duen bilakaeran, honako mugarri hauek azpimarra ditzakegu (Nafarroako Gobernuak, 2007):

- 1991. Zangozan biomasa (labore-lastoa) erabiliz elektrizitatea sortzeko planta ezarri zen.
- 1994. Erreniega mendilerroan lehen parke eolikoa ezarri zen.
- 2000. Energia fotovoltaikoa eskuratzeko lehen «eguzki-baratzea» ezarri zen.
- 2002. Castejoneko gas natural bidez elektrizitatea sortzeko lehen ziklo konbinatuko planta ezarri zen.
- 2004. Eguzki-plaka termikoen bidez berotasuna lortzen hasi zen.
- 2005. Caparroson, landare-olio bidez lortutako biodieselaren ekoizpen komertziala hasi zen.
- 2005. Tuteran, elektrizitatea sortzeko biogasa egiteko hiri-hondakinak

56. Espainiako herrialde txiki hori nola bihurtu zen energia eolikoko mundu-mailako erraldoi?

biometanizatzeako planta inauguratu zen.

Ikus ditzagun esperientzia horien emaitzak eta energia berriztagarrien erabileraren hazkundearen ezaugarri nagusiak:

- Elektrizitatea sortzeko erabiltzen den energia eolikoa gainerako energia-iturrien gainetik nabarmentzen da. 1995. urtean hasi zen energia sortzen, eta urte horretan iturri horretatik 1,2 ktep⁵⁷ eskuratu ziren. 2005. urtean 205,3 ktep erabiltzera iritsi zen.
- 2000. urtean, prozedura fotovoltaiakoen bidez elektrizitatea sortzeko eguzki-energia erabiltzen hasi zen. Urte horretan energia mota horretako 0,04 ktep aprobetxatu ziren, eta 2006an, 3,1 ktep izan ziren.
- 2005ean elektrizitatea sortzeko biogasa ere erabiltzen hasi zen, eta 2,8 ktep lortu ziren.
- Beste aldetik, 2004. urtean, eguzki-energia zuzenean berokuntzarako erabiltzen hasi zen. 2006an, 1,6 ktep erabili ziren.
- Eta 2005ean erregai moduan erabiltzeko biodieselaren ekoizpena hasi zen. 2006an, 2,6 ktep erabili ziren.

Nafarroan bigarren mailako energia-iturriak sortzeko energia berriztagarrien erabilerari dagokionez, lurralde honetan betidanik asko erabili izan diren beste bi iturri ere aipatu behar ditugu: energia hidraulikoa eta biomasa:

- XIX. mendearen amaieran hasi zen erabiltzen energia hidraulikoa elektrizitatea eskuratzeko iturri moduan, eta azken urteetan bide hori egonkortu egin da, urtez urte ibaietako emarietan egoten diren aldaketek eragindako gorabeherak kontuan hartuz. 2006. urtean energia horrek 3,6 ktep ekarri zituen.
- Biomazari dagokionez, egurra antzinatetik erabiltzen da, baina 1991n hasi zen erabiltzen elektrizitatea sortzeko. 2006. urtean 63,7 ktep lortu ziren horrela. Biomazaren erabilera osoa 73,1 ktep-ekoa da, eta datu horrek argi adierazten du biomasak atzera egin duela berokuntza zuzenerako iturri moduan⁵⁸.

Halatan, osotasunean, bigarren mailako energiak lortzeko Nafarroan erabiltzen diren energia berriztagarriak hirukoiztu egin dira 1995 eta 2006 bitartean, 98,7 ktep-etik 321,6 ktep-era.

Europar Batasunak bere energia-iraunkortasunaren aldeko politikaren zutabetzat ezarri du energia ez-berriztagarriak energia berriztagarriekin ordezte⁵⁹. Lerro hauen hasieran aipaturiko iritzi optimistek badute oinarri bat: Nafarroan energia

57. Petroliotian horren baliokide diren kilo-tonak. Nazioarteko Energia Agentziak (NEA) energiak homogeneizatzeko unitate hori erabiltzen duenez, geuk ere horixe erabiliko dugu.

58. 1986an 119,2 ktep-era iritsi zen biomasaren erabilera.

59. Politika horren beste zutabe nagusia energia-eraginkortasuna da, alegia, ekoizten den unitate bakoitzeko energia-erabilera.

berriztagarrien alorrean izan den aurrerakuntza.

Halere, energia-iraunkortasunari buruzko kontuak hori baino konplexuagoak dira, eta zehaztapen kontzeptual batzuk egin eta datuak zehatzago aztertu behar dira, Nafarroako energia-iraunkortasunaren egoerari eta aldaketei buruzko iritzi oinarrituagoak eskuratu ahal izateko.

8.2. ENERGIA-IRAUNKORTASUNA

Bizi izateko eta ingurumenean eragiteko erabiltzen du energia gizarteak. Milaka urtetan, jaten genituen jakien ondorioz gure gorputzak sortzen zuen bigarren mailako energia baizik ez genuen erabiltzen. Energia hori eguzkitik dator, eta landareek fotosintesiaren bidez barneratzen dute. Inoiz landareetan dagoen energia hori zuzenean aprobetxatzen dugu, landareak jaten ditugunean; beste batzuetan zeharka aprobetxatzen dugu, landare horiek jan dituzten animalien haragia jan, edo animalia landare-jaleak jan dituzten animalien haragia jaten dugunean. Pertsonok jakien bidez ekoizten ditugun bigarren mailako energia horiei, energia endosomatikoak deritzegu.

Halere, oso pixkanaka-pixkanaka, pertsonok gure organismotik kanpoko beste energia-iturri batzuk erabiltzen ikasi genuen. Sua, ur-korronteen edo haizearen indarra, animalien indarra... energia-iturri horiek gure energia endosomatikoa osatuz joan ziren. Energia horiei energia exosomatikoak deritzegu. Aipatu ditugun energia horiek ere eguzkia dute jatorri. Energia osagarri horien erabilgarritasuna pertsonon esku dago, gizakiaren gaitasunaren arabera aprobetxatuko baitira kanpoko *energia bihurtzaile* horiek, eguzkitik Lurrera datorren energia-jario etengabe hori.

Duela berrehun urte gutxi gorabehera, eguzki-jario etengabe horretatik ez datozen beste energia exosomatiko batzuk era masiboan erabiltzen hasi ginen: energia fosilak. Milioika urtez naturak zorupean gordeta eduki ondoren, erabilgarri daukagun energia kopurua itzel handitzea ekarri dute, eta maila berean handitu dute gure espezieak jarduteko duen gaitasuna ere. Alabaina, eguzki-energia aprobetxatuz etengabe berritzen diren gainerako energia exosomatikoak ez bezala, energia fosilak kopuru mugatuan daude, eta ez dago kopuru hori berritzatzerik⁶⁰. Erabileraren gorakada esponentziala dela-eta, halakoak xahutzetik gero eta hurbilago gaude.

Beste alde batetik, energia horiek gas-hondakinak isurtzea dakarte (Berotegi

60. Energia fosilak, azken batean, lurzorutik datoz; milioika urtez zorupean lurperatuta egon ondoren, ikatz, petrolio edo gas bihurtu den materia organikoa da. Halere, hura berriz sortzeko milioika urte behar dira, eta ondorioz, pertsonen neurrira, kopuru mugatua dutela esan dezakegu.

Efektuko Gasak), eta era masiboan erabili direlarik, naturak halakoak prozesatzeko duen gaitasuna gainditu dugu eta aldaketa klimatikoa sortzen ari dira.

Horrela, halako energia erabiltzeak iraunkortasunari lotutako arazoak dakartza, bi alderditan:

- Energia mota hori agortzeko arriskua gero eta hurbilago dago eta horrek gure zibilizazioaren kolapsoa ekar lezake, baldin eta ez badugu ildo bat birbidertzen, gure jarduera energia berriztagarrietan oinarritzeko.
- Isurtzen diren hondakinak prozesatzen dituzten isurgune naturalek gainezka egin dute, eta horrek ere kolapsora eramango gaitu, baldin eta jarioak naturak prozesatzeko moduko maila batera mugatzen ez baditugu.

Horrexegatik, energia-iraunkortasunaren ildoak energia fosilen eta ez-berriztagarrien⁶¹ erabilera termino **absolutuetan** murriztera bideratu behar dugu. Eta erritmo egokian egin behar dugu, gainera: energia berriztagarrietan oinarrituta egon behar du gure bizimoduak, energia ez-berriztagarriak agortu direlako kolapsoa iritsi baino lehen. Beste aldetik, ziklo geoklimatiko handietan egoera itzulezinak sortu baino lehenago, energia-hondakinen jarioaren murrizketa absolutua behar da, eta naturak prozesatzeko moduko maila batera iritsi behar dugu.

Energiari buruzko ohiko ikerlanek bigarren mailako energien sorkuntzan eta erabileran zentratzen dira, baina energia-iraunkortasunari buruzko hausnarketak erabilitako lehengaiei erreparatu behar die.

Produkzio-sisteman hainbat energia motatako bolumenak erabiltzen dira, eta gauza bera gertatzen da kontsumo-unitateetan ere. Energia horiei *bigarren mailako energiak* deritzegu. Alabaina, gaur egungo teknologiei egokitutako energia horiek lortu ahal izateko, naturan eskuratu direnetik erabilgarri izaterainoko bidea egin behar izan dute, luzeagoa edo laburragoa. Bide horretan energia erabili eta galdu egiten da eta, ondorioz, bolumenean energia gehiago erauzten da, gero zuzenean erabiliko dena baino. Energia-iturria erauzteak, eraldatzeak eta garraiatzeak energia erabiltzea eskatzen dute. Gainera, prozesuan zehar, isurketetan eta berotasunean ere galtzen da energia. Naturatik zuzenean ateratako energia-iturriei *lehen mailako energiak* deritzegu. Bistakoa denez, lehen mailako energien bolumena, bigarren mailako energien bolumena baino handiagoa izango da. Iraunkortasunaren ikuspuntutik eta erabilitako energien mugen ikuspuntutik, interesgarriagoa da lehen mailako energietan oinarrituriko azterketa egitea. Ildo beretik, azterketa horrek hobeto zehaztuko du energiak erabiltzean isurtzen diren hondakinen bolumena.

Gaur egungo azterlanak bigarren mailako energietan oinarritzen direlarik, ez

61. Energia fosilak ez dira berriztagarriak, baina zenbaitzuek energia fosilen ordezkotzat aurkeztu duten energia nuklearra ere ez.

dute hautematen zenbat energia behar den guztira, ez eta guztira zenbat hondakin isurtzen duten ere. Azterketarako muga horiek gainditzeko lehen mailako energien erabilerari erreparatu behar diogu. Erabiltzen den edozein energiak, naturatik erauzi denetik erabilgarri bihurtzeraino behar izan den energia guztia kontsumitzea eskatu du. Energia dagoen hobietatik erauzteak, energia erabilgarri izateko eraldatzeak eta garraioak, energia erabiltzea eskatzen dute, eta hori guztia ez da agertzen bigarren mailako energia-bolumenean. Gainera, prozesu horiek guztiak bero moduan energia galtzea ekartzen dute. Erabiltzen diren bigarren mailako energien atzean dauden **lehen mailako energiak** hobeto ezagutuz, guztira behar den energiari eta isurtzen duten hondakinei buruzko iritzi zuzenagoak izateko aukera edukiko dugu.

Gainera, Nafarroan energia-defizita dago eta, ondorioz, erabiltzen duen energiaren zati handi bat kanpotik eskuratzen du. Horrexegatik, Nafarroako energia-egoera aztertu nahi bada, energia-iraunkortasunean eman dituen aurrerapauso edo atzerapausoak zehaztu nahi badira, guztira erabiltzen dugun energia hartu beharko dugu kontuan, gure erkidegoan sortu den energietara mugatu beharrean.

Ondorioz, Nafarroako energia-iraunkortasunari buruzko azterketak, Nafarroan azkenean erabiltzen den energia ekoizteko behar diren lehen mailako energiak hartu behar ditugu kontuan, nola osatzen diren eta horien inguruan zer aldaketa eman diren ikusiz. Foru Erkidegoko energia-iraunkortasunaren balorazioak funtsezko puntu bat hartu behar du bere baitan: lehen mailako⁶² energia fosilen eta ez-berriztagarrien bilakaera, eta zenbat hondakin isurtzen duten.

8.3. LEHEN MAILAKO ENERGIEN ERABILERA NAFARROAN

1984 eta 2006 bitartean, Nafarroan lehen mailako energien erabilera ia bikoiztu egin da, 1.298,0 ktep-etik 2623 ktep-era. Iturriei erreparatuz⁶³, energia horren jatorria nabarmen aldatu da, erantsitako diagraman ikus dezakegunez.

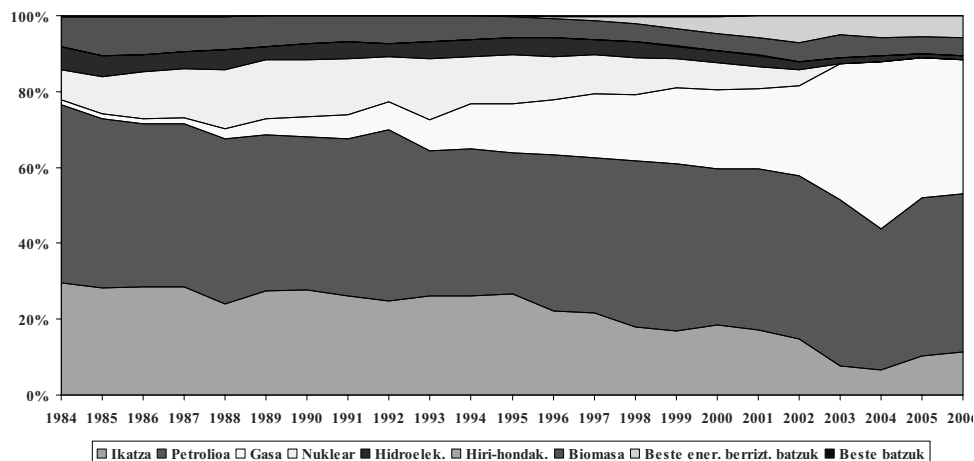
Gasaren erabileraren hazkunde handia nabarmendu behar dugu. Gas naturala pixkanaka-pixkanaka etxeko eta industriako erabileran orokortu izanari lotuta dago hori, aurretik gehiago erabiltzen ziren beste energia-iturri batzuen lekua hartu baitu: egur-biomasa, fuel-olioa, gas-olioa eta butano-gasa. 2002tik aurrera izan

62. Nafarroako eta Espainiako Balantze Energetikoei esker (bibliografian aipatzen ditugu), lehen mailako energien ezagutza izateko aukera dugu. Nafarroan erabiltzen diren lehen mailako energiak kalkulatzeko erabili diren prozedura metodologikoak ezagutu nahi izanez gero, ikus Arizkun (2009).

63. Kontuan izan behar dugu lehen mailako iturri horiek Nafarroan sortzen diren bigarren mailako energietan eta Espainiatik ekartzen direnen barruan daudela. Horrexegatik, urte luzeetan energia nuklearra agertzen da, Espainian sortu eta inportatzen den elektrizitatean dagoena, alegia. Gauza bera gertatzen da inportatutako elektrizitatearen atzean dagoen ikatzarekin edo petrolioarekin. 2003tik aurrera Nafarroan erabiltzen den elektrizitatea baino gehiago sortzen da, eta esportatutako elektrizitatearen atzean dauden lehen mailako energiak bazter utzi ditugu.

duen hazkundera azaltzeko, Castejongo ziklo konbinatuko plantetan elektrizitatea sortzeko gas naturala erabiltzen dela kontuan hartu behar dugu.

HASIERAKO ENERGIEN BILAKAERA NAFARROAN iturrien arabera %

Zentral horiek abian jartzearen ondorioz, energia-inportazioa murriztu egin da eta besteak beste, Nafarroan erabiltzen diren lehen mailako energien artean energia nuklearra desagertzea eragin du.

Lehen mailako energia moduan ikatzaren erabilera murriztu egin da 1995etik hona, eta gainera bigarren mailako energia moduan ere, zerbitzuetan eta etxeetan berokuntzarako erregai izateko eta hainbat industria-jardueratarako ere, gasak hartu du ikatzaren lekua. Horretaz gain, neurri batean ikatzezko zentral termikoetan ekoizten zen Espainiako elektrizitatea Nafarroan sortutako elektrizitatearekin ordeztu da, eta bertako prozesuak ez du ikatzik erabiltzen. Horrek ere azaltzen du, hein batean, ikatzaren erabileraren jaitsiera. 2004tik aurrera ikatzaren erabileraren hazkunde txiki bat gertatzen da, bi elementu elkartzearen ondorioz: Olatzagutiko zementu-industrian bigarren mailako energia moduan ikatza erabiltzea, eta Espainiatik datorren ikatzean Energiaren Itzulera Tasa murriztu izana⁶⁴.

Epealdi osoan zehar petrolioak eta haren deribatuek portzentaje egonkor samarra mantendu dute (erabiltzen diren lehen mailako energien % 40 inguru). Energia-iturri horren hazkundera eta energien erabilera orokorraren hazkundera

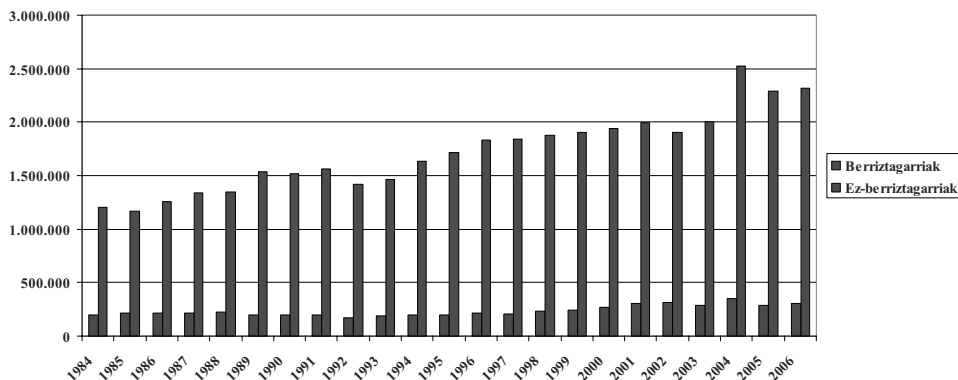
64. Murrizketa horrek hauxe esan nahi du: gero eta ikatz gehiago kontsumitu behar dela bigarren mailako energiazat erabiliko den ikatza erauzteko eta prozesatzeko.

paraleloan doazela erakusten du horrek.

Gasaren erabilerak hazkunde etengabea izan du. Hazkunde horretan bi elementu nabarmendu behar ditugu: batetik, laurogeita hamarrek hamarkadan kanalizazioak hedatu egin zirenez, gas naturalaren erabilera erraztu egin zela; eta bestetik, 2002an Castejonen elektrizitatea sortzeko ziklo konbinatuko zentral termikoak abian jarri zirela. 1990ean Nafarroan erabiltzen ziren lehen mailako energietatik % 5 gasa zen; 2002an % 24, eta geroago % 40raino igo zen.

Gure asmoetarako baliagarria suertatuko zaigu gorago aipatu ditugun bi norabideetan kalkuluak egitea: energia berriztagarrien eta ez-berriztagarrien erabileran izandako aldaketak batetik, eta energiaren erabileraren ondorioz Berotegi Eftukoko Gasen isurketetan izandako aldaketak bestetik.

**LEHEN MAILAKO ENERGIEN ERABILERAREN BILAKAERA
NAFARROAN**
haien berriztagarritasunaren arabera (tep)

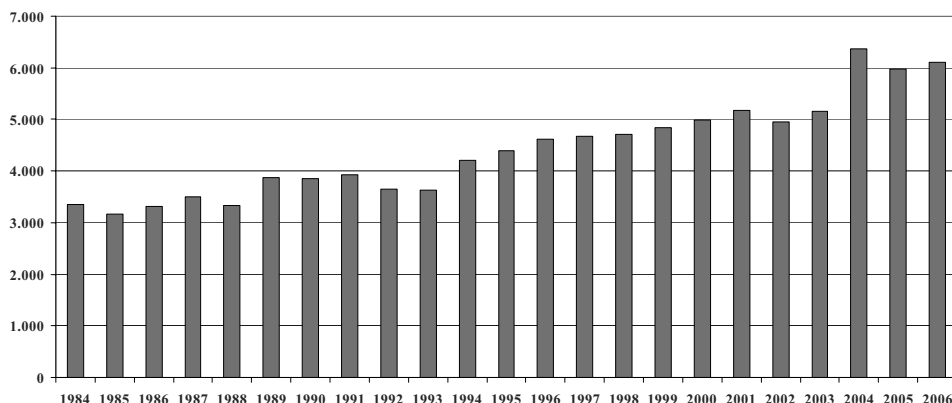
Hainbat elementu azpimarra ditzakegu bilakaera horretan:

- Lehen mailako energia berriztagarrien erabilera hazi egin da: 1984an 195,1 ktep izatetik 2006an 303,4 izatera iragan dira. Urtero % 2 hazi direla adierazten du horrek.
- Lehen mailako energia ez-berriztagarrien erabilera hazi egin da: 1984an 1.203,3 ktep izatetik 2006an 2.319,6 izatera iragan dira. Urteko hazkunde-tasa % 3 da.
- Lehen mailako energia berriztagarrien bilakaeran hiru aldi bereiz ditzakegu:

- 1985 eta 1995 bitartean erabilera apaldu egin zen, 218,5 ktep-etik 193,8 ktep-era, biomasaren erabileraren murrizketa dela-eta.
- 1995 eta 2002 bitartean, erabileran hazkunde handia izan zen: 193,8 ktep-etik 318,5 ktep-era. Lehen adierazi dugunez, energia eoliko bidez elektrizitatea sortzea dago hazkunde horren atzean.
- 2002tik aurrera erabilera egonkortu egin da, gorabehera txikiekin, 300 ktep-en inguruan.
- Lehen mailako energia ez-berriztagarriei dagokienez, bi aldi bereiz ditza-kegu:
 - Hasieratik 2002ra arteko aldi luzean, 1984ko 1.203,3 ktep-etik 2002ko 1.904,7 ktep-eraino hazi zen. Aldi horretan, krisi ekonomikoaren ondorioz atzerakada bat gertatu zen 1992an, baina gero hazkunde-ildoari jarraitu zion.
 - Urte horiek izan ziren hazkunde handiko azken urteak, eta 2004an 2.505,4 ktep erabili ziren; ondoren apaltze txiki bat gertatu eta 2006an 3.219,6 ktep erabili ziren. Aurretik esan dugunez, lehen mailako energien erabileraren protagonista nagusia petrolioia eta haren deribatuak izan dira, etengabe hazi baitira, bai eta gasa ere, gas naturalaren hedapenaren ondorioz hazkunde nabarmena izan baitu. Ikatzaeren erabilera, aldiz, murriztu egin da.

Oro har, hauxe ikus dezakegu: lehen mailako energia berriztagarrien erabilera nabarmen hazi den arren, are gehiago hazi dela lehen mailako energia ez-berriztagarrien erabilera.

CO₂ ISURKETAK, ENERGIAREN ERABILERAREN ONDORIOZ
kt

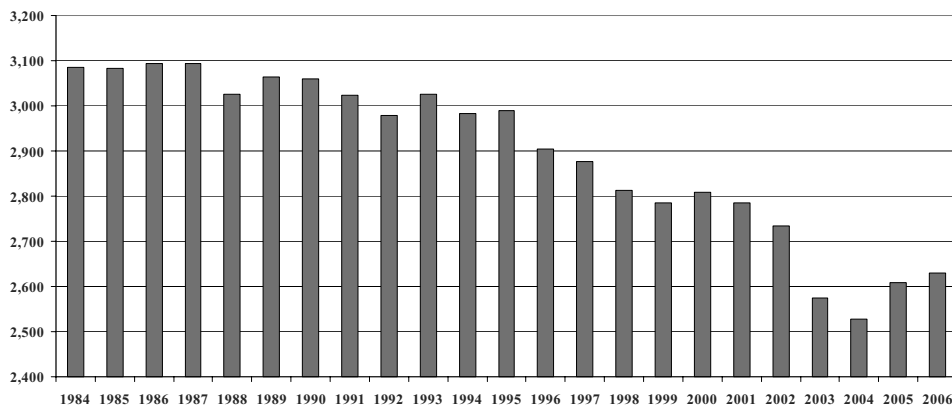

8.4. CO₂ ISURKETAK, LEHEN MAILAKO ENERGIEN ERABILERAREN ONDORIOZ

Berotegi Efektuko Gasen energia-isurketei dagokienez, artikulu honetan CO₂ isurketetan zentratuko gara⁶⁵. Lehen mailako energia fosil bakoitzak CO₂ isurketa-maila desberdinak eragiten ditu erabiltzen duen ktep-unitate bakoitzeko. Hori dela-eta, erabiltzen diren energia fosilen iturriak batzuk edo besteak izateak isurketen bolumen orokorra baldintzatuko du. Jakina da ikatzak unitate bakoitzeko CO₂ gehiago isurtzen duela, eta gero datozela petrolio eta gasa.

Lehen mailako energia fosilaren erabilera hazten den heinean, isurketak ere handitu egiten dira, eta bataren eta bestearen bilakaeraren profila oso antzekoa da. Hala eta guztiz ere, energia horien osaera aldatu egin denez, isurketen hazkundea energia-iturrien hazkundea baino zertxobait apalagoa izan da. Denboraldi osoa hartuta, gasaren erabilaren hazkundea eta ikatzaren erabilaren beherakadak eragin dute egoera hori, eta era berean, azken bi urteetan isurketetan egon den gorakada erlatiboa ere azaltzen du.

CO₂ ISURKETAK, ERABILITAKO ENERGIA-UNITATE BAKOITZEKO
ktCO₂/ktep

65. Gas-isurketen artean, klima-aldaketan eragin gehien duen gasa CO₂ da. Energiaren erabilaren ondorioz isurtzen diren CO₂ zenbatesteko prozedura ezagutzeko, ikus Arizkun (2007).

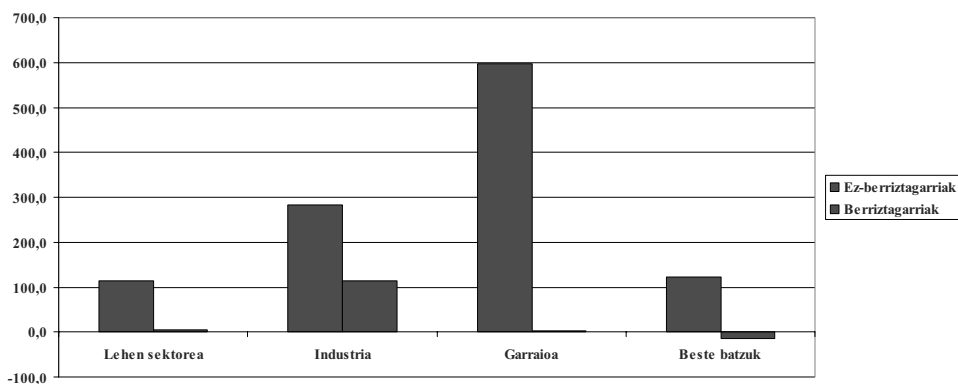
8.5. ENERGIA-IRAUNKORTASUNA, SEKTOREAREN ARABERA

Sektorearen arabera aztertuta, 1984-2006 tartean energia-iraunkortasunean izandako aldaketa guztiek ezaugarri bateratua dute: lehen mailako energia ez-berriztagarrien erabilera eta CO₂ isurketak sektore guztietan hazi dira.

Sektorearen arabera, lehen mailako energia ez-berriztagarrien erabileraren hazkundera eta CO₂ isurketak ezberdinak dira⁶⁶. Izan ere, sektore bakoitzaren ezaugarrien ondorioz, energia-mota ezberdinak erabiltzen dituzte.

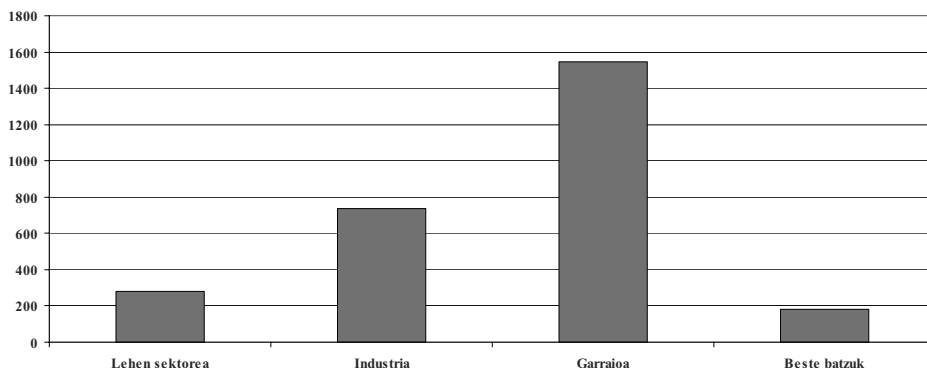
Adibidez, garraioen sektoreak lagundu dio gehien energia ez-berriztagarrien eta CO₂ isurketen hazkunderari. Ondoren industria-sektorea dator. Lehenak izan du lehen mailako energien hazkunde handiena, eta gainera ia-ia petrolioaren deribatuak baizik ez ditu erabiltzen. Industriak elektrizitatea gehiago erabiltzen du, eta bigarren mailako energia mota hori sortzeko iturri berriztagarriak gehiago erabiltzen direnez, aldaketa hori nabarmendu egin da. Beste alde batetik, industriak bere erregaien lehen mailako energiaren osaera aldatu egin du, eta termino absolutuetan gutxiago erabiltzen ditu ikatza eta petrolioaren deribatuak, eta gehiago gas naturala. Horrela, CO₂ isurketetan hazkunde erlatibo txikiagoa izan du.

**LEHEN MAILAKO ENERGIEN ERABILERAREN HAZKUNDEA
SEKTOREETAN, BERRIZTAGARRITASUNAREN ARABERA
1984-2006 ktep**

66. BESTE BATZUK sektorean daude, besteak beste, zerbitzuak, administrazioa eta etxeko erabilera.

CO₂ ISURKETEN HAZKUNDEA SEKTOREAREN ARABERA
1984-2006
kT

Lehen sektorea tamainan txikia izanik, isurketa gutxien egiten du. «Beste batzuk» sektoreak ere oso gutxi isurtzen du. Kasu horretan, ordea, aipatu egin behar da petrolio-deribatuen erabilera ez dela estatistikan agertzen, eta ondorioz isurketa kopurua gutxitu egiten dela. Sektore horretan energia berriztagarrien erabileran izan den beherakadaren arrazoia zera da, berokuntzarako biomasa (egurra) erabiltzea ia desagertu egin dela.

8.6. ONDORIOAK

Energiaren erabileraren hazkunde handiaren ondorioz, energia berriztagarrietan egin den aurrerakuntza xurgatu egin du eta, halatan, energia-iraunkortasunak okerrera egin du denboraldi osoan, eta zatietako bakoitzean.

Egia da 1995-2002 tartean, energia eolikoaren bidez sortzen zen elektrizitateak hazkunde handia izan zuenez, okerragotze hori txikiagoa izan zela, baina tarte horretan ere, energia ez-berriztagarriak gehiago hazi ziren energia berriztagarriak baino. Aurreko hamarkadan, ohiko energia berriztagarriaren (biomasaren) erabilera murriztu egin zen. Azken urteotan, energia eolikoaren hedapenean izan den geldialdiaren ondorioz, aurretiko hobekuntza erlatiboek ere okerrera egin dute.

Ez dago dudarik energia eolikoaren bidez, eguzki-energiaren bidez eta biogasaren bidez elektrizitatea sortzeko aurrerakuntzek, erregaitarako biodieselak lortzen hasteak, edota eguzki-energiaren bidez berotasuna sortzeak, horiek guztiek eza-gutza- eta teknologia-multzoa ekarri dutela, eta energia-iraunkortasunera jotzeko politika abian jartzeko lagungarri suerta daitezkeela. Alabaina, energia termino

absolutuetan eta benetan murrizteko helburua finkatu behar duen politika hori ez dagoenez, Nafarroako energia-iraunkortasunak okerrera egin du. Politika hori ez egotearen ondorioz, energia ez-berriztagarrien ordeztu energia berriztagarriak erabiltzeko helburua ez da presente egon azken 25 urteotako energia-bilakaeran. Gertatutakoak erakusten digu energia berriztagarrien erabileraren hazkundeak energia ez-berriztagarrien tokia hartu beharrean, biak ere batu egin direla, eta ondorioz ez dutela balio izan iraunkortasuna hobetzeko.

CO₂ isurketen kasuan ere balantzea guztiz negatiboa da, denboraldi osoa hartuta termino absolutuetan handitu egin dira eta. Energia ez-fosilak gehiago erabiltzearen ondorioz, eta ikatzaren, petrolioaren eta gasaren pisu erlatiboan izan diren aldaketen ondorioz, 1995-2004 tartean erabilitako energia-unitate bakoitzeko isurketetan apaltze txiki bat egon da. Alabaina, 2005ean eta 2006an berriro egin du gora. Gainera, isurketen ikuspuntutik iraunkortasuna baloratzeko aldagai esanguratsua isurketen bolumen absolutua da, eta horrek etengabe gora egin du.

Energia-iraunkortasuna okerragotzen gehien lagundu duen sektorea gaurraioen sektorea izan da, energien erabilera handiena izan duelako eta ia soilik petrolioaren deribatuak erabiltzen dituelako. Halere, sektore guztiek lagundu dute Nafarroako energia-iraunkortasuna okerragotzen.

Gauzak horrela, agerian dago energia-iraunkortasunari laguntzeko ez dela nahikoa energia berriztagarriak sustatzea, tarteko helburu hori egin beharrekoa izan arren. Horretaz gain, ezinbestekoa da energiaren erabilera absolutua murrizteko politika eraginkorra ere, hari esker energia berriztagarrien erabileran izandako aurrerakuntzak energia ez-berriztagarrien lekua hartu eta energia mota horiek murriztea eragingo bailuke. Gainera, bide horrek CO₂ isurketak murriztea ere ahalbidetuko luke.

BIBLIOGRAFIA

- Alcántara Escolano, V.; Padilla Rosa, E. eta Roca Jusmet, J. (2008): “De los consumos finales de energía a los requerimientos de energía primaria y las emisiones de CO₂. Aproximación a partir de los balances de energía. Aplicación a Cataluña, 1990-2005”, *Ekonomiaz*, **67**, 302-337.
- Alcantara, V. eta Roca, J. (1995): “Energy and CO₂ emissions in Spain. Methodology of analysis and some results for 1980-1990”, *Energy Economics*, **vol. 17**, **3**, 221-230.
- eta ———, (1996): “Tendencias en el uso de la energía en España (1975-1990). Un análisis a partir de los balances energéticos”, *Economía Industrial*, **311**, 161-167.
- Arizkun, Alejandro (2009): “La energía en Navarra, 1984-2009. Una mirada desde la sostenibilidad”, *Revista de Economía Crítica* (argitaratze-bidean).

- Fairless, D. (2007): "Energy-go-round. How did a little Spanish province become one of the world's wind-energies giant?", *Nature*, **447**, 1046-1048.
- Nafarroako Gobernua (1984-2005): *Balances de energía final*, 2004 eta 2005 urteei dagozkienak helbide honetan daude:
<<http://www.cfnavarra.es/INDUSTRIA/areas/energia/Balances%20energetic os%20de%20Navarra%202004-2005.pdf>>.
- , (1994-2005): *Balances de generación de energía eléctrica*, 2004 eta 2005 urteei dagozkienak helbide honetan daude:
<http://www.cfnavarra.es/INDUSTRIA/areas/energia/Balances%20energetico s%20de%20Navarra%202004-2005.pdf>
- , (2007a): *Navarra. Energías renovables. Horizonte 2010*.
- , (2007b): *Plan energético de Navarra, 2005-2010*.
- International Energy Agency (2006): *World Energy Outlook, 2006*, OECD/IEA, 504-505.
- , (2007a): *Energy Balances of OECD Countries - Energy Balances Vol 2007*.
- , (2007b): *Energy Balances of OECD Countries - Extended Balances Vol 2007*.
- Jacobs, M. (1997): *La Economía verde: medio ambiente, desarrollo sostenible, y la política del futuro*, Icaria, Bartzelona.

9. Euskal Herriko nekazaritza-guneen inguruko gogoeta

Juan Cruz Alberdi Collantes,
Geografia, Aurrehistoria eta Arkeologia Saila, Euskal Herriko Unibertsitatea

Euskal Herriko nekazaritza-guneen errealitatera soilik adierazle giza demografiko edo ekonomikoen bitartez hurbildu direnek eremu horren irudimen desegokia eduki dezakete, kasu gehienetan partziala edo, gehienez ere, herrialdeko oso eremu zehatz batzuetara bidaliko ditu.

Euskal Herriaren ezaugarrietariko bat bere dibertsitatea da. Era guztietako egoerak aurkitu daitezke bertan, paisaia oso ezberdinak, eskualde edo lurralde batetik bestera, ekonomia-eredua aldakorra, gizartearen portaerak eta kezkak oso ezberdinak eta, hau dena, lurralde honetan dagoen nekazaritza-eremuen dibertsitatean islatzen da.

Lan honetan, adibide batzuen bitartez, aipatu dibertsitatera hurbilduko gara, Euskal Herrian ditugun nekazaritza-eremuak ezberdindu eta bakoitzaren egoera aztertzeke asmoz.

9.1. LANDA-ESPAZIOAK MUGATZEKO IRIZPIDEAK

Landa-eremua, nekazaritza, ez da guztiontzat leku berean hasten edo bukatzen, esperientzia ezberdinetatik abiatzen baikara eta topiko ezberdinak hartzen baititugu kontuan. Definitzeak hauxe esan nahi du: funtsezko kalitate ezberdintzaileak, baztertzaileak eta landa-eremuak berezkoak dituenak adieraztea da.

Definizioa bilatzeak kontzeptuaren arrazoitzea dakar eta horrek irizpideak finkatzera behartzen gaitu. Oro har, modu xumean egina, nekazaritzari buruzko ohiko bibliografian, jarraian jasotzen ditugun irizpideak dira gehien aipatzen direnak

- a. Espazio-antolaketaren ereduak: landa-eremua, bere funtsean, espaziala delako.
- b. Irizpide soziologikoak: bizimoduak, egitura giza profesionala, jokabideak.
- d. Baztertzailea: ez-hiritarra.

- e. Funtzionala: lurraren erabilera batzuetan materialdutako funtzioak (UGI), lurraren erabileretatik eta lana duen populaziotik ateratako funtzioak: lehentasunez nekazaritzarako, basogintzarako, abeltzaintzarako edo aisialdirako estentsiboki erabilitako lurra eta eraikitako espazioaren tasa baxua.
- f. Begiralea: landa-eremutzat norberak jotzen duena.

Aipatutako irizpide guztiak kontraesanez beterik daude. Bizimoduaren irizpideak gero eta kritikagarriagoak dira nekazaritza-guneko biztanleen eta hiriko biztanleen arteko muga soziologikoa non dagoen jakitea zaila egiten zaigulako: kontsumo-ohiturak, itxaropenak, helburuak eta portaera asko eta asko aldatu dira nekazaritza-eremuan eta hirietan zeudenak bereganatu dituzte (oinordetzaren desagerpena, seme-alaben berdintasuna, auzolanaren desagerpena...).

Nekazaritza izan da eremu hauetan jarduera nagusia baina egun, jakin badakigu nekazaritzatik bizi direnak oso gutxi direla. Bestalde, arlo askotan nekazaritza-jarduerak berak industria-ekoizpenaren moduak hartu ditu, ohiko eruedetatik erabat aldenduz eta enpresa-estrategiekin funtzionatuz.

Gauzak horrela, zenbait gizartetan landa-eremua/hiria dikotomiak ez du zentzurik. Bi munduak bakar batean integratzen dira.

Baina zalantza asko izan arren, badakigu nekazaritza-eremuak daudela, nahiz eta hauek ezberdintzeko zailtasun handiak izan. Eremu hauek sailkatzeko, eredu egokia bilatzera behartuta gaude.

Landa-espazioa elementu fisiko eta kulturalak elkarren artean sendoki loturik dauden sistema mugikor bat da. Populazioa eta ingurumen fisikoa estuki integratzen dituen jarduera- eta bizimodu-sistema bat, ingurune fisikoa euskarria edo edukiontzia baino gehiago delarik. Definizioaren arazoan, ondorio batera iristeko garaian dugun zailtasun bat datorkigu oinarrizko administrazio-unitateekin jokatzen dugulako —udalerriak—, (zonak edo) aldeak hartu beharko genituzke kontuan.

Mugaketa bat egin nahi denean, kasu bakoitzeko irizpide egokiena aukeratzeari beharrezkoa da, baina, hala eta guztiz ere, ezin da nolabaiteko arbitrariotasun bat ekidin. Herrialdeko landatasuna karakterizatzeko garaian, agian interesgarriagoa litzateke *landatasun-maila* definituko duen formula bat bilatzea. Azken urteetan, horren alde egin da, adibidez, Euskal Autonomia Erkidegoko landa-eremuak sailkatzerakoan. Sailkapen hori auzo edo populazio-distrituetatik abiatzen da eta lortutako emaitzak kritikagarriak dira baina egoera bat islatzen dute.

Hala ere, ez guke landa-eremua definitzen duen definizio bakarraren bila ibili behar. Oro har, landa-eremuaz hitz egiten dugunean, landa-espazioen *funtzio askotarikoaz* hitz egiten ari gara, hau da: populazioa eta errekursoak integratzen dituen heinean gizarte-funtzio bikoitza betetzen dute —landa-espazioa gizarte-eko-

sistema, giza ingurumena, eta funtzio ekonomiko askotarikoa—. Landa-espazio bakoitza sistema integratu bilakatzen da, barne-mekanismo eta kanpo-eskaerak bultzatutako dinamika propioa duen sistema irekia.

Baina definizio hauek guztiek ez dute nahiko zehazten eta ikertzaile bakoitzaren arabera gelditzen da haren interpretazioa. Egoera ezberdinak ikusita, landa-espazioen funtzioak definitzea ez da batere erraza.

Euskal Herriko landa-eremuak mugatzeko ahalegin gutxi egin dira. Agian, egin direnen artean Urzainkik egindakoa azpimagarriena da. Ikertzaileak eremu bakoitzean ikusten duen nekazaritzaren egoera eta garatzeko perspektibaren baitan egiten du bere sailkapenaren proposamena. Emaitzak jarraian jasotzen dira:

- A. Hiri kanpoko guneak.** Lurraren erabileran konpetentzia gogorrak, espekulazioa, funtzio berrien garapenak, hiritarrentzako ekipamenduen garapena, dena gune hauetara zuzentzen da. Berez, hiri inguruko nekazaritza-ereduarekin egingo luke bat, hau da, salmenta zuzenean garatzeko aukera nagusi duena baina, era berean, hiriaren presioari eta honek ematen dituen lan-aukerei aurre egin ezin diena. Talde honetan hiri-inguruetako nekazaritza-eremuak egongo lirатеke, baita Gipuzkoako eta Bizkaiko industria-haran inguruetan garatzen den nekazaritza-jarduera ere.
- B. Bigarren eta hirugarren mailako jardueretarako errekurtsio bereziak garaturik dituzten landa-eremuak** (aisialdia), hondartzak eta bainue-txeen antzera. Herri dinamikoak dira. Aurreko herrien arazo berdinak izan ditzakete baina, agian, hiriarekiko duten distantziak ez du axola, herritik gertu egon daitezke ere. Ustiategiak garatzeko bertako produktuak zuzen saltzeaz gain, turismoaren bitartez errentak dibertsifikatzeko aukera bat irekitzen zaie. Aukera hau kostaldeko eremuetan zabaltzen da bereziki.
- D. Garapenera sarrera duen ohiko landa-eremua,** osagaiak gutxi definituak dituen baina zabaltzen ari den nekazaritza batekin eta espezializaturiko ekoizpenera bideratua. Hegoaldeko eskualdeak egongo lirатеke talde honen barruan, Ebro bailararen inguruan daudenak bereziki. Beharbada, ardogintza izango litzateke alde hauen ekoizpen adierazgarrienetarikoa.
- E. Landa-eremu sakonak,** hiritik urruti daudenak, nekazaritza-iraultzaren edo gaur egungo ekoizpen-moduen desafioei erantzuteko aukera gutxi-rekin. Globala den ekonomia-eredu batean, konpetitiboak izateaz gain, giza mailan gabezi handiak dituzten eremuak dira. Euskal Herriko alde asko egongo lirатеke talde honetan, bereziki ekialdeko eskualdeak (Nafarroa Beherea, Zuberoa, Pirinioak, Aurrepirinioak, Oibarre, Longida, Urraul...)

F. Natura-ingurumen erakargarri eta hauskor batean parte hartzen duten guneak, espazio artifizial gutxirekin. Inguru hauetan naturaren balioek nekazarien errentak dibertsifikatzeko aukera ematen dute, turismoaren inguruan bereziki. Hala eta guztiz ere, urruntasunari eta zerbitzu ezari aurre egin behar diete. Talde honetako eskualde adierazgarriena Erronkari izango litzateke.

Urzainkik egindako sailkapena bere garaian egindako ikusmen baten erantzulea da baina, egun, soilik partzialki baliagarria da. Egoera kasu batzuetan aldatu da nekazarien kopuruak eskualde gehienetan etengabe behera egin duelako eta hirien presioa nagusitu egin delako. Bestalde, ohiko eskualde nekazarietako etengabe egin dute behera beren jarraipena konplikatu. Jarraian, sailkapen bat egitera goaz. Horretarako, zenbait landa-eremu hartuko ditugu erreferentziatzat, egoerak aztertu, garapen-aukerak planteatu eta hauetan oinarrituta, sailkapen berri bat aurkezteko. Adibideak aukeratzerakoan, Pio Barojak egindako lurralde-sailkapena hartuko dugu abiapuntu, hau da, baserria, herrixkak eta herriz antolatuko lurralde-ereduarena. Horri, gure ikuspegia gehituko diogu. Aukeratutako bailarak, baserri ereduaren artean, Tolosaldea, Arratia eta Nafarroa Beherea daude. Herrixketan antolatuak Lautada eta Erronkari, eta herrien adierazle Arabako Errioxako eskualdea hartuko dugu.

9.2. TOLOSALDEA ETA ARRATIA, GIPUZKOAKO ETA BIZKAIKO HERRI TXIKIEN EGOERAREN ADIERAZLE

Tolosaldeko eskualdea, Gipuzkoako ekialdeko muturrean kokatuta dago, iparraldean Donostialdea, hegoaldean Goierri, mendebaldean Urola-Kosta eta ekialdean Nafarroa ditu mugakide. Udalerririk handiena Tolosa da, 17.830 biztanle dituena.

Eskualde hau 28 udalerririk osatzen dute: Abaltzisketa, Aduna, Albiztur, Alegia, Alkiza, Altzo, Villabona-Amasa, Amezketa, Anoeta, Asteasu, Baliarrain, Bedaio, Belauntza, Berastegi, Berrobi, Bidegoian, Elduain, Gaztelu, Hernialde, Ibarra, Ikaztegieta, Irura, Larraul, Leaburu, Lizartza, Orendain, Oresa, Tolosa eta Zizurkil.

Lau herri izan ezik (Tolosa, Ibarra, Villabona eta Zizurkil), gainerako guztiek 1.000 biztanletik beherako populazioa dute. Horietariko gehienetan baserria da populazioaren bizitoki nagusia. Beraz, herri hauek baserriak antolatzen duen Gipuzkoako ereduaren erreferentetzat har ditzakegu.

Dokumentu eta ikerketa askotan aztertu da herri eta bailara honen egoera. Horietan guztietan eta modu xume batean honako ondorioak azaldu nahi ditugu.

Lehendabizikoa populazioari dagokio. Baserri-giroko herri txiki hauetan populazioaren galera etengabekoa izan da, bereziki hirurogeiko hamarkadatik aurrera. Baserriko biztanleak inguruko herrietara joan ziren bizitzera industrian beren ogibidea bilatuta. Horren ondorioz, herri gehienek populazioaren erdia baino gehiago galdu zuten oso denbora gutxian, bereziki gazte eta emakumeak. Baserri-eremu hauek ohiko nekazaritza-eskualdeekin egiten zuten bat neurri handi batean. Egungo datuek egoera aldatu dela adierazten dute.

Ikus dezakegunez, herri handiak dira populazio gehien galtzen dutenak, bereziki Tolosa, herri txikiek populazioa irabazten duten bitartean, salbuespena Baliarrain da, bertan urtegi baten eraikuntza dela-eta herriko auzo bat desagertzen baita. Hamarkada luzearen ondoren, herri txikiek populazioa irabazten dute, ziur asko hiri eta industriaguneetatik etorriak.

Populazioaren egituraketari erreparatuz gero, udalerri txikietan gazteak kokatzea da elementu adierazgarriena. Herri nagusietan populazioa zahartzen doan heinean, herri txikietan populazioa gaztetzen ari da. Herri horietako erronka nagusia herrian gelditu diren gazte horiek finkatzea izango da.

Airean gelditzen zaigun beste galdera da jakitea ea zer paper jokatu duen nekazaritza-jarduerak herri txiki hauen garapenean, alegia, zeretik bizi diren herri hauetan gelditu diren gazteak.

Nekazaritza-jarduera dagoeneko ez da herri txiki hauen erreferentea, ez instalatu berri diren gazteentzat, ezta bertan bizi den populazioarentzat ere. Baserrietan bizi den populazioak industria edo zerbitzuetan egiten du lan eta aldatu den elementu bakarra bizilekua da. Nekazaritza-eremu hauek ez daude krisian, nekazaritza ordea bai. Tolosaldeko nekazaritza hiri-ingurukoa da, Gipuzkoako edozein eremutan aurkitu dezakegunaren antzera. Hiriaren eragina lurralde guztira zabaldu da.

Arratia eskualdeak antzeko egoera azaltzen digu. Arratiak Igorre du eskualde buru, baina gainerako herri guztiak populazio txikiak dira. Horretaz gain, Bizkaiko asentamentuaren ereduari jarraituz, baserriak nekazaritza-auzo txikietan sakabanatu egiten dira. Bertan Dima, Areatza, Artea, Zeberio eta Zeanuri herriak ditugu, eta hauek, Tolosaldekoak bezala, maiz hartu dira lurraldeko nekazaritza-ereduaren adibide modura (Leader II, Leader + ...).

Udalerri horiek aurkezten duten bilakaera eta egungo egoera Tolosaldekoek jasan dutenaren antzekoa da. Herriak, bereziki auzoak, industriaguneetatik urrun kokaturik daude. Horren ondorioz, aurreko mendean zehar, populazioak etengabe alde egin du gune industrializatuertara. Populazioaren etengabeko galerak, emakumeen emigrazioak, ezkongabetasunak eta abarrek nekazaritza-eremu sakonen problematika errepikarazten du kasu honetan ere.

Azken urteetan izandako bilakaerak bide beretik jo du, hau da, aldearen etengabeko desagrarizazioa. Nekazaritza-jarduera, alde hauen elementu adierazgarriena, baztertzaila da. Bakar batzuek soilik jarraitzen dute jarduera horrekin, kasu gehienetan adinekoak, eta industria, eraikuntza eta zerbitzuak dira populazioaren ogibide nagusia. Ez dago hiriko lanbideekiko ezberdintasun handirik.

Populazioaren hazkundeak eta etxebizitzaren eraikuntzak Tolosan ikusitako bide beretik jarraitzen du. Jarraian jasotzen den taulan azken urte hauetan izandako etxebizitzaren eraikuntza jasotzen dugu. Datuak, zenbait herritan ikaragarriak dira, Igorren izandako hazkundearekin konparagarriak. Kontuan hartu behar dugu mende batean herri hauek populazioa etengabe galdu dutela. Garai honetan ia ez da etxebizitzarik eraiki eta bat-batean bost urteko epean bi herrietan ehunka etxebizitza eraiki dituzte. Bertako gazteak bertan gelditzen ari dira, bertan egiten dute bizitza-proiektua baina horietaz gain hirietatik etorritako populazioa herri hauetan ari da instalatzen. Beste garai batzuetan ez bezala, automobilaren erabilerak, zerbitzuetan izandako aurrerapenak eta distantziaren murriztapenak eragin dute herri hauek bizigune bezala aukeratzea. Dinamika berri honek, ordea, ez du nekazaritzaguneen bilakaerarekin zerikusirik, hiriaren hazkundearen prozesuarekin baizik.

	Biztanleria	Aktiboa	Nekazaritza	%	Industria	%	Eraikuntza	%	Zerbitzuak	%
EAE	2.082.587	862.407	15.319	1,78	236.977	27,48	74.732	8,67	535.379	62,08
Bizkaia	1.122.637	441.967	6.673	1,51	104.464	23,64	41.002	9,28	289.828	65,58
Arratia	9.011	3.740	124	3,32	1.349	36,07	287	7,67	1.980	52,94
Arantzazu	289	121	2	1,65	49	40,50	6	4,96	64	52,89
Areatza	1.031	361	7	1,94	121	33,52	46	12,74	187	51,8
Artea	644	291	22	7,56	81	27,84	10	3,44	178	61,17
Dima	1.052	428	18	4,21	132	30,84	33	7,71	245	57,24
Igorre	3.857	1.665	26	1,56	691	41,50	131	7,87	817	49,07
Zeanuri	1.143	474	20	4,22	170	35,86	25	5,27	259	54,64
Zeberio	995	400	29	7,25	105	26,25	36	9,00	230	57,5

9.1. taula. 16 urte baino gehiagoko biztanleria aktiboa, jarduera-adarraren arabera (2006).

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Guztira 1998-2003
Euskal AE	13.886	14.094	15.077	13.468	14.051	10.145	80.721
Bizkaia	7.050	7.060	8.023	8.275	7.724	4.662	42.794
Arratia	46	65	146	159	91	133	640
Arantzazu	-	-	1	2	6	6	15
Areatza	10		24	2	-	-	36
Artea	7	5	33	11	1	7	64
Dima	6	12	5	17	9	55	104
Igorre	5	32	53	105	5	41	241
Zeanuri	11	8	17	9	59	5	109
Zeberio	7	8	13	13	11	19	71

9.2. taula. Etxebizitza berrien kopurua (1998-2003).

Gipuzkoako eta Bizkaiko landa-eremuko herriek egiten duten etorkizunerako proposamenen biztanle berri hauen nahia islatzen da. Tolosan eta Arratian egin-dako landa-garapen programetan antzeko eskakizunak jasotzen dira, hala nola etxebizitzaren eraikitze-politikarekin jarraitzea edo industriagune txikien hedape-na. Eskaera horiei zerbitzu publikoen eskaerak gehitu beharko litzaizkieke, gelditu den populazioaren kalitate-egoera ziurtatzeko helburuarekin.

Herri hauen erronka nagusia da egoera berriaren aurrean zein erabaki hartu behar duten. Populazioaren hazkundearekin jarraitu bai, baina mugak aurreikusten ari dira dagoeneko. Bizi-kalitatea eta populazioa finkatzea da oraingo helburu nagusia eta horretarako administrazioetara jotzen dute. Hiritarrek hirietan dituzten oinarritzko zerbitzuak orain nekazaritza-guneetarako nahi ditugu.

9.3. BARNE EUSKAL HERRIA, KRISI SAKONAREN ISPILUA

Automobilaren zabalpenarekin hiriaren eragina Euskal Herriko eskualde askotara iristen ari da, bereziki hurbiltasunean zabaltzen diren aldeetara. Hiri eta industria-guneetatik urruntzen garen heinean, hirurogeiko hamarkadaz geroztik exodoaren ondorioak nabarmen egiten dira. Kasu hauetan, enplegu-aukerak txikiagoak dira, nekazaritzak behera egin arren, askorentzat jarduera bakarra da, automobilaren erabilera etengabekoa eta zerbitzu falta nabaria. Egoera horretan, era guztietako eremu eta kokaleku motak ditugu baina nonbait nabaria baldin bada, Lapurdin, Nafarroa Beherean, Pirinioetan eta Nafarroa ekialdean da.

9.3.1. Nafarroa Beherea, herrialdearen desagerpenerantz?

Herrialde hauen inguruan informazioa biltzea zaila izaten da. Udalak kenduta, ez dute inolako egitura administratiborik, eta edozein grafiko edo datu lortzeak ahalegin handia eskatzen du. Gure praktikaneko departamenduaren inguruan sortutako taldeek egindako eskualdeko diagnosia gureganatu dugu. Nafarroa Beherearen kasuan, eskualde bakarra onartu zuten eta hau 2006an publikatu zuten. Dokumentuaren garrantzia ez da datuetan soilik islatzen.

Lurraldea hiru kantoitan banatuta dago: Amikuze, Ihodi-Oztibarre eta Gara-zi-Baigorri. Errealitatean, bi gune dira nagusi, Donibane Gara-zi eta Donapaleu, hiru mila eta lau mila biztanleko herriak, inguruan dagoen baserri eta landaguneko herri txikiei zerbitzuak emanez.

Nafarroa Behereko landagunea, Gipuzkoako edo Bizkaikoen antzera, base-riaren egituraren inguruan antolatzen da. Beste lurraldeetan bezala, etengabeko exodoa jaso du. XIX. mendetik Ameriketara emigratzen du inguruko populazio askok. Beste batzuk, XX. mendearen hasieran Lapurdiko kostaldean garatzen ari zen gune turistiko eta urbanoetara eta, industrializazioa iristen denean, inguruko hiri guztietara, Bordele eta Parisera.

Tolosalde edo Arratiarekin alderatuz gero, Nafarroa Behereko biztanleak ez dira industriagune edo gune urbanoen inguruan bizi. Baiona da inguruan duten gune nagusia eta bertara iristeko ordubetea gainditzen da maiz. Distantzia hau izan arren, asko dira egunero joan eta etorriko bidaia egiten dutenak, Lapurdiko kostaldean edo Landetan garatzen diren lan urbanoetara, baina asko dira etxea utzi eta gune horietara bizitzera joan direnak.

Etengabeko emigrazioaren ondorioz, gazteen falta nabaria da. Berrogei urteko taldea da nagusi, baina asko dira hirurogei urte baino gehiago dituztenak. Bestalde, hogeitertetik beherako gazte eta haurrak oso gutxi dira eta, jakinda berrogei urtetik beherako taldeak jaitsiera handia aurkezten duela, populazioaren egiturari buelta emateko aukera gutxi aurreikusten da.

Nafarroa Behereko garapena kolokan jartzen da. Bizi den populazioa herri hauetan bizitzen jarraitzeko distantzia handiegiak dituzte bertan. Askotan ez dute beste aukerarik, edo nekazaritzari heldu edo emigratu. Bestalde, distantzia gehiegi dago Lapurdiko kostaldetik herri hauetara bizitzera etortzeko eta modu horretan egitura demografikoari buelta emateko.

Landatasunaren problematika nabaria da kasu honetan eta nahiz eta egungo gazteek bertan lan-aukerak aurkitu eta bertan finkatu, herrialdeak duen zahartasun-tasari ezin diote eutsi eta dagoeneko populazioa etengabe galtzen hasi dira. Gazte-tasunik gabe, herrialdea aurrera eramateko aukera gutxi. Oraingo datuetan oinarrituta beraiek egiten dituzten proiektzioek errealitate hau azaltzen dute: galera

handiak antzematen dira kantoi guztietan baina, bereziki Amikuze-Iholdin, herri txiki eta nekazariz osatutako eskualdea, non hurrengo hamarkadaren erdialderako populazioaren % 8ko galera izango duten. Etorkizun beltza eta egoera bereziki larria herri txiki eta baserri hornitutako landagunearentzat.

Populazioaren egituraketaren krisia nekazaritzaren krisiari lotuta dago, baina partzialki soilik. Nafarroa Beherea lurralde nekazaria da, nahiz eta nekazaritzaren garrantziak azken hamarkadan nabarmen egin behera. Bertan dauden jarduera nagusiak ustiategiak eta nekazaritza-industria dira, Donapaleu eta Donibane Garazin zerbitzu-jarduerak nagusitzen dira eta eskualdetik kanpo daude enplegu asko, industria eta zerbitzuetan bereziki. Dagoeneko egunero bi mila pertsona baino gehiago joaten dira eskualdetik kostaldera edo Landetara lan egitera, hau da, aktibo guztien % 25ek beste lurralde batera joan behar du lanera. Datua guztiz adierazgarria da, kontuan hartzen badugu lanpostuen % 30 nekazaritza-sektorean mantentzen dela, hau da, familiako baserritarrak dira eta beren etxean lan egiten dute.

Etorkizuneko erronkak oso ezberdinak dira Nafarroa Beherean, Tolosa edo Arratiarekin alderatuz gero. Lurralde hauen landagunea baserriak ordezkatzeko du baina errealitateak oso bestelakoak dira. Baxenabartarren kezka nagusia egun duten populazioaren bilakaeraren gainbeherari aurre nola egin. Zer egin arazo horren aurrean, zer eratako etxebizitza-politika garatu, nola erakarri alde honetara beste eskualdeen interesa. Galdera hauek egiten dira herrialde honetan, erantzunik gabeko erronkak garatzeko hainbeste zailtasun dituen herrialde batean.

9.3.2. Naturagunearen kalitateak eta turismoak ez dute garapena ziurtatzen. Erronkariko adibidea

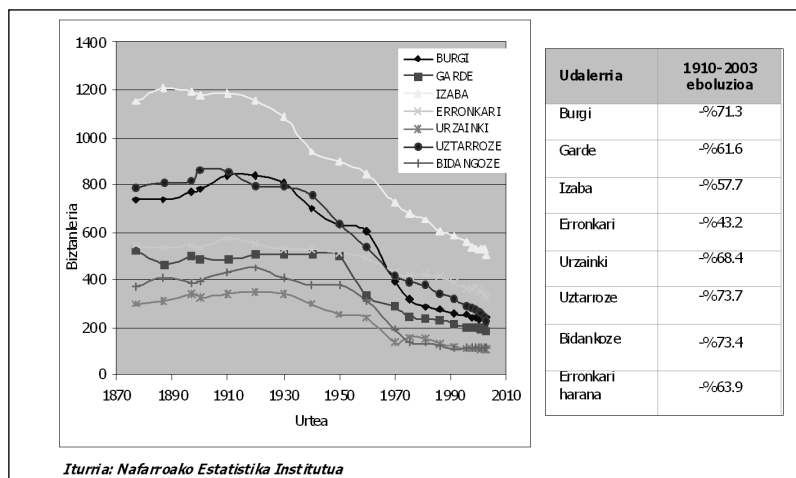
Urzainkiren arabera, gune naturalen inguruan zeuden landaguneak nekazaritza-eremu sakonetatik ezberdintzen zituen ezaugarria beste sektore ekonomikoak garatzeko aukerak edukitzea zen, turismoa bereziki. Hori dela-eta, Erronkariko harana aukeratu dugu, gune eta parke naturalez inguratutako eremua delako.

Arabako haranetatik zabaltzen den herrixkaren zonaren barruan garatzen da Erronkari. Herri txikiak, etxeak bata bestetik oso hurbil baina egitura urbanorik sortu gabe, hau da, etxe indibidualak elkarrengandik banatuak baina hurbiltasunean eginak.

Pirinioetako eskualdeak, bai hegoan bai iparrean, gune menditsuak ematen dizkien aukeretatik bizi ohi dira. Abeltzainek, uda partean mendiko larreak bereganatuz, neguan hegoaldeko lurretara emigratzen ohi zuten Bardeetako bazka bila. Berez, nekazaritza-zona sakona da gune urbanoetatik urrun kokatua. Iruñea eta Zangotza dira eskualde honen erreferente, zein baino zein urrutia.

Urruntasun hori dela medio, nekazaritza-eremu gehienetan bezala, etengabeko emigrazioa jasan dute, bereziki Iruñea industrializatzen hasi zenean. Mende baten

ondoren populazioaren galera izugarria izan da, aurreko mendearen hasieran zeukan populazioaren bi herenak galduz. Egun Izaba da bostehun biztanlera iristen den herri bakarra, 1900. urtean mila eta berrehun biztanle zituen bitartean. Populazioaren galera, hala ere, ez da bukatu eta eskualdeak populazioa galtzen jarraitzen du. Nafarroa Beherean topatu dugun bilakaera berdina errepikatzen da Erronkarin.

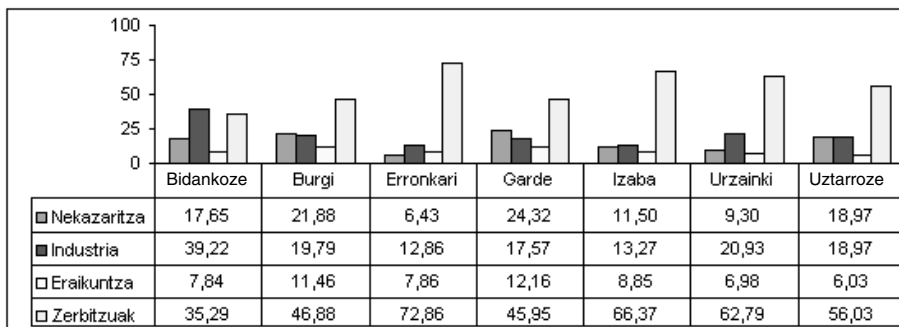

9.1. grafikoa. Erronkariko populazioaren bilakaera.

Etorkizuna, ordea, ez dator oparogoa. Oraindik gazteek emigratzen jarraitzen dute, populazioa zahartzen doan heinean. Momentu honetan emigrazioaz gain, bilakaera naturala negatiboa da. Hirurogei urtetik gorakoen presentzia nagusitzen da, hogei urtetik berakoak gero eta gutxiago diren bitartean. Haur gutxi jaiotzen dira eta populazioaren egitura gero eta zaharragoa da. Nafarroa Behereko arazo berdina errepikatzen da kasu honetan, zenbait herriren jarraipena kolokan geldituz (Bidankoze, Urzainki).

Azaldutako arazoez landa-eskualde sakonekin batzen dute Erronkariko harana. Populazioaren zahartasunak eta bilakaera ezkorrak zailtzen dute kanpoko laguntzarik gabe bailararen egoeraren aldaketa. Baina eskualde honetan, inon baino gehiago, naturaren eta gunearen errekurtsioen inguruan garatu dira beste jarduerak batzuk, turismoa bereziki. Eskualdeak, bereziki Izabak, urtero 25.000 bisitari jasotzen ditu eta zerbitzuen sektorean sortutako lanpostuak bi herenetik hurbil gelditzen dira. Turismoa, bestalde, uda sasoian kontzentratzen da bereziki, ganaduak zaintza gutxiago behar duenean eta, beraz, bi jarduerak bateragarriak ginez.

Hala ere, eta Nafarroa Behereko ereduarekin alderatuta, nekazaritzaren garrantzia txikiagoa da kasu honetan. Populazioaren % 12k besterik ez du jarduerak horretan lan egiten eta kasu gehienetan oso modu marjinalen. Beste aukera ekonomikoak sortu dira bailaran bertan, nekazaritzaren desagerpena azkartuz.

9.2. grafikoa. Enpleguaren banaketa herrika eta sektoreka (2005).

Hala ere, sortutako enpleguak ez dira nahikoak izan gazteak herrian geldiarazteko edo beste eskualde batzuetatik populazioa erakartzeko. Proiektu berriak azaltzen ari dira, Belaguako eski-pistak besteak beste. Badirudi aukera ekonomikoak sortu daitezkeela hirugarren sektorean, baina hala ere gazteek alde egiten jarraitzen dute.

Ekimen-plangintza bide horretatik bideratu beharko litzateke, gazteen herri eta eskualdearekiko atxikimendu handiagoa lortzeko. Hasteko, bertan ikasiz, zerbitzuekin eskualdea hornituz eta ekidin gatzetatik Iruñera bizitzera joateko beharra. Ekonomikoki nekazaritzaren eraldaketaren bitartez eta turismoa jarduera osagarriekin hornituz etekin gehiago lortu. Bukatzeko, bertako populaziorengan pentsatu behar da eta sortzen diren aukera ekonomikoak beraientzat bideratu behar dira lehendabizi. Hau da, landa-garapena egiteko filosofia eta nekazaritzaz gain, beste errekurtsu batzuk dituzten era honetako eskualdeetan inon baino hobeto aplikatzeko.

9.4. EUSKAL HERRIKO HEGOALDEAN NEKAZARITZA-JARDUERA DA LANDAGUNEEN MOTORRA. ARABAR ERRIOXAKO ADIBIDEA

Ebroko nekazaritza-guneek landagune sakonekiko aurkezten dituzten ezberdintasunen artean, azken hogeitaz urteetan izan duten bilakaera da azpimarratu nahi dugun lehendabiziko ezaugarria. Herrialdea industrializatzen ari bada ere, nekazaritza-guneek etengabeko exodoa jasan dute, baita Ebroko lurrek ere. Bilakaeraren ezberdintasuna laurogeiko hamarkadan hasten da. Garai horretan, landaguneek populazioa galtzen duten bitartean, Ebroko lurretan ez da galerarik, mantenduz bere populazioa. Joera ezberdin horren arrazoia iparraldeko industriaguneen krisialdian eta Ebroko baliararen garapenean aurkitzen dugu. Industria- eta logistika-jarduera asko eremu honetara zabaltzen dira orain. Horretaz gain, bertan zeuden nekazaritza-ekoizpenak balioztatzen hasten dira elikagaien industriarako egokiak direlako (fruta, barazkiak...) edo ekoizpenak ospe eta onarpen handia hartzen duelako, ardogintzaren kasuan adibidez.

Arabako Errioxa eskualde-bilakaera horren partaidea da. Alde batetik Ebroko bailaran garatzen diren gune ekonomikoek (Logroño, Cenicero, Haro...) lan-aukerak eskaintzen dizkiete bertako bizilagunei. Bestalde, ardogintzaren garapenak laurogeita hamarreko hamarkadatik aurrera nekazaritzaren bultzada ekarri du. Populazioa bertan geldituta, belaunaldiaren erreleboa ziurtatzen da, ikuspegi ekonomikoak baikorrak dira eta nekazaritza-sektorean aukerarik ez dutenek inguruan zailtasun handirik gabe topatzen dute lan-aukeraren bat.

Arabako Errioxako eskualdea ez da oso populatua. Guardia da eskualde-burua, 1.400 biztanlerekin baina Oion da herri populatuena, 2.000 biztanleen kopurua gaindituz. Labastidak, Eltziegok eta Lapueblak mila biztanle inguru dituzte eta gainerako herriak oso txikiak dira, 200 eta 300 bitartean kasu gehienetan. Eskualdeko populazioa ez da 10.000 biztanlera iristen.

	NEKAZARITZA	INDUSTRIA	ERAIKUNTZA	ZERBITZUAK
	%	%	%	%
Mañueta	75,7	2,7	6,3	15,3
Kripan	41,1	21,1	2,3	35,2
Eltziego	15,9	43,4	3,60	37,0
Bilar	71,2	7,5	4,1	17,1
Bastida	16,6	28,6	8,0	46,4
Guardia	19,0	9,7	9,1	62,1
Lantziego	50,3	11,1	10,7	27,7
Lapuebla de Labarca	28,0	39,1	7,2	25,5
Leza	52,2	6,0	6,0	35,8
Moreda Araba	19,8	27,0	14,6	38,5
Navaridas	63,0	4,7	5,9	26,2
Oion	8,4	36,0	9,4	46,0
Samaniego	48,2	7,1	5,3	39,2
Villabuena	56,4	8,0	9,6	25,8
Ekora	36,2	33,3	6,8	23,5
ARABAKO ERRIOXA	28,2	24,5	7,9	39,4
ARABA	3,8	35,1	6,4	54,7
EAE	2,5	31,8	7,0	58,7

9.4. taula. Arabako Errioxako enplegua sektoreen arabera (2005).

Eskualdeko populazioaren bilakaera iraunkorra da. Ez da izan azken hamarkadetan aldaketa nabarmenik. Kasu guztietan galerak edo irabaziak txikiak izan dira eta herrien artean konpentsatu egin dira. Populazioaren egituraketaren inguruan zahartasuna da errealitate nabariena, baina Arabako batez bestekoarekin bat eginez eta populazio guztiaren zahartasunaren prozesu arruntaren ondorioz. Bestalde, eskualdean ia ez dago langabeziarik, herri guztietan % 5en azpitik, eta herri txiki askotan erabateko enplegua azaltzen da.

Enpleguaren banaketak sektoreen arabera ezberdintasunak azaltzen ditu herri batetik bestera. Mila biztanletik gorako herrietan industria eta zerbitzuetako lanpostuak nagusitzen dira. Horietariko batzuek herrian bertan eskaintzen dira, Oionen

kasuan, beste batzuk inguruko herrietan, Eltziegon edo Bastidan, baina kasu guztietan nekazaritza-enpleguak garrantzitsuak dira. Guardian populazioaren % 19 nekazaritza aritzen da, eta Lapueblan % 28. Beste alde batetik herri txikiak ditugu. Kasu horietan nekazaritzan sortutako lanpostuak nagusitu egiten dira nabarmenki. Herri gehienek dute % 40tik gora sektore hauetan enplegatuta eta ohikoak izaten dira % 50a gainditzen dutenak. Iraunkortasun horren barruan eskualdeak bere gabezia eta bere abantailak aurkezten ditu. Bertan egindako garapen-plangintza aburuz, abantailen artean ditugu ardogintza egoera, nekazari gehienek mahatsa transformatzeko egin dituzten inbertsioak, prestigio handiko upeltegien presentzia eta gazteek ardogintza azaltzen duten interesa. Abantaila hauetaz gain, eskualdeak helmuga turistiko bezala dituen aukerak, patrimonio zabala edo zenbait herritan industriaguneak sortzeko abantailak aipatzen dira.

Desabantailak eta arriskuek, ordea, garapen iraunkorraren mugak adierazten dituzte. Adibidez, aipagarria da gazteen konformismoa, ikasketak uzteko adin txikia eta, ardogintza gizonaren esku gelditzen denez, emakumearen emigrazioa. Bestalde, eskualdeak dituen beste aukera ekonomikoak ustiatzeko ekimen eta interes eza adierazgarria da. Autokonformismoa izan daiteke eskualdearen garapen-programak azpimarratzen duen errealitatea.

9.5. EUSKAL HERRIKO LANDAGUNEAK, DESPOPULAZIOAREN ETA HIRIAREN PRESIOAREN ARTEAN. ONDORIOAK

Euskal Herriko landa-eremuez hitz egiten denean, hainbat errealitatekin topatzen gara. Pertsona bakoitzaren ikuspegiaren arabera aldakorra bada ere, datuek errealitate eta berezitasun asko daudela adierazte dute, berezkoak, eremu batetik bestera. Zaila egiten da adierazle bateratuak bilatzea. Beharbada, nekazaritza eta nekazarien galera izan daiteke adierazle orokor bat, baina ikusi dugunez, bilakaera ez da leku guztietan intentsitate berdinarekin gertatzen eta, zenbait kasutan jarduera iraunkor mantentzen da.

Baina oinarritzko egoerak ezberdintzen saiatuz gero, hiru azpimarratuko genituzke, hori bai, bitarteko askorekin. Lehendabizikoa eta azken hamarkada honetan gehien zabaltzen ari dena, kostaldeko eta hiri-inguruko landagunearen egoera da. Bigarrenik, Euskal Herriko barneko landaguneen egoera eta, azkenik, Ebro bailaran garatzen ari dena.

- Hiri- eta industria-inguruko landagunearen urbanizazioa. Urbanizatzeko modu asko dago. Eraikuntza bitartez nekazaritza-lurra estaltzea izaten da ohikoena. Baina badaude beste modu batzuk urbanizatzeko, besteak beste, gizartearen hiritartasuna, lurren prezioa hiriaren merkatuaren menpe jartzea, hiri-lanbideen nagusitzea eta abar. Egoera hau da Gipuzkoa, Bizkai, Araba, Lapurdi, Lautada, Gorbela, Aiala, Ultzama, Sakana eta Iruñealdeko eremu askotan nagusitu dena. Ohiko ezaugarrien artean, desagrariza-

zioa da nabariena. Horrekin batera, egitura demografikoaren oreka, populazio gaztearen etorrera eta herrien hazkundera baina hiri-ikuspegi batetik. Landagune hauek dituzten beharren artean hauek egongo lirateke: populazio berriaren eskakizunei aurre egitea, hiri-zerbitzuetan hornitzea bizi-kalitatea bermatzeko eta, zenbait kasutan, herriaren hazkundera zuzendu eta zenbait kasuetan mugatzea.

- Barruko Euskal Herria. Ohiko landagunearekin bat egiten duen aldea da. Hemen, bitarteko egoera asko antzematen dira, gurea bezalako herrialde batean hiriaren hurbiltasuna leku gehienetan antzematen delako, populazioaren lanbide eta eguneko joan-etorrietan bereziki. Talde honetan egongo lirateke Nafarroa Beherea, Zuberoa, Pirinioetako eskualde gehienak eta aurrepirinioak. Bestelako intentsitatearekin Arabako Mendialdea, Arabako Bailarak, Enkarterri eta Nafarroako erdialde eta Lizarraldeko zenbait bailara. Zona hauetan nekazaritza-jarduera indartsua da, nahiz eta progresiboki aktiboak galdu. Ezaugarri esanguratsua populazioaren bilakaera ezkorra da, orain arte populazioak alde egiten zuelako baina egun bueltarik gabeko dinamika ezkor baten aurrean daudelako. Zahartasuna da nagusi eta piramidearen oinarria etengabe murrizten joan da. Etorkizunari begira, alternatiba gutxi, jarduera berriak erakartzeko zailtasun handiak dituztelako, zerbitzu orokorrak urriak direlako eta dituztenei eusteko zailtasunak dituztelako eta, batez ere, bertako gazteak edo kanpotik etorritako populazioa ezin direlako herrian finkatu. Bailara askotan egoera larria da eta Pirinioetako bi aldeetan herriak eta azpieskualdeak desagertzeko arriskua handia da.
- Euskal Herriko hegoaldea. Ebro aldeko lur hauetan nekazaritza eta landaguneen egoera oparoa da. Ez dago desagrarizazio nabarmenik eta iraunkortasun ekonomiko eta demografikoa nabaria da. Azken hogeit urteetan ez da aldaketa handirik sumatu, belaunaldi berriek ez dute emigratu bertan aurrerak sortu direlako, batzuentzat nekazaritzan, besteentzat inguruko gune ekonomikoetan. Are gehiago, zenbait eskualdetan garatzeko alternatibak nabariak dira sektore berriek hazten jarraitzen dutelako (turismoa, industria, logistika...). Arriskua, berriz, konformismoan eta heziketaren faltan antzematen dira.

Sailkatu egiten dugunean, behin baino gehiagotan, ikuspegi subjektiboa ere islatzen da. Euskal Herriko landagunearen eremuaren inguruan egoera batzuk garbiak direla dirudi eta erreferentziatzat hartzen diren adibideek garbi islatzen dute. Baina egoerak ezaugarri baikorrak eta ezkorrak azaltzen ditu leku guztietan eta nahasketa nagusitu egiten da. Hiriaren eta landagune sakonaren artean bitarteko egoera asko ezberdintzen dira, zeinak gainera, oso aldakorrak baitira hiriaren eragina gero eta urrunago iristen delako. Bitarte horretan daude Euskal Herriko landagune gehienak, hazten ari den hiri-eragin baten menpe.

9.6. BIBLIOGRAFIA

- Alberdi, J.C. (2005): *El pequeño municipio, articulador de la política de desarrollo rural del País Vasco*, Xeográfica.
- Arrieta Urtziberea, I. (1998): *Garai berriak baserrian (1930-80)*. Gizarte ruralaren eta baserriaren bilakaeran gizarte industrialak eragindako aldaketa antropologikoak, doktorego-tesia (argitaratu gabe), Euskal Herriko Unibertsitatea, Donostia.
- Galdos Urrutia, R. (1998): “Ruralidad y Geodemografía”, in K. Fernandez de Larrinoa (arg.), *Sociedad rural, desarrollo y bienestar*, Euskal Herriko Unibertsitatea, Vitoria-Gasteiz, 245-255.
- Garayo, J. M. (1998): “Población y sociedades rurales”, in G. Meaza eta E. Ruiz, (zuz.), *Geografía de Euskal Herria*, VI. bolumena (Los espacios y actividades rurales e industriales), Etor, Donostia, 9-23.
- Mendikoi (1998): *Arabako Mendialdea, Arabako Haranak, Arabar Errioxa, Gorbialdea, Araba Kantauriarra, Arabako Lautada, Enkarterrialde, Arratia-Nerbioi eta Tolosaldea-Urola Kosta eskualdeetako Landa Garapen Planak*, Eusko Jaurlaritzako Nekazaritza Saila, Vitoria-Gasteiz, argitaratu gabe (CD formatua).
- , (2002): *Durungaldea, Uribe, Busturialdea, Lea-Artibai, Debabarrena, Donostialdea, Goierri eta Debagoiena eskualdeetako Landa Garapen Planak*, Eusko Jaurlaritzako Nekazaritza Saila, Vitoria-Gasteiz, argitaratu gabe (CD formatua).
- , (2003): “Landa Garapenerako Legea eta Lanfa Garapenerako Programak”, Hausnarketarako jardunaldiak, 2003ko uztailaren 14, 15, 18 eta 24an. Eusko Jaurlaritzako Nekazaritza Saila, Vitoria-Gasteiz, argitaratu gabe, 289 orrialde.
- Urzainki Mikeleiz, A. (1992): “El medio rural en Euskal-Herria”, *Lurralde*, Deustuko Unibertsitatea (Donostia)

10. Lurralde-antolaketa Ipar Euskal Herrian: laborantza-ereduaren garrantzia

Mixel Berhocoirigoin,
Euskal Herriko Laborantza Ganbara

SAR HITZA: Elementu batzuk Iparraldeko nekazaritzaz

Iparraldeko laborantzak 6.000 baserri kondatzen ditu. Hauetan 3.500 inguru profesionalak. Etxaldeak, gehienak hazkuntzatik bizi dira (% 85), ardi-esnea eta behi-haragia ekoizpen nagusiak izanik. Eremuaren % 89 abelzaintzari dedikatua da. Baserri bakoitzak 24 hektarea erabiltzen ditu batez beste. Bortuetako bazka kolektiboak 52.000 hektareatan hedatzen dira. Laborantza-sektorea, hamar urterik behin ikertua izaten da. Azken ikerketa orokorrak, 2001ekoak, hamar urtez Iparraldeko laborantzak bere baserrien % 16 galdu duela erakusten du, Biarnon, Akitanian eta Frantzian, beherakada % 27koa izan delarik... Baserrien transmisioa ere beste lekuetan baino hobeto pasatzen da, nahiz sail hortan mehatxu asko baden geroari buruz.

Laborantza produktiboak 7.000 pertsona biziarazten ditu. Laborantzari lotutako industria eta zerbitzuek beste 3.000 pertsona, hortaz orotara 10.000 inguru lanpostu. Iparraldeko barnealdean diren 20.000 lanpostuen erdia nekazaritzari lotua da. Horrek agertzen du laborantzari lotuak diren gaiek zer garrantzi duten gizarte guzian. Laborantza da herri ttiketako bizi ekonomiko eta sozialaren oinarria. Laborantza bere baserri eta inguruko aktibitateekin mantendu behar da, orokorki Iparralde osoaren oreka jokoan baita: kostaldeko hirigunearen eta barnealdearen arteko oreka.

Bestalde Iparraldeko mendi eta landa-eremuak oso ederrak kausitzen dituzte hirietako jendeek edo oporretan diren kanpotarrek. Edertasun horrek aportazio ekonomikoa dauka aktore askorentzat. Kontziente izan behar da hori ere nekazaritza-eredu bati lotua dela, lurrari lotua den abeltzaintza bati.

Lurra eta baserria, laborariarentzat, kapital bat baino gehiago, ondare bat da, ondu eta transmititu behar dena. Alde neke edo menditsuetan sentimendu hori oraindik azkarragoa da. Horrek esplikatzen duke ere zergatik gazte gehiago instalatzen diren, *handienak ez diren baserri eta leku menditsuetan.*

Laborantzaren eboluzioa eta egoera parametro askoren eragina da, oso gauza konplexua da. Sektore ekonomiko arrunt bat baino askoz gehiago da!

Euskal Herriko laborantza, laborantza iraunkorra izan dadin ...

Euskal Herriko Laborantza Ganbarak planteatzen duen laborantza, laborantza iraunkorra eta herrikoia da. Laborantza iraunkorraren kontzeptuaren berezitasuna lekuan lekuko errealitate eta posibilitateei moldatu behar izatea da. Lurralde guztiak desberdinak dira, baina guztiak badituzte berezitasunak iraunkortasunari buruz bidea urratzeko.

Lehen-lehenik, laborantza iraunkorra definitu zen ikusi nahi ez dugun laborantza-eredu baten alternatiba bezala. Baztertu nahi dugun laborantza hori industriala, intentsiboa eta produktibista: beti eta kantitate gehiago ekoiztea pertsona bakoitz, abere bakoitz, hektarea bakoitz, ez behar bati erantzuteko edo bizibidea sortzen duelako baina sistema industrial bat funtzionarazteko. Industriari beti eta gehiago erosi, beti eta gehiago saldu! Prozesu horren ondorio txarrak ezagunak dira: naturaren kutsatzea, elikaduraren dudazko kalitatea, etab.

Gero, emeki-emeki, laborantza iraunkorraren definizioa, ikusi nahi ez dugunetik, ikusi nahi genukeen alorrera pasatu da.

10.1. LABORANTZA IRAUNKORRA, EUSKAL HERRIKO LABORANTZA GANBARAREN LAN-ARDATZA

Laborantza iraunkorra garapen iraunkorraren definizio unibertsalean sartzen da.

Izan behar du sozial mailan zuzena, ekonomikoki bizibide-sortzailea eta ingurumenaren errespetatzailea. Hiru zangoetarik bat falta baldin bada, garapena ez da iraunkorra. Hori azpimarratu behar da egunero eta goraki, iraunkortasunaren lema saltsa guztietan erreuperatua baita, askotan ingurumenaren eremu bakarrera mugatuz: berdez margotu liberalismo bat garapen iraunkorra liteke! Nekazaritza-munduan behintzat, gero eta agresiboagoa, liberalagoa eta produktibistagoa bultzatu nahi duten nekazaritza bati eko-baldintza batzuk ipiniz, nekazaritza iraunkorra deitzen dute ofizialki agroindustria eta politika-mailako agintariek.

10.1.1. Nekazaritza iraunkorraren definizioa

Nekazaritza iraunkorra eta herrikoia helburutzat duguna osoa da, bere elementu guztietan. Izan behar da:

10.1.1.1. Maila sozialean zuzena

Konkretuki erran nahi du mundu osoko laborariek badutela eskubidea mundu osoko produkzioan parte hartzeko. Herrialde bakoitzeko laborarien premiazko

eskubidea da beren herrien elikaduraz hornitzea. Nekazaritzako ekoizpenak, erran nahi baita elikadura, beraz bizitzaren oinarria, ezin dela munduko merkatu librearen menpe utzi. OMC (MME Munduko Merkataritza Erakundea) egituraren logikaren aurka doan kontzeptua da. Ezin negoziatuzko printzipio bat da. Munduko herrialde bakoitzak izan behar du eskubidea bere nekazaritza, bere janariaren autonomia zaintzeko. Gero, herrialde bakoitzak behar ditu bere produkzioak laborarien artean banatu, lehentasuna emanez laborari ttikienei. Laborantzari ematen zaizkion diru-laguntzak ere, gisa berean, banatu behar dira; gaurko errealitatea oso kontrakoa da: Europan laborantzako diru-laguntzen % 80 handienak diren nekazarien % 20ri doakie!

10.1.1.2. Bizibide-sortzailea

Gaur egun gero eta gehiago, laborantzako produkzioa antolatua da agro-industriaren intereserako. Laborantza laborarien bizibide-sortzailea izan dadin, ekoizteko sistemen prozesuan jokatu behar da, nekazaritza autonomo eta ekonomia bilatuz eta garatuz. Gaurko galdera ez da horrenbeste kantitateen mailan, baina bai egiten diren kantitateek zenbat laborariri bizibide ekonomikoa permititzen dioten jakitea...

10.1.1.3. Ingurumenaren errespetatzailea

Gai hori ere ekoizteko sistemetan sartzen da. Badira sistema kaltegarriak eta errespetatzaileak. Guztien ondareak diren ura, lurra, bioaniztasuna, etab. laborarien lan-tresnak dira; horrek ematen dio laborariari ardura handia bere lan-moldeak asmatzeko. Gorago aipatu dudana «liberalismo berdearen» praktika da, ingurumenarako kaltegarriak diren modelo intentsiboak eta industrialak beti bultzatzea, eta gero, «a posteriori», kalteak estaltzeko, diru publikoz finantzatzea ekintza batzuk... Ekoizpenen kalitatea ere sail honetan sartzen da: ingurumenaren errespetatzaileak diren lan-metodoak, kontsumitzaileen errespetatzaileak dira ere.

Baina ekoizpenen kalitatea, irudi baten espresioan murriztua da askotan: irudi ona duen produktua, produktu ona liteke! Nekazaritza iraunkorrek praktika irudiaren araberakoa izan dadin eskatzen duela, ebidentzia bat da... ez dena debalde oroitaraztea!

Aipatuak izan diren hiru elementuak —soziala, ekonomia eta ingurumena— elkarri lotuak dira: ez da ekonomikoki efikaza baina sozialki baztertzailea den sistema bat izaten ahal.

10.1.1.4. Hitz nagusia: autonomia

Laborantza iraunkorrek autonomia balorizatu nahi du oroz gainetik:

- Autonomia erabakitzailea: laborariak menderatu behar ditu bere baserriko hautu estrategikoak; aldiz gaurko sistemak laboraria morroi bilakatzen du... Autonomia erabakitzailea izatea da erabakitze gaitasuna izatea eta gaitasun horren praktikan ezartzeko ahalak izatea.
- Autonomia teknikoak: ekoizteko teknikak, laborariak hautatu behar ditu, esperientziak baliatuz, bere baserriko errealitateari egokituz. Baserri baten ekoizpena, hiru faktoreren emaitza da: lana, kapitala eta «kontsumo-intermediarioak» deitzen ditugunak (ongailuak, energia, abereen elikadura, haziak, eta abar.). Autonomia teknikoak ahal bezainbat mugatu behar du kapitala eta beste kontsumo horien zatia, eta batez ere kezka sortzen duten elementuak: ura, energia, bioaniztasuna...
- Autonomia ekonomikoa: laborariak bere hautuak egiteko behar ditu ere ekonomikoki ahalak izan. Adibidez, ekoizten duenari 100, horretatik 90 agroindustria eta bankuari doakie, hauek inposatuko diote gauza asko...

Autonomia herrialde batentzat ere berdin beharrezkoa da. Herrialde edo pertsona bakoitzaren autonomiak dio bakoitzari ematen bestearekin harreman orekatuak izateko ahala: autonomia ez baita autartzia...

10.2. NEKAZARITZA IRAUNKORRA, EUSKAL HERRIKO LABORANTZA GANBARAREN LAN-SAILETAN

Euskal Herriko Laborantza Ganbarak lau lan-sailetan antolatua du bere lana.

10.2.1. Laborantza-politikak hurbiletik segitu

Politika-mailan hartzen diren erabakiek garrantzi handia dute moldatzen den laborantzari buruz. Izan dadin nazioarte-mailan, European, estatuan edo departamenduan, maila guztiek beren erabakiak hartzen dituzte laborarien onerako edo kalterako, laborantza iraunkorraren onerako edo kalterako. Euskal Herriko Laborantza Ganbarak hurbiletik segitu behar ditu erabaki horiek laborantza iraunkorra defendatzekotan.

Informazio-bilkurak, formakuntzak, aholku indibidualak eta laguntza juridikoaren bidez Euskal Herriko Laborantza Ganbarak bere lana betetzen du sail horretan.

10.2.2. Baserrien transmisioa lagundu

Orain arte, Iparraldean beste lekuetan baino gazte gehiago laborantzan plantatzen zen. Zoritxarrez, gauzak aldatzen ari dira, luraren inguruko espekulazioarengatik, edo gazteak ez baitira garai batean bezala «baserriaren segida» errespetatu beharrean, edo berdin, beste lanbideen bizi-baldintzak erakarriagoak direlakoan.

Dena den, transmisioaren gaia, gai nagusia dugu: horrek porrot egiten badu, guziak porrot egiten du! Laborantza erakargarria zaindu behar dugu, autonomia eta bizibidea eskaintzen duen laborantza, gazteei emanez kalitatezko laborantza baten perspektiba. Euskal Herriko Laborantza Ganbarak lagundu behar ditu aitamen etxaldean segitzeko gogoia daukaten gazteak, nekazaritzan instalatzeko gogoia baina etxalderik gabe dauden gazteak, baita laborantza uzteko adina duten laborariak ere, beren etxean segidarik ez dutenak baina kanpoko gazte bati baserria utzi liezaioketenak. Hiru publiko horieri buruz aholku, formakuntza eta animazioen bidez lan-sail bereziak antolatuak dira.

10.2.3. Balio erantsia garatu

Balio erantsiari dagokionez, bi mailatan egin behar da lana:

- Teknikoki eta ekonomikoki autonomoa den laborantza bultzatu. Baserrietan hiru faktoreren (lana, kapitala eta «kontsumo-intermediarioak») arteko oreka bat atzeman behar da, bereziki kapital eta kontsumo-intermediarioen zatia mugatuz. Laborantza ekonomo eta autonomoak kantitate orokor batentzat laborari gehiagori bizibidea eskaintzea ahalbidetzen du.
- Kalitatezko ekoizpenei buruzko ekimenak lagundu. Hau ere garrantzitsua da, kalitateaz aparte ez baitugu beste hauturik... Oroitarazi behar da kalitateak errealitate bat izan behar duela, ekoizteko manerari lotua, araudietan finkatua. Iniziatiba kolektiboak bultzatu behar dira, garapen aberatsagoa eta iraunkorragoa hortik etorriko baita.

Euskal Herriko Laborantza Ganbarak alor horiek lantzen ditu, etxaldeetan autonomia handiago bat ukaiteko, hala nola belarrean oinarritzen diren sistemak sustatuz edo energia gutiago galdatzen duten teknikak garatuz

10.2.4. Lurraldearen garapenean inplikatu

Laborantza iraunkorrak bere lurraldearekin lotura organikoa dauka. Laborantza ez da baserrian mugatzen. Laborantzaren geroa, beste aktoreekin batera finkatzen da. Guztiena den espazioan, nola elkarrekin erabaki laborantzaren eta beste aktibitateen lekua? Nola egin, Euskal Herri honetan, hain mugatua dugun lurrak utz dezan gizarteak dituen betebeharrak guziak betetzen, elkarren errespetuan eta orekan? Guzienak diren ura eta bioaniztasuna nola zaindu, jakinez memento berean laborarien bizibide-tresnak direla?

Lan-sail honetan sartzen da Euskal Herriko Laborantza Ganbarak egiten duen lana, ura, Natura 2000, mendia, herrietako lur-planifikazio edo mugaz bi aldeetako harremanen mailan.

10.3. LABORANTZAK KONTUAN HARTU BEHAR DITUEN ERRONKAK

Gorago aipatu dut zer den laborantza iraunkorra, Euskal Herriko Laborantza Garbararen helburu bezala. Aipatu dut ere nola lau lan-sailetan antolatzen dugun gure lana zentzu horretara. Laborantza iraunkorra, kontzeptu orokorra da, oinarrizko erreferentzia teoriko bat. Lan-sailek, aldiz, osatzen dute egitarau pragmatikoa. Eta bien artean, hor dira erronkak, sektorearen barnetik edo kanpotik etortzen zaizkigunak. Erronka horiek gure gain hartzeko maneran, izan gintezke iraunkortasunak eskatzen duen logikan, edo ez...

Etorkizunera, erronkak identifikatzen saia gaitezen, beraz, hemen.

10.3.1. Ura, klima, laborantza

Klima-aldaketaren errealitatea, inork ez du gehiago ukatzen. Frantziako Meteorologia Ikerketa Zentroko prebisioren arabera, Ipar Euskal Herria hunkia liteke manera berezi batez, beste herrialdeak baino gehiago: 2050. urteko, tenperaturak 2,5 gradu igo litezke udan, 1,5 graduz neguan, bost aldiz gehiago lehorten baliteke, euria % 30 gutiago udan, mendietan egun bat elur gutiago urte bakoitzean, haize-ukaldien abiadura % 25 azkarrago... Prebisiok baizik ez dira, errealitatea izan daiteke hobe edo txarragoa.

Ondorioak izanen dira, dudarik gabe, uraren kantitate eta kalitatean, laborantzaren ibilmoldean... Klima-aldaketa horrek laborantzaren eredia galdekatu behar du. Ur gutiago gastatu beharko da. Hemen ere gaia ekoizteko sistemari lotua da. Nekazaritza industrialak ur gehiegi gastatzen du. Derrigorrez, ur gutiago gastatu beharko dugu. Ikertu eta garatu behar dira sasoi eta klimaren arabeko landareak: udan ur gutirekin etortzen direnak eta neguan, ura denean, arabekoak. Hitz batez, nekazaritza klimari egogitu behar diogu. Horrek eskatzen du gogoeta, ikerketa, formakuntza, esperimentazioa baina ez da beste biderik...

Laborantzako agroindustriak proposatzen duen bidea —klima, artifizialki egokitzea egin nahi den nekazaritza motari, adibidez urtatzea garatuz— bide okerra da laborari eta gizartearentzat, sobera kostatzen baita eta naturari kalte egiten baitio.

10.3.2. Energia eta nekazaritza

Gorago aipatu lemari hurbila den problematika da hau ere, klima-aldaketarekin zerikusia baitu. Hemen ere lan egin behar da energia gutiago gastatuko duen nekazaritzaren alde (laborantza autonomoak energiari buruz ahal bezain autonomoa izan behar du). Adibide bat hartzeko ardi- edo behi-esnea belarrarekin egiten bada, kabalak larreetan alhatuz, energia gutirekin egiten da esnea: aberea larrera doa alhatzera, belarra eguzkiaren energiarekin heldu da, hirusta baldin bada proteina ekartzen du, abereek ongarrria kanpoan uzten dute eta belarra bost edo sei urte

lekuan egoten da, lurra iraultze beharrik izan gabe. Esne hori, abereak beti barnean egonez egiten bada, askotan gertatzen den bezala, arto-siloratzearekin, bazka barnera ekartzeko energia behar da, ongarria kentzeko ere, artoa emateko ere, eta lurra behin edo birritan urtean irauli behar da, beti energia asko erabiliz. Bazka hori orekatzeko, kanpotik (Brasil edo Estatu Batuetatik) proteina ekarri behar da, gehienetan soja transgenikoa gainera!

Bestalde, laborantza izan daiteke ere energia-ekoizlea, baina hemen kontuz ibili behar da!

Badira energia ekoizteko prozesu batzuk, adibidez artoarekin egiten den erre-gaia (etanola) ekoizteko, ekoizpenak hornitzen duen bezainbat energia eskatzen dutenak! Kontziente izan behar da ere erregaientzat baztertzen den zereal guzia, munduko biztanleen janariari kendua dela, zerealen merkaturak defizitean ematen dela, ondorioz prezioak igotzen direla eta, azken finean, munduko gosetearen arazoa larritzen dela. Ongarria eta egurra energia-hornitzaile interesenteak dira, landare batzuk ere, hala nola, olio ematen duten eguzki-lorea eta koltza neguan (eguzki-lorea udan euri gutirekin heldu da, eta koltza neguan euria egiten duelarik). Hauei buruz, Euskal Herriko Laborantza Ganbara lan bat egiten du laborariekin, hortik ateratzen den olio baserriko traktoreetan erabiliz eta gelditzen den turtoa, proteinaz aberatsa izanez, ardi eta behiei ematen zaie. Efikazia energetikoa artoarekin egin etanola baino hiruzpalau aldiz hobe da! Hala ere, olio erregaia baserriko autonomia-ren mailan kokatu behar da, eta ez produkzio industrial eta monokultibo batean.

10.3.3. Zein elikadura?

Elikadura kontsumitzaileak bere barnean ematen duen zerbait da, kontziente-ki edo ez, «jaten dudana (bilakatzen) naiz» pentsatuz ondo ezagutzen ez duen zerbait. Horrek ematen dio dependentzia eta askotan beldurra. Elikadura, «kalitate» hitzari lotua da, errealtatean ez bada ere, komunikazioan beti! Kontsumitzaileak aurkitzen ahal ditu 180.000 produktu ezberdin: egunero produktu berri bat probatzeko, pertsona bakoitzak sei bizitza izan behar lituzke! Eta, erran gabe doa produktu bakoitza kalitatearen irudiarekin aurkezten dela kontsumitzailearen aurrean; ez da aldi bat ere ikusten «eros nazazue, kalitate txarrekoa naiz» moduko publizitaterik.

Agro industriak definituriko kalitatearen menpe gara laborari eta kontsumitzaile gehienak. «Kalitatea» deitzen da, produktu bati ematen zaion kolorea, gustua, komunikazioa, irudia... Kalitatearen irudiak egiten du kalitatea! Larriagoa dena da nekazaritza intentsibotik ateratako ekoizpenak saltzen direla natura sanoaren irudiarekin; adibidez, behi-esnearen produkzioa industrializatzen ari da gero eta gehiago: behiak beti barnean eta zerealez aberastua den pentsu konpleto nahikoa aurrean; belarra jateko egina den abere hori, txerria edo oiloa bezala bazkatua da! Aldiz, haren esnetik egin gazta edo yogurta salduko ditu enpresak, behiak larre

berdeetan belarra janez irudiarekin; gauza bera gertatzen da elikadura-sail guztietan: nekazaritza industrialak, bere produktuak saltzeko, baliatzen du berak desagerrarazten duen nekazaritzaren irudia! Gure ustez kalitatea da lehen lehenik gustua eta sanotasuna.

Elikadura industrialak ez du bata ez bestea segurtatzen: gustua txarra dauka eta sanotasuna, higiene-mailan kokatzen da, kontuan hartu gabe antibiotiko edo produktu kimikoen hondarki edo transgenikoen problematika. Laborantza iraunkorraren kontzeptuan, gustua eta sanotasuna ekoizteko sistemei lotuak dira, ekoizteko prozesuei. Prozesu horiek araudietan finkatuak izan behar dute (hala nola, sormarka, label, ekonekazaritzako etxe-ekoizpenak, etab.). Kontsumitzaileen beldur batzuei erantzuteko, «trazabilitatea» asmatua izan da: bakoitzak badu aukera jakiteko jaten duena nondik heldu den... Hori ez da aski; gehitu behar zaio «transparenzia», jakiteko nola egina den! Elikadura-gaietan hiriko jendeak behar du izan aukera ikusteko nola ekoizten diren proposatuak zaizkion gauzak; konfiantza, prezio horretan da finkatuko. Gure helburua izan behar da komunikazio eta irudiaren maila berean ezartzea gure praktika: ezinbesteko helburua da hau. Horren truke kontsumitzaileak onartu behar du janariak kostu bat daukala; bere erosketa-hautuetan nekazaritza mota bat edo beste bat bultzatzen ahal duela; bere janari gastuen % 20 dela nekazariari abian...; janaria dela pertsonaren lehendabiziko beharra, eta ez duela zentzurik gizarte aurreratuaren seinalea izan dadin beti eta gutiago gastatzea janariarentzat.

10.3.4. Gure bazterrak

Iparraldean, espazioaren % 80 biztanleen % 6ren esku dago, okupatuen % 6 laborarien baitan.

Espazioa diodalarik, ingurumena diot, paisaia, naturaren gozamena. Natura, guztien ondarea da eta nekazariaren lan-tresna. Ez da ofizio askotan ikusten berezitasun hori: baten lan-tresna, guztien ondarea! Gatazka asko sortzeko parada ematen du, baina ere, gauza hori ongi kudeatzen bada, gizarte-kohesioa egiteko parada. Espazioari loturiko elementu guztiek zerikusia dute nekazaritza-ereduarekin. Ikerketa eta txosten ofizial guztiek frogatzen dute intentsifikazioa ingurumenaren kaltean egiten dela: ureko nitratoak edo produktu kimikoak ekoizpen-modelotik etortzen dira. Nekazaritza, bizitza da: lurra, bioaniztasuna, landarea, aberea, etab. Katearen zati guztiak bizitza dira eta prozesu guztiaren helburua bizitza da, kontsumitzailea denez geroz helburu.

Gorago jorratutako gaiari lotuz, ingurumena errespetatzen duten sistemek kontsumitzailea errespetatzen dute ere.

Paisaia aipatuz, erran nezake denok paisaia-kontsumitzaile garelako, eta hori ere, kalitatezkoa izan dadin nahi dugula. Paisaia, bi elementu egiten dute: bata da geografia eta horri buruz ez daiteke gauza handirik egin. Bestea da nekazaritza;

nekazariak paisaia-ekoizleak dira ere. Frantsesez, nekazaria deitzen da «*paysan*», «*pays*» eta «*paysage*» hitzek iturri bera dute. Nola ekoizten da paisaia? Ardiak edo behiak beti barruan bazkatuak direlarik, edo kanpoan larreetan direlarik, ez da paisaia bera; monokultura praktikatzeko bada, edo kultura anitz, ez da paisaia bera; mendi-lekuak garbituak baldin badira edo sasituak, ez da paisaia bera; oihanek estaltzen badituzte libratzen diren eremu guztiak, edo nekazaritza dibersifikatu bat egiten bada, ez da paisaia bera... Hemen ere ikusten da nekazaritza ezin dela mugatu kantitateak ekoizteko industria batean... Nahi dugun paisaia izateko, araberako laborantza behar da.

10.3.5. Transgenikorik gabeko laborantza

Laborantza transgenikoa behin betiko baztertu behar da, laborantza iraunkorraren irudia zaintzeko, elikaduren kalitatea errespetatzeko, agroindustria multinazionaletik aske izateko.

Transgenikoen bultzatzaileek nahi dute teknika hori garatu, beren eredu den laborantza intentsiboaren kalteak konpontzeko. Problema aukera bihurtzen da, eta nahiago dute transgenikoa erabili, problemari bere iturrian heldu beharrean. Artoaren adibideak ongi erakusten du hori.

Iparraldeko nekazaritza hazkuntzari lotua denez, transgenikoaren gaia abereen elikadurari lotua da bi manieraz. Bata da gure baserrietan egiten ditugun elikadurak (ez dute transgenikoa izan behar), eta bestea inportatzen diren elikadurak, hauetan problema sortzen duena da soja. Eta sojaren gaia ekoizteko sistemei lotua da. Abeltzaintza intensiboa oinarritzen da kaloria asko ekarriz. Kaloria gehien ekartzen duena artoa da. Kaloria horiek orekatzeko proteinak behar dira, eta proteina-iturri aberatsa eta merkeena sojaren turtoa da. Hau hemen ez delakoan egiten, kanpotik sarrarazten da, ardura Brasil eta Estatu Batuetatik. Eta turto hori ez dela transgenikoa segurtatzea gero eta zailagoa da. Beraz, hor, alternatibak sortu behar dira eta Euskal Herriko Laborantza Ganbara horretan saiatzen da. Nola ordezkatu soja-turtoa? Lehenik abereen janarian belarra gehiago sartuz. Belarra, beraz, ongi baliatua delarik, ekilibratua da proteina eta kalorian, nahiz intensifikazio gutiago permititzen duen... Horregatik, belarrari buruzko lan-sailak garatzen ditugu. Gero, beste lan-sailak lotuak dira, bertan beste proteina-iturrien esperientziei buruz: eguzki-lore, koltza, baba eta beste... Gai hori oso garrantzitsua da ikusiz Iparraldean kalitatezko ekoizpen askoren araudiek transgenikoa baztertzeko dutela: Ossau-Irati sor-marka, Euskal Txerria, IDOKI markako etxe-ekoizpenak, etab.

10.3.6. Baserrien eta laborantzako aktiboen kopurua ahal bezainbat mantendu

Iparraldeko laborantzak ere bere baserri eta aktiboak galtzen ditu emeki-emeki, beste herrialdeekin konparatuz eboluzio hobea baldin badu ere. Baserrien transmisioak bi alde horiek ongi agertzen ditu.

Euskal Herriak «Pyrénées Atlantiques» departamenduko baserrien % 42 egiten du eta instalazioen % 65! Beraz, hori elementu baikorra dugu, baina hala ere, gure lurraldean baserriak transmititzeko mementoan hiru baserririk bat segidarik gabe gelditzen da. Horrek kezkatzen gaitu. Baserrien transmisioak laborantzako lanpostuentzat ondorio garrantzitsua duela ez da dudarik, baina hori baino gehiago da. Bere izatez laborantzako aktibitatea lurrari eta lurraldeari lotua da. Ez da beste industria bat bezala deslokalizatzen ahal... Ez da Baionara ekartzen ahal, hori direlakoan autopista, portua eta trenbideak! Beraz, baserriak mantentzeak erran nahi du aktibitatea mantentzen dela Iparraldeko xoko guzietan, eta xoko guzietan laborantzak bazterrak entretenitzen dituela, lurralde osoa okupatua eta bizirik atxikitzen dela. Horrek suposatzen du laborantza hori iraunkortasunaren haritik doala, erran nahi baita lurrari eta bere inguruko elementoei lotua dela.

10.4. AZKEN HITZA

10.4.1. Elementu guziak laborantza iraunkorraren alde

Laborantza iraunkorra, alternatiba orokorra izan dadin, hiru baldintza bete behar dira: kuadro politikoak lagundu behar du zentzu horretan joaten; laborari bakoitzak bere baserriko hautuetan ahal duen guzia alde hortara egin behar du, eta gizarteak ere bere ekintzetan (kontsumo edo beste) botere bat badu laborantza-eredu bat sustatzeko.

Saia gaitezen baldintza horiek betetzen, nahiz ez diren guziak osoki gure esku! Kolektiboki, ahal den guzia egin behar dugu. Iparraldeko laborantzak elementu asko iraunkortasunaren alde baditu: klima, geografia, paisaia, baserri kopuru inportantea lurralde osoan banatuak, gazteen motibazioa, kalitatezko ekoizpen-desmarta asko, dinamika kolektibo aberatsa...

Posible dena gauzatzeko gakoetarik bat, eta agian garrantzitsuenak, da laborari kopurua ahal bezainbat mantentzea: laborari kopurua apalegi bihurtzen bada, laborantzak ez ditu bihar eskaintzen ahalko gaur oraino eskaintzen dituen zerbitzu guziak.

11. NIMBY eta harro: ukaziotik harago doazen mugimendu ekologista lokalen gorabeherak

Josu Larrinaga Arza,
Udako Euskal Unibertsitatea

Artikulu honetan, Euskal Herrian zehar agertzen diren mugimendu ekologista lokalak aztertzean, plataforma hauek tokian tokiko botere politikoarekin zer-nolako harreman konplexuak sortzen dituzten ikusten joango gara. Askotan harreman horiek erlazio-ezean oinarritzen direla irudi lezake —nahiz eta elkarren arteko eraginik beti egon, hori baino ez da eta Aukera Politikoen Egitura (APE) deitzen dugun hori (Tarrow, 1994; Barcena, Ibarra eta Zubiaga, 1996; Casquete, 1998)—, baina beste kasu askotan ikusi dugu zelan plataforma ekologistak mugimendu politiko lokal bilakatzen diren, hauteskundeetan lehiatzeko prest, edota nola gatazka ekologikoaren eragina hain den handia, ezen eragin zuzena eta garrantzitsua baitu mapa politikoaren erabateko aldaketak gertatzeko.

Gure oinarri enpirikoa bakarka zein taldean —batez ere Parte Hartuz EHUko ikerketa-taldean garaturikoak— egindako hainbat ikerketatan datza. Testu honetan, zehazki, bi kasu aipatuko dugu, Amorebieta-Etxanon kokatu den zentral termikoa-ren kontrako mobilizazio-kanpaina (Larrinaga, 2003) eta azken urteotan Lekeition saihebidetaren kontra izaniko kanpaina gorabeheratsua. Baina esan behar da mobilizazio molde hau —tokian tokiko proiektuen kontrako gizarte-mugimenduak— euskal mugimendu ekologistaren funtsa izaten ari dela azken hamarkadotan, AHTaren kontrako kanpainekin batera, eta hauek molde honen beste isla diferente bat ote diren eztabaidagai genuke, nahiz eta ez diogun gai korapilatsu horri ekingo oraingo honetan (ikus Barcena, Ibarra eta Zubiaga, 1996; Casquete, 1998; Larrinaga, 2008 eta Barcena eta Larrinaga, 2009).

11.1. NIMBYRI AURRE, EDOTA GURE ETXEKO BARATZEAREN IZAERA GLOBALAZ

Not In My Back Yard, Ez Gure Etxeko Baratzean⁶⁷. Horrela definitzen dituzte, batez ere AEBko eskolatik, beren bizimodua arriskuan ikustean sortzen diren

67. Edota Ez Nire Etxe Atzeko Baratzean? Ez da itzulpen erraza, batez ere hizkuntzaren alde etikoa edota suposatzen duen mundu-ikusmena kontuan hartzen badugu (Juaristi, 2001a), Europako urbanizazio-ereduarekin ere, ez da ondo ezkontzen izen hori.

mugimendu erreaktiboak, motibazio egoisten arabera mugitzen direnak (Casquete, 1998: 106).

Baina izendapenak fortuna ona eduki du eta zaletu asko topatu ditu. Ibilbide horretan, baina, kutsu peioratibo handia eman zaio izendapenari, egoisten ekologismoa omen da NIMBYena. Horren kontra, jadanik Barry Commoner, Ekologismo Politikoaren sortzaileetariko bat altxatu zen, handiari uko eginez: «Errauskailuen industriaren Harreman Publikoetarako adituei berba ederra otu zaie (NIMBY) gu konbentzitzeko errauskailuen kontrako jarrera sinpleki barne-jarrera antzua eta arlotea dela, auzoan agertzen den edozein gauza berriren kontra, gure baratzetik kanpo edozein gauza desatsegin mantentzeko guraria (...) Errauskailuen kontrako jarreran Iritzi Publikoa motibatzen duena gizarte osoarekin partekatzen duen ingurumenarekiko kezka da, eta ez horrenbeste norberaren baratzearen ukiezintasuna. Kezka hau ez da soilik pertsonala, soziala baizik» (Commoner, 1992: 118. Gaztelaniazko bertsiotik egokitu dugu testua euskarara).

«NIMBY and Proud!», «NIMBY naiz eta harro nago». Gizarte-mugimendu iparamerikarretan gaintitu dute NIMBYaren estigma eta harrotasuna erakusten dute LULUen («Locally Unwanted Land Use», Hemen Nahi/Onartzen ez ditugun Lurraldearen Erabilerak) kontra aritzeko. Haien argudioa erraza da: «Denok gara NIMBY eta inork ez du LULU bat gura, baina batzuk «isileko NIMBYak» dira eta botere-baliabideak dituzte LULUak euren baratzetik urrun kokatzeko. Horrela, LULUak jartzen dira erkidegoak horren kontra era arrakastatsuan jarduteko baliabide gutxien daukan lekuetan» (Morris, 1994: 13-18).

Gainera, Saul Alinsky-ren ibilbidea aldarrikatzen dute NIMBYek. Alinsky Chicagoko Unibertsitatean ikasitako soziologoa izan zen. Joan den mendeko 30-70eko hamarkadak bitartean, lehenengoz langile-mugimenduarekin eta, gero, batez ere auzotarren mugimenduarekin lan egin zuen. Antolatzaile bat izan zen, batik bat, eta hiriz hiri ibili zen (askotan bertako elizek deitua) auzotarrei hirigintzaren inguruko aldarrikapenak lortzeko protesta-ekintzak antolatzen laguntzeko. Berak sortutako mugimendu ugari eta beste modu batez sortutakoek itzelezko gatazka urbanoak eragin zituzten 60ko hamarkadako gizarte iparramerikarrean. Daniel Bell-ek eta Virginia Held-ek «erkidegoaren, komunitatearen iraultza» deitu zioten horri eta, geroago Harry Boyt-ek «backyard revolution» (Castells, 1986: 87 eta 101).

Hemen ditugu, bada, hainbat elementu, ondo nahasirik: bizimodu lokalen defentsa, harrotasuna, kanpotik datozen erasoak, identitatea... Bai, azken finean Manuel Castells-ek Informazioaren Gizartea definitzean Identitatearen Boterea deitzen duena topatu dugu. Ikertzaile horrek garrantzi berezia ematen die ekologismoaren aldarrikapenei gizarte globalean identitate lokal berri horien egituratze-prozesuan. Berak dioenez, azken hamarkadetan tokian tokiko erkidegoek eta beren erakundeek —lehen auzotarren mugimenduan espresatzen zirenek— ingurumenaren defentsarako mugimendu indartsua gorpuztu dute. Castells-ek egiten dituen

tipologietan agertzen dira ere NIMBYak, espazio propioaren defentsan aritzen direnak, helburu moduan osasuna eta bizi-kalitatearen mantentzea daukatenak eta identitatea erkidego lokalean topatzen dutenak. Abisatzen du idazle horrek «nolabaiteko maltzurkeriaz» NIMBY deitu dietela honako mugimenduei, zeinek errealitatean aktibitate kaltegarrien kokapena —toki pobreenetan— eta espazioaren erabileraren inguruko benetako eztabaida sozialaren falta kritikatzin duten (Castells, 1998).

11.1.1. Zornotza Bizirik (ZB): tokian tokiko ekologismoa

Bagoaz orain aztertzen nola kokatzen den NIMBY delakoaren deseraikitze kritiko hau Amorebieta-Etxanon orain dela kasik hamar urte izaniko kanpaina ekologista indartsuan. Horretarako bere garaian egindako ikerketaren emaitzei (Larrinaga, 2003) kasu egingo diegu, beste behin ere.

Izan ere, ZBkoek, eta oro har Amorebieta-Etxanoko biztanleek, planteatzen dute ez dutela gura zentral termikorik Boroan eta ez diotela inori desio eurek jasan gura ez dutena. Gainera, behar energetikoak asetzeko konponbideak diseinatzera-koan —eta, hori baino lehen, behar horiek kalkulatzear— debate tekniko eta ekonomiko, funtsean politiko eta sozial, zabal eta sakona dago, bai Euskal Herrian, bai mundu osoan zehar (Allende, 2001; Martínez, 2002; Bermejo, 2001, Fernández Duran, 1992, Riechmann, 1998; Bárcena, Ibarra eta Zubiaga, 2000).

ZBko aktibistek ezagutzen dute debate hori eta planteatzen dute behintzat EAE mailan eztabaida soziala egon behar dela energia-beharrak nola ase erabakitze-ko, baina ezin dela hori laga merkatu kapitalistaren eskuetan, energia berriztagarriak defendatzen dituzte eta konfirmatzen dute bide horretan ez dela ahalegin nahikorik egiten (López, 2002). Hori gertatzen ez den bitartean, eurak eroso daude ezezko jarreraren eta berdin eroso daude Amorebieta-Etxanoko biztanleak, agian debatean horrenbeste sakondu ez dutenak baina antzeko jarrerak mantentzen dituztenak. Eta giro horretan, eta bizi diren gizartea ezagututa, nolabaiteko autozentsura praktikatzin dute eta ZBren izaera monotematikoa beste edozeinen gainetik kokatzen dute.

Gainera badago beste arrazoi bat lokalismoa baztertzeko: Boroako kasuan zentral termikoaren proiektua bultzatzen zuen enpresa kanpoko enpresa bat da, ESB enpresa publiko irlandarra —nahiz eta Bizkaia Energia enpresaren kapitalean beste partaide minoritarioak egon—, zabalpen multinazional bati ekin ziona; beste kasu batzuetan, adibidez Ezkerraldean jarri nahi dituzten zentral termikoenetan, enpresak bertakoak dira baina akziodun indartsuenak —akzio gehien daukatenak, ez erreferentziazko akziodunak— AEBko pentsio-funtsak dira. Oro har, enpresa kapitalistek oso joera handia daukate nazioarteko hedapenerako, aldi berean finantza-sare korapilatsuetan sartzeko eta jabegoa kontzentratzeko. Funtsean hori baita globalizazioa deitutako fenomeno (Etxezarreta, 2001).

Aktibistak, beraz, antzoki global horretan mugitzen dira, gizarte globalean, horren pertzepzioan behintzat, baina tokian tokiko ekintzak bultzatzen dituzte, interes tekniko edota ekonomikoen lehentasun abstraktuen gainetik, jendeak espazioaren erabilera errealez dauzkan esperientzia errealak hautatzen dituztelako, oinarritzko tokian tokiko demokraziaren aldarrikapena eginez. Globaltasun horretan eguneroko espazioa erkidegoak ustiari behar duela planteatzen dute. Espazioaren aldarrikapen horren alboan, denbora glazialaren defentsa dago, natura eta gizakien arteko erlazioa epe oso luzeetan epaitu behar delako (Castells, 1998: 149-151).

Eta, agindu bezala, Castelles-ekin batera identitatearen kontura heltzen gara berriz ere. Horrek dioskunez, «bakarrik azalean kontraesankorra den honetan ekologistak lokalistak eta globalistak dira, biak batera: globalistak denboraren ustiaketan, lokalistak espazioaren defentsan» (Castells, 1998: 152). Era paradoxiko horretan, mugimendu ekologistak global/lokal dikotomia gaitzen du. Lokal mailan mobilizatzen da, eta interes lokalak —pertsonalak eta erkidego txikiak— dira mobilizazio horren motorra; baina etxe globala —batik bat bere geroa, epe luzera begira— dute buruan.

Ezin topatu ZBren errealitateari hobekien egokitzen zaion definiziorik. Horregatik uste dugu EMEn agerpen berri eta berezitua topatu dugula Amorebieta-Etxanon, Euskal Herri globalean ugaritu daitekeen forma, alegia. Azken finean hau oso logikoa da identitatearen bueltan hainbeste neke jasaten duen gizarte batean eta oso esperokoa zen halakorik gertatzea (Juaristi, 2001: 90).

Azken finean ZB «Amorebieta-Etxano berria» definitzen ari zen bere diskurtsoan —bere hitz eta ekintzetan—, leku bat non aspaldiko arazoak gaituta Bizitza Ona egin zitekeen, hori bai Osasuna, Bizimodua eta Geroa kaltetu eta arriskuan jarriko lituzkeen zentral termikoaren mamua historian ahaztu eta gero. Azkenean, lan horri eutsi beharko diote, baina mamua haragitu da.

11.1.2. Lekeitioko saihebideta eta herri-nortasuna

Lekeitioko kasuan, aldiz, ikusiko dugu nola botere politikoaren esparruan sartuta ibili izanak oztoka dezakeen gizarte-mugimenduaren garapena, nahiz eta horrek ez suposatu arazo honetan korapilatzen diren beste faktore batzuen garrantzi handia ukatuko dugula. Baina kasu hau aztertu genuen ikerketa kolektibo zabalago baten barnean, oraindik argitaragabe dagoena.

Afera oraindik bizirik dago eta zaila da jakitea nola bukatuko den, baina jadanik esan daiteke gizarte-mugimendua berandu ibili dela Lekeitioko saihebidetarako eraikitze proiektua geldiarazteko. Esan behar da, hala ere, proiektu horrek badituela bi fase oso diferente, eta oso ezberdinak direla bi fase horiek elkarriko lituzketen onurak eta kalteak eta, beraz, debata oraindik oso zabalik egon daiteke

Bizkaiko kostaldeko herri horretan. Goazen pausoz pauso, tokia, antzoki politikoa eta ingurumen-arazoa azaltzen, gure tesien argitze aldera.

Lekeitio Lea Artibaiko eskualdean dago, Bizkaiko kostaldean eta bertako herri handienetakoa da, 7.300 biztanle inguru dituelarik. Bere ekonomian zerbitzuek daukate garrantzi handiena, ostalaritza eta turismoari oso begira dagoela, arrantza-herri peto-petoa izan eta gero. Sektore horren egoera larria pairatu eta gero (Ezeizabarrena, 2006) herriak dituen baliabide turistikoak (hondartzak, paisaiak, arkitektura, herri-giro euskalduna, udatiarren aspaldiko tradizioa) garrantzia hartzen joan dira bertako oreka ekonomikoan, non, hala ere, nekazaritzak eta industriak oraindik lanpostu kopuru esanguratsuak mantentzen dituzten (Eustat, 2005).

Turistifikazioaren inguruko debatea —eta zehatzago esanda, zer-nolako turismo-eredua onargarria den Lekeitio bezalako herri batentzat— oso presente egon da eta dago herri horretan, non gazteek ikusten duten nola etxebizitza kopuru oso esanguratsuak hutsik dauden urteko hilabete gehienetan eta pisuen prezioak oso altuak diren euren ahalmenetarako. Lekeitioko gizarte-bizitzan —oso kapital sozial altuko herria dela esan daiteke, Putnam-ek kontzeptu horri ematen dion zentzuan⁶⁸— oso eragin handia (kalean ekiteko daukan ahalmenagatik) duen Lekittoko Gazteak gazte-asanbladak kanpaina fuerteak egin ditu azken urteotan arazo hori salatzeko eta konponbideak eskatzeko.

Eta debate horretan kontzeptu bat topatuko dugu, gero argibide asko emango diguna, herri-nortasuna, alegia. Lekeitioko populazioaren zati handi batentzat oso inportantea da Lekeitio herri bat dela kontsideratzea, komunitate bat non jendea elkarren ezaguna den, non euskaraz gehienbat mintzatzen den eta non kanpoko eragin gutxi onartzen den. Horrek, zalantzarik gabe, lotura zuzena dauka bertako definizio politikoekin: udaletxean bakarrik alderdi abertzaleak daude presente eta azken urteotako historian hegemonia politikoa —lehen elektorala, eta oraindik soziala— Ezker Abertzalearena da. Identitate politiko horrekin zeharo bat dator herri-nortasunaren aldarrikapena (Letamendia, 1994; Mata, 1993; Aranzadi, 2001), baina EAJk eta oraintsu arte EAK ordezkari nazionalismo instituzionalaren identitatean ere oso presente daude halako definizioak (Martínez Gorriaran eta Agirre, 1995).

Lekeitioko udalbatzan, esan dugun moduan, bakarrik alderdi abertzaleak daude presente, baina azken urteotan (azken bi hauteskunde-deialdietan) 80ko hamarkadatik aurrera alkatetza eta gehiengo izan duen identitate politikoa, Ezker

68. Hau da, konfiantzaren bermea segurtatzen duen solidaritate eta elkarren arteko leialtasun sare informala, giro sozial bat, zeinak norbanakoa hainbat trebetasunez hornitzen baitu, gizarte horretan mugitzeko, ekiteko (Herreros eta De Francisco, 2001) Nola neurtzen da? Adibidez, elkarte kultural zein sozialen aniztasunean. Esan dugu, halarik ere, neurketa espezifikorik Lekeitioko kasuan.

Abertzalea, antzoki politiko konbentzionaletik kanpo geratu da, 2002. urtean estatu-mailan onarturiko Alderdien Legea dela kausa. Horren ondorioz EAJ dago alkatetzan, ordura arte oposizioan zegoen alderdia. EA partidu txikia izanik bisagra izatetik oposizio bakarra izatera pasa da egoera politiko berri honetan.

Baina edozein herritan, eta are gehiago halako tamainakoetan, indar inportantea den aukera politiko bat joko formaletik ateratzeak tentsio politikoa kalera pasatzea baino ez dakar, eta horrela gertatzen ari da ere Lekeition azken agintaldietan.

Lekeition aspaldiko arazo larria da trafiko handia pairatu behar duela herriko erdiguneak, batez ere udan eta hondartzetarako denboraldia zabaltzen denean. Kale estuak dira askotan eta aparkatzeko arazo larriak daude ere. Udalak aspaldian zeukan aldarrikapen moduan saihesbidearen beharra, baina Ezker Abertzaleak alkate-tza eskura zuen bitartean holako obrak egiteko konpetentziak eta diruak dituen Bizkaiko Foru Aldundiarekiko harremanak ez ziren errazak izan (horrela salatzen zuen, behintzat, Lekeitioko Udalak) eta proiektua atzeratzen joan zen. Hala ere, 2000-2004 legeingintzaldian akordio batetara iritsi ziren udaletxean zeuden hiru alderdiak (hots, Ezker Abertzalea, EAJ eta EA), aldundiaren oniritziarekin saihesbide-proiektu zehatz baten inguruan.

Baina hurrengo legeingintzaldian (2004-2008), Alderdien Legearen ezartzearen ondorioz, Ezker Abertzalea udalbatzatik kanpo geratzen da eta gobernu-ekipo berriak eta aldundiak beste proiektu bati ekitea erabakitzen dute, «aukera guztietatik luzeena, garestiena, eta inpaktu gehien duena» ordutik aurrera kontra aritzen den plataformaren esanetan. Esan behar da proiektu horretan bi ekimen nagusi aurreikusten direla: Markina/Ondarroatik datorren errepidea eta Gernikakoa lotzeko obra, alde batetik, eta, bigarren fase batetan Lekeitioko zabalkunde urbanistikorako balio dezakeen errepide berri bat, faro aldean dauden lursail hutsetara bideratuko litzatekeena.

Hain zuzen ere, hortxe kokatzen da ezbai sustantiboa: egin nahi den saihesbidea larregizkotzat jotzen da (kontra paratzen diren lekeitiarren aldetik) eta gainera susmatzen da bigarren fase horren atzetik badaudela interes ez oso argiak Lekeitio-ren geroari buruzko debatean zerikusi handia daukatenak: hau da, saihesbidearen kontrako aktibistek pentsatzen dute turistifikazio-eredu gogorra bultzatu nahi dela (Benidorm aipatuko dute, adibide moduan), aste-bukaeretan eta udan bakarrik erabiliko diren etxebizitza multzo handiak eraikitzeko, baita inoiz aipatu (eta udalak ezeztatu) zen kirol-kaia berria eraikitzeko balizko proiektu erraldoia bultzatzeko ere.

Baina hori bada, laburbildua, ezbai sustantiboa, horrek baino indar sinboliko handiagoa hartuko du erabaki hori hartzeko udalak daukan legitimazioaren inguruko eztabaidak. Urte askotan luzatutako ezbaiaren ondoren herri-mailan eta

herrialdeko administrazioarekin akordio batera heldu ondoren, egoera behintzat korapilatsu batean dagoen udalbatza berriak egiten dituen aldaketak ez dira onartuak izango hain erraz Lekeitioko populazioaren zati handi baten aldetik. Baina, udaletxean urte askotan agintean egon izanak ere baditu bere ajeak eta horiek nozituko dira saihesbidearen kontrako gizarte-mugimendua eratzea tokatzen denean. Ikus dezagun, orain, nolakoa den, mugimendu hori.

Eta hasteko azalpen bat: ez dugu guk uste gizarte-mugimenduak inoren morroi direnik, ez eta alderdi politikoen *transmisio-uhalak* ere, baina jakin bada-kigu euskal ekologismoak badituela harreman estuak bezain konplexuak abertza-letasunarekin eta ezkerreko mugimenduekin (kasu zehatz baterako ikus Larrinaga, 2003 eta orokorrean Barcena, Ibarra eta Zubiaga, 1995 eta 1996 eta Casquete, 1998, 2000 eta 2001) eta zentzu horretan diogu identitate politiko horiek (neurri batean Ezker Abertzalean laburbiltzen, baina ez erabat azaltzen, direnak) Lekei-tion udal-boteretik urte askotan gertuegi egon ondoren, kalean mobilizatzeko arazoak edukiko dituztela.

Berez, Lekeitio Euskal Mugimenduen Gizartean (Casquete, 2000) dago eta bertako jendeak metatutako esperientzia, kapital soziala, badauka, euren interesen alde, ekintza kolektiboak sustatu, bultzatu eta beronetan integratzeko. Lehenengo aktibistek komunikatzen duten gai-bilduman funtsean mobilizazioa eragiteko Euskal Mugimendu Ekologistak historikoki erabili dituen gaiak, era berezi batez modulatuak, erabiltzen dira, baita trafiko eta mugikortasunaren inguruan dauden polemiketan ekologismotik erabili diren argudioak (ikus, adibidez, Estevan eta Sanz, 1996)

Baina aktibista goiztiarrak ez dira kasu honetan talde ekologistetako militan-teak (ez dago haien presentzia nabarmenik herrian), ez eta zuzenean proiektuak kalteturiko biztanleak ere; mobilizatzen hasten direnak Lekittoko Gazteak, gazte-asanbladan mugitzen diren gazteak dira, oro har Ezker Abertzalearen gazte-mugimenduekin lotura estuak dituztenak. Hori nabarituko da, batez ere mobiliza-ziorako erabiltzen den hizkeran eta tonuan, tradizionalaki mugimendu ekologistan erabilitakotik nolabait urruntzen dena. Azal dezagun kontu hau.

Lehenengo pauso hauetan, mobilizazio ekologistetan normala den legez, zalaparta, eskandalua, egiten da, diskurtso bat eraikitzen da mobilizazioa eragiteko eta pronostikoa, garaipena, helburuak lortzearen itxaropena, bultzatzen da (Barcena, Ibarra eta Zubiaga, 1996). Tilly-k azaltzen duen moduan, ekintza-errepertorioetik —ikasitako produktu kulturalak, aurreko protestetan forma hartu dutenak— hartzen dituzte Lekeitioko gazteek protesta hau antolatzeiko irakaspenak eta dauka-ten «azpiegitura sozialaz» (Zald eta McCarthy-ren zentzuan: gizartea edota beronen segmentu baten eskura dauden baliabide material, rol eta harreman pertsonalak) baliatzen dira ekintza eta aldarrikapenen bidean abiatzeko (Casquete, 1998). Baina prozesu hau garatzean euren kultura politikotik *tiratu* egiten dute, erabiltzen duten

errepertorioan «Saihesbide hau geldituko dugu» bezalako mezu triunfalistik (oinarri sendorik gabeak prozesuaren fase horretan) erabiliko dituzte, momentu horretan Ezker Abertzalearen gazte-mugimenduak egoera politiko orokorrari buruz erabiltzen zuen hizkera bera, ekologismoaren mezuekin erlazio handirik ez duena. Egia da lehenengo pronostiko horretan edozein mugimenduk eraiki behar duela bere helburuekiko nolabaiteko konfiantza soziala, aktibistak erreklutatzeko, baina egia da ere ezin duela *kea* saldu, hau da, bere mezuak bat egin behar du, parte batean behintzat, helburu duen gizarteak daukan irakurketarekin, isolatuta ez geratzearren.

Kontuan hartu behar da, orobat, lehen esan dugun moduan, saihesbidea eskaera herrikoia dela Lekeition eta lehenengo mezu horretan ez da asko azaltzen proiektu zehatz baten kontra aritzen dela. Beraz, lehenengo mezu aktibista agente erradikalizatu eta nolabait bazterreko batek botatzen du eta kanpaina ahaltsu bati ekiten dio, benetan indarrak eta babes sozialak larregi kontrolatu gabe. Horri gehitu behar zaio saihesbideko lehenengo faseko obrak hasita daudela eta ekintza bortitz batzuk gertatzen direla obretan ari ziren makinak kontra. Horrela ixten da 2007an aktibismoaren lehenengo atala.

Baina hortik aurrera mugimendua berrosatu egiten da, aktibista berriak agertzen dira, jadanik gazte-mugimenduari ez hain lotuak, dibertsifikatu egiten da plataforma adina eta identitate politikoen esparruari dagokionez eta fase berri bati ekiten zaio: argudioz, argazkiz eta eskemaz lepo doan panfleto-aldizkari bat plazaratzen dute eta bertan debatea beste modu batez kokatzen dute: Lekeitiok duen herri-nortasuna, turismoaren inguruko ezbaia, saihesbidearen beharrezkotasuna, proiektu zehatzaren ahuldadeak, bigarren fasearen inguruko susmoak... Hainbat gai planteatzen da, datu ekonomiko eta sozialez hornituak.

Eta funtsezkoena: herritarren parte-hartzea eta proiektua eztabaidatzeko eta horren inguruan erabakitzeko aukera eskatzen zaie udalari eta aldundiari. Euskal ekologismoaren diskurtsoan klasikoa den argudioa: populazioaren parte-hartzea lehenengo plano batera pasatzen da eta berau sustatzeko lehenengo ekintzak sustatzen dira, tartean sinadura-bilketa bat: nahiz eta firma kopuru itxurosoa lortu, plataformak berak pentsatuko du labur geratu direla helburu horietan, kontuan harturik sinbolikoki aktibisten ikuspegian bazegoela hauteskundeetan islatzen diren identitate politikoen arteko banaketa-kopurueta ailegatzeko ahalmena eduki zezaketelako ustea. Eta hori ez zen gauzatu, kaleko logika eta hauteskundetakoa (nahiz eta alderdi bat ilegalizatuta egon eta zerrenda testimonialak aurkeztu) diferentek direlako eta, ziur asko, saihesbidearen aldeko mezua oso sartuta dagoelako lekeitiarren artean, aurretiaz egindako okerrak (proiektu zehatzaren inguruko eztabaida falta) presente egon zirelako eta obrak hain aurreratuta egoteak jarrera asko epel zezakeelako.

Mugimenduak oraindik 2008ko udan ibilbidea baduela erakutsi zuen, eskualde-mailako aliantza batzuk garatu zituen zenbait herritan dauden hainbat proiektu

salatzeko, garapenkeriaren kontrako kritika global batetan, eta saihezbidearen bigarren faseko obrei ekiten zaienean (kalte nabarmenenak eta onura oso diskutigarriak eragingo lituzketenak) borroka berri bati ekiteko aukera asko daude: obrak apurtuko dituen parajeak nahiko bitxiak dira, Lekeitioko kasko-ertzean daude eta baratze txiki mosaiko harrigarria osatzen dute, kultura oso berezkoaren aztarna bi-ziak dira eta bertan kaltetu zuzenak ere agertuko dira. Edozein gizarte-mugimenduren osagarriak daude bertan: interes indibidualak eta identitate kolektiboak.

11.2. HERRI-NORTASUNA

Hain zuzen ere, ikertu ditugun mugimenduen artean, azken puntu honetan topatu ahal dugu Lekeitioko kasu honetan argi ta garbi agertzen den beste espezifikotasun interesgarria: identitate kolektiboaren defentsarena, alegia.

Hemen ditugu, bada, hainbat elementu, ondo nahasirik: bizimodu lokalen defentsa, harrotasuna, kanpotik datozen erasoak, identitatea... Bai, azken finean Manuel Castells-ek Informazioaren Gizartea definitzean Identitatearen Boterea deitzen duena topatu dugu. Ikertzaile horrek garrantzi berezia ematen die ekologismoaren aldarrikapenei gizarte globalean identitate lokal berri horien egituratze-prozesuan. Berak dioenez, azken hamarkadetan tokian tokiko erkidegoek eta beren erakundeek —lehen auzotarren mugimenduan espresatzen zirenek— ingurumenaren defentsarako mugimendu indartsua gorpuztu dute. Castells-ek egiten dituen tipologietan agertzen dira ere espazio propioaren defentsan aritzen direnak, helburu moduan identitatea erkidego lokalean topatzen dutenak (Castells, 1998).

Eta hona hemen, berriro aipatu behar dugula Amorebieta-Etxanoko kasuan esaten genuena: aktibistak, beraz, antzoki global horretan mugitzen dira, gizarte globalean, horren pertzepzioan behintzat, baina tokian tokiko ekintzak bultzatzen dituzte, interes tekniko edota ekonomikoen lehentasun abstraktuen gainetik, jendeak espazioaren erabilera erreala dauzkan esperientzia erreala hautatzen dituztelako, oinarritzko tokian tokiko demokraziaren aldarrikapena eginez. Globaltasun horretan eguneroko espazioa erkidegoak ustiatu behar duela planteatzen dute. Espazioaren aldarrikapen horren alboan, denbora glazialaren defentsa dago, natura eta gizakiaren arteko erlazioa epe oso luzeetan epaitu behar delako (Castells, 1998: 149-151).

Eta berriro ere aipatu behar, orain are argiago, Castells-ekin batera identitatearen kontura heltzen garela berriz ere. Horrek zioskunez, «bakarrik azalean kontraesankorra den honetan ekologistak lokalistak eta globalistak dira, biak batera: globalistak denboraren ustiaketan, lokalistak espazioaren defentsan» (Castells, 1998: 152). Era paradoxiko horretan, mugimendu ekologistak global/lokal dikotomia gainditzen du. Lokal mailan mobilizatzen da, eta interes lokalak —pertsonalak eta erkidego txikiak— dira mobilizazio horren motorra; baina

etxe globala —batik bat bere geroa, epe luzera begira— dute buruan. Eta kasu honetan herri-nortasunaren defentsa are esplizituago agertzen dela, ondorioztatu behar dugu Euskal Mugimendu Ekologistaren beste agerpen berri eta berezitua topatu dugula, beste bat ere, Lekeition, Euskal Herri globalean ugaritu daitekeen forma, alegia. Azken finean hau oso logikoa da identitatearen bueltan hainbeste neke jasaten duen gizarte batean eta oso esperokoa zen halakorik gertatzea (Juaristi, 2001: 90).

Erresistentzia-identitate hauek oso garrantzitsuak izango dira gizarte globalean «identitate-proiektu» direlakoak sortuko dituztelako. Eta ingurumenaren defentsarako mugimenduek oso garrantzi handia izango dute prozesu horretan kode kultural berriak sortu eta zabalduko dituztelako (Castells, 1998: 396). Zibilizazio berri bat eskatzen duten heinean, kultura berri hori sortzeari ekin behar diote arazo globalak planteatuz baina koordenatu lokaletan kokatuz, jendeak parametro horretan segituko baitu bere esperientzia ebaluatzen (Castells, 2001).

11.3. UKAZIOTIK HARAGO DOAN MUGIMENDUA

Tokian tokiko borrokek begirada zabala (eta luzea) daukate. Gure gizarte mendebalekoan, Bizimodu Onaren gizarteetan, Euskal Herriko hainbat lekutan ikusten den paradoxa kausituko dugu maiz: mobilizatzen dakien mikrogizarte bat, bere identitatean erasorik onartzen ez duen jendea, honako proiektuak «zertarako dira?» galdetzen duen giza taldea. Ekologismoak —Ekologismo Politikoak edota «Deep Ecologyk» (Castells, 1998: 143-146)— egiten duen diskurtsotik (diskurtso kultural eta identitarioa izanik, gizartearen paradigman aldaketa sakonak, erradikalak, planteatzen dituenak) jasoko dituzte baliabide ideazionalak, mobilizatzeke gai diren ideia indartsuak, indar-ideiak.

Eta kontrajartzen diren interes ekonomikoak globalak diren heinean —dinamika global batean kokatzen dira, onuradunak askotan oso urrun diren transnazional eta inbertsionistak dira, etab.—, erresistentzia global baten barruan egotearen aldarrikapena bat-batekoa eta erabatekoa da kasu hauetan. Baina, gainera, tokian tokiko mugimendu hauek badaukate denboraren kontzepzio geldoago bat: nor bere ingurua, bere herria oso era mantsoan eraikitzen du (nor hori kolektiboa delarik) eta abiadura handiko dinamika ekonomikoek talka egiten dute eraikitze-prozesu horrekin.

Demokraziaren kalitatea, gakoa. Gizakiek euren ahotsa entzun dadin aldarrikatzen segituko dute eta horrek guztiak hausturak eragingo ditu gizartean eta, batez ere, «politikaren porrota» (Zubiaga, 2002) ekar lezake, gobernagarritasun-arazo handiak, «governance» delakoak konponduko ez dituenak (Vidal-Beneyto, 2002). Badirudi ezinbestekoa dela zuzeneko demokrazian sakontzea eta gizartearen parte-hartzea bermatzea —beste gai-zerrenda batekin, beste agenda baten

aginduetara eta beste termino politikoetan jokatzaren diren lau urterik behingo hauteskundeez gain— eztabaida publiko gardena eta aukeren arteko berdintasuna ziurtatuz.

Parte-hartze demokratikoaren aldarrikapena eta bideragarritasuna zio zentral moduan agertzen baldin badira gaur egungo gizarte aurreratuetan dauden ataketatik irteteko (Giddens, 1994: 142-161), gorago planteatzen ditugun galderen inguruko eztabaidak soka luzea izango du gurean. Areago, diskurtso politiko nagusian kontsultaren beharra eta egokitasuna planteatzen bada euskal gizarteak duen butxadura historikotik irteteko modu eredugarri bezala. Gai batzuen inguruan jendeari galdetu aurretiaz landutako onespina lortzeko eta beste batzuei dagokienez, gatazka ekidinezina denean, inola ere ez? Eliteen arteko kontsensua gizarte-mugimenduen aldarrikapenentzat zeharka ezinezko horma moduan agertzen den heinean, demokraziaren lorpenak bete gabeko ametsa izaten jarraituko du.

Bukatzeko, gakoa ez datza bakarrik kontsultak antolatzean edota jendeari bere ahotsa ailegarazi dezan aukerak ematean. Aldaketa kulturalak beharko dira administrazioaren logikan, administratzaile (dela politiko, dela teknikaria) eta administratuaren arteko logika dikotomikoan, alegia. Batez ere, tempoak, erritmoak eta epeen dinamikan. Administrazioa logika ekonomikoen abiadura handian kokatzen da normalean eta erresistentziak planteatu nahi dituen jendeak beste dinamika lasaiagoan mugitzen da (Rizoma, 2004) eta askotan galduta gera daiteke alegazio-epe administratiboetan eta, zer esanik ez, bide juridikoetan sartuz gero.

Ukazioaren potentzia, jendetzaren geroa. Euskal Herrian bezala munduan zehar honako mugimenduak berragertzen ari dira indar handiz azkenotan eta nahiko era naturalean kokatzen ari dira «globalizazioaren aurkako» mugimendu-sistema berrian. Horrek subjektu politiko berria, aldi berean erresistentzia-subjektua eta subjektu eratzailea, borroka-egilea eta sortzailea, mundu berria diseinatzen ari dena (Hardt eta Negri, 2002: 372-373) dagoela suposatzen duen ala ez, geroak esango du. Argi dago, oster, hurrengo urteotan «aurrerabidea» eta «garaipena» bezalako kontzeptuak kolokan jarriko direla mugimendu horien eraginez (Fernández Duran, 2001).

Eta beste bideak ixten diren heinean, subjektu hauen indarra ukazioan neurtuko da, agian oraindik denbora luzean. Gorago aipatutako demokrazia sakontzeko prozedurak ez badira martxan jartzen, jendetzaren indarra ezetz esaten plazaratuko da. Baina gaur egun ukazio horretan espresatzen da demokrazia globalaren aukera, mundu zuzenago baten aldarria eta berorri eraikitzeko proiektua. Tokian tokiko galtze, frustrazio eta garaipen partzialen metaketatik sortuko da jendetzaren geroa (Hardt eta Negri, 2004: 13 eta 406).

11.4. BIBLIOGRAFIA

- Aranzadi, J. (2001): *El escudo de Arquíloco. Sobre Mesías, mártires y terroristas. Sangre Vasca*, Antonio Machado Libros, Madril.
- Barcena, I.; Ibarra, P. eta Zubiaga, M. (1995): *Nacionalismo y Ecología*, Los libros de la catarata, Madril.
- , ——— eta ———, (1996): “Movimientos sociales y democracia en Euskadi”, *Mientras tanto*, **64**, 91-124.
- Barcena, I. eta Larrinaga, J. (koord.) (2009): *TAV. Las razones del no*, Txalaparta, Tafalla.
- Casquete, J. (1998): *Política, cultura y movimientos sociales*, Bakeaz, Bilbo.
- , (2000): “La sociedad vasco-navarra de movimientos”, in J. Beriain eta R. Fernández Ubieta (koord.), *La cuestión vasca: Claves de un conflicto cultural y político*, Proyecto A Ediciones.
- , (2001): *Acción colectiva y Sociedad de Movimientos*, Eusko Jaurilaritza-Lehendakaritza (Soziologiazko euskal koadernoak), Gasteiz.
- Castells, M. (1997): *La era de la información. La sociedad red*, Alianza, Madril.
- , (1998): *La era de la información. El poder de la identidad*, Alianza, Madril.
- , (2001): “La sociología urbana en el siglo XXI”, in I. Susser (ed.), *La Sociología Urbana de Manuel Castells*, Alianza, Madril.
- Estevan, A. eta Sanz, A. (1996): *Hacia la reconversión ecológica del transporte en España*, Los libros de la catarata, Madril.
- EUSTAT (2005): “Udal-adierazleak”, web orrialdea (www.eustat.es), Gasteiz.
- Ezeizabarrena, X. (2006): *El sector pesquero vasco ante la Unión Europea*, Pasaia Portuko Agintaritza, Donostia.
- Fernández Duran, R. (1992): *La explosión del desorden*, Fundamentos, Madril, 1992 (bigarren edizioa).
- , (2001): “Capitalismo global, resistencias sociales y estrategias del poder”, in R. Fernández Duran; M. Etxezarreta M. Sáez, *Globalización capitalista. Luchas y resistencias*, Virus, Bartzelona.
- Giddens, A. (1994): *Consecuencias de la modernidad*, Alianza, Madril.
- Hardt, M. eta Negri, A. (2002): *Imperio*, Paidós, Bartzelona.
- eta ———, (2004): *Multitud. Guerra y democracia en la era del Imperio*, Debate, Bartzelona.
- Herreros, F. eta Francisco, A. de (2001): “Introducción: el capital social como programa de investigación”, *Zona Abierta*, **94/95**, 1-46.
- Juaristi Larrinaga, P. (2001): *Euskal Herria globalizazioaren aurrean*, Euskaltzaindia/BBK Fundazioa, Bilbo.
- Larrinaga Josu (2003): “Zornotza Bizirik: Ez Gure Etxe Globalaren Baratze Lokalean”, in I. Barcena (koord.), *Globalizazioa eta Ingurumena: Euskal begirada bat*, UEU, Bilbo.

- , (2008): “NIMBY Power: las “consultas a la vasca” y la (im)potencia de la negación”, en Z. Martínez eta A. Blas: *“Poder político y participación”*, Gobierno Vasco, Departamento de Vivienda y Servicios Sociales, Gasteiz.
- Letamendia, F. (1994): *“Historia del Nacionalismo Vasco y ETA”* (3 liburur: a, b eta c.), R&B Editores, Donostia.
- Martínez Gorriarán, C. eta Agirre Arriaga, I. (1995): *Estética de la diferencia*, Alberdania, Irun.
- Mata, J. M. (1993): *El Nacionalismo Vasco radical*, EHU-UPV. Bilbo.
- Martinez, Z. (1998): “Participación en formas de acción colectiva y potencial de movilización colectiva en el País Vasco”, *Inguruak*, **21**, 147-175.
- McAdam, D.; McCarthy, J. D. eta Zald, M. N. (1999): *Movimientos sociales: Perspectivas comparadas*, Istmo., Madril.
- RIZOMA kolektiboa (2004): “Manual para uso de territorios sobredesarrollados. Dualidades y acoplamientos: administradores y administrados”, *Archipiélago*, **62**, 81-88.
- Tarrow, S. (1997): *El poder en movimiento*, Alianza, Madril.
- Taylor, B. R. (1995): “Popular Ecological Resistance and Radical Environmentalism”, in B. R. Taylor (ed.): *Ecological Resistance Movements*, State University of New York Press, Albany.
- Vidal-Beneyto, J. (2002): “Gobernabilidad y gobernanza”, *El País* (iritzi-artikulua), 2002-4-12.
- Vos, R. O.; Kamieniecki, S. eta Coleman, S. D. (1995): “The Effectiveness of Radical Environmentalists”, in B. R. Taylor (ed.), *Ecological Resistance Movements*, State University of New York Press, Albany.
- Zubiaga, Mario: “Politikaren porrota”, *Euskaldunon Egunkaria* (iritzi-artikulua), 2002-1-23.

12. Mugikortasun iraunkorra: benetako alternatiba edo betiko politika izendatzeko etiketa berria?

David Hoyos Ramos,

EKOPOL: Ekonomia Ekologiko eta Ekologia Politikarako Ikerketa Taldea,
Euskal Herriko Unibertsitatea

12.1. SARRERA

Bizi garen mundua gure arbasoek utzitako ondareztat ez ezik, hurrengo belaunaldiak emandako mailegutzat hartu behar dugu. Garapen iraunkorrak, funtsean, gaur egungo garapen-ereduaren eta horrek ekosistema naturaletan duen inpaktuaren inguruko hausnarketa sakona eskatzen du. Paradigma berri horretan, sistema naturalen iraunkortasuna baldintzatzen duten elementuek ezinbesteko garrantzia dute, horiek gabe ezin baita ez eredu sozialik, ezta ekonomikorik ere sortu. Beste hitz batzuekin esanda, etorkizunak iraunkorra izan beharko du, bestela ez delako etorkizunik izango.

Gaur egungo garapen-eredua ulertzeko moduan gertatzen ari diren aldaketak pixkanaka garraioaren sisteman ere eragina izaten ari dira. Izan ere, ekonomiaren eta gizartearen garapenean funtsezko zutabea den arren, azkenaldiko bilakaera ikusita, gehiegi garatzen ari dela ematen du. Gainera, azken hamarkadetan garraioak izan duen hazkunde itzelak ondorio nabariak izan ditu gizartean eta ingurumenean, adibidez: pertsonen osasunean eta ingurumenean kalteak eragin ditu, istripu-arriskuak ugaltu ditu eta bideetan gero eta pilaketa handiagoak sortzen dira. Erakunde publikoek, beraz, bi alde dituen arazo bati egin behar diote aurre: enpresek eta pertsonak nahi duten mugikortasuna elikatzeak garraioaren eragin negatiboak areagotzen ditu; aldiz, mugikortasuna zalantzan jartzeak, aukeratzeko askatasuna ukatu ordez, banakoa berak mugikortasun arloan hartzen dituen erabakien nahi gabeko ondorioen aurrean jartzen du (Adams, 2005).

«Iraunkortasun» terminoa azkar zabaldu da alor politiko guztietara, nahiz eta aldaketa sakonak eragin beharrean, askotan betiko politikak egiteko etiketa berri gisa erabili duten soilik. Hala, mugikortasun iraunkorra eta garraio iraunkorra terminoak gero eta maizago agertzen dira diskurtso politikoan, nahiz eta praktikan, iraganeko politiken oso antzekoak izan. Artikulu honen bidez, mugikortasun iraunkorraren kontzeptuaren definizio egokia egin nahi dugu, baita mugikortasun iraunkorrak edukirik gabeko helburu politikoa izateari uzteko eta XXI. mendeko

garraio-politikarako tresna erabilgarri eta eraginkor bilakatzeko oinarriak finkatu ere. Horretarako, Euskal Autonomia Erkidegoko garraio-sistemaren deskripzio laburra (2. atala) eta horrek ekonomian, gizartean zein ingurumenean dituen ondorioak (3. atala) hartuko ditugu abiapuntutzat. Laugarren atalean, ohiko esparruak gaur egungo ingurumen-krisiari aurre egiteko dituen mugak abiapuntutzat hartuta, ohiko garraio-politikaren helburuak berriz planteatu ditugu, iraunkortasun kontzeptuan oinarrituta. Azkenik, bosgarren atalean, ondorio batzuk atera ditugu eta mugikortasun iraunkorrek politikan duen eragina azaldu dugu.

12.2. DIAGNOSTIKOA: EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOKO GARRAIOAREN EGOERA

Euskal Autonomia Erkidegoko ekonomiaren metabolismoaren azterketak agerian jartzen du gaur egungo garapen-eredua iraunkorra ez izatearen arrazoi nagusietako bat garraioa dela. Lurraldeen egitura hein handi batean garraio-sistemak markatzen du, baina sistema horren oinarri nagusiak salgaien errepide bidezko garraioa eta pertsonak garraiatzeko ibilgailu pribatuen erabilera masiboa direnean —gure kasuan bezala—, gizarte-, ingurumen- eta ekonomia-arazoak areagotu egiten dira: baliabide naturalen kontsumoa (lurzorua eta energia, batez ere) areagotu egiten da, baita isuri kutsagarriak, klima-aldaketa, zarata, istripuak, espazio publikoaren galera, segurtasun eza, etab. (Guillamón eta Hoyos, 2005).

Hala, errepide bidezko garraioaren hegemoniaren (salgaien % 73 eta pertsonen % 85 garraiatzen dira horrela) eta aire bidezko garraioak azken urteetan izandako hazkunde izugarriaren ondorioz (eraginkortasun txikiena duten, baliabide gehien kontsumitzen duten eta ingurumenean inpaktu handiena duten garraio-bideak), garraioak ingurumenean, gizartean eta ekonomian dituen eraginak ugaltu egin dira. Herrialde industrializatueta ohikoak diren eragin horiek Euskal Autonomia Erkidegoan larriagoak dira, bere ezaugarri berezi batzuk direla medio, esaterako: orografia menditsua, biztanle-dentsitate handia, penintsularen eta Europaren arteko salgaien garraioko pasabidea izatea, etab.

Hainbat faktorek eragin dute Euskal Autonomia Erkidegoan garraioak azken urteetan izandako hazkunde izugarria, baina bereziki bi nabarmen ditzakegu: alde batetik, hazkunde ekonomikoa eta, bestetik, mugikortasun-eskaeraren hazkundera. Gure lurraldean, salgaien errepide bidezko garraioaren tasa askoz ere gehiago hazi da ekonomiarena baino; zehazki, 1990 eta 2004 urteen artean, ekonomia % 50 handitu da, garraiatzen diren salgaien bolumena, berriz, % 314. Ondorioz, Euskadi da garraio-intentsitate handiena duten Europako eskualdeetako bat. Bestalde, mugikortasun-eskaeraren hazkundera hainbat faktorek eragin dute. Batetik, *per capita* errentaren, motorizazio-indizeen eta errepideko zirkulazioaren arteko lotura estua dago. Horrela, 1990 eta 2003 urteen artean, Euskal Autonomia Erkidegoko ibilgailuen parkea % 50 handitu da (urtero % 3ko tasa) eta 1.000 biztanleko 550

ibilgailu izatera iritsi gara. Kamioien tasa ere Europako batez bestekoa baino askoz ere handiagoa da (Eusko Jaurlaritza, 2002). Eta, A-8 errepidean, zirkulazioa % 77 areagotu da (EUROPISTAS, 2004).

Bestetik, intentsitate txikiko hirigintza-eredua hazteak ibilgailu pribatuaren erabilera handitu du eta horrek ondorio hauek eragin ditu: natura- eta energia-baliabideen kontsumo handia, garraio publikoa jartzeko zailtasun materiala eta ekonomikoa, errepideetan zirkulazioaren pilaketa handitzea eta bide eta zerbitzu berriak (estolderia, elektrizitatea, etab.) eraikitzea (Bizkaiko Foru Aldundia, 2004). 1991 eta 2001 artean, Euskal Autonomia Erkidegoan familia bakarreko 9.720 etxebizitza eraiki zituzten. Beraz, % 16 hazi zen etxebizitza mota horien kopurua (INE, 2005). Hirigintza-hazkunde sakabanatuaren ondorioz, motorizazio-indizeak handiagoak dira eta ibilgailuen okupazio-tasak txikitu egin dira. 1989tik 1999ra, auto bat baino gehiago zuten familien kopurua % 8tik % 20ra handitu zen; ibilgailuen okupazio-tasa, berriz, 1990ean 1,53 pertsonakoa izatetik 1995ean 1,49ra jaitsi da eta 2001ean 1,35era (EJ, 2003). Merkataritza-guneen ugaritzea aurrekoarekin lotuta dago. Gaur egun, 28 merkataritza gune daude Euskal Autonomia Erkidegoan eta, dentsitateari dagokionez, espainiar estatuan gune gehien duten erkidegoetatik bigarrena da. Bizkaia bakarrik kontuan hartuta, 12 merkataritza-gune eraiki dituzte 1986 eta 2003 artean. Guztira, ia 18.000 aparkaleku dituzte gune horiek eta, egunero, ibilgailu pribatuen bidezko 67.000 joan-etorri eragiten dituzte, batez beste (BFA, 2005).

Halaber, garrantzitsua da mugikortasunaren eskaera handitzen lagundu duten zenbait faktore soziologiko kontuan hartzea, esaterako: aisialdirako denbora areagotzea, familien neurria txikitzea, etab. Gure lurraldean errepide bidezko garraioa areagotu izanaren azken faktorea inbertsio publikoak dira. 1990etik garraiorako azpiegiturretan 4.500 milioitik gora euro inbertitu dituzte erakunde publikoek. Zati handiena (% 70) errepide-sarea eraikitzeko edo mantentzeko erabili dute, tren bidezko garraiorako (% 14), itsasoko garraiorako (% 13) eta aireko garraiorako (% 3) baino askoz gehiago (Espainiako Sustapen Ministerioa, 2004).

12.3. SOZIOEKONOMIA- ETA INGURUMEN-ALORRETA KO ONDORIOAK

Erakunde publikoek garraiorako azpiegitura gehiago sortzeko ahalegin ekonomiko handia egin arren, Euskadiko errepideetako zirkulazio-pilaketa urtetik urtera handitzen ari da. Praktikan, azpiegitura berrien eraikuntza ez da nahikoa izan automobilen parkearen behar gero eta handiagoak asetzeko. Horrenbestez, azken hamarkadan, ibilgailu bakoitzeko azpiegituren ratioa gutxitu egin da urtetik urtera, eta ibilgailuen zirkulazioaren eta pilaketen hazkundera esponentziala izan da. Euskadiko autopistetako zirkulazio-tasa % 5 baino gehiago handitzen ari da (Gipuzkoan, % 11) eta ibilgailu astunen portzentajea ibilgailu guztien % 20koa da (Arabako Foru Aldundia, 2002; Bizkaiko Foru Aldundia, 2002; Gipuzkoako Foru Aldundia, 2002). Bestalde, errepideen pilaketak adierazten du azpiegituren

eskaintza mugikortasun-eskaeraren atzean geratzen dela etengabe eta atzerapen hori kronikoa da, erakunde publikoek bide berriak eraikitzeke dituzten arazo finantzarioengatik eta politikoengatik⁶⁹. Irtenbidea aurkitu beharrean, zirkulazioaren pilaketa okertu egiten da urtez urte, aurreko atalean aipatutako faktoreengatik: biztanleria-dentsitate handia dago, motorizazio-indizeak igo egin dira, automobilak edukitzearen kostu erlatiboa merkatu egin da, ibilgailua duten familien kopurua hazi egin da, hirigintzaren hazkunde kontrol gabearen ondorioz eguneroko joan-etorrien kopurua zein distantzia handitu dira, etab.⁷⁰

Euskal Autonomia Erkidegoa oso eremu txikia denez eta dentsitate handia daukanez, ibilgailuen parkearen hazkunde neurrigabeari aurre egiteko, lurzorua zati handi bat artifizialdu egin behar izan dute, zirkulatzeko eta ibilgailuak aparkatzeko. Beraz, garraiorako azpiegiturek betetzen duten lurzorua indizea Europako batez bestekoaren bikoitza da (EJ, 2002). Ibilgailuen kopuruak azken 15 urteetan izan zen hazkundearen ondorioz, Bilbo eta Donostia arteko autopistan 19 karril eraikitzearen pareko azalera behar da ibilgailu horiek aparkatzeko. Garraioak natura-baliabideak agortzen ditu, ez bakarrik lurzorua, energia kopuru izugarria ere irensten baitu. 1990 eta 2004 bitartean, garraio-sektoreak gure lurraldeko energia finduaren kontsumo osoaren % 22 eragitetik % 31 eragitera pasatu da eta errepide bidezko garraioari dagokio kontsumo horren % 95.

Era berean, garraioa da ingurumen- eta gizarte-ondorio askoren eragilea. Alde batetik, natura-baliabideen kontsumoan (bereziki, materialak, lurzorua eta energia) eragin nabarmena dauka. Beste alde batetik, habitata zatitzeak bioaniztasun-galera eta paisaia-hondatze handiak dakartza. Gune kalteberen azaleraren % 6 errepide-azpiegitura handietatik 500 metro baino gutxiagora dago (Rosell *et al.*, 2003). Azkenik, atmosferarako isuriei dagokienez, isuri kutsatzaileetako batzuk murriztu egin diren arren, isuri kopuru osoa kontuan hartuta, garraioak lehen baino gehiago eragiten ditu eta hiri-inguruetan atmosfera gehien kutsatzen duen faktorea da (Europako Ingurumen Agentzia, 2002). Are gehiago, garraioaren ondorioz, Kyoto-ko Protokoloa betetzetik oso azkar urruntzen ari gara, berotegi-efektuko gas-isuriaren kopurua % 85 handiarazi baitu 1990etik (Eusko Jaurlaritz, 2004).

Gizarte arloan, errepide bidezko garraioak 200 hildako eta 10.000 zauritu baino gehiago eragiten ditu urtean, laurogeiko hamarkadaz geroztik kopuruak pixka bat jaitsi baldin badira ere (Espainiako Trafiko Zuzendaritza Nagusia, 2004).

69. Bizkaiko Foru Aldundiko Garraioko diputatuaren hitz hauek bere sailaren arazo finantzarioak zein diren adierazten dute: «Badirudi gaur egun isilpeko itopuntuan gaudela eta errepideetako pilaketak direla mugikortasun motorizatua autorregulatzeko eta desplazamenduak garraio publikoaren edo bestelako garraio bide alternatiboen bidez egiteko mekanismo bakarra» (BFA, 2002: 3).

70. Erresuma Batuan ondorioztatu dutenez, gaur egungo zirkulazio-mailei eusteko, errepideak eraikitzeke urteko inbertsioak boskoiztu egin behar dituzte edo, bestela, erregaien gaineko zergen zenbatekoak gaur egungoena halako bost baino gehiago izan behar du (RAC, 2002).

Gainera, Europar Batasunean, zirkulazio-istripuek eragiten dute heriotza gehien 45 urte arteko pertsonen artean (Europako Ingurumen Agentzia, 2003). Emaita latz horri isuri kutsagarriek pertsonen osasunean dituzten ondorioak gehitu behar zaizkio. Horri buruz, gero eta azterketa gehiago egiten ari dira Europar Batasunean eta, emaitzek erakusten dutenez, garraio-sektoreko isuri kutsagarrien eraginean luzaroan egoteak eragiten duen heriotza kopurua zirkulazio-istripuek eragiten dutena halako bi da (Osasunaren Mundu Erakundea, 1999). Kutsadura akustikoari dagokionez, Euskal Autonomia Erkidegoko herritarren % 18 zarata-maila onartezinen eraginean dago (Eusko Jaurlaritza, 2005). Gaur egungo garraio-ereduan errepide bidezkoak daukan nagusitasunak lurraldean eta gizartean ere ondorioak eragiten ditu, isuri kutsatzaileek osasunean eragiten dituzten ondorioez gain. *Hipermugikortasunak* sistemako arteriak ixteko arriskua eragiteaz gain, hirigintza-eredu sakabanatuak sortzea dakar, ibilgailu pribatua daukatenen eta ez daukatenen arteko gizarte-polarizazioa handitzen du, errepideak arriskutsuagoak bihurtzen ditu, haurrekiko etsaitasuna handitzen du, loditasun-arazoak eragiten ditu, kultura-aniztasuna murrizten du, herritarren arteko harremanak gutxiagotzen ditu, kriminalitatea handitzen du eta gobernantza-defizit gero eta handiagoa sortzen du (Adams, 2005).

Garraioaren eta ongizatearen arteko harremana zehaztea oso zaila da, sektore berezia delako. Izan ere, gainerako jardueretarako bitarteko gisa erabiltzen dugu. Gizarte-ongizate handiagoa lortzeko bitartekoa izateak (eta ez helburua bera) eragiten du ekonomia aurreratueta garraioa garrantzitsutzat jotzea, ez BPGan egiten duen ekarpenagatik, gainerako jarduerak bideratzeko duen eraginkortasunarengatik baizik. Ildo horretan, argi ikusten dugu garraio-sistemaren hipertrofiak, muga batetik aurrera, ekonomia osorako ondorio kaltegarriak dituela. Badirudi Euskal Autonomia Erkidegoak muga hori gainditu duela, garraioaren kanpo-kostuak (BPGaren % 8,6) sektore horrek produktu nazionalean egiten duen ekarpena (BPGaren % 4,7) baino askoz handiagoak baitira (Hoyos, 2005).

12.4. IRAUNKORTASUNA ETA MUGIKORTASUN IRAUNKORRA: DIZIPLINEZ HARAINDIKO IKUSPEGIA

Orain arteko garraio-politikak mugikortasuna eta azkartasuna berez ontzat hartzen zituen eta azpiegitura berriak eskaini ditu, mugikortasun-behar gero eta handiagoak asetzeko. Baina azpiegituren eskaintza ugaltzeak zirkulazioa arindu beharrean areagotu egiten duela ikusi dugu eta, gainera, herritarrak gero eta kezkatuago daude garraioak ingurumenean zein gizartean dituen ondorioez. Horregatik, agintariak, garraio-politika tradizionalen ordeztu, beste tresna batzuk bilatzen ari dira, gizarteko, ingurumeneko eta ekonomiako kalteak murrizteko. Horiei kanpoko faktoreak barneratzeko tresnak deitu zaie. Kasu batean zein bestean, garraio-politikaren akatsa berbera da: garraio-arazoei irtenbidea barrutik bilatzeko joera dauka eta, hala, mugikortasunean eragin nabarmena daukaten elementu exogenoak

alde batera uzten ditu. Itxurazko miopia horren fruitu gisa, gaur egungo politiken ardatza haxe da: garraio-arazoei garraio-arloko erantzuna ematea. Ikuspegi horren ondorioz, lekualdatzeen beharra zalantzan jarri beharrean, elikatu egiten dira edo, berriki, arrazionalizatu, martxan dauden azpiegiturei ahalik eta etekin handiena ateratzeko. Aldiz, garraio-sistema iraunkorra izateko, ez da nahikoa berezko helburuetarako balio izatea. Horrez gainera, helburu garrantzitsuagoak lortu behar ditu, adibidez: eraginkortasuna eta nahikotasuna lortu behar ditu, epe luzerako ikuspegia izan behar du, baita aplikazio praktikoa eta gardentasuna ere, eta gune bereziki kalteberak kontuan hartu behar ditu (INFRAS eta IWW, 2004).

Iraunkortasun kontzeptuan sakonduz gero, garraioak ikuspegi sistemikoa behar duela konturatuko gara; hau da, hainbat aldagairi eta helbururi erantzutea ahalbidetu behar digun ikuspegia. Atal honetan ikusiko dugu mugikortasun iraunkorra dela etorkizunean gaur egungo mugikortasun-pautetatik eratorritako arazo sozioekonomikoei eta ingurumenekoei aurre egiteko modu bakarra. Aipatutako arazo horietatik larrienetakoak klima-aldaketa eta baliabide berriztaezinen agortzea (adibidez, petrolioak) dira. Dena den, lehenengo, mugikortasun eta iraunkortasun kontzeptuetan sakondu behar dugu, bigarren zatian mugikortasun iraunkorraren idearen definizio egokia zehazteko.

Garraio-eskaera gizarte-, kultura-, lurralde- eta ekonomia-ereduaren ondorioa da. Garraioa mugikortasunaren, mugimendu errearen gauzatzea da. Hala ere, mugikortasun kontzeptuak ez du mugimendu erreala bakarrik adierazten, baita mugikortasun potentziala ere. Azken hori, eskaintzari dagokionez, martxan dauden azpiegituren ahalmen maximoak adierazten du eta, eskaerari dagokionez, mugikortasundesioek edo -beharrek. Azken finean, faktore sozioekonomikoek (mugikortasundesioak eta -beharrak) mugikortasun potentziala erreal bihurtzeko, hau da, garraio bihurtzeko, presio egiten dute (Gudmundsson, 2005). Analisi horri esker, uler dezakegu mugikortasun-beharra ase daitekeela ez bakarrik azpiegituren eskaintza handituz, baita eskaera eta eskaintza hobeto doituz edo mugikortasun-eskaeraren presioa murriztuz ere. Lehenengo aukera da garraio-politika tradizionalaren ardatza; azpiegituren eskaintza etengabe handitzea, hain zuzen. Bigarren aukera garraio-politika berrien barruan dago. Politika horien helburua da martxan dauden azpiegiturak modu eraginkorragoan erabiltzea, eskaria kudeatzeko politikak ezarriz (tarifak ezartzea, garraio publikoa sustatzea, ibilgailuak partekatzea eta abar)⁷¹. Azken aukera arazoen iturburura jotzea da, eskariaren presioa murrizteko mekanismoak bilatzeko; hau da, mugikortasuna ahalik eta gehien txikitzea, garraioaren ordeztasun erraztuz. Tresna hori da garraio iraunkorra lortzeko funtsezko oinarria, besteei baino arreta txikiagoa piztu duen arren.

Haxe da iraunkortasuna, ekonomia ekologikoaren arabera: sistema ekonomikoak natura-ingurunera egokitzeko duen ahalmena (Bermejo, 2005). Hau da,

71. Eskaria kudeatzeko politikei dagokienaz, ELGEren lana funtsezkoa da (ELGE, 2002).

iraunkortasun kontzeptuak zalantzan jartzen du gure garapen-eredua luzera begira fisikoki bideragarria izatea. Beraz, sistemari eusteko, naturari lotutako muga zehatz batzuk jarri behar ditugu; bioaniztasunari eusteari eta natura-baliabideak zein zerbitzu ekologikoak edukitzeari dagozkien muga batzuk, hain zuzen. Beraz, iraunkortasuna dagokion garaiko belaunaldiekin eta ondorengoeekin lotuta dago; izan ere, gaur egungo ingurumen-arazoei gaur egungo eta etorkizuneko belaunaldien baliabideak eta bizi-kalitatea baldintzatuko dituzte. Definizio horren barruan, garraioak garrantzi handia dauka, bai isuri kutsagarriei dagokienez (klima-aldate-taren aurkako borrokari arreta handia jartzen dio), bai baliabide mugatuak (adibidez, petrolio edo lurzorua) agortzeari dagokienez ere. Horregatik, ELGEk (2000) horrela definitzen du garraio iraunkorra: «Osasun publikoari eta ekosistemei kalterik egin gabe, erabiltzeko beharra asetzen du, baliabide berriztagarriak haiek berriztatzeko ahalmen-mailatik behera erabiliz eta, baliabide berriztaezinak, haien ordezkio berriztagarriak garatzeko ahalmen-mailatik behera».

Mugikortasun eta iraunkortasun kontzeptuak lotuz, haxe har dezakegu mugikortasun iraunkortzat: gaur egungo garraio-ereduak ingurumenean eragiten duen hondamen atzeraezina pixkanaka murrizteko joera daukan eta, aldi berean, irisgarritasun-eskaera soziala asetzen duen prozesutzat. Definizio horren barruan, garraio-sektoreari lotutako iraunkortasunaren hainbat gako daude: ingurumena garapen-prozesuaren funtsezko elementua da; mugikortasun iraunkorra prozesu bat da, ez ideia estatiko bat (hau da, etengabe ekitea eskatzen du, ez irtenbide bakar bat aplikatzea); mugikortasun iraunkorra ezin da definitu garapen iraunkor zabalago baten barruan ez bada; ingurumenaren hondamen atzeraezina murrizteko, baliabide berriztagarriak erabili behar ditugu; garraioa beharrak asetzeko (ez desioak) bitarteko bat da (ez helburu bat); eta, azkenik, ekintza politikoak irisgarritasuna bultzatu behar du, ez garraioa; hau da, beharrak gertutasuna handituz asetzen ahalegindu behar da, ez lekualdaketen kopurua eta distantzia handituz.

Irisgarritasun-eskaera sozialak ingurumen-mugak ez gainditzea bermatzeko, politika publikoak aldatu behar dira, hiru helburu izanik: garraio-beharra murriztea; banaketa modala orekatzea, ingurumenean kalte txikiena egiten duten garraio-bideen alde eginez (tren tradizionala, itsasontziak, bizikletak eta oinez ibiltzea); eta, lekualdaketen ekoeraginkortasuna hobetzea. Helburu horiek lortzeko, ikuspegi sistemikoa behar da. Ikuspegi horrek ikuspuntu holistikoa eta diziplinartekoan oinarritutako estrategiak sortzeko aukera eman behar du eta mugikortasunean eragina duten politika guztiak (lurralde-antolamendua, hirigintza-plangintza, industria- eta energia-politika eta abar) modu integratuan hartu behar ditu kontuan, arazoen iturburuan arreta jarritz. Gainera, herritarrak, enpresak eta erakundeak garraioaren arloan eta bizimoduan jokabideak (garraio-eskaera, lurralde-antolamendua eta abar) aldatzeko beharraz kontzientziatu behar ditugu, eta gizarteak aktiboki parte hartu behar du politika horien diseinuan.

Laburbilduz, gertutasuna sortzea izan behar du mugikortasun iraunkorraren politikaren funtsezko ardatzak. Ikuspegi horretatik, lekualdatzeko beharra murrizteko tresnak oso garrantzitsuak dira, ondokoak adibidez: lurralde-antolamenduaren bidez, ibilgailu pribatuen mugikortasuna mugatzea (hirigintza sakabanatua saihestu, merkataritza-guneen eta industrialdeen ugalketa geldiarazi, eta abar); hirigintza-plangintzan, lurzoruaren erabilera ahalik eta gehien murriztea helburutzat hartzea (hirigintza trinkorako ereduak, zirkulazioa arintzeko neurriak, kaleak oinezkoentzat bakarrik izatea, jarduerak eta zerbitzuak erabilera mistoen arabera kokatzea eta abar); garraio publikoa sustatzea (zerbitzu, bide berezi eta abar gehiago eskaintzea); gaur egungo ekoizpen-, banaketa- eta kontsumo-ereduak berriz aztertzea; eta, herritarrak gehiago kontzientziazatzeaz gain, beste modu batera bizi-tzeko hezteak. Are gehiago, jabetzaren eta erabileraren arteko lotura estua kontuan hartuta, ibilgailu pribatuen jabetza murriztea mugikortasun iraunkorraren politikaren helburu esplizitutzat har daiteke. Hori lortzeko, ibilgailuen alokairua susta daiteke, edo *car-sharing*a, etxex etxeko banaketa-sistemak, etab. (Gilbert, 2000). Gainera, neurri horiek, ingurumen-helburuak lortzen laguntzeaz gain, garraio-sistemak eraginkorrak bihurtzen dituzte, mugikortasun eskaeraren presioa murrizten dutelako. Beraz, neurri tradizionalen ordezkotzat hartu beharrean, haien osagarritzat jotzen dira. Hala, adibidez, azpiegiturei tarifak jartzeak hiriak trinkotzen eta hirien hazkunde sakabanatua saihesten lagun dezake (De Borger eta Proost, 2001; Eliasson eta Mattson, 2001).

Azkenik, nabarmentzekoa da errepide bidezko garraioaren erregai fosilekiko mendekotasun ia erabatekoaren ondorioz (nagusiki petrolioarekikoa) garraioak petrolioaren prezioaren igoera etengabea eragiten duela. Garraioaren ekonomialariek gai horretan arreta handirik jarri ez dutela ematen duen arren, erauzketetan goia jotzeare egoteak ekonomia orokorrerako ondorio larriak izango lituzke, baina batez ere garraio sektorerako, errepide bidezko garraioaren kostuen % 32 energiak eragiten duelako eta kopuru hori ez da nolanahikoa (MFOM, 2004). Aditu askok esan dutenez, «petrolio merkearen bukaera»ra iristen ari gara. Horrek energia-ereduaren aldaketa nabarmena eragiteaz gain, paradigma nagusiaren porrota ekarriko du eta, ondorioz, iraunkortasuneranzko trantsizioa bizkortu egin beharko dugu (Bermejo, 2005). Egoera horrek premiazkoagoa egiten du iraunkortasuna, artikulatu honetan aipatu ditugun baldintzetan eta norainokoa, etorkizuneko garraio-politikaren ardatz nagusia izatea.

12.5. ONDORIOAK

Europako Batzordeak adierazi zuen bezala (1995), «*garraioaren arazoa* elkarri lotutako hainbat arazotan datza eta arazo horiek erantzun integratua eskatzen dute». Garraioaren eraginkortasuna lortzea helburu argia da, nahiz eta ez izan ez bakarra, ezta garrantzitsuena ere. Ingurumen-arazo larrien ondorioz —batez ere, klima-

aldaketa eta baliabide naturalak agortzea—, premiazkoa da garraioaren iraunkortasuneranzko urratsak egiteko bitartekoak eta helburuak ezartzea. Mugikortasun iraunkorrak garraio-sisteman iraunkortasun kontzeptua aplikatzea esan nahi du. Kontzeptu berri hau gaur egungo mugikortasun-ereduaren alternatiba da —gaur egungoan, garraio politika jotzen da mugikortasunak sortzen dituen arazo ugariak konpontzeko modu bakartzat— eta ingurune fisikoaren zein gizakien gainean ahalik eta ondorio gutxien izango duen eredu bat eraikitzeko oinarriak dauzka.

Hitz batean, garraioa, ingurumena eta osasuna bateratzeko erronka zaila gainditzeko, ikuspegi sistemikoa behar da. Ikuspegi horretan, mugikortasunean eragina daukaten politika guztiak (lurralde-antolamendua, hirigintza, energia-politika eta abar) modu integratuan hartu behar dira kontuan eta arazoen iturburura jo. Aurreko paradigmak garraioa helburu gisa ezartzen zuen eta mugikortasuna zein abiadura berez ontzat jotzen zituen. Mugikortasunerako pausoak emateak, aldiz, garraioak ingurumenean dituen eraginak ahalik eta gehien murriztea eskatzen du eta, horretarako, hiru helburu nagusi lortu behar dira: garraioaren beharra murriztea; garraio moten banaketa orekatzea, gutxien kutsatzen duten garraio moten alde; eta, garraioen ekoeraginkortasuna hobetzea. Testuinguru horretan, gertutasuna sortzea izan behar du mugikortasun iraunkorraren politikaren ardatzak eta, aldi berean, garraio-politikan kontuan hartu izan ez diren zenbait tresna garrantzitsu bihurtzen dira, adibidez: lurralde-antolamendua, hirigintza eta gaur egungo ekoizpen- zein kontsumo-ereduak aldatzea.

12.6. ERREFERENTZIAK

- Adams, J. (2005): “Hypermobility: a challenge to governance”, in C. Lyall eta J. Tait (ed.), *New Modes of Governance: Developing an Integrated Policy Approach to Science, Technology, Risk and the Environment*, Ashgate, Aldershot.
- Bermejo, R. (2005): *La Gran Transición Hacia la Sostenibilidad. Principios y Estrategias de Economía Sostenible*, Los Libros de la Catarata, Madril.
- Comisión Europea (1995): *Hacia una tarificación equitativa y eficaz del transporte. Opciones para la internalización de los costes externos del transporte en la Unión Europea*, Libro Verde, COM (1995) 691 final edition, Brusela.
- De Borger, B. eta Proost, S. (2001): *Reforming Transport Pricing in the European Union: a Modelling Approach*, Edward Elgar, Cheltenham (Erresuma Batua).
- DFA (2002): *Plan de aforos de las carreteras de Alava*, Arabako Foru Aldundia, Garraioak eta Hirigintza Saila, Gasteiz.
- DFB (2002): *Evolución del tráfico en las carreteras de Bizkaia 2001*, Bizkaiko Foru Aldundia, Garraioak eta Hirigintza Saila, Bilbao.
- DFB (2004): *Estudio del fenómeno del crecimiento en baja densidad*, Lurralde Azterlanetarako Bizkaiko Iraskundea, Bizkaiko Foru Aldundia.

- DFB (2005): *Evolución del tráfico en las carreteras de Bizkaia 2004*, Bizkaiko Foru Aldundia, Garraioak eta Hirigintza Saila, Bilbao.
- DFG (2002): *Información de aforos en las carreteras de Gipuzkoa*, Gipuzkoako Foru Aldundia, Garraio eta Errepide Sailak, Donostia.
- DGT (2004): *Anuario de accidentes*, Trafikoko Zuzendaritza Nagusia, Barne Ministerioa, Madril.
- EEA (2002): *Emissions of atmospheric pollutants in Europe, 1990-1999*, European Environmental Agency, Copenhagen.
- EEA (2003): *Europe's environment: the third assessment*, European Environmental Agency, Copenhagen.
- Eliasson, J. eta Mattson, L. (2001): "Transport and Location Effects of Road Pricing: A Simulation Approach", *Journal of Transport Economics and Policy*, **35**, 417-456.
- EUROPISTAS (2004): *Informe Anual 2003*.
- Gilbert, R. (2000): *Sustainable mobility in the city*, Centre for Sustainable Transportation, Toronto, Kanada.
- Gudmundsson, H. (2005): "Mobility as a Policy Concept", in T. Thomsen; L. Drewes eta H. Gudmundsson (ed.), *Social Perspectives on Mobility*, Ashgate.
- Guillamón, D. eta Hoyos, D. (2005): *Movilidad sostenible. De la teoría a la práctica*, Fundación Manu Robles Arangiz Institutua, Bilbao.
- GV (2002): *Transporte y Medio Ambiente en la Comunidad Autónoma del País Vasco*, Indicadores TMA 2002, IHOBE SA, Bilbo.
- GV (2003): *Toma de datos básicos e imagen final de la demanda de transportes en la Comunidad Autónoma del País Vasco. Año 2001*, Eusko Jaurlaritza, Etxebizitza, Herri Lan eta Garraio Saila.
- GV (2004): *Medio Ambiente en la CAPV. Indicadores Ambientales 2004*, Eusko Jaurlaritza, Ingurumen, Lurralde Plangintza, Nekazaritza eta Arrantza Saila, Bilbo.
- GV (2005): *Estado del Medio Ambiente en la CAPV 2004*, Eusko Jaurlaritza, Ingurumen, Lurralde Plangintza, Nekazaritza eta Arrantza Saila, Bilbo.
- Hoyos D. (2005): "La estimación de costes externos del transporte: una aplicación para Euskadi", *Ekonomiaz*, **57**.
- INE (2005): *Censo de población y viviendas*, Estatistikako Institutu Nazionala.
- INFRAS eta IWW (2004): *External Costs of Transport. Update Study*, UIC, Zurich/Karlsruhe.
- MFOM (2004): *Anuario Estadístico*, Sustapen Ministerioa, Madril.
- OCDE (2000): *Environmentally Sustainable Transport. Guidelines*, <<http://www.oecd.org/dataoecd/53/21/2346679.pdf?channelId=34363&homeChannelId=33713&fileTitle=EST+Guidelines>>.
- OMS (1999): *Health Costs due to Road Traffic-related Air Pollution. An Impact Assessment Project of Austria, France and Switzerland*, Osasunaren Mundu Erakundea.

13. Mugikortasunaren erronkak: AHT soluzioa ala arazoa?

Iñaki Barcena Hinojal,
Euskal Herriko Unibertsitatea

13.1. NOLAKO ARAZOA, HALAKO ERRONKA

Aspaldidanik ikasi genuen planeta mugatu batean bizi garela eta nahiz eta oso erraldoia izan, gure hazkunde ekonomikoak zein gure zibilizazioaren garapen teknologikoak Ama Lurra osoa okupatu egin dutela. Toki guztietara heldu gara eta bueltaka jarraitzen dugu pentsatuz gure mugimenduek ez dutela amaiera edo mugarik. Hor dago koska!

Garraioaren hazkunde mugaezina ez da oreka ekologikoarekin bateragarri, zioen Antonio Estevan-ek (Estevan, 1994: 37). Teknologia berriekin garraioaren hobekuntza energetikoak etor daitezke, jakina, baina ekosistemen «zama-ahalmena» ezin dugu gainditu eta horrela garraioaren produkzioa edo hazkundera zein mugikortasunaren handitzea ez dira berez balio positiboak.

Horrela, alde batera begira, garraioaren azkartasun hazkorrearekin gure aurrerapen ekonomiko-teknologikoen zantzuak ikusten ditugu, eta beste aldera burua itzultzen dugunean, sozio-ingurumen inpaktua eta arazo larriak agertzen zaizkigu. Garraioa dugu, gure gizartearen jarduera guztietarako (lana, eskola, erosketak, aisialdia, kirola...) ezinbesteko ezaugarri moderno eta atal berezi hau duela urte gutxitik hona unibertsaltzat jo nahi dute. Abiaduraren azelerazioa gure bizitzaren aspektu berria da oso baina, nahiz eta mugimenduaren askatasunaz liluraturik egon, balantzan jarri beharko genituzke alde positiboak zein negatiboak, batzuek irabazten duguna beste askok galtzen dute eta. Arazo oso konplexua dugu. Munduko enpresa transnazional nagusiek, automobila-petrolio-zementua hirukian mugitzen direnek, etekinak sortzeaz gain, eguneroko bizitzaren dinamika hazkorrearekin, kaltetu asko uzten dituzte bazterrean. Beraz ez da erraza arazoari eustea, bere tamaina eta eragile zein faktoreen konplexutasunagatik.

Hain nabariak direnez mugikortasun hazkorren kalte ekologiko zein sozialak, duela urte batzuetatik agintari politikoak zein eragile ekonomikoak ari dira «mugikortasun iraunkorraz» berba egiten. Mikel Murga garraio-ingeniari euskaldunak eta Massachusetts Institute of Technology erakundeko irakasleak dio edonork ulertu dezakeela kontzeptu honen esanahia: automobilek, kamioek eta hegazkinak sortzen dituzten inpaktu ekosozial larriak hiri- zein landa-eremuetan gutxitu beharra dugu eta horretarako mugikortasun ez-motorizatua, oinez zein bizikletaz, eta garraio publiko modu eraginkorrean antolatu beharra dago maila lokal zein globalean⁷². Aldiz, ikusten duguna da erretolika berriak, garapen iraunkorarekin gertatzen den moduan, ez duela ekartzen aldaketa positiborik.

13.2. KONTZEPTUEN NAHASMENA EKIDIN: MUGIKORTASUN IRAUNKORAREN AMARRUA

Garapen iraunkorarekin suertatzen den bezala, mugikortasunari «iraunkor» adjektiboa gehitzen zaionean kontzeptu horren esanahia argitu beharra dugu, erabilera nahasi eta interesatuetaik aldentzeko. Garapena eta hazkundea desberdinak izanik, edonola parekatzen dira eta bigarrenak ekonomia neoklasiko ortodoxoaren parametroetara garamatza, ekosistemen dinamikak bigarren mailara igaroz (Barcena, 2001: 9-21). Modu berean mugikortasuna eta irisgarritasuna nahastu egiten dira eta lehengoa, hau da, pertsonen zein merkantziek egiten dituzten desplazamenduen kopurua lurralde edo sistema ekonomiko batean (km/pertsona/eguna/kg), irisgarritasunaren helburuekin nahaspilatzen da. Irisgarritasuna edo akzesibilitatea, iraunkortasun edo jasangarritasunaren bidean, adierazle kualitatiboa da eta ezin da interpretatu garraio-sistema batek duen desplazamenduetarako erraztasunaz edo ahalmenaz, gertutasun-terminoetan baino. Antonio Estevan-ek zioenez, irisgarritasuna gertutasunarekin parekatu behar da, horrela ahalik eta desplazamendu laburren eta autonomoenak eginez, garraioaren ikuspuntu ekologikorantz abiatuko gara. Irisgarritasuna hobetzeko azpiegitura, ibilgailu eta garraio-sistema motorizatu gehiago gehitzen badira, iraunkortasunetik kontrako bidetik ari gara urruntzen.

Ugari eta erraldoiak dira mugikortasunaren hazkundearen aldeko indarrak. Garraioa jarduera ekonomikoa legez ulerturik, hazkunde ekonomikorako azpiegitura eta ibilgailu motorizatuak ez badira ugaltzen, ez dago negozio eta mozkin-tasa handitzerik. Baina denak ohartzen gara garraio-sistema hazkorrek sortzen dituen inpaktu eta kalte sozio-ekologikoez, horregatik *iraunkortasunaren* leloak lagundu behar du arazo ekosozial horien aurreko kezka instituzionala eta enpresen seinale edo ikurrak bistan egoteko, ingurumen-erakusleho moduan.

72. <http://zorrotzaurre.org/content/view/5/5/lang,spanish/#Foro_para_un_Zorrotzaurre_Sosten>.

Geure buruari galdetzen badiogu ea nondik datozen mugikortasunaren hazkorren aldeko indarrak, laster konturatzen gara Europar Batasunetik udal-batzarretaraino, estatu-gobernu zein erregio edo autonomietatik pasatuz, mugikortasun iraunkorraren diskurtsoa duten instituzioek, praktikan, garraio-azpiegitura gehiago, ibilgailu eta desplazamendu motorizatu gehiago posible egiten dutena babesten dutela. Goitik, *Europa Inc.* liburuan adierazten den bezala (Balanyá, 2000) Europako transnazionalen lobbiek markatu dute garraio-sare transeuroparren agenda. Horiei gehitu behar dizkiegu eragile estatal edo autonomikoen bultzada, garraio-plangintza eta aurrekontu europarren zatiak eskuratzeko ahaleginak. Hori izan da Espainiako gobernuen gogoia eta praktika autobide eta abiadura handiko trenen proiektuak martxan jartzeko, eta hori da Garraio Azpiegituren Plan Estrategikoan (PEIT) markatzen diren ildoak (Bermejo; Hoyos eta Guillamón, 2005), edo idazki honetan geroago aztertuko dugun Abiadura Handiko Trenaren proiektua, Euskal Y izenaz ezagutua. Sinbiosi edo elkar-elikatze prozesu horretan nazioartean zein maila lokalean ere elite ekonomikoek eta agintari instituzionalek lehiakortasunaren diskurtsoa erabiliz garraioaren eredia garapenkeriaren muturrera eraman dute. Garraio-azpiegitura modernoek krisi-egoeratik aterako gaituztela diote, baina zer dira benetan, soluziobidea ala arazoaren parte?

Tamalez, garraio-azpiegitura proiektuak goitik behera ezartzen dira, ez dira normalean eragile sozialekin diskutitzen. Hori da gizarte-mugimenduetatik instituzio politikoei egiten zaien kritika nagusia. Antza mundu guztiak, NIMBY (*Not In My Backyard*, Ez Nire Etxeko Baratzean) egoista batzuk kenduta, ados egon behar du aurrerapena, azkartasuna eta hazkunde ekonomikoa ekarriko dituzten proiektuekin. Horrela errekurtso publikoen atal nabarmen eta hazkor bat dedikatzen da garraio-azpiegiturak berritzera, aireportu, autopista eta superportu eta abiadura handiko proiektuetara. Ez badago adostasun sozialik eta protestak agertzen badira, instituzio politiko, eragile ekonomiko eta komunikabideen arteko adostasunak, kritikarako esparruak desagerrarazten ditu. Minorizatuak, NIMBYen irudi egoistarekin irudikaturik edo gure kasuan filo-terrorismoaren aitzakiaz kriminalizaturik, garraio-azpiegitura berri erraldoien aukako iritziek, kalekoak zein akademikoak, ez dute eztabaida arrazionalerako lekurik. Elite gobernari, enpresari eta komunikabide nagusien arteko aliantzak errekurtso publikoen erabilera irrazionala, kudeaketa pribatua eta probetxu elitista ahalbidetzen ditu. Eta gainera ez dituzte oztopo legal zein bestelako planifikazio-proiektuen mugak onartzen. Legea eta arestian onartutako planak aldatu behar badira, hori ez da aitzakia izango *progreso* edota aurrerapenaren kontra.

«Gertutasunaren» garraio-eredu alternatiboaren alde daudenek, aldiz, azpiegitura berrien kostu altuek ez dutela geroa ziurtatzen diote, hipotekatu baino.

	Araba	Bizkaia	Gipuzkoa	EAE
Oinez	455.544	1.302.043	763.555	2.520.153
Autobusa	69.090	288.133	236.318	593.542
Kotxea	362.556	1.188.470	798.961	2.349.987
Bizikleta	20.486	9.265	23.441	53.192
Trena	3.924	390.416	74.387	468.726
Beste batzuk	10.025	46.305	45.670	102.000
Guztira	921.635	3.224.633	1.941.332	6.087.600

Iturria: DTGV (2007) Estudio de la movilidad en la CAPV.

13.1. taula. Mugikortasun erak Euskal Autonomia Erkidegoan.

Lehen aipatu dugun legez, mugikortasunaren hazkundeak ekartzen dituen arazoak konplexuak eta globalak dira, baina tokian tokiko markoetan ere irtenbide egokiak aztertu behar dira. Euskal gizarteari dagokionez eta aurreko koadroan ikus daitekeenez, oraindik proportzio egoki batean oinez mugitzen gara, Gipuzkoan eta Araban garraio publikoaren defizitak nabariak dira eta Bizkaiko datuak bizikletaren erabilerari buruz eskandaluzkoak dira. Bilbo Metropolitanoaren datuak ere esanguratsuak dira. Populazioaren erdia (% 48) oinez mugitzen da eta hori oso datu positiboa da. Garraio publikoaren (% 23) eta pribatuaren (% 25) erabilera parekoa da eta hor egin beharko da lana datozen urteetan, batez ere kontutan hartzen badugu automobilen bidaiei % 40 bi kilometro baino gutxiagokoak direla eta desplazamendu motorizatuen % 45 Bilbo inguruan dauden saltoki handietara egiten direla. Hor ere, lurralde-antolakuntzaren eskasia nabarmena ikusten da. Eta gure artean daukagun arazo nagusia salgaien garraioari loturikoa, kongestioa da, auto eta kamioen ilaretan galtzen diren denbora eta dirua.

Diagnosi horren aurrean gure instituzioetatik proposatzen diren irtenbideak «mugikortasun iraunkorraren» politika berriei jarraituz, hauek dira: autobide gehiagoko herrialde guztietan (Hegoaldeko saihesbidea edo Super Sur, Donostiako saihesbideak, Maltzaga/Urbina, Iruñea-Jaca...), bost aireportuen erabilera, Jaizkibelen gainean egin nahi den Pasaiaiko superportu berria eta, noski, Abiadura Handiko Trena (AHT). Proiektu horren «iraunkortasunaz» arituko gara hurrengo lerroetan.

13.3. NORA GOAZ ABIADURA HANDIZ? AHT-REN DILEMAK

Azkartasuna bilatzeak eragin ezkor ugari ditu gizarte eta ingurumenean. Abiadurak duen erakargarritasun psikologikoak eta kontsumo- eta produkzio-zikloetan sortzen dituen abantaila ekonomikoek ezin dute estali gizartean eragiten dituen

gaixotasun eta ezbeharrak. Ezberdintasun sozioekonomikoak areagotzen dituzte eta ekosistemen galera eta krisi ekologikoa ere. Hori bai, eliteen gurariak asetzeko erabiltzen dira, antza hiritar guztiek disfrutatu ditzakegunak baina bakar batzuek eskura ditzaketenak, noski. Horrela, bertoko egunkari batean, irakasle unibertsitario batek Euskal Y-ren proiektuaren aldeko bere jarrera defendatuz esan zuen azpiegitura horrek ahalbidetuko ziola, Gasteizen lan egitea, Donostian bainua hartzea eta iluntzean Bilbon operara joatea egun berean. Eta galdera da, hori zenbat pertsonak egin dezakete eta zenbat egunetan urte batean?

Denbora pixka bat aurrezteak ezin ditu sarraski ekologikoak justifikatu, ezta mailakatze eta desberdintasun sozialak handitu ere. Trena garraio kolektibo motorizatu dugu, egokia oso pertsona eta salgaien desplazamenduetarako. Historikoki Euskal Herriak, XIX. eta XX. mendeetan trenaren garapen-gradu altu bat izan du, automobilaren etorrera masiboa gertatu arte. Gaur egun, duela 100 urte baino trenbide kilometro gutxiago daukagu eta hori erabaki politiko eta lurralde-antolaketa-eredu kapitalista eta neoliberalen asmoz.

Euskal Y-ren proiektua mugikortasunari bultzada emateko asmatu zen, Bilbo, Donostia eta Gasteizen artean printzipalki. Askok eta askok izan dira azken 15 urteetan egin diren saioak eta eman diren arrazoiak azpiegitura-egitasmo hau bertan bera uzteko eta tren-sare egoki baten aldeko eztabaidan murgiltzeko. Erantzun instituzionala irmoa izan da beti, ez dago ezer diskutitzeko, adostasun instituzional handia dugu eta obrak hasita daude. Politika antidemokratiko horri erantzunez 2009an obra kolektibo bat (*TAV, las razones del no*, Txalaparta, 2009) argitaratu genuen, funtsean ikuspuntu eta alor profesional zein ideologiko desberdinetatik AHTren proiektuak dituen akatsak agerian jartzeko eta garraio-ereduaren gainean eztabaida pizteko Euskal Herrian.

Arrazoiak zerrenda luze bat idatzi daiteke. Ekologikoak, sozialak, ekonomikoak, energetikoak, lurralde-antolakuntzakoak eta linguistikoak ere. Mugikortasun eta lurralde-antolakuntzaren ereduaren ezbaian, proiektu hau garrantzi handikoa da, eta egitea edo ez, etorkizuneko aukerak edo morrontzak ezarriko ditu. Aktibistek maiz salatu egin dutenez, AHTk konponezinezko kalteak egingo dizkio Ama Lurrari, beste batzuen artean barrera-efektua Durangaldeko korridorean jadanik ikusi ahal dezakeguna. A-8 autopistarekiko paraleloki AHTren pasabideak bertako biztanleentzako lehengo barrera-efektua biderkatu du, lurraldea bananduz eta distantziak areagotuz, eta eragin hori ez da makalagoa izango landare eta abereentzat. Durangaldekoek zaila izango dute azpiegitura hori erabiltzea euren eguneroko bidaietan baina AHTk ekarriko lukeen osasunarentzako zarata kaltegarria pairatuko dute, trenbidetik 250 metrotara bizi direnek edo lan egin dutenek, behinik behin. Ez da gutxiagorik AHTk paisaiari egingo dion eraso bortitza, esaterako, lurren okupazio handia, 400 ha baino gehiago trenbidearen plantak soilik. Gainera balio ekologiko handiko ekosistemak kaltetuko ditu, Aralar eta Udalaitz naturagune

babestuen pasabidean. Eta beste adibide bat ipiniz, ez dugu ahaztu behar Euskal Y-k suposatuko duen desregulazio eta kalte hidrologikoa, hidrogeologoek egindako kalkuluen arabera 31 km akuiferoren suntsiketa baitakar. Beraz ez dira erratzen euskal ekologistak, AHTk gure lurraren aurkako proiektu bortitza dela baieztatzen dutenean. Halaber, kalte sozio-ekologikoak ez dira txikiagoak. Roberto Bermejo (Bermejo 2004) ekonomialariak askotan aipatu duen energia-kontsumoaren biderkatzea *oil peak* edo petrolioaren produkzioaren gailurraren garaian, AHTk tren arruntak baino 6 bider gehiago kontsumitzen du (Barcena eta Lago, 2009: 51-76) eta porlan eta burdinaren gastuak ere erraldoiak dira, ez baita egungo trenbide-sarearen km bat bera ere berrerabiltzen. Horrela hondakinak botatzeko hamaika zabortegiren sorrera ekarriko du (15.000 metro kubiko hondakin sortuko da km bakoitzeko).

Kalte eta eragin negatibo hauengatik Pedro Costa Morata (Costa Morata, 2009: 3), ingeniari-soziologo eta kazetariak dio «El llamado AVE, en realidad un topo mecánico devorador del espacio y el tiempo, se configura en gran medida, como un antitren... No contiene el AVE la intención de reducir esos tráfico, como tampoco persigue mejorar el medio ambiente ya que su definición técnico-económica no va por esos derroteros, admitamos que en realidad el supertren no es un tren». Trenaren aurkari eta etsai berria dugu AHT, lerro berriak zabaltzen diren heinean, tren konbentzionalaren zerbitzuak desagertzen baitira eta publikoa AHTren bagoietara bultzatzen baita, hau errentagarriagoa egiteko.

AHT ez da ohiko trena, trenaren itxura du baina hegazkinaren parekoa da distantziei, geldialdiei eta energia-gastuei dagokienez (Barcena eta Lago, 2009: 56), berarekin konpetentzian sartzen delako. Izan ere, AHT, lurretik doan hegazkina da, horrek dakarren espazioaren okupazioarekin.

Bestalde, AHTk gobernu inplikatuenean gastu sozialaren murrizketa sendoa eragingo du. Euskal Herrian, AHT inoiz ikusitako azpiegitura handiena eta garestiena da. Euskal Y-ren aurrekontua 6.000 milioi euro, bilioi bat pezetatan (1.000.000.000.000 pezeta), ingurukoa da, hots, Eusko Jaurlaritzako Etxebizitza Sailak edo Hezkuntza Sailak gastatzen dutenarekin alderatuz 33 eta 50 urteko aurrekontuen kopurua.

Garraio-azpiegitura honekiko kritikoek ukatu egin dituzte Eusko Jaurlaritzak Euskal Y-ren aldeko kanpaina publizitarioan⁷³ emandako datuak (inbertsioak, auto eta kamioen kenketa, energia aurrezteak eta CO₂ isurketen gutxitzea, adibidez) eta behin baino gehiagotan eskatu dituzte datuak kontrastatzeko batzarrak eta eztabaiak. Gobernuak, aldiz, ez dute begi onez ikusi oposizioko sindikatu, talde ekologista, alderdi politiko edo bestelako talde herritarrekin eztabaidan sartzea, agian solasaldi publiko horietan galtzeko arriskua dutelako eta irabazteko gutxi, legitimazio demokratikoa ez delako balio handia, antza.

73. SY-Y vasca (2004) Euskadi geldo ez dadin, Eusko Jaurlaritza, Gasteiz.

13.4. MUGIKORTASUNAREN HAZKUNDEAREN AURREAN ALTERNATIBARIK AL DAGO?

Kontua ez da dagoen ereduari soluziobideak ematea soilik, eredu aldatzea baizik, eta hori, ongi dakigunez, helburu zaila eta konplexua da. Eredu hazkor honetatik ateratzeko, bestelako bizitza-tankerak aldarrikatu behar dira ere. Serge Latouche jurista frantziarrak dioenez, eredu kapitalistari aurre egiteko bestelako parametroetan mugitu beharra dugu eta berak 6 «R» (frantsesez, euskaraz «B» bihurtzen direnak) aholkatzen dizkigu: berrebaluatu, berregituratu, birbanatu, birmurritu, berrerabili, eta birziklatu.

Gure artean ere, eragile sindikal, politiko eta ekologista batzuen artean Trenbide Sozialerako Sarea antolatuz, 2006ko martxoan dokumentu bat plazaratu zuten, non egungo egoera aztertuz gero etorkizunerako proposamenak egin zituzten⁷⁴. Bertan AHTren proiektuari kritika eginez, trenbide-eredu berri baterako irizpideak (parte-hartzea, teknikoak, politiko-sozialak, ingurumena eta ekonomia) planteatzen dira eta estrategia alternatibo baterako aurrerapenak ere egiten dira non intermodalitatea eta trenbidearen aldeko politikak eskatzen diren.

Egun, finantza eta ekonomikaren hazkunde-krisian murgilduta garenean, aukera ezin hobea dugu beste norabide bat hartzeko mugikortasun-politiketan. Azpiegitura erraldoien moratoria lehengo urrats bat izango litzateke, egitasmo hauetan xahutzen diren errekurso ekonomikoak bestelako proiektu sozial eta ekologikoetan inbertitzeko. Trafikoa baretu eta mugikortasunaren kopurua jaitsiz, irisgarritasuna eta hurbiltasuna gehitu. Horretarako autoen salmentak politika fiskalekin lagundu beharrean, garraio publikoa eta ez-motorizatuaren planak lagundu beharko dira, auto pribatuari mugak jarritz.

Politika sozial eta ekologiko berri hauek martxan jartzeko aliatu asko behar dira, ugari eta indartsuak baitira gaurko mugikortasun-eredu hazkorren alde egiten dutenak. «Se hace camino al andar» idatzi zuen A. Machado olerkari sevillarrak, eta arazo global eta erraldoi honi eusteko adibide xume, txiki eta tokian tokiko esperientzietatik, eskakizun eta aldaketa handiago edo globaletara abiatu beharra dugu.

Aliantza eta bateratze sozialaren inguruan, beste adibide interesgarri bat Euskal Herriko Iparraldean ari da sortzen —LGV— proiektuaren aurka, hots, Abiadura Handiko Lerro berriak jarri nahi izan direnean. Han TGV edo AHT egon badago, baina abiadura normalean mugitzen da Bordele eta Hendaia bitartean. Orain RFF eta Pariseko Gobernuak trenbide-lerro berriak egin nahi dituzte eta arrazoi desberdin baina komunengatik eragile soziopolitiko asko mobilizatzen ari dira (Pachon, 2009: 195-214) dagoen trenbidea hobetzearen alde baina AHTren

74. Trenbide Sozialerako Sarea (2006): *Garraioa Euskal Herrian. Hurbilketa egungo egoerara eta etorkizunerako proposamenak*, Manu Robles-Arangiz Institutua, Bilbo.

trenbide-lerro berrien aurka, argudio ekonomiko, sozial, ekologiko eta demokrati-koekin. Eta gorantz doan mugimendu sozial horrek bere sinergiak kutsatu ditzake Hegoaldean ere. Hala izan bedi!

Euskal Herrira ere deshazkundearen oihartzunak ari dira heltzen eta eztabaida hori zabalduz AHTren kontrako kanpainak bezalakoak indartu daitezke. Joan den udaberrian Bilbon jendez betetako liburu-aurkezpen batean Carlos Taibo irakasleari bertoko gazteek galdetzen zioten ea non ari diren antolatzen deshazkundearen aldeko kanpainak eta borrokak. Publikoaren arteko batek esan zuenez, AHTren aurkako mugimendua da gaur egun Euskal Herrian deshazkundearen aldeko mugimendu zabala eta nik gehituko nuke, mugikortasun iraunkorraren aldekoa ere. Bada garaia NIMBY kulturatik (Not in my backyard!- Ez nire etxearen atzeko patioan!!) NOPE planteamenduetara (Not in planet Earth!!- Ez hemen ez inon!!) aldatzeko. Gure artean dugun errealitatean, AHT dugu iraunkortasuntasun fisiko-biologikoaren aurkako proiektu txikitzaile nagusia, ez da erraza izan haren kontra aritzea eta ez da izango baina geldituko dugula inongo segurtasunik gabe ere, bada-kigu indarrak bilduz, aniztasuna onartuz eta sektakeria baztertuz bakarrik amets hori lortu dezakegula. Gazteen ilusioaz, denboraren poderioz eta ekonomiaren porrotaz.

13.5. BIBLIOGRAFIA

- Balanyá, B. eta beste (2000): *Europe Inc. Regional & Global Restructuring and the Rise of Corporate Power*, Pluto Press, Londres.
- Barcena, I. eta Lago R. (2009): “Tav, energía y deuda ecológica”, in I. Barcena eta J. Larrinaga (koord.), *TAV las razones del no*, Txalaparta, Tafalla.
- Barcena, I. (2001): “Zertaz ari gara ‘garapen sustengarriaz’ ari garenean”, Inguru-men politikak eta diskurtsoak lehian, *Inguruak*, **31**, Bilbo, 9-21.
- Bermejo, R. (2004): “Análisis de rentabilidad del proyecto de la Y vasca y bases para una regulación alternativa”, *Cuadernos Bakeaz*, **63**.
- Bermejo, R.; Hoyos, D. eta Guillamón, D. (2005): “Análisis socioeconómico del Plan Estratégico de Infraestructuras y Transporte 2005-2020”, *Cuadernos Bakeaz*, **69**, Bilbo.
- Comisión de las Comunidades Europeas (1993): “Crecimiento, competitividad, empleo. Retos y pistas para entrar en el siglo XXI. Boletín de las Comunidades Europeas”, *Suplemento*, **6/93**.
- Costa Morata, P. (2009): “Ave desmesura y conflicto”, *Le Monde Diplomatique* gaztelaniaz, maiatza, 3. or.
- Durán, R.F. (1996): *Contra la Europa del Capital y la globalización económica*, Talasa, Madril.
- Estevan, A. (1994): “Contra transporte, cercanía”, *Archipiélago*, **18-19**, 37.
- Estudio de Opinión sobre el Tren de Alta Velocidad. Encuesta a la población residente en los municipios afectados por la Y vasca, Febrero 2007. AHT Gelditu Elkarlana.

- Gobierno Vasco (2005): *Y vasca. Para que Euskadi no se detenga*, Departamento de Transportes y Obras Públicas, Gasteiz.
- Lago, R. eta Barcena, I. (2007): “Y vasca : Imposición antidemocrática”, *El Ecologista*, **53**, Madril.
- Latouche, S. (2003): “Absurdité du productivisme et des gaspillages. Pour une société de décroissance”, *Le Monde Diplomatique*, Paris.
- Pachon, V. (2004): “Le TGV en Iparralde: Voyage sans retour”, in I. Barcena (koord.), *Euskal Herria nora zoaz? Restos sociales y ambientales para la sostenibilidad*, Ekologistak Martxan, Bilbo.
- Pachon, V. (2009): “Por qué decimos nos a la LGV”, in I. Barcena eta J. Larrinaga (koord.), *TAV las razones del no*, Txalaparta, Tafalla, 195-214.
- Sanz, A. (2001): “El mito de las Redes Transeuropeas”, in P. Aldecoa (koord.), *Las Redes Transeuropeas (RTE) y el modelo federal de la UE. Una visión desde Euskadi*, Consejo Vasco del Movimiento Europeo/ M.Pons, Madril.
- Segura, Paco (2007): “Transporte y cambio climático”, *El Ecologista*, Madril.

14. Lurralde-antolamenduaren erronkak Euskal Herrian: eredu-aldaketaren beharra

Joseba K. Arbaiza Alvarez eta Peio Lozano Valencia,
Geografia, Aurrehistoria eta Arkeologia Saila, Euskal Herriko Unibertsitatea,
UEUkideak

14.1. GURE LURRALDEA ANTOLATZEKO EREDUA JASANGAITZA DA (SARRERA)

Nazioarte-mailan, garapen iraunkor edo jasangarriaren inguruko eztabaidak 70eko hamarkadatik aurrera gauzatzen hasi ziren. Aro horretan, ingurumenaren gaineko inpaktuak eta baliabideen neurririk gabeko kontsumoaren eraginak nabarmentzen hasi ziren. 1987ko Brundtland txostenak garapen jasangarriaren inguruan egindako definizio zehaztugabeak indarrean jarraitzen du gaur egun, nahiz eta interpretazio oso bestelakoak eduki: etorkizuneko belaunaldiek euren beharrianak asetzeko izan beharko luketen aukera arriskuan jarri gabe egungo belaunaldien beharrianak asetzeko nahikoa den garapena, «jasangarria» izango da. Kontzeptua, erakunde politiko eta ekonomiko guztietara berehala zabaldu zen eta gaur egun esanahia galdu duen modako termino bihurtu dela esan daiteke (Barcena *et al.*, 2000). Horrekin jarraituz, «beharrian» terminoaren definizioaren inguruan dago eztabaida, interpretazio oso ezberdinak bereganatu izan dituen funtsezko kontzeptua baita.

Allende-ren (2000) ustez, nahiz eta arazoaren erroak eta konponbideak teknologia berri eta garapen zientifikora bideratu, ingurumenaren gaineko eztabaidak gehiago du desafio politikotik zientifikotik baino. Horrela, iraunkortasuna eta garapen-eredua lurraldearen ezaugarriek mugatu beharko lituzkete, lurraldeak eta bere jasotze-ahalmenak mugak dituztelako. Horregatik, gizarte baten bizitza-kalitatearen hobekuntza ekosistemaren jasotze-ahalmena mantentzearekin lotu behar da, ezin daitekeelako baliabide bat eskaini eskaria mugatu gabe. Antzeko interpretazioa egiten du Bermejo-k (2005) ere, haren ustez iraunkortasuna sistema sozio-ekonomiko batek ingurumenera moldatzeko duen gaitasuna delako. Allende-ren (2000) aburuz ere, garapen jasangarria, hazkunde jasangarria eta erabilera jasangarria kontzeptuak esanahi berarekin erabiltzetik etorri da nahasketa, eta terminologiaren erabilera interesatua. Hazkunde jasangarria kontzeptu kontraesankorra delako, fisikoa den ezerk ezin baitu mugarik gabe hazi. Lurraldean dauden baliabideak mugatuak dira eta lurraldearen antolamenduak horien kudeaketa egokia bermatu beharko luke.

Euskal Herriko eskalan, gure lurraldea antolatzeko eredua jasangaitza bihurtu da. Etengabeko hazkunde ekonomikoaren izenean baliabideen neurrigabeko erabilerak eragindako inpaktuak nabariak izan eta izaten ari dira. Horrek, baliabide edo baldintzagileen (ingurunea eta errekurtsioak) eta hautatutako garapen-ereduaren (hazkunde ekonomikoan oinarrituta) arteko bateraezintasuna azpimarratzen du. Horregatik, lurraldea antolatzeko ereduaren aldaketa beharrezkoa suertatzen da, produkzio-, kontsumo- eta garraio-dinamikak ingurumenaren jasotze-ahalmenarekin lotu eta baliabideak modu egokian erabiliz. Horrela, iraunkortasun edo jasangarritasunaren paradigmaren oinarritzen dira, oro har, Euskal Herriak lurralde-antolamenduaren inguruan aurkezten dituen etorkizuneko erronka nagusiak.

14.2. LURRALDE-ANTOLAMENDUA, ZER DA ETA ZERTARAKO BALIO DU? POLITIKA SEKTORIALETATIK KANPOKO IKUSPEGI INTEGRATZAILEAREN BEHARRA

Lurralde-antolamenduak ikuspegi orokor eta sistematikoa bereganatzen du, baita eredu bateratu batean ekonomia, gizarte, kultura, paisaia eta baliabide fisikoei lotutako arloak uztartu ere. Horren ondorioz, lurralde-oreka eta kohesioa bilatu beharko luke sektore eta lurralde unitate guztien integrazioaren bidez, sektorialetatik kanpoko zeharkako ikuspegia bermatuz. Horrela, lurralde-antolamenduaren politikak jarduera publiko eta pribatuaren jardun osoari eragiten dio, administrazio-maila desberdinek hartutako erabaki guztiek eragin zuzena, txikiagoa edo handiagoa, baitute lurraldean (Allende, 2002).

Pujadas eta Font-en (1998) definizioari jarraituz, aipatu izan diren arlo edo gai nagusien (ingurunea, gizartea, ekonomia, marko juridiko eta administratiboa, kultura...) etorkizuneko planifikazioa eskatzen du lurralde-antolamenduak. Horrela, arloko politika guztiak garatu behar diren aurrez aurreko markotzat hartzen da. Beste lehentasun eta beharren artean, lurralde-antolamendua ikuspegi planifikatzailean oinarritu behar da, merkatuaren legeetan eta lurralde-sistemako interes taldeen jokoan oinarritutako bilakaera espontaneotik kanpo. Izan ere, plangintzarik ezean, merkatuak zehaztu eta arautzen dituelako lurraldean eragiten duten ekintzak.

Lurralde-eredua eta bertatik eratorritako lurralde-antolamendua, ideologia eta eguneroko politikarekin lotuta dago erabat. Lurralde-antolamenduari lotutako eskala guztietako plangintzen interpretazio eta filosofia, agintean dagoen kolore politiko eta presio taldeen jardunaren araberakoa izatea suerta daiteke, lurraldean eraginak dituzten lege eta plangintzak egokitu eta garatuz. Horrela, lurraldea ez da soilik ondasun eta zerbitzuen ekoizpena eta kontsumoa islatzen duen azalera, sozialki eraikitako espazio bat delako (Healey eta Barret, 1990). Haren eraiketan gaitasun eraldatzaile (Zunino, 2000) ezberdina duten zenbait eragile saiatzen dira politiketan eta planetan islatzen beren banakako edo taldeko interesak, administrazio-tramitazioetan zehar negoziazio edo prozesu irekien bidez, eta horretarako

ekintza-bide formalak (arau eta administrazioek ezarritakoak) edo ez-formalak erabiltzen dituzte. Eragile horiek, testuinguru jakin batek ahalbidetzen dituen muga eta aukeren pean jarduten dute (Giddens, 1984).

Administrazio-eskala ezberdinetan onartu eta garatutako politika publikoek eragin zuzenak izaten dituzte lurraldean, eta ondorioz, bertako biztanleriarengan. Lur-erabilerak, azpiegiturak, mugikortasunak, industriak, etxebizitzak, komertzioak, kulturak edota zerbitzu sozialekin lotutako politikek eragina izaten dute lurraldean eta inguruko gizartearen egunerokotasunean. Horregatik, lurralde-antolamenduak ikuspegi eta helburu ezberdinak eduki ditzake: lurraldean eragina duten politika eta jardueren arteko zeharkakotasuna bideratu ahal izateko erreminta teknikoak izan liteke, baina baita horiek guztiak integratzeko administrazio-prozedura ere; bestetik, lurralde-antolamendua lege, arau, botere eta eskumenen banaketa garbia ezartzen duen prozedura litzateke; lurraldean ezartzen diren jarduera eta baliabideen arteko oreka lortzeko modua, edota mugimendu sozialen eskaria. Beraz, lurralde-antolamenduak barneratzen dituen politika publiko eta pribatu ezberdinak garatzeko prozeduretan, herritarren parte-hartzea funtsezkoa bihurtzen da.

Planifikazioaren eta lurralde-garapenaren barruan ohartarazi behar da testuinguru eta eskala oso desberdinetan eragina jaso eta eragiten duten politika oso bestelakoak metatzen direla. Ikuspegi administratibotik eta lurraldekotik planteatzen diren eskalak bereizketa politikoekin eta erakundekoekin bat ohi datoz, eta tokikotik eskualdera, erregiora eta estatu-mailara pasatzen dira. Erakundeetatik lurralde-planifikazioaren plano formalera eskala horiek erreproduzitzeko unean, horietako asko errepikatu egiten dira bakoitzaren administrazio-eskumenetan oinarrituta, eta hierarkia-ariketa egiten dute bakoitzaren kudeaketa eta botere-maila ezberdinetan oinarrituta. Maila administratibo ezberdinen artean aipaturiko eskumenen banaketaren bidez, era bertikalean botere-egitura bat artikulatzen da, lurraldean eragin zuzena duten erabaki administratiboak hartzearekin lotuta.

Aipaturiko egiturazko hierarkian, administrazioen arteko gatazkak daude, eta garbi geratzen da, lehenengo, parte hartzeko gaitasuna, eta ondoren, erabakiak hartzekoa, espazio komunei dagozkien erabakietan. Plangintzen bideratze-prozeduretan administrazioek ezarritako lege-prozedurei jarraitzen diete, baina horien bidez interes ezberdinak dituzten administrazioen, banakoen edo taldeen jarduteko aukerak mugatu egiten dira. Erreferentzia egiten zaion legedia, lurralde-planifikazioen tramitaziorako prozesuen metodologia ezartzen duena bereziki, bat dator eskala administratiboekin eta mugatu egiten ditu eragile egituratuen aukerak bai denbora, bai baliabide, bai prozeduren aldetik.

14.3. LURRALDEAN ERAGINAK DITUZTEN PLANGINTZA ETA PROIEKTUETAN HERRITARREN PARTE-HARTZEAK DUEN GARRANTZIA

Lurralde-antolamenduaren Europar Gutunak (1983) azpimarratzen du herritarrek dagozkien antolamendu-planetan parte hartzeko garrantzia. Era berean, instituzio-esparru egoki batean herritar orok lurralde-antolamenduari buruzko edozein neurri hartu eta ezartzeko prozesuan parte hartzeko aukera izan behar duela azpimarratzen du. Beraz, lurralde-antolamenduari buruzko politika oro herritarren parte-hartze aktiboan oinarritu beharko litzateke.

Lurraldean eraginak dituzten politika publikoek ez lukete administrazioek landutako planifikazio tekniko baten produktu soilak izan behar, lurralde-eragile ezberdinen arteko interakzio, gatazka eta negoziazioen emaitzak baizik. Egituratutako eragile horiek instituzionalak edota erakundeetatik kanpokoak izaten dira, posizio- eta errekurtso-maila ezberdinetaoak, eta eragiteko eta boterea gauzatzeko ahalmen-maila ezberdina erakusten dute (Alfama *et al.*, 2007). Hartutako esperientziari eta prozesuen ezagutzari esker, lurralde-aktoreak beren jarduna ahalbidetzen eta mugatzen duten arau sozialez (Ostrom, 1986) jabetzen dira, eta gai izan behar dira haien esku dauden estrategiak garatzeko nolabait eragitearren. Estrategia horiek, era berean, etengabe berregiten dira errealitate dinamikoetara eta aldakorak diren arau sozialetara egokituz (prozedurak, informazio klasea, erabakitze-ahalmena eta erabakien ardura-banaketak ezartzen dituzten arauak, besteak beste). Horrek berekin dakar sare sozialak eta jarduteko erak etengabe berrasmatezea (edo sareak berraktibatzea kasu jakin bakoitzera egokituz).

Gaian adituak diren teknikarien ekarpenaz gain, bertoko populazioaren balorazio eta iritziak kontuan hartzea derrigorrezkoa bihurtzen da lurralde-antolamendurako plangintzak lantzeko orduan. Askotan, ikuspuntu tekniko batetik (politikoa ere bai), partaidetza publikorako irekitzen diren espazioak ez dira behar beste baloratzen, gehienetan izapidetza erantsi beharreko tramitatzat jotzen direlako. Hori dela-eta, tokiko ezagutzak ematen dituen jakintza eta informazioak eredu orokorragoetara eramateko teknikariek landu beharreko ariketa ez da egin orokorrean. Kontsultarako uneak eta prozedurak zabaltzea juridikoki derrigorrezkoa bada ere, epe luzera aurreikusita dagoen plangintza batean beharrezkoa bihurtzen da, bertako biztanleriaren onarpena bilatu nahi bada behintzat (Gómez Orea, 2002). Planerako hartutako filosofia, edukia eta ondorioak mugari garrantzitsua dira, eta komeni da horiek baliatzea parte-hartze eta eztabaida publikoan oinarritutako dokumentua egitearren. Komenigarria litzateke ere dokumentu horren inguruan parte-hartze publikorako lehen prozesu bat antolatzea, eragindako biztanleriaren iritzia planaren gauzapenean prozesuaren hasieratik txertatzeko (Gómez Orea, 2002).

Lurralde-antolamenduak erabateko garrantzia du gure egunerokotasunean eta gure bizitzan, horregatik, besteak beste, funtsezkoa bihurtzen da herritarron partaidetza. Etxebizitzak eta lantokiak fisikoki ezartzeko irizpideak eta eremuak identifikatzen dituzte, eguneroko mugimendu eta desplazamenduak baldintzatuz. Era berean, komertzio eta kontsumorako guneak marraztu eta kokatzen ditu, gizarte baten ohiturak aldatzeko eta espazio publikoan eragin zuzena izateko ahalmena duelarik. Lurralde-antolamenduak komunikazioko azpiegitura-lanak ere proposatzen ditu, nahiz eta praktikan, hauek izan lurraldearen dinamikak eta antolamendua gehien baldintzatzen dituztenak.

Franco-k (2003) eredu parte-hartzailea eta eskalen arteko harremanak uztartzen saiatzean, lurraldea eta berau itxuraldatu eta egituratzeko erabiltzen diren baliabide publikoak herritar guztienak izanik, parte-hartze eta erabakitzekei modu eraginkorrak bideratu behar direla azpimarratzen du. Hori dela-eta, beharrezkotzat jotzen du herritarrengandik hurbilen dauden erakundeek erabakitzeko ahalmena indartzea, ikuspegi orokorragoa berma dezakeen erregio-mailako administrazioaren eskumenak zabaltzea, eta toki-erakundeei zor zaien protagonismoa aintzat hartzea. Erakundeek aldetik, herritarrengandik gertuen dagoen administrazioaren maila osatzen duten udalek, udalerrietako errealitatea ondoen ezagutzen dute. Beraz, lurralde-antolamenduari lotutako gaiei heltzeko oso tresna egokiak dira, arazoetan zuzenean esku hartuz, arazo zehatz baten eskumena duen erakundeari jardun dezan eskatuz edota herritarren eta beste eskala bateko administrazioaren arteko lotura-lanak (informazioa lortzeko kasurako) eginez. Hala ere, tokiko ezagutza eta gertutasuna ez da izapide-prozeduretarik eramaten, eskalen arteko elkar-elikatzea zailduz.

Lehen esan bezala, Lurralde-antolamenduaren Europar Gutunak lurralde-antolamenduari buruzko politika oro herritarren parte-hartze aktiboan oinarritu behar dela azpimarratzen du, eta horretarako ezinbestekoa da herritarrek informazio argia eta ulergarria izatea plangintza-prozesuaren fase guztietan. Funtsezkoa da tokiko biztanleriaren ezagutzara jotzea, denbora luzean zehar metatutako bizi-penen eta esperientziaren bidez eskuratutako informazio empirikoaren jabe delako. Horrela, tokiko biztanleriak ordeztu ezin den informazioa ematen du, ezagutza teknikoak osatu eta planek helburu daukaten lurralderako diagnosi eta proposamen egokiak egin ahal izateko. Planak jasotzen duen dokumentua planteatutako proposamenak erraz zabaltzeko gauza izan behar da, beraz, gauzapena eta ondorengo aurkezpena helburu horri egokitu behar zaizkio. Bestaldetik, ezin da ahaztu parte-hartzerako eta eztabaidarako dokumentuak egitea; horien azalpena era argian eta ulergarrian idaztea komeni da, lurralde-antolamenduaren politiketan planteatutako lurralde-kontuei buruzko eztabaida abiarazteko balio dezaten.

Kontuan hartu beharreko erronka bat da lurralde-antolamenduaren politikei buruzko kontsulta publikoaren bitartekoak eta metodologiak aldatzea. Herrialde batzuetan (Kanadan edo Herbehereetan, esaterako) antolamenduaren ildo nagusiak,

lurraldean eragiten duten politika publikoen garapen-eredua, kantonamendu edo eskualde batean egin nahi den azpiegitura-sarea, udalerrri edo mankomunitate batean ezarri nahi den hondakinen tratamendua eta bestelakoak, herri-kontsulten bidez erabakitzen dira. Horrek, era ezin argiagoan lurralde-eredua eta, horrenbestez, lurraldearen beraren antolamendua eta kudeaketa zehazteko erantzukizuna dakar (Lozano, 2003). Horretarako, ezinbestekoa da lurralde-kultura berri baterantz jotzea, egungo aukeretatik abiatuta, mugak murriztuta eta gizarte zibilaren zein politikari eta teknikarien borondateak sustatuta.

Herritarren parte-hartzea prozedura publikoei erantsiz, erakunde eta martxan jartzen diren politika publikoen legitimazioan urratsak ematen dira, tartean lurraldean eragina duten prozeduretan. Horrela, administrazio ezberdinen aldetik hartutako erabakiek gizartearen oniritzi zabalagoa lortuko dute. Era berean, prozedura administratiboek behar duten gardentasuna ere berma daiteke, ordezkarien lanak kontrolatzeko bide ematen duelako. Baina kontuan hartu behar da erakunde askok planteatzen duten parte-hartze mekanismoekin ez direla bilatzen aurrez aipatutako helburuak, itxura-garbiketa soil bat ezkututzen delako horien atzean.

Prozedura parte-hartzaileen bidez herritartasuna lantzen da ere, hau da, komuneko ondareen gaineko interesa eta konpromisoa eragiten dute. Azken aspektu hau lantzea funtsezkoa suertatzen da etorkizuneko proposamenak bideratzeko orduan, batez ere kontuan hartuta gaur eguneko gizarteetan arazoak/konponbideak sozializatzeko gero eta joera urriagoa dagoela (Telleria, 2008).

Lurraldean eragin zuzena duten proiektu eta plangintzak lantzean, derrigorrezkoa izaten da kontsulta-epealdia zabaltzea (hirigintza-planak, eskualdeak antolatzeko planak, sektore bat garatzekoak edota komunikazio-azpiegitura baten proiektua). Plangintza edo proiektuen tramitazio-epealdian zehar, momentu puntualak bideratzen dira legez araututako prozedurak betetzera. Jendaurreko epealdiak zabaltzean, iradokizun edota alegazio bidezko parte-hartzea bideratzen da normalean. Egituratutako eta legez araututako prozedura hauetatik aparte, badira administrazioen borondatez ezartzen diren prozedura irekiagoak eta bestelako partaidetza ahalbidetzen dutenak teorian (hirigintza-plan zehatzak, Tokiko Agenda 21, kontseiluak edota problematika sektorialeiei erantzuna emateko sortutakoak).

Lurralde-antolamenduarekin lotutako plangintzen izapideak itxiak eta tradizionalak izaten dira, berrikuntzetarako aukera gutxi zabaltzen dutenak. Era honetako parte-hartzeak asko mugatzen du eragile eta herritar askoren esku hartzeko nahia edo premia. Parte hartzeko, administrazio eta legeek ezartzen dituzten mugek (denbora, baliabideak, lehentasunezko egituratutako agenteak, informazioa, mekanismoak...) esku-hartzea murrizten dute eta prozesuak izatetik urrun gelditzen dira. Gainera, lurraldean eraginak dituzten politika publiko orokor eta nagusien gainean ildo politiko gehienek, eta administrazioak askotan ere, adostasun handia erakusten dute (Larrinaga, 2009).

14.4. ZENBAT EUSKAL HERRI BEHARKO GENITUZKE? NEURRIGABEKO AZPIEGITURA-LAN, PRODUKZIO ETA HIRIGINTZAREN ONDORIOAK

Dentsitate baxuko etxebizitza-politikak eta merkataritza-gune handien eraikuntzek lurralde-eredu anglosaxoniarrereko paradigma dira. Azken urteotan gure inguruetan bizi izan ditugun dinamikek norabide bertsuan kokatzen dute lurraldearen antolamendua. Hirigune garrantzitsuen periferian kokatutako kontsumo eta aisialdirako guneeek, aldaketa esanguratsuak ekarri dituzte: erosketak egiteko maiztasuna, produktuen iraupena, gero eta urrunagoko produktuen kontsumoa, erosketak egiteko garraio pribatuaren erabilera, eta bestelakoak.

Era berean, hirigune nabarmenekin garraio-azpiegitura zuzena eta azkarra ahalbidetzen duten herri askok aurrera eramandako hirigintza-etxebizitza politika-
ren ondorioz, kontraurbanizazio izenaz ezagutzen den prozedura bizi izan dugu azken urteotan. Hiriko jendea landa-eremuetara bueltatu izan da, horrela, herrira itzuli da, baina ez nekazaritzara. Gainera, ibilgailu pribatuarekiko erabateko mende-
kotasuna erakusten duten prozedurak dira, biztanleriak enplegua eta kontsumo-
ohiturak hirietan edukitzen jarraitzen baitu. Horrek, eguneroko desplazamendu ko-
puru nabarmena eragiten du eta berezko izaera duten landa-herrietako bizikidetzan
eragin zuzena eduki du.

Hirigintza- eta komertzio-dinamika hauek eragin negatibo nabarmena dute lurraldean, eta gertutasuna ahalbidetu behar duen planifikazio egoki batekin ez datoz bat. Euskal Herrian, lurzorua okupazio garrantzitsuak exijitzen dituzten erabilera hauek ez lukete zentzu handirik:

1. Lurzorua (lurra) baliabide mugatua delako eta Euskal Herriko alde batzue-
tan dagoeneko eskasa delako.
2. Neurrigabeko energia eta lurzoru kantitatea kontsumitzen duelako eredu
honek, jasangaitza bihurtuz.
3. Azpiegitura handien beharra eragiten duelako.
4. Kontsumo- eta garraio-ohiturak ezartzen dituelako: merkataritza-gune
handietan eta ibilgailu pribatuan oinarrituz.
5. Eredu sozial indibidualista eta bizitza sozialik gabekoa sustatzen duelako.
6. Zerbitzuen eskaintza funtzionala eta eraginkorra ez duelako ahalbidetzen.

14.5. AZPIEGITUREK BALDINTZATZEN DUTE LURRALDEAREN ANTOLAMENDUA

Azpiegiturek (eta hauen eraikuntzek), oro har, protagonismo nabarmena beregana-
tu dute azken mende laurdenean herrialde industrializatueta. Gobernuek beren
lurraldearen garapenerako aurkezten dituzten politiken artean, azpiegiturak lehen

mailako tresna bilakatu dira (Franco, 2003). Edozein motatako administrazio-mailatan sail bakoitzari dagozkion diru-partidak analizatu egiten baditugu, laster ohartuko gara errepide eta azpiegitura erraldoiak direla gehien jasotzen dutenak. Horrela, politika sektorialek, eta batez ere azpiegitura-obra handiei lotutakoek, lurralde-eredua konfiguratzeko dute, estruktura espaziala baldintzatu eta egituratzen dutelako (Allende, 2000). Azken finean, azpiegitura-lan hauek (daudenak eta batez ere proiektatzen ari direnak) lurraldea egituratzeko bitartekoak dira, plangintza guztien gainetik eremuak artikulatzeko benetako ahalmena dutenak hain zuzen ere.

Puntu honetan, garai batean (XIX. eta XX. mendeetan) lurraldea egituratzeko balio zuten azpiegiturak (trenbideak, errepide nagusiak, sare elektrikoak, lehendabiziko telefono-sareak, eta abar) hiri nagusien arteko kokagune ertain eta txikiei ondasunak eskaintzen bazizkieten ere, egungo ahalmen handiko azpiegiturak (errepideak, abiadura handiko trenak, energia-sareak eta telefonia-iturriak) lurraldea egituratu beharrean, aipatutako herriei eta haiekin batera esparru natural eta nekazaritza-eremuei kalte handiak sortzen dizkiete.

Gaur egungo parametro ekonomikoetan, hiriak (poloak) indartuta azaltzen dira eta hirien arteko konexio eta komunikazio-azpiegitura eraginkorrak izatea nahitaezkotzat jotzen da lurralde lehiakor baten hazkunderako. Garraiorako baliabide eta azpiegiturak ondoren egiten diren lurzoruen erabilerak baldintzatzen dituzte hein handi batean, lurralde-eredua aurretik definituz eta plangintza orokorren lanak baldintzatuz.

Euskal Herriko lurralde-antolamendua egituratzen duen ardatzetako bat, eskualdea gainditzeko duen mugikortasun-ahalmena da. Europa barneko kokapen geografikoak nazioarteko desplazamendu ugarien pasabide bihurtzen du gure ingurunea, Pirinioak zeharkatzeko bidean hain zuzen ere. Eguneroko gehiegizko trafikoari merkantzien desplazamenduak gehituz, jasangaitza bihurtzen den mugikortasun-eredua ekarri du. Administrazioen aldetik, hori gainditzeko ingurumen-eragin nabarmenak dituzten azpiegitura-lan berrien proiektuak dira mahai gainean jarritako proposamen bakarra.

Baina azpiegitura lan horiek, batez ere berriak (Eibar-Gasteiz, Super-Sur, Abiadura Handiko Trena, Iruñea-Jaca, Pirinioetako autobidearen proiektua...), eskualdez gaindiko mugikortasuna areagotzera bideratuta daude, gertutasunean oinarritutako lurralde-antolamenduaren planifikazioa zailduz eta merkantzia eta pertsonen mugimenduak erraztu eta areagotuz.

14.6. ETXEBIZITZA: GENDULAIN SINDROMEAK

Eraikuntza-erritmo handiei lotuta ere, Euskal Herriak izan duen lurzoruaren artifizializazio-maila handiak beste paradigma-aldaketa bat beharko luke. 1987-2000 urte-bitartean lurzoruaren % 14 zementatu egin zen, 3.283 ha hain zuzen ere (OSE,

2006). Esaterako, 2003. urteko Euskal Hiria Kongresuaren barruan, Eusko Jaurlaritzako Ingurumen eta Lurralde Antolamendu Sailak aurkeztutako txosten baten arabera, eraikuntza eta azpiegitura handien erritmo berarekin jarraituz gero, 16-18 urtetan euskal isurialde atlantikoa guztiz gainezka eginda geldituko litzateke. Horrela, duela urte batzuk etorkizuneko erronka erraldoi bezala esparruen antolaketa egokiagoa eta birziklatze-prozedura onak ezarri ziren, oraindik ere lantzeke eta garatzeke daudenak. Hala ere, artifizializazio-maila handienak industria-esparruetan azaldu izan dira.

Neurrigabeko etxebizitzaren eraikuntza-prozedurak hirigune berri eta zenbait herritan nabarmentzekoak izan dira azken hamabost bat urteotan. Adreiluaren errentagarritasunean oinarritu izan diren etxebizitza-politikek huts egin dute, eskaintza eta eskariaren arteko amildegia irudikatuz eta etxebizitza/lurzorua negozio espekulatzaileri bihurtuz.

Hirigintzarekin lotutako plangintzek berebiziko garrantzia hartzen dute epe ertainean, baita luzean ere, herriek izango dituzten ezaugarriak eta bilakaerak ezartzeko orduan. Baina ez dira maila lokalean erabaki eta ezartzen diren plangintzak bakarrik, bestelako eskaletan onartzen diren plangintzek ere eragin nabarmena dute tokian tokiko politikan eta erabat baldintzatzen dituzte (eskualde-plangintzak, arlokoak, Naturaren Babes Figurak, azpiegitura handiak...). Horrela, lurraldean eragin nabarmena duten plangintza hauek guztiz determinatzen dute herrien etorkizuna nolakoa izango den. Hirigintzarekin lotutako arauak ahalbidetzen dituzten etxebizitza-politikek herrietako arlo guztietan eragina izaten dute: lurzoruaren erabilera, ur eta energiaren kontsumoan, mugikortasunean, politika sozialetan...

Horrela, nekazaritza-eremu batzuetan, etxebizitza-politiketan oinarrituz hautatutako garapen-ereduak ez du arrakasta nabarmenik eduki oro har, nahiz eta epe laburrean populazioa gaztetu eta zerbitzuak mantendu.

Dena den, azken bi urteotan jasan den krisia dela-eta; batek daki etorkizunean higiezin merkatuak garatuko dituen dinamikak. Eszenatoki ezezagun horren aurrean etxebizitza-hazkunde erraldoiak, eta batez ere, ezarri nahi diren nukleo berriek ez lukete inolako arrazoirik izango (Gendulaineko proiektua, esaterako), sistema bera berrelikatzea baino ez luketelako ekarriko, lurraldearen artifizializazioan oinarritutakoa hain zuzen ere.

14.7. ARLO EKONOMIKOA: NEKAZARITZAREN BEHARRA LURRALDEAREN OREKARAKO

Lurralde-antolamendurako azterbide eta estrategia orokorrek ezinbestekotzat jotzen dute landa-eremuen idiosinkrasia gorde, bertan enplegua sortu eta garapen iraunkorra bideratuko duten baldintza egokiak sortzea. EAEn 1997. urtean onartu-

tako Lurralde Antolamendurako Azterbideek landa-eremuen garapenerako politika integrala abiarazteko beharraz ohartzen zuten. Politika horiek honako helburu hauek bete beharko lituzkete: populazioaren gainbehera gelditzea, ehundura ekonomikoa aniztea, balio natural eta ekologikoa indartzea, oinarritzko azpiegiturak-zerbitzuak-ekipamenduak hobetzea eta, azken finean, bertako biztanleen bizi-kalitatea hobetzea.

Landa-eremua definitzea funtsezko kalitate ezberdintzaileak (ezaugarri eta gabezia), baztertzaileak eta nekazaritza-eremuak berezkoak dituenak adieraztea litzateke. Elementu fisiko eta kulturelek osatzen duten sistema mugikor bat da landa-espazioa, populazioa eta ingurumen fisikoa estuki integratzen dituen jarduera-eta bizimodu-sistema bat. Alberdi-ren (2001) aburuz, landa-espazio bakoitzak sistema integratu bat osatzen du, barne-mekanismo eta kanpo-eskaerak bultzatutako dinamika propioa duen sistema irekia.

Ekonomia-arloan, ezberdinak dira planteatzen diren erronkak. Lehendabiziko sektoreak gaur egun duen krisitik ateratzea ez da erronka erraza. Horrekin batera, landa-eremuek aurkezten dituzten arazoak —despopulazioa, populazioaren zahartze-prozesuak, nekazaritza eta abere-esplotazioen desagerpena, ordezkapen eza, eta abar— konpontzea ere izugarritzko erronka bihurtzen da. Bigarren sektorearen dibertsifikazioa eta lehia, eraikuntza-sektorearen bideratzea... etorkizunean aukera edo ahultasun bihur daitezkeen prozesuak dira.

Hala ere, nahiko harrigarriak diren ekimen espontaneoak ere izan dira azken aldiotan. Hasteko, asko dira kalitatezko bertoko produktuak ekoizten eta saltzen dituzten esplotazio agropekuariorak. Batzuetan, labelak eta jatorrizko deituren bidez ahalbidetu izan dira. Besteetan, modu ximple eta zuzenago baten bitartez: bizi-nukleo handietan dagoen populazioa inguratzen duten nekazaritza-eremuetako baserritarren ekoizpenak prezio egokian kontsumituz (zuzeneko salmenta). Horren adibide nagusia esnearena izan da. Gaur egungo Euskal Herriko esne-ekoizpenean enpresa familiarrak ezin dira kanpotik ekarritako esneekin konpetentzian sartu. Horren aurrean, merkatu tradizionaletik at dauden estrategiak bilatzen dituzte, inguruko bizilagunei zuzenean ekoiztitako esnea prezio onean salduz.

Bertako nekazaritza-produktuak, oro har, ondo baloratzen duen populazio baten aurrean, administrazioak berak lagundu eta bultzatu behar ditu horrelako ekimenak. Horrekin batera ere, merkaturatzen diren produktuen garraio-distantziak laburtu egiten dira. Allende-k (2006) ondo azaltzen duen bezala, lurralde-antolamendua elikagaien auto-horniketaz ere arduratu beharko litzateke, eta aipatutako prozedurek horretan lagun dezakete.

Honekin nahiko lotuta dagoen beste gai bat ere, erronka nagusi bilakatzen da: paisaia alegia. Paisaia kontzeptuaren barruan ingurumenarekin lotzen diren politika-eta administrazio-ekimen guztiak sar daitezke. Nahiz eta honen inguruan ahalegin handirik ez egin administrazioetik (Euskadiko paisaia berezien eta apartekoen

katalogoak, salbu), asko dira honen harira eman beharreko pausoak. Hasteko, Frantzian, Erresuma Batuan edota beste estatu batzuetan egiten den modura, landa-esparruetako agenteen lanak paisaiaren kalitatea bermatzen duten jardueratzat onartu beharko genituzke. Hauek, paisaiaren babes-zaindaritzat hartuko bagenu (Suitzakoa adibide argia litzateke), horren truke zerbait eskaini beharko genieke. Bestalde, egiteke dago beste toki batzuetan (Andaluzian, Aragoian, Herrialde Katalanetan,...) bere garaian edo gaur egun osatzen ari diren paisaiari buruzko legeak, katalogoak, korridore ekologikoen sarearen zehaztapena, lurralde-jagotea, eta abar.

14.8. GERTUTASUNA ETA ERABILERA MISTOAK ARDATZ: ESKUALDEAREN ESKALA

Garapen-ereduaren ildo berrietan, beste askoren artean, bi dira gainditu beharreko erronkak: dentsifikazioa/kontzentrazioa (berregitea) eta hurbiltasuna (mugikortasuna gutxitzea eta garraio publikoa lehenestea).

Lehendabizikoaren kasuan, gaur egun zenbait sektoretako lur eskasia dela-eta, lur-erabilera eta jarduera ezberdinetako batuketa eta kontzentrazioa ezinbestekoak bihurtzen dira. Horrela, isurialde atlantikoko sektore hauetan, trinkoagoak diren ereduaren alde egin beharko litzateke, etxebizitzak ekoizpen-jarduera ekonomiko eta zenbait azpiegiturarekin nahastuz, baldin eta osagarriak balira. Txanpon beraren bestaldean, oso kontzentratuak diren esparruak izango genituzke. Hauetan, esparru libre eta berde berrien osaketa guztiz beharrezkotzat jo beharko litzateke. Baina hori ez ezik, populazio, jarduera ekonomiko eta azpiegituren aldaketa, bideratze eta kokapen berriak ere sustatu beharko lirateke aldi berean.

Garrantzizko erabaki hauen bidez zenbait arazo konpon daitezke. Alde batetik, oso kontzentratuak aurkitzen diren eskualdeetatik, nahiko hutsik agertzen diren beste eskualdeetara mota ezberdinetako fluxuak bideratzea: pertsonak, eraikuntzak, azpiegiturak, zerbitzuak, bizitokiak, finantzak eta abar. Bestalde, esparru berdinetan mota honetako eredu trinko eta lur-erabilera anitzekoak ezartzen badira, garraio pribatuaren beharra ere murriztu daiteke, zeina beroketa globalaren aurkako erabaki inportante bihurtu daitekeen. Horri aldiriko garraio publikoko eskaintza gehituko bagenio (batez ere trenarena), halaber hainbat arazori aurre egingo genieke.

14.9. ESPARRU BABESTUEN GABEZIAK: KUDEAKETA ETA AURREKONTUA

Eredu energetikoa, azpiegiturena, garraioena, etxebizitzarena... oinarritzakoak badira ere, ingurumen-ereduak ere erabateko garrantzia hartu eta bereganatu beharko luke. Ondo kontserbatuak mantendu izan diren lurzoru eta landa-esparruetan, presio urbanistikoa eta azpiegiturak mehatxu erraldoi bihurtzen dira.

Natura 2000 Sarearen nodoak ezarri dira, baina benetako sare bat izateko, identifikatutako eremuak (landa-esparruak, ibai-ertzak, kostaldea, esparru hezeak...) ez ezik, beraien arteko konexioak ere landu eta babestu behar dira; korridore ekologikoak alegia. Hori aurrera eramateko, izendapen, garapen eta kudeaketa egokia bermatzea ere ezinbestekotzat jotzen da. Batzuetan aisialdi-bokazioak eta bokazio ekologikoak bat egiten dute esparru berean, eta hori ere konpondu beharko litzateke.

Inportantea izango litzateke ere paisaiak ondo kudeatzea eta figura eta esparru babestu hauen kostu ekonomikoa ez oinarritzea bakarrik kudeaketan, bai eta eman behar diren konpentsazioetan ere. Horretarako, beste behin, guztiz beharrezkotzat jotzen da aspektu hauek bereganatu eta babesten dituen marko legala garatzea, eta horren bitartez jorratu beharreko plangintza mota ezberdinak ere (Lurralde Antolamendu Arloko Plana, Ingurunearen Baliabideen Antolamendurako Planak, Gestio eta Kudeaketa Plan Zuzendariak, eta abar).

14.10. IZAN ZIRELAKO GARA... GARELAKO IZANGO DIRA?

Estatuek, oro har, eta zehazki lurraldean eragina duten proiektu eta plangintzak aurrera eramateko orduan, hierarkia eta piramide-kontzepzio batetik politikak onartu eta garatzeko administrazio eta eragile zehatzek daramaten era krisian dago erabat. Egituratutako lurralde-eragile askok landutako presioa eta herritar pasiboak ez izateko asmoak lurralde-ereduaren gaineko eztabaida piztea eragin du. Horrela, ezaguera zientifiko-tekniko soilak ezbaian jartzen da erabakiak hartzeko orduan, herritarren parte-hartzeari bideak zabaltzeko eskatuz.

Lurraldearen antolamendua auzi politikoa da, eta bertan eskumen desberdinak dauzkaten lurralde-erakundeek parte hartzen dute, eta herritarrek ere parte hartu behar dute berariazko bitartekoen bidez. Ezaugarri hauetako planek, etorkizuneko garapenean hainbeste garrantzia izango dutenek, toki- eta eskualde-instituzioek, gizarte-taldeek, profesionalek eta herritarrek parte hartzea eskatzen dute.

Izapide-prozeduren azterketek metodologia tradizionalen balio eza azpimarratzen dute, lurraldearen gaineko kultura sortu eta herritarren parte-hartzea eragiten ez dutelako. Parte-hartze mekanismoak aurreratu eta bideratzeko lehendabiziko prozedurak martxan jartzen direnetik herritarren iritziak eta hausnarketak presente egotea funtsezkotzat jotzen da. Horren bidez, formulazioaren epe guztietan informazio eta kontsultarako aukera izatea ziurtatzen da.

Lurralde-antolamendurako plangintzen garapena planeamendu sektoriala lantzerantz bideratu izan da. Horrela, gai ezberdinak biltzen dituen zeharkako lurralde-politika bideratu baino lehen, gai sektorialak eta lurraldeko aspektu zehatzak jorratzen dituzten planak landu izan dira, eskualde eta eremu funtzional ezberdinen arteko harremanak biltzen dituen ikuspegi integrala galduz askotan. Era berean, plangintza sektorialen garapenak bitarteko eskalan oinarritutako plangintzena

baldintzatu izan du, izapideak gainjarri direlako. Horri guztiari lotuta, azpiegiturek lurraldearen antolamendua baldintzatzeko duten ahalmena azpimarratu behar da.

Lurraldearekiko kultura aldatzen joateko, besteak beste, tokiko eskala gainditu eta eskualde-eskalarako jauzia ahalbidetu beharko litzateke, baina betiere tokiko mailan oinarrituz. Informazio- eta prozedura-arauen eraldaketak izapidetze-prozeduretan egin beharreko lehendabiziko lanak lirateke. Izapidetze-metodologia tradizionalak (Sintomer, 2006), irekitzen dituzten kontsultarako une puntualen bidez, balizko alternatibei mugak ezartzen dizkiete eta ez dituzte lurralde-eragile gehienen parte-hartze aukerak asetzen (Ruiz Urrestarazu, 2006).

Dena den, tokiko eskala gainditzen duten planifikazioak beharrezkoak dira, bai hiri handien zeharkako antolamendua (Baiona-Angelu-Miarritze, Donostialdea, Iruñerria eta Bilboaldea) bermatzeko, baita bestelako eskualdeen behar eta baliabideak integratu eta horiei erantzun bat emateko. Tokiko dinamika espontaneoak alde batera utzi behar da, eta planifikazioa horien batura hutsetik aldentu.

Etorkizun hurbileko erronka gaur egungo kapitalaren krisialdi ekonomikoari aurre egiteko hautatutako ereduan datza, eta batez ere, honek lurraldean edukiko dituen eraginetan. Horri lotuta zenbait aspektu agertzen dira: eraikuntza-eredua mantenduko da? Oraindik ere gertatuko dira garai bateko prozesu espekulatiboak? Babestutako etxebizitzan oinarrituko da eraikuntza-sektorea? Eta beharbada garrantzitsuena, krisialdiak lurralde-ereduaren paradigmatik aldaketa sortuko du?

Lurralde-egiturak Euskal Herrian erakusten duen erronken artean honako hauek aurkitzen dira:

- Oso populazio-dentsitate altuko eta gutxiko eskualdeen arteko desorekak moteltzea edo desagerraraztea.
- Ekonomia-mailan dauden desorekekin ere bukatzea edo konpontzen saiatzea.
- Azpiegituren eskasia sufritzen duten eskualdeen zerbitzu eta ekipamendu egokia.
- Despopulazio-prozesuak moteltzea zenbait eskualdetan. Beste batzuetan, ordea, populazioaren deskongestioa.
- Inguru fisikoak azaltzen dituen mugak eta honekin batera agertzen diren arrisku naturalak lurralde-antolamendu prozesuetan kontuan izatea (Ayala eta Olcina, 2002).
- Eskualde-eskalak ezartzen duen antolamendurako bitarteko mailari garrantzia ematea.
- Eskualde- eta probintzia-mailan hiri batzuek markatzen duen makrozefaliarekin ere bukatzea edo moteltzen saiatzea (Gasteiz eta Bilbo batez ere).
- Maila eta gobernu ezberdinen arteko inkomunikazio-arazoekin bukatzea eta koordinazio-prozesuak martxan jartzea.

14.11. BIBLIOGRAFIA

- Alfama I Guillén, E. *et al.* (2007): *Per una nova cultura del territori? Mobilitacions i conflictes territorials*, Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP), Fundació Nous Horitzons eta Fundació Jaume Bofill, Icaria Antrazyt, Bartzelona, 266.
- Alberdi, J. C. (2001): *De caserío agrícola a vivienda rural: Evolución de la función agraria en la comarca de Donostia-San Sebastián*, Eusko Jaurlaritzako Nekazaritza eta Arrantza Saila (Lur 5. zk.), Vitoria-Gasteiz.
- Allende Landa, J. (2000): *Medio ambiente, ordenación del territorio y sostenibilidad*, UPV/EHUko Argitalpen Zerbitzua, Ekonomia eta enpresa, Bilbo, 273 orrialde.
- , (2002): *Ordenación del Territorio y Políticas Sectoriales*, UPV-EHU, Ekonomia eta enpresa, Bilbo, 266 or.
- , (2006): *La Ordenación del Territorio en la CAPV. Directrices de Ordenación Territorial. Análisis crítico y nuevas propuestas*, Txosten-diagnostikoa DOT: <http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-565/es/contenidos/informacion/dots_reestudio/es_1165/informesc.html>.
- Ayala-Carcedo, F. J. eta Olcina Cantos, J. (koor.) (2002): *Riesgos Naturales*, Ariel Ciencia, Bartzelona, 1512 or.
- Barcena, I.; Ibarra, P. eta Zubiaga, M. (koord.) (2000): *Desarrollo sostenible: un concepto polémico*, UPV/EHUko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo.
- Bermejo, (2005): *La Gran Transición hacia la Sostenibilidad. Principios y Estrategias de Economía Sostenible*, Los Libros de Catarata, Madril.
- Franco, H. (2003): “Garraioa azpiegiturak eta dinamikak jasangarritasunaren ikuspuntutik”, in I. Barcena, (koord.), *Globalizazioa eta ingurumena. Euskal begirada bat*, Udako Euskal Unibertsitatea, Bilbo.
- Healey, P. eta Barret, S. (1990): “Structure and agency in land and property development processes: some ideas for research”, *Urban Studies*, 27. bol., 1, 89-104.
- Gómez Orea, D. (1994): *Ordenación del Territorio. Una aproximación desde el Medio Físico*, Instituto Tecnológico y Geominero de España-Editorial Agrícola Española SA, Madril, 238 or.
- Gómez Orea, D. (2002): *Ordenación Territorial*, Edit. Agrícola Española, Madril, 704.
- Larrinaga, J. (2009): “El movimiento contra-y-más-allá del tren de alta velocidad”, in I. Barcena eta J. Larrinaga, (koord.): *TAV las razones del no*, Txalaparta, Tafalla, 137-160.
- Larrinaga, J. (2005): “Nimby Power: Zornotzako erreferenduma eta ukazioaren indarra”, *Uztaro* 54, Udako Euskal Unibertsitatea, Bilbo, 87-101.
- Lasagabaster Herrarte, I. eta Lazcano Brotóns, I. (1999): *Régimen Jurídico de la Ordenación del Territorio en Euskalherria*, IVAP, Col. Urbanismo y Medio Ambiente, Bilbo, 381 or.

- Lozano, P. (2003): “La ordenación territorial en el País Vasco. Debilidades, amenazas, fortalezas y oportunidades de la escala intermedia”, *Investigaciones Geográficas*, **32**, Instituto Universitario de Geografía, Universidad de Alicante, 157-176.
- Ostrom, E. (1986): “An agenda for the study of institutions”, *Public Choice*, **48**, 3-24.
- Pujadas, R. eta Font, J. (1998): *Ordenación y Planificación Territorial*, Edit. Síntesis, Col. Espacios y Sociedades (Serie Mayor), Madril, 399 or.
- Ruiz Urrestarazu, E. (2006): *Informe sobre la Revisión de las Directrices de Ordenación del Territorio de la Comunidad Autónoma del País Vasco*, Txostendiagnostikoa, DOT: <http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.net/r49-565/es/contenidos/informacion/dots_reestudio/es_1165/informesc.html>.
- Tarroja, A. eta Camagni, R. (2006): *Una nueva cultura del territorio. Criterios sociales y ambientales en las políticas y en el gobierno del territorio*, Diputació de Bartzelona, Xarxa de muninicipis.
- Telleria, I. (2008): “Breve análisis comparado de los Planes Comunitarios de Altza y del Casco Viejo de Pamplona”, in Z. Martínez eta A. Blas (koord.), *Poder político y participación. Ogi gogorrari hagin zorrotza*, Construyendo ciudadanía/11, 298-317.
- , (2007): “El desarrollo comunitario y el proceso de construcción de comunidades democráticas”, in I. Ahedo eta P. Ibarra, (ed.), *Democracia participativa y desarrollo humano liburuan*, Instituto Internacional de Sociología Jurídica de Oñati, Dykinson, Madril, 183-201.
- Urkidi Elorrieta, P. (2008): *Análisis del tratamiento del medio físico en el planeamiento territorial de la Comunidad Autónoma del País Vasco (1940-2006)*, Serie Tesis Doctorales, Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua.
- , (2007): *El planeamiento territorial integral en la Comunidad Autónoma Vasca: de las Directrices de Ordenación Territorial a los Planes Territoriales Parciales*, AGE (Asociación Geógrafos Españoles) Kongresua 2007, Universidad Pablo Olavide, Sevilla.
- Zunino, H. M. (2000). “Globalización y construcción social del territorio. Reflexiones sobre la gobernabilidad y la planificación de las ciudades”, *Revista Geografía Norte Grande*, **27**, Santiago de Chile, 133-137.

15. Lurralde-antolamenduaren erronkak

Euskal Herrian: Eibarko manifestua

- Lurralde-antolamenduak gizarte eta herrien ongizatea eta garapen integrala (soziala, ekonomikoa, ekologikoa, kulturala, linguistikoa...) bilatu behar du.
- Interes orokorrari erantzun behar dio eta ezin da kapitalaren interes ekonomiko pribatuan oinarritu.
- Gizartearen parte-hartze aktiboa bultzatu behar du, lurraldearen gaineko eztabaida irekiz. Administrazioek herritarren parte-hartzea hasieratik bermatu behar dute edozein plangintzatan, behetik gorako prozedurak ahalbidetuz.
- Partaidetza bideratzeko administrazioen hizkuntza gizarteratu eta publizitate administratiboarekin bukatu behar da.
- Demokratikoa izan behar du; populazioaren kontsensuarekin egin behar da.
- Orokorra izan behar du. Horrela, ez lioke sektore zehatz bati garrantzia eman behar bakarrik, lurraldean agertzen diren arlo eta sektore guztiak ukitu beharko dituelako.
- Prospektiboa izan behar du. Etorkizunari begira ager daitezkeen dinamikak, arazoak, aukerak eta bestelakoak aurrez aurre ikusi eta aztertu behar ditu.
- Transdiziplinarra izan behar du. Lurralde-antolamenduan ardura duten zientzia eta diziplina guztiak hartu behar ditu-eta.
- Funtzionala ez ezik, utopia puntu bat ere eraman beharko luke. Denborarekin, garai batean utopikoak ziren ideiak betetzen direlako.
- Dinamikoa ere izan beharko luke, arazoek, eztabaidek eta prozesuek erantzun berriak behar dituztelako.
- Euskal Hiria kontzeptua guztiz desegokia da, hiriak herrien gainetik jarri eta guztiz hiritarra den eredu bat bilatzen duelako. Horrela, naturagune edota landa-esparruak ez dira behar bezala kontuan hartzen. Kontzeptuak azpiegitura erraldoien aldeko apustua laburbiltzen du, kooperazio-mekanismoen gainetik konpetentziakoak lehenetsiz.

Arlo politiko-juridiko-administratiboa:

- Lurralde-antolamenduak eskala ezberdinetako muga juridiko-administratiboak gainditu behar ditu eta administrazioen arteko benetako koordinazioa eskatzen du.
- Epe luzerako ikuspegiaren beharra eskatzen du arau eta plangintzetan.
- Benetako interes orokorraren definizioa gizarteak berak ezarri beharko luke.
- Euskal Herria bere osotasunean kontuan hartuko duen lurralde-antolamendurako politikak behar dira.
- Administrazioaren zeharkakotasuna eta koordinazioa bermatzeko, sail sektorial guztien gainetik egongo litzatekeen beste baten kudeaketa beharrezkoa da.
- Tokiko eta eskualdeko organo eta foro-bilguneen sorrera bultzatu beharko litzateke, eskala lokalean oinarria izango luketenak. Bilgune horien arteko koordinazio horizontala artikulatu behar da ere.

Ingurumena:

- Jasangarritasuna eta garapen-eredua lurraldearen ezaugarriek mugatzen dituzte, lurraldeak eta bere jasotze-ahalmenak mugak dituztelako. Horrela, hazkunde ekonomikoak (eta batez ere bere ondorioak) muga definitua dauka eta jada gainditua dago Euskal Herrian. Gure baliabide natural (eta hemendik urrun daudenak ere) eta lurraldearen harrera-ahalmenaren gainetik bizi gara, produkzio-merkatu-mugikortasun eredu jasangaitza dugularik.
- Ekonomiarekin proiektatzetik naturarekin proiektatzera pasatu beharra dago.
- Administrazioek darabilten «hazkunde jasangarria» kontzeptua kontraesankorra da, fisikoa den ezer ezin baita mugarik gabe hazi. Horregatik, hiztegiaren erabilera eta kutsadura kritikatu beharra dago; ingurumena, jasangarritasuna, ekohiriak... edota bestelako terminoen atzean erabilera interesatua eta esanahiaren galera dagoelako.
- Natura-balio asko ordezkaezinak dira eta dirutan edota ongizate-mailan kuantifikaekin.
- Bestelako ekimenak (jarduera ekonomikoak eta azpiegitura nagusiak) aurrera eramane baino lehenago, ingurunearekin erlazionatzen diren plangintzak bultzatu eta bete beharko lirateke.
- Azpiegitura, kontsumoa, energia, uraren kudeaketa eta hondakinen gaineko beste eredu bat ezartzea beharrezkoa da, deshazkundean eta petroliorik gabeko etorkizuna prestatzean oinarrituko direnak.

- Garatzeke dauden jarduera eta ekimenak osatu beharko lirateke, hala nola:
 - Korridore ekologikoen sare koherente bat.
 - Paisaien katalogo egoki eta bateratuak, baita kudeaketa egokia bermatzen duten planak.
 - Babestuta dauden eremu guztien kudeaketa-planen garapena.
 - Ingurumen-balioak dituzten bestelako eremuen babespena.
 - Babestuta dauden espezie ezberdinetako planak (babesteko planak, berreskuratzekeko planak, kudeaketa-planak, eta abar)
 - Ingurumen-legislazio egokiago bat sortu.
 - Ingurumenaren zaintzaz arduratzen den polizia berri bat sortu.

Gizartea:

- Indarrean dagoen garapen-ereduak desberdintasun sozial ikaragarriak sorrarazten ditu (bai Euskal Herrian baita munduko herrialdeen artean ere).
- Gizarteak eragile aktibo izan behar du eta ez jasotzaile edo kontsumitzaile pasiboa.
- Lurralde-antolamenduaren garrantzia herritartu beharko litzateke, hezkuntzan lurralde-antolaketa garrantzia izan behar duelarik.
- Lurraldea eta gure egunerokotasunean eragina izan dezaketen plangintza eta proiektuen gaineko informazioaren erabilerak garbia, gardena, unibertsalki eskuragarria eta ez-pribilegiatua izan behar du.
- Lurralde-antolamenduak eraikitakoaren optimizazioan oinarritu behar du.
- Lurralde-antolamendua gizartearen barruan dauden desorekak konpontzeko erabiltzeko aukera.

Ekonomia:

- Interes ekonomikoak eraldatzen dute lurralde-antolamendua eta aldrebes izan beharko luke.
- Sektore ekonomiko ezberdinen oreka bilatu behar da.
- Lurralde-antolamenduak lehenengo sektorea eta elikadura-soberania bultzatu behar du.
- Lurralde-antolamenduak benetan errentagarriak diren eta onurak ekoizten dituzten jarduerak bultzatu beharko lituzke. Guztiz espekulatiboak suertatzen direnak, ordea, detektatu eta baztertu beharko lituzke.

Mugikortasuna

- Gehiegizko mugikortasunean oinarritutako lurralde-ereduan bizi gara.
- Azpiegitura erraldoi eta berriek ez dute sustraikoa den arazoa konponduko. Azpiegitura gehiagok trafiko gehiago erakartzen dute.
- Lur-erabilerak uztartu eta konplementatu behar dira, desplazamenduak murriztuz.
- Eguneroko desplazamenduak asetuko dituen kalitatezko garraio publikoa sustatu behar da. Eskualde barneko eta gertuko eskualdeen arteko desplazamenduak ahalbidetuko lituzkeen tren-sarea bultzatu eta hobetu beharko litzateke.
- Distantzia laburretan ibilgailu ez-motorizatuak bultzatu.
- Ibilgailu pribatu banakakoaren erabilera mugatu eta kontrolatu beharko litzateke.
- Probintzia guztiek ez dituzte azpiegitura mota guztiak izan behar derrigorrez. Horrela, eskualde-testuinguru batean ezinezkoa litzateke itsas superportuak edota aireportuak nonahi izatea.
- Abiadura Handiko Trenak ez ditu gaur egun ditugun trafiko-arazoak konponduko.
- Abiadura Handiko Trenak ez ditu gaur egun existitzen diren hiri- eta herri-esparruen arteko arazoak eta desorekak konponduko, guztiz alderantziz, areagotuko ditu-eta.

Sailean argitaratu diren beste liburu batzuk

Neoliberalismoa

Alberto de Abajo Gonzalez (arg.)
1999an argitaratua
ISBN: 84-8438-003-3

Arriskuaren gizartea. Modernitatearen krisia, teoria, gizartea eta politika Euskadin

Andoni Eizagirre Eizagirre
2002an argitaratua
ISBN: 84-8438-033-5

Globalizazioa eta ingurumena. Euskal begirada bat

Iñaki Barcena Hinojal (koord.)
2003an argitaratua
ISBN: 84-8438-046-7

Politika eta gizartea. Oinarrizko ikasgaiak

Ane Larrinaga Renteria, Iñaki Barcena Hinojal
2004an argitaratua
ISBN: 84-8438-053-X

Modernitate kapitalistari kritika: Weber, Frankfurteko Eskola, Habermas

Joseba Azkarraga Etxegibel
2006an argitaratua
ISBN: 84-8438-087-4

Ezagutzaren politikak: zientziaren kultura berrirako oinarriak

Andoni Eizagirre Eizagirre
2007an argitaratua
ISBN: 978-84-8438-091-7

Politika- eta administrazio-analisirako metodologia eta teknikak

Asier Blas Mendoza
2008an argitaratua
ISBN: 978-84-8438-180-3

Soziologia Sailean Uztaro aldizkarian argitaratu diren artikulatuak

Unibertsitate-ikasketetako sexu-segregaziora hurbilketa
Agirre, Amaia, *Uztaro* **73**, 93-111.

Zoon aktiboa eta pasiboa: Gizaberea aska gozoan
Aierdi, Xabier, *Uztaro* **48**, 11-23.

J. Habermas: komunikazioaren aldeko proposamena
Amezaga, Josu, *Uztaro* **16**, 145-156.

Jenero kontzeptuaren inguruko hausnarketak
Amurrio, Mila, *Uztaro* **14**, 89-98.

Komunitatea eta genero-harremanak J.J. Rousseau-ren pentsamenduan
Amurrio, Mila, *Uztaro* **28**, 113-118.

Gaurko gazteriarren dibertimenduak irudi bizien metodoaz
Apalategi, Jokin, *Uztaro* **1**, 139-163.

Euskarazko kulturaren geroa Europa Berriaren tenorean
Apalategi, Jokin, *Uztaro* **4**, 155-162.

Langabezia: langabetuen psikosoziologia
Apalategi, Jokin, *Uztaro* **8**, 133-163.

Bakea eta gerra euskal haurren gogoetan
Apalategi, Jokin, *Uztaro* **33**, 99-120.

J. Piaget eta Soziologia
Apalategi, Jokin, *Uztaro* **44**, 87-98.

Pierre Vilar eta Euskal Herriaren borroka *In memoriam* (1906-2003)
Apalategi, Jokin; Iztueta, Paulo, *Uztaro* **49**, 89-119.

Logika sozialak eta norberaren ekimena: pertsona-izenak hautatzea Euskal Herrian
Apodaka, Eduardo, *Uztaro* **65**, 73-98.

Identitate kolektiboak: beraien analisirako zenbait ohar
Arriaga, Mikel, *Uztaro* **12**, 135-142.

Gazte-taldearen errepresentazio soziala
Arrospide, Juanjo, *Uztaro* **7**, 155-179.

Gorri-berde... askatasunerako koloreak. Ekosindikalgintzaren arazoak.
Barcena, Iñaki, *Uztaro* **8**, 119-132.

Venezuela: ekonomia, gizartea eta bideragarritasun demokratikoa
Belaustegi, Luis; Unzueta, Iñaki; Urruela, Victor, *Uztaro* **13**, 129-140.

Gizarte-erakundearen erronka berriak Euskal Herrian
Casquete, Jesús, *Uztaro* **30**, 105-110.

Politika erreflexiboa. Praktika eta errepresentazio garaikiderako ikerketen agenda
Eizagirre, Andoni, *Uztaro* **47**, 79-116.

Ezagutzaren dinamikak eta kultura politikoak
Eizagirre, Andoni, *Uztaro* **58**, 55-86.

Euskal AHT: iritzi sozialen argitzaileak
Eizagirre, Andoni, *Uztaro* **70**, 99-127.

Zôon andro-ginos: Gizabere arra eta emea, politikan berdin?
Esteban, Mari Luz, *Uztaro* **47**, 61-77.

Energiak eta erregaiak

Grenon, Michel (Itzul.: Ander Etxebarria Otadui), *Uztaro* **41**, 101-114. Jokin Zaitegi Itzulpen Laburren Sariketa.

Mugimendu sozialak eta demokrazia Euskal Herrian: intsumisioa eta ekologismoa
Ibarra, Pedro; Zubiaga, Mario; Barcena, Iñaki, *Uztaro* **14**, 99-125.

Euskaldunak eta Goi-mailako Hezkuntza Esparru Unibertsitario Europarra
Isasi Balanzategi, Xabier, *Uztaro* **57**, 83-90.

Komunikabideen eraginari buruzko ikerketa: ikuspegi historiko bat
Iturrioz, Ander, *Uztaro* **3**, 109-122.

Euskal nazionalismoaren berreraikuntzaz
Iturrioz, Ander, *Uztaro* **10**, 95-121.

Boterea Niccolo Machiavelli baitan
Iztueta Armendariz, Paulo, *Uztaro* **5**, 151-177.

Euskal kulturaren kontraesanak: teoria eta praxia
Iztueta Armendariz, Paulo, *Uztaro* **9**, 119-151.

Nazio-arazoaren pedagogia: Irlandatik Euskal Herrira
Iztueta Armendariz, Paulo, *Uztaro* **27**, 83-105.

Identitate kulturala eta boterea
Iztueta Armendariz, Paulo, *Uztaro* **47**, 97-110.

Euskarazko irakaskuntzaren erronkak egun
Iztueta Armendariz, Paulo, *Uztaro* **58**, 89-102.

Arriskuen ebaluazio etikoa: jendearen ikusmoldea aintzat hartu beharra
Herkert, Joseph R., (Itzul.: Xabier Artola), *Uztaro* **22**, 97-109. Jokin Zaitegi Itzulpen Laburren Sariketa

Masa hedabideen eragina arlo intelektualean: figura intelektual berrien sorrera dela eta
Larrinaga, Ane, *Uztaro* **38**, 59-81.

Zôon-aren esparrua: Gizaberea saroi publiko aldakorrean
Larrinaga, Ane, *Uztaro* **47**, 25-59.

Kulturgileak mugimendu sozialaren tradizioan: euskal intelektualak euskalgintzan
Larrinaga, Ane, *Uztaro* **66**, 87-103.

Trantsizioaldiari buruz
López, Emilio, *Uztaro* **4**, 127-154.

Nazionalismoaren edukin etikoa atzemangarria da?
López, Emilio, *Uztaro* **11**, 105-133.

Aldaketa sozialaren produkzioa eta gidaritzza: globalizazioaren inguruko diskurtso sozioideologikoak

Martinez, Zesar, *Uztaro* **41**, 65-100.

Hezkuntzaren helburu zibikoak eta nazionalak Euskal Herriko erakunde abertzaleen esanean

Mateos, Txoli; Zabalo, Julen, *Uztaro* **52**, 91-109.

Parte-hartzea gizarte garatuetan: Hirugarren Esparruaren argilunak gaur egun

Moreno, Gorka, *Uztaro* **47**, 119-126.

Ongizatearen erreforma Estatu Batuetan eta Erresuma Batuan: *workfare* ereduaren azterketa kritikoa

Moreno, Gorka, *Uztaro* **68**, 83-98.

Gizarte-zaugarritasun istorioak: ezegonkortasunaren egunerokotasuna

Moreno, Gorka, *Uztaro* **72**, 99-110.

Globalizazioaren bost aurpegiak. Gizarte interkonektatua

Murelaga, Jon, *Uztaro* **60**, 125-137.

HIESa fenomeno sozial gisa: irudikapen sozialen dinamikari buruzko ikerketa bat

Peña, Oihane; Orella, Leire; Saiz, Alnhoa; Olaizola, Ainhoa; Salaverria, Ana Jesus, Agirrezabal, Arrate; Valencia, Jose Francisco, *Uztaro* **45**, 101-116.

Nazioaren Europa, ala Europako nazioa

Smith, Anthony D., (Itzul.: Joseba Osa), *Uztaro* **17**, 159-167. Jokin Zaitegi Itzulpen Laburren Sariketa.

Arrazakeria gaur egun

Touraine, Alain, (Itzul.: Joseba Osa), *Uztaro* **22**, 81-96. Jokin Zaitegi Itzulpen Laburren Sariketa.

Gizarte modernoaren diagnostiko bat (hurbilketa Habermas-en krisi kontzeptura)

Unzueta, Iñaki, *Uztaro* **18**, 61-81.

Komunikabideak, nazioa eta boterea

Urrutia, Santi, *Uztaro* **12**, 143-153.

Mobilizazioaren teoria soziologiko berri baten zirriborroa

Urteaga, Eguzki, *Uztaro* **15**, 109-140.

Estatu frantsesa eta Iparraldeko mugimendu antimilitarista: harremana eta bere eraginak mugimenduaren ibilbidean

Urteaga, Eguzki, *Uztaro* **21**, 113-118.

Ikasle militanteen esperientzia

Urteaga, Eguzki, *Uztaro* **26**, 65-79.

Kazetariak eta formakuntza profesional iraunkorra

Urteaga, Eguzki, *Uztaro* **36**, 53-71.

Militantismoaren mutazioa: Frantziako ikasle-militantismoa adibide gisa

Urteaga, Eguzki, *Uztaro* **46**, 93-115.

Soziologia-Historia Sailean Uztaro aldizkarian argitaratu diren artikulak

☐Navarrismo» euskaltzalea

Arraiz, Iosu; Iriarte, Iñaki, *Uztaro* **32**, 81-90.

Demokrazioa eta naziotasuna

Lopez Adan, Emilio, *Uztaro* **32**, 91-102.

Nazionalismo erradikal berria (1959-1974): Galizia, Katalunia eta Euskadiko kasuen ikerketa konparatzailea

Rubiralta Casas, Fermí, *Uztaro* **32**, 103-116.

